

KAIS. KÖN. HOF

BIBLIOTHEK

54.981-B

Alt-

~~H. J. Mc. 242.~~

54981-B.

~~43. Mr. 242.~~

TÖRVÉNYSZÉKI ORVOS TUDOMÁNY,

MELLYET

ELŐADÁSI KÉZIKÖNYVÜL ÉS TÖRVÉNYSZÉKI ORVOSOK
ÉS JOGTUDÓSOK HASZNÁLATÁRA

KIADOTT

HENKE ADOLF

ERLANGI PROFESSOR.

A' TIZEDIK ÖREGBÍTETT ÉS JAVÍTOTT KÉZIRATI KIADÁS
UTÁN A' PESTI M. K. EGYETEMBELI ORVOSI KAR
OSKOLAI HASZNÁLATÁRA

FORDÍTÁ

Iffjabb **BENE FERENCZ,**

ORVOS DOCTOR, AZ ORVOSI KAR ÉS A' BUDAPESTI K. ORVOS-
EGYESÜLET TAGJA, A' M. K. EGYETEMNÉL AZ ORVOSI REND-
ŐRSÉG ÉS A' TÖRVÉNYSZÉKI ORVOSTUDOMÁNY' HELYETTES
TANÍTÓJA.

PESTEN, 1843.

EGGENBERGER JÓZSEF ÉS FIA
magyar tudós akadémiai könyvtárosok tulajdona.
(Ferencziek' téren 413. szám alatt.)

ELŐSZÓ.

Két év alatt, mellyekben a' Pesti m. k. Egyetem' orvosi karától a' törvényszéki orvostudomány' helyettesi tanítása reám volt bízva, élénken éreztem azon hiányt, melly honi literaturánk ezen részét illette; mert egy munkát sem találtam, melly a' tudomány' mostani állás-pontjának megfelelt volna, mellyet leozkéimben követni, és mellyet tanítványimnak további utmutatásul ajánlani lehetett volna. Azért kénytelen voltam az idegen munkák közül valamelyiket tanító könyvül választani, és ezek közt az erlangi nagy hírű tanító Henke Adolf munkája (*Lehrbuch der gerichtlichen Medicin*) szoros rendszere, értelmessége, szabátossága, és előadásának méltósága által mindenek felétt annyira megtetszett, hogy ezt tanító-könyvemnek választottam, és tanítványim' iskolai használatára magyarra fordítottam.

Minekutána ezen fordítást tanítványimmal két év alatt kéziratban közlöttem, annak kiadására eltökélém magam, azon indító oknál fogva is, hogy ezen munkát a' magyar tudós társaság még 1832-ben, második nagy gyűlésében a' fordításra kitűzendő külföldi munkák közt feljegyezte, és azt a' természettudomány' osztályában mint egy különösen jeles munkát kiemelte (L. a' Magyar tud. Társ. Évkönyvei, I. kötet, 80 lap).

Ez által tehát nálunk is megalapított ezen munkának híre, melly minő becsben áll Németországban, legvilágosabban kitűnik a' sebesen egymást követő kiadások által: 1812. óta (az első kiadásától fogva) mult esztendőben, tehát harmincz év lefolyása előtt, a' tizedik kiadás jelent meg, mellyet a' tudós és nagy tapasztalásu szerzője mindig uj jegyzésekkel és javításokkal öregbített.

Kevés változásokkal egészen követtem fordításomnál az eredeti munkát, kivévén némelly kritizáló részeiben és részletes literatúrájában, mellyeket mint egy iskolai könyvben elmellőzhető dolgokat kihagytam, más részről egynehány ujabb munkákból néhány jegyzéseket felvettem. Fordításomnál főkép az Orvosi tárhoz függesztett orvosi szókönyvet, azonkívül Prof. Bugát' bonczteni, és megboldogult Schuster' vegyani műszavait használtam, kiknek tudományos nyelvünk' kimivelését illető érdemeit hálás szívvel említeni el nem mulaszthatom. Különben kifejezésimben főkép az egyszerűséget kerestem és a' régen bevett szavakat használtam, mindenek felett: értelmesen írni törekedtem. Mennyiben értem el czéloamat, tudós műértők ítélendjék meg, kiknek mind a' nyelvet, mind a' tárgyat illető bírálatait köszönettel fogadom és azokat hasznomra fordítandom. Pesten, Octob. 1-én, 1842

Ifj Bene Ferencz.

BEVEZETÉS.

§. 1.

A' régiebb tanítók, a' tizenhatszadik századnak majd csak nem végeig, a' törvényszéki orvostudományt a' rendőrségi orvostudománytól nem különböztették meg elegendően; azért munkáikban a' két tudományba bevágó tanítások minden szoros elválasztás nélkül találtak. Ez hihetőkép úgy történt, mivel mind a' két tanítás a' státushoz egy közelebb közös viszonyban áll, és ennek bizonyos céljai' elérésére mind a' kettőre egyiránt szüksége van.

§. 2.

Újabb időkben azonban, a' fogalmak' szorosabb meghatározásánál fogva, a' két rokon, de céljokban különböző tudomány helyesen elválasztatott.

E' szerint a' törvényszéki orvostudomány (*Medicina forensis*) a' természet-tudományok és az orvostudomány' elveit, kétes törvényes kérdések' felvilágosítására 's elhatározására alkalmaztatni tanítja.

Az orvosi rendőrségtudomány (*Politia medica*) ellenben az orvosi elveket a' köz egészség-ápolást illető törvényekre fordítja.

A' törvényszéki orvosi szerzők közt Eschenbach volt az első, ki a' törvényszéki orvostudomány' elemeiből (*Medicina legalis brevissim. thesib. comprehensa*) az orvosi rendőrséget illető tanításokat kizárta; nem sokára utána a' nagy hírű Frank János Péter a' hatóságoknál úgy mint az orvosoknál az orvosi rendőrségtudomány iránt nagyobb érdeket gerjesztett és remek munkájában (*System der medicinischen Polizei*) ezen tudomány' alapját megvetette.

§. 3.

Minthogy a' kétes törvényes esetek, melyek orvosi elvek nélkül el nem határozathatnak, igen sokfélék és különbözők, a' törvényszéki orvostudomány' alapos megszerzése az orvostudománynak esméretét egész kiterjedésében minden segédtudományaival együtt feltételezi. Minthogy pedig az orvosi tudomány maga, mint a' természet-tudományok' egy ágazatja, folyvásti kifejlődésben van, tehát egy be nem végzett egésznet képez, és ezen tanításban az orvostudomány egész foglalatjában nem közölthetik: világos, hogy a' törvényszéki orvostudomány sehogy sem képezhet egy magába zárt rendszert.

E' szerint a' törvényszéki orvostudományban a' természet- és orvostudománynak csak azon elvei foglaltatnak, melyek a' kétes törvényes kérdésekkel leggyakrabbi viszonyba jönnek. Mind ezeknek cél-

irányos elrendelése, főképen az igazság' kiszolgáltatására, a' természet' és emberi életművezettség' törvényeire nézve, a' törvényszéki orvostudomány' rendszerét (*Systema*) képezhetik, melly nevezetesen némelly szerzők tanítások' előadásainál választottak.

§. 4.

A' törvényszéki orvostudomány' fogalmából kitészik, hogy annak esmérete minden alaposan mivelten orvosnak szükséges, annyival inkább, mert csak ezen tudomány' tanulása által lesz képes, az egyes esetek' vizsgálata- 's megítélésénél mind azon tanításokat emlékezetébe visszahozni, mellyek kétes törvényes kérdések' felvilágosítására szolgáló elveket nyújtanak.

§. 5.

Mint hogy pedig a' törvényszéki orvostudomány az orvosi és természettani elveket ítélőszék előtt és törvényes czélokra alkalmaztatni tanítja; még a' törvényes végzések' 's egyes rendelkezések' esmérete is megkívántatik, mint p. o. a' büntetések' elkövetéséről, tulajdonításokról és ezeknek engesztelő vagy egészen felmentő okairól, gyilkolásról, gyermekölésről 's a' t. — Ezen esméretek nélkül meg nem lehet szüntetni azon vizsgálódásokat, mellyek a' törvényszéki orvosok és jogtudósok közt sokszor előfordultak, és a' helyes szempont eltévesztetik, mellynél fogva a' törvényszéki orvos az igazság' kiszolgáltatásához járuljon.

§. 6.

Különösen szükséges a' törvényszéki orvostudomány' alapos esmérete azon orvosok- és sebészeknek, kik annak végrehajtására a' hatóságtól meg vannak bízva, nevezetesen a' megyei orvosok- és sebészeknek; szinte úgy az orvosi kar' minden tagjainak, kikre a' törvényszéki orvosok' hiányos látletelei és ítéletei bízotnak. Mind ezeknek a' törvényszéki orvostudomány' alapos megszerzése lelkesméreti kötelesség, mivel ítéletektől annyiszor függ a' vádoltnak jóléte, birtoka, szerencséje, becsülete, élete.

§. 7.

Vajjon a' törvényszéki orvostudomány' esmérete jogtudósoknak szükséges-e? több ízben kétségbe hozatott; ellenben több elnemfogúlt jogtudósok, különösen Meister, annak szükségét minden jogtudósnak, és különösen bünperesnek (*Criminalista*) kétség kívül bebizonyította. Azonban mindig igen érdekes e' tudománynak legalább történeti esmérete, melyet némi szorgalommal minden jogtudós megszerezhet magának, és hasznos mindenkinek, mert az által esméri meg az adatokat, mellyekben a' törvényszéki orvosi vizsgálatok alapíttatnak, hogy a' látletet és az orvosi vélemény formájára és anyagára nézve megfelelőleg kiüssön; egyszersmind az orvosi vizsgálat' hiányaira 's a' vélemény' helytelenségére és arra figyel-

mentetik: kétes esetben minő kérdésekkel lehessen egy főbb orvosi hatósághoz folyamodni.

§. 8.

Más részről illendő, hogy a' törvényszéki orvos azon törvényes végzéseket ismerje, mellyek a' régibb és újabb időben hozott törvények szerint törvényszéki orvosi dolgoknál sinórmértékül szolgálnak. Ezen okból minden törvényszéki orvosnak esmerni kell a' jogtudomány' némelly elveit, hogy céljának, az igazság' kiszolgáltatásának lehetőkép jól megfelelhessen.

§. 9.

Most már minden jól kormányzott europai tartományban a' törvényszéki orvostudomány' szüksége el van esmerve. De ez nem volt mindég így. Több századokig állottak fen sok jó erkölcsű és igen mivel nemzetek ezen tudomány nélkül, mellynek teremtése és kimivelése Németország' dicsőségéhez tartozik.

§. 10.

Kétes törvényes' esetek' felvilágosítására még a' régieknél, nevezetesen a' Zsidóknál, Görögöknél, Rómaiaknál használtattak az 'orvosi ésméretek. Mózes' törvényeiben több törvényes végzés foglaltatik a' szü-zesség', elhálás, bélpoklosok' és sérelmek' jeleiről. Hippocrates, Galen, Aristoteles' munkáiban a' törvényszéki orvostudományhoz tartozó több ér-

tekezés találtatik. Justinian' törvényei közt vannak rendelkezések a' kora- és késő szülésekről, tehetetlenségről, himnőkről 's a' t. szinte ugy az egyházi törvényben vannak végzések a' tehetetlenségről, belpoklosok' házasságáról 's a' t.

§. 11.

Azonban a' törvényszéki orvostudomány törvényes értékeségre és tudományos kimivelésre csak V-dik Károly német császár alatt jutott, midőn 1532-ben büntető törvényét közzölte. Ebben t. i. világosan rendelve van, hogy a' sebek' halálossága, gyilkolás, gyermekölés, magzat-elvetelés, eltitkolt terhesség' vizsgálatára és megítélésére orvosok, sebészek és bábák alkalmaztassanak. Ezen törvény, a' világnak akkor legelső tartományában, a' törvényszéki orvostudomány' alapját megvetette, és alkalmul szolgált arra, hogy a' polgári és egyházi jognak hasonló eseteinél is az orvosok mint műértők a' tanácsba hivattak.

§. 12.

Igy tehát a' XVI. század' közepétől fogva miveltetni kezdett a' törvényszéki orvostudomány, de a' következő században még gyermekségében maradt; az előítéletek által elfogult theologiai és philosophiai eszmék, a' belekevert jogtudományi elmésségek, és főkép a' physiologia, anatomia és a' természetstudományok' hiányos esmérete okozták, hogy

ezen tudományban némelly hamis elvek megtartattak. Ezen évszázadban két olasz orvos, Fidelis Fortunat és Zaccarias Pál érdemet szereztek magoknak az által, hogy ezen tárgyról rendszeres munkákat közöltek.

§. 13.

XVIII. században több jeles, elmés, többnyire német orvosok' munkái tökéletesítették a' törvényszéki orvostudományt; ezek közt leginkább kitűntek: Bohn, Alberti, Valentin, Teichmeyer, Hebenstreit, Eschenbach, Ludvig, Plouquet, Daniel, Metzger, Pyl, Gruner, Platner, Knappe, Roose's a' t., kik mindnyájan arra szolgáltak, hogy az előbbi tévedések kiirtattak, kétes dolgok felvilágosodtak, és így ezen tanítmány tudományi méltóságra emeltetett.

§. 14.

A' legújabb időkben is több jeles orvosok különös érdemeket szereztek magoknak a' törvényszéki orvostudományban, és azt javítások 's megczáfolások által gyarapították; azonban még sok részek maradnak hátra, mellyek tökéletes alapítása további vizsgálatokat, ismételt tapasztalásokat kívánnak; ide tartoznak a' különbféle halálnemek' esmérhető jelei, az öngyilkolás, holtan talált újszülöttek, elkéssett szülések, tettetett és eltitkolt betegségek, különösen elemekórok, megétetések felőli oktatások, 's a' t. Más

tanításoknál bizonyos alapításokra szükséges volna, hogy előbb a' jogtudósok és a' törvényszéki orvosok elveikben megegyeznének, p. o. a' sérelmek' halálosságáról.

§. 15.

Mind az orvosnak, mind a' jogtudósnak, ki a' törvényszéki orvostudományt tanulni akarja, szükséges ezen tudomány' Literaturáját esmerni.

A' legnevezetesebb újabb rendszeres munkák:

- J. Plenck, Elementa medicinae et chirurgiae forensis, Vienn. 1781.
 J. Dan. Metzger, kurzgefasstes System der gerichtlichen Arzneiw. Königsberg, 1793. (5te Ausgabe von Remer, 1820.)
 J. Schraud, Elementa medicinae forensis, Pest. 1802.
 Frano. Bene, Elementa medicinae forens. Budae, 1811.
 Ad. Henke, Lehrbuch der gerichtl. Medicin, Erlangen, 1812. (10te Ausg. 1841.)
 Jos. Bernt, systemat. Handbuch der gerichtl. Arzneikunde. Wien, 1813. (4te Ausg. 1834.)
 Mende, ausführl. Handbuch der gerichtl. Medicin, VI. Theile. Leipzig, 1819—1832.
 Wildberg, Lehrbuch der gerichtl. Arzneiwissenschaft, Erfurt. 1824.
 Siebenhaar, encyclop. Handbuch der gerichtl. Arzneikunde, 2 Bde. Leipzig. 1837—1840.

Fodéré, Traité de médecine légale et d'hygiène publique, Paris. 1813. VI. vol.
 Orfila, Leçons de médecine légale, Paris, 1828. III. vol.
 Beck, Elements of medical Jurisprudence, London, 6. edit. 1838.

A' rendszeres munkákon kívül tapasztalások, látteletek' és más értekezések' gyűjteményei ezen tudomány' alapos tanulására elkerülhetetlenek.

Ide tartoznak:

- J. Pyl, Aufsätze und Beobachtungen aus der gerichtl. Arzneiwissenschaft. VIII. Theile, Berlin 1783-91.
 J. Kopp, Jahrbuch der Staatsarzneikunde, X. Jahrgänge, Frankfurt. 1808-1818.
 J. Bernt, Beiträge zur gerichtl. Arzneikunde. VI. Bde. Wien, 1818-23.
 — — Visa reperta und gerichtl. medic. Gutachten, . III. Bde. Wien. 1827.
 Ad. Henke, Abhandlungen aus dem Gebiet der gerichtl. Medicin, V. Bde. Hamb. und Leipzig. 1815-34.
 — Zeitschrift für die Staatsarzneikunde XXI. Jahrgänge.
 — 1817-1841. (Folytatik.)

§. 16.

A' törvényszéki orvostudományt némelyek a' jogtudomány' ágazatai szerint kívánták felosztani; mások a' természet- és orvostudomány' egyes ágait követték felosztásukban, de sem az egyik, sem a' másik módon célhoz nem jutottak; ámbár egy szigorú rendszeres felosztást sem lehet felállítani, még is egy bizonyos rend' követése végett a' következő felosztás legcélrányosabbnak látszott lenni:

A' törvényszéki orvostudomány legközelebbbről alakí és anyagi részre oszlik. Mivel a' törvényszéki orvosi ügyírások az igazság kiszolgáltatással közvetlen viszonyban állanak, bizonyos formákat szükséges követni, és itt mindennek előtt érdekes azon kérdés: „vajon ki és minő formák alatt üzze és üzheti a' tör-

vényszéki orvostudományt?“ ezen kérdés' felelete a' tudománynak alaki részét képezi.

A' törvényszéki orvostudomány' anyagi része az egész orvos- és természettudományból minden elveket magába foglal, mellyek kétes törvényes kérdések' felvilágosítására szolgálhatnak. Mivel ezek nem számláltathatnak fel az egyes tudományok szerint, hova tartoznak; czélirányos azokat azon esetek szerint összeállítani, mellyekhez legközelebb és legnagyobb viszonyban állanak. Általánosan a' törvényszéki orvosi vizsgálatok' tárgyai élő személyek, holt testek vagy nem élő állományok, 's ezek szerint három szakaszra oszlanak a' törvényszéki orvosi vizsgálatok:

Első szakasz. Törvényszéki orvosi vizsgálatok élő személyeken.

Második szakasz. Törvényszéki orvosi vizsgálatok holt testeken.

Harmadik szakasz. Törvényszéki orvosi vizsgálatok nem élő állományokon.

ELSŐ RÉSZ.

A' törvényszéki orvostudomány' alakja része.

§. 17.

A' törvényszéki orvostudomány' egyedüli célja az igazság' szolgáltatását lehetőkép tökéletesen előmozdítani. Azért minden jól elrendelt hatóságnál szükségkép arra kell nézni, hogy a' törvényszéki orvosi ügyírások állandó és meghatározott szabályok szerint szerkeztessenek.

Itt mindennek előtt két kérdés fordul elő:

1. Kinek szabad egy tartományban a' törvényszéki orvostudományt gyakorolni.

2. Mikép és milly törvényes szabályokkal kell azt véghez vinni?

E' szerint ezen rész ismét két szakaszra oszlik, az első a' törvényszéki orvos személyekről szól, a' második a' törvényes orvosi ügyírásoknál megartandó formákról.

ELSŐ SZAKASZ.*A' törvényszéki orvos személyekről.***§. 18.**

Minden jól elrendelt tartományban csupán tanult és a' próbatétet jól kiállott orvos személyek fogadtatnak fel, 's tétetnek törvényszéki orvosi hivatalokba.

Honunkban a' megye' orvosai és sebészei, a' város' orvosai és sebészei viselik ezen hivatalt, kik az orvosi rendőrség' vőgrehajtásán kívül minden, kerületökben előforduló törvényszéki orvosi vizsgálatot megtesznek, vagy legalább annál felügyelnek. A' hivatalos törvényszéki orvosok szolgálatuk' egész idejére tartó esküt tesznek le; sürgetős esetekben a' hatóság más orvost vagy sebészt is hívhat erre fel, ki azon esetre különösen feleskettetik, hogy bizonyossága törvényesnek fogadtassék el.

§. 19.

Hogy a' törvényszéki orvos nyomos hivatalának illendően megfelelhessen, szükséges, hogy némelly tulajdonságokkal bírjon, úgy mint, tudományos tekintetben: philosophiai míveltsége, jegyző tehetsége, az orvostudomány' és annak segéd tudományai, physica, chemia, természet - tudomány, lélek - tudomány' 's a' t. alapos esmérte, különösen a' törvényszéki orvostudomány' theoretikai esmérte és abban való gyakorlati tapasztalása legyen; azon kívül magát írásban világosan, értelmesen és röviden kifejezhesse. Erkölcsi tekintetben: szigorú becsületesség, megrendíthetlen bátorság, emberszeretet és titoktartás, tisztsége' nyomossága miatt, multhatatlan feltételek.

§. 20.

A' törvényszéki sebész, ki rendszerint a' törvényszéki orvos' segédje, köteles annak vezérlete alatt a' reábizott törvényszéki orvosi munkákat, nevezetesen a' törvényes bonczolásokat véghez vinni. A' látleletben és véleményben az orvos' ítéletéhez csatolja magát és azt vele együtt aláírja. Kevesbbé nyomos eseteknél vagy szükségben, a' törvényszéki orvos' jelen nem létében, ha a' halasztás veszedelemmel járna, a' törvényszéki sebész maga teszi meg a' vizsgálatot, szint úgy maga is adja látleletét 's véleményét felöle.

A' sebész' megkívánt tulajdonságai, a' közönséges orvosi és sebészi esméreteken kívül, a' boncztudomány' alapos esméretében, a' bonczolásnál technikai ügyesség- és gyakorlásban 's a' törvényszéki orvostudományban való jártasságban állanak. Mivel ezen tulajdonok a' nem tanult sebészeknél (borbélyoknál) nem találtnak, arról kell gondoskodni az orvosi hatóságnak, hogy ezen hivatalba csak elegendően tanult és mivelt sebészek tétessenek; szinte úgy ne legyen szabad törvényszéki munkákat más sebészekre, katona-orvosokra bizni, ha csak nem egyszersmind tökéletesen mivelt orvosok is.

Törvényes bonczolásoknál, a' törvényszéki sebész köteles, minden szükséges szerszámokról gondoskodni, vizsgálat előtt a' holt testet elkészíteni,

a' bonczolásnál az orvos' rendeléseit követni, és azután a' holt testet bevarrni.

Igen czélrányos volna, ha a' törvényes bonczolásokra szükséges szerszámok köz költségén megszereztenének, és jó karban tartatnának. A' bonczolati szerszámok' egész készületét leírja Wildberg. (*Anweisung zur gerichtl. Zergliederung menschl. Leichname. Berlin, 1817.*)

§. 21.

A' gyógyszerárosok, kik szinte csak előleges próbatét után léphetnek hivatalba, kötelesek minden reájok bízott vegytani vizsgálatokat és vegybontásokat megtenni, mellyek a' kétes törvényes esetek' felvilágosítására tőlök megkivántatnak. Ezen rendelés annál szükségesebb, mennél inkább szűkölködnek a' törvényszéki orvosok ezen vizsgálatokra való időben, technikai esméretben és gyakorlásban, úgy mint az azokhoz szükséges készülétekben is. Azért egy fő orvos méltán perbe eshetnék, ki egy megétetés' gyanujánál, a' szükséges készülétek' hiányával, maga tenné meg a' vegytani próbákat, és így a' felvilágosításra vezethető egyedüli anyagokat elrontaná.

§. 22.

A' próbatétet kiállott bábák azon esetekben alkalmaztatnak, mellyekben az asszonyi nemző részek' vizsgálata megkivántatik, a' mit azok a' törvényszéki orvos' vezérlete alatt végeznek; ezen vizsgálatot egyedül a' bábára bízni nem lehet, 's minden nyomosabb esetben a' törvényszéki orvos a' bábával együtt teszi

meg a' vizsgálatot, vagy azt egy szülészre bízza. Csekélyebb eseteknél a' bába maga véghez viheti a' vizsgálatot, minekutána a' törvényszéki orvostól annak tárgya és célja felől elegendőkép értesíttetik. Az orvos annak jegyzéseit láttelelébe felveszi, vagy bizonyysága a' jegyzőkönyvbe béíratik.

§. 23.

A' fennevezett törvényszéki orvosi személyek azon kívül még kötelesek, minden törvényszéki orvosi vizsgálatra tartozó esetet a' hatóságnak béjeleníteni. Szinte úgy minden egyéb orvosi személyek, ha bár nem hivatalosok, kötelesek a' törvényszéki orvosi személyek' jelen nem létőkben, a' hatóságtól reájok bizott törvényszéki vizsgálatokat megtenni 's a' hatóságnak jelentéseiket beküldeni, mire azok egyes eseteknél különös esküt tesznek le.

Ha a' törvényszéki orvosok' látletelei és véleményei hiányos vizsgálat vagy más hozzájáruló körülmények miatt az ítélet előtt elégtelenek volnának, az orvosi kar a' hatóság' felszólítására a' kétes eset felől véleményét adni köteles.

MÁSODIK SZAKASZ.*A' törvényszéki orvosi ügyírásoknál tartandó
rendszabások.***§. 24.**

A' törvényszéki orvosi személyek' feladásuk: peres esetekben azon tárgyakat fontosán vizsgálni és megítélni, mellyek felől a' törvényszék orvosi vagy természettudományi elvekből felvilágosítást kíván. Ezen vizsgálatoknál és az azoknál hozandó látteletek- 's véleményeknél azoknak némelly szokásba vett és törvényesen rendelt formák szükségesek, az igazság szolgáltatáshoz való.közvetlen viszonyai miatt.

Hogy az orvosi vizsgálat törvényszeres 's értékes legyen, következő minemőségekkel bírjon:

1) egy törvény-hatóság' parancsolatára vagy kérésére;

2) esküdt orvosi személyek által;

3) egy előre rendelt napon és helyen történjen;

4) legtöbb esetekben, nevezetesen minden halott vizsgálatoknál egy vagy több törvényszéki személy' jelenléte törvényesen megkívántatik;

5) a' törvényszéki személyek közt a' vizsgálat alatt egyik írja a' jegyzőkönyvet, melly a' vizsgálat után összefüggőleg átolvastatik és a' törvényszéki orvosi személyektől aláíratik.

§. 25.

Minden törvényszéki orvosi vizsgálat illendő rendben, legnagyobb gonddal és pontossággal történjen. Különös tekintet legyen a' kétes kérdésekre fordítva, és minden körülményre, melly a' peres esetet lehetőkép felvilágosíthatná, vagy mellynek elmulasztása a' törvényfolyamatban kifogásokat és mentéseket okozhatna. A' vizsgálatnál csendességről és bátorságról gondoskodik a' hatóság.

Olly törvényszéki orvosi vizsgálatoknál, hol törvényes személyek jelen vannak, az orvos köteles, azokat minden nevezetes dologra figyelmeztetni; a' mit érzékekkel meg lehet esmerni, azt nekik megmutatni, és a' nyomasabb tüneteményeket lehetőkép megmagyarázni. A' törvényszéki személyek, ha az orvosi vizsgálatnál jelen vannak, írják a' jegyzőkönyvet, mellyben a' vizsgálat' minden lényeges pontjait, a' törvényszéki orvostól előmondott látteleletet és az általános eredményeket följegyzik. Az orvossal a' jegyzőkönyvnek egy másolatja közöltetik, mellyben semmi új elhatározó tett- dolgot sem szabad nevezni, melly már a' jegyzőkönyvben nem fordult volna elő.

§. 26.

Az orvosi vizsgálat' folyamatja, rende és története, úgymint annak eredményei felől, az orvosi személyek a' hatóságnak egy látteleletben (*visum repertum, parere*) jelentést tesznek; ehhez csatol-

ják véleményöket, mellyben tudományos alapon épült ítéletöket leteszik a' felöl, mit lehessen a' vizsgálat' eredményeiből egy törvényes kérdés' megítélésére következtetni. Mind a' két ügyírás' szerzője a' törvényszéki orvos, és azt a' sebész, ha ellene kifogása nincs, aláírja; ellenben különböző véleménye' okait előszámlálja.

A' látlelet' szerkesztésénél következő szabályokat és formákat kell megtartani: Bévezetésül mindenütt ki kell jelenteni, milly hatóság' parancsolatára vagy kérésére, ki által, mikor, hol és mi végből, milly törvényszéki személyek előtt történt legyen a' vizsgálat. Ezután következik a' tulajdonképi látlelet, a' vizsgálat' leírása, és mind az, mi az alatt találtatott. Először felszámláljuk mind azt, mit szemlélés által a' helyre, a' holt test' fekvésére, nemére, korára, testalkatára, különös jeleire és ruházatjára nézve tapasztalunk; ezután következik a' halotti bonczolás' eredménye: mindig szigorúan meg kell különböztetni, mi foly magából a' vizsgálatból, mint egy látszó tett-dolog, és mi következik az orvossal közlött ügyírásokból vagy más úton. Ezután hozzáadjuk a' véleményyt, mellyben lelkisméretesen ki kell jelenteni azon pontokat, mellyek felől bizonyos, és az előszámlálándó okoknál fogva kétségünk nincsen, és azokat, mellyeket csak valószínűeknek tekinthetünk, és minden kétes esetről az ítélet' hozásárai tehet-

lenségünket meg kell vallani. Mindenkor az igazság' kinyomozása a' törvényszéki orvos' első kötelessége. Hol az kétségkívüli, szabadon mondja ki azt, a' törvényes következtésekre nem tekintve; hol kétsége van, azt el ne titkolja; ha pedig legalább valószínűséget találna, azt is jelentse ki, és annak lépcsőjét 's okait határozza meg.

A' látlelet és vélemény ne sietve dolgoztassék ki, hanem gondosan és jól meg fontolva; mert joga van a' törvényszéki orvosnak azzal legalább 24 órát vagy még tovább is várni. Írásmódja egyszerű, értelmes, meghatározott és szabatos legyen, a' kétes kérdésnek lehetőkép megfeleljen, a' hol csak lehet honi nyelven történjék, de azért a' testi részek' divatozó és ismert latin és görög nevezetei ne kerültesse, hanem mindenütt, hol azt a' nagyobb értelmesség megkívánja, hozzátéssenek. Végül közönségesen meg kell jegyezni, hogy a' jegyzőkönyv' elolvasása után, az ellen senkinek kifogása nem volt, és a' bevett rekesztési forma „actum ut supra“ után az aláírások jönnek, jobb oldalról a' törvényszéki személyek és a' bizonyságok, bal oldalról pedig az orvosok' nevei. Az összebajtott írás' külső oldalán a' törvényhatóság' czíme, a' szerkesztő' neve és tisztsége, és az illető tárgy' rövid jelentése iratik fel.

A' tett' felvilágosítására szükséges mesterséges vagy természetes dolgok, boríték és pecsét alatt tétetnek el, és a'

2 *

látéletben előhozatnak. — Ha később feltalált körülmények a' véleményyt megváltoztatják vagy semmisítik, az új ítéletben ezen változás' okait elő kell számlálni; szinte úgy, ha az orvosok véleményeikben különböznek, azokatokkal támogatva a' hatásának különösen be kell jelenteni.)

Minthogy az orvosi látéletnek törvényes ereje van, az abban előhozott tettektől a' bírónak eltávozni nem szabad. Azonban a' törvényszék, úgy mint a' felek', a' véleményben kifejtett következmények' megítéléseért az orvosi karhoz tovább folyamodhatnak.

§. 27.

A' törvényszéki orvosi vizsgálatokra való tárgyak már felebb nevezettek. Élő személyeken 's nem élő vagyis élettelen állományokon a' vizsgálat különféle eseteknél különös, később leírandó szabályok szerint történik. A' holt testen való törvényszéki vizsgálatoknak azonban bizonyos általános szabályai vannak, melyeket meg kell tartani. A' halott' vizsgálata vagy külső vagy belső: az első vagy a' törvényes meg szemlélés (*inspectio legalis*) minden esetben elegendő, hol azáltal a' halál' neme, melly más hibája nélkül történt, bizonyosan kitudódik, vagy hol csak könnyű, külső sérelmek jönnek vizsgálat alá. Hol ezáltal az eset elegendőkép fel nem világosodik, a' halál oka' kinyomozására mindenkor a' belső vizsgálat vagy halotti bonczolás is megtörténik.

§. 28.

Egy tökéletes törvényszéki halotti bonczoláshoz (*sectio legalis*), melly minden nevezetes esetekben megkívántatik, tartozik az emberi test' három fő üregének, a' fő, mell' és hasüregnek 's a' bennök foglalt részek' pontos vizsgálata. Még akkor is, ha a' testnek egy üregében a' halál' elegendő okát találnáfel az orvos, tanácsos a' többi üregeket is felnyitni, mivel minden látszó bizonyosság mellett is lehetséges a' tévedés, 's az által a' védők' kifogásait el lehet kerülni. Azért némelly tartományokban (nevezetesen Szász, Porosz és Bajorországban minden esetben törvényesen meg van hagyva a' három fő üregek' felnyitása.

Némelly nevezetesebb esetekben még azon kívül a' torkot, hátgerincz-üreget, boréket, asszonyi nemző részeket, vagy akármelly más részt meg kell vizsgálni, melly a' halál' okát magában rejthetné. Azért mindig azon részre kell vonni a' fő figyelmet, mellyben a' halál' oka valószínűen létezik, mire sokszor már a' külső tekintet szokott vezetni. Hol törvényesen nincs meghatározva, meddig kelljen folytatni a' vizsgálatot, azt egyes eseteknél a' törvényszéki orvos' belátása határozza meg. Azonban mindenkor tanácsos, inkább többet mint kevesebbet tenni, hogy a' védlőnek oka ne legyen a' bonczolás' tökéletessége ellen kikelni.

§. 29.

A' törvényszéki orvosnak különösen óvni kell magát, hogy az ügyírásokban kijelentett vallomások vagy a' törvényszéki személyek' gyanúsítása által el ne fogultassék. Kötelessége a' vizsgálatnál minden tünetnyeket jól megfontolni és ítéletét ezekre véleményében alapítani. Ha véleményét csak az ügyírásokból vett adatokra alapítja, azt ki kell jelenteni. Azon esetekben, hol kétséges marad, meg kell vallani inkább tehetlenségét az ítélet' hozására, mint sem hamis becsvágyból gyanúsításait igazságnak és elhatározó ítéletnek állítani.

§. 30.

Egy olly halotti vizsgálatnál, hol a' halál' oka betegségével lehetőképi viszonyban áll, a' halotti bonczolást ne vigye végbe annak orvosa vagy sebésze, hanem egy más orvosi személy. Jelenléte mindazonáltal a' szükséges tudósítások miatt, melyeket felöle közölhet, mindig kívánatos.

§. 31.

A' törvényszéki orvostudomány' szerzői azon elvet állították fel, hogy: egy rothadásba átment holt test ne legyen tárgya törvényszéki vizsgálatnak 's különösen a' bonczolatnak, mivel a' részek' tulajdonképi minemősége rothadás által megváltozik és a' bonczoló' egészsége veszedelembé ejtethetik; hogy tehát ezen esetekben a' bonczolás megtiltassék.

Ezen elvet közelebbről kell meghatározni: ha az egész test teljes rothadásba ment által, nincs helye a' bonczolásnak; de egy kezdő, csak egyes részekre terjedő rothadás nem gátolja a' vizsgálatot. Ide tartoznak nevezetesen azon bonczolások, mellyek újra kiásott személyek' testén több hónapok mulva történnek, ha a' férjany-megétetésről halálok után gyanú támadna. A' vegytan' előmeneteleinek köszönjük azon módok' esmémentit, mellyek által érczes mérgeket, nevezetesen a' férjanyt, már félíg rothadt testekből el lehet választani, és azon szereket, mellyek a' rothadt kigőzölgések' ártalmait eltávoztatják. — Már több ideig eltemetett holt testek' bonczolása szükséges lehet, ha nehéz csontsérelmek történtek, vagy ha egy újszülött' érettségét a' csontokból kellene megítélni.

§. 32.

Törvényszéki orvosi ügyirásokat formájok- és tartalmukra nézve hibátlanul írni, nem könnyű dolog, és csak gyakorlás által szereztethetik meg. Szinte úgy óhajtannunk kell az ennek gyakorlatára vezető practikus tanítást, mellyben ügyes törvényszéki orvosi személyek képeztetnének. A' tulajdon gyakorlás' hiányát a' törvényszéki orvostudományú irások' tanulása csak tökéletlenül pótolja ki. Következő útmutatások és modorok szorgalmasan forgatva a' tapasztalatlanak némi hasznára válhatnak.

***Halatti bonczolásokra való utmutatásokat adnak
a' következendő irások:***

Wildberg, prakt. Handbuch für Physiker, Erfurt, 1823.

Berst, Anleitung zur Abfassung gerichtl. medic. Fund-
scheine und Gutachten, Wien, 2te Ausgabe. 1836.

Staupa, Anweisung zur gerichtl. und patholog. Unter-
suchung menschlicher Leichname, Wien, 1827.

Instruction für die öffentlich angestellten Aerzte und Wund-
ärzte in den k. k. österreichischen Staaten, wie sie
sich bei gerichtl. Leichenbeschauen zu benehmen ha-
ben. (*Medic. Jahrb. des Östr. Staates, III. Bd. 2-4 St.*)

MÁSODIK RÉSZ.

A' törvényszéki orvostudomány' anyagi része.

ELSŐ SZAKASZ.

Törvényszéki orvosi vizsgálatok élőkön.

§. 33.

Élő személyek igen sokféle tekintetben lehetnek a' törvényszéki orvosi vizsgálat' tárgyaivá, mint az embernek testi és lelki állapota többféle különböző kétséges peres kérdésekre adhat alkalmat, melyek csak anthropologiai és orvosi elvekből nyerhetnek felvilágosítást vagy elhatározást.

Ezen szakaszba tartoznak az újszülött magzatokról vizsgálatok alkatásuk, érettségök, életrevalóságuk, valódiságuk és az első szülöttségre nézve; az életkorról, nembeli viszonyokról, nemző tehetségről, szüzességről, erőszakételről, természetlen közösülésről, terhességről, a' testnek és léleknek kétséges egészség- állapotjáról, és az eltítkolt, tettetett vagy bevádolt betegségekről vizsgálatok.

ELSŐ FEJEZET.

Az újszülött magzatok felőli vizsgálatok.

§. 34.

Mivel a' kormány' érdekében van, hogy minden újszülött polgárnak az ötet illető jusiai fentartassanak; azért mind ezen tekintetben, mind a' szülőknek a' gyermekek iránti törvényes viszonyokra nézve gondoskodik arról, hogy az őket illető kétséges peres kérdések törvényszéki orvosi vizsgálatok által felvilágosíttassanak. Ezek többféle tekintetben lehetnek szükségesek: az újszülöttek' alkatukra nézve, melly rendes vagy rendetlen; érettségökre nézve, érettek vagy éretlenek, kora szülések vagy elkésztettek; életrevalóságukra nézve: ha élve és mint életrevalók, vagy élve ugyan, de mint nem életrevalók születnek; valódiságukra nézve, a' mennyiben elcserélthetnek, és az első születésre nézve kettős vagy hármas szüléseknél.

I. Az újszülött magzat' külső alkatjáróli vizsgálatok.

§. 35.

A' szabályos test' termete és alkata azon esetekben adhat alkalmat törvényszéki orvosi vizsgálatra, hol a' magzatot illető jogokról kérdés támadna. Ez történik:

1. ha a' szabályos emberi termettől és alkattól felette eltávozó magzat (csudaszüölt, *monstrum*) születik, úgy hogy annak emberi jogai kétségesek volnának;

2. ha a' rendes termettől olly eltávozások jönnének elő, mellyek mindjárt, vagy később annak polgári jogairól kétséget támasztának;

3. ha üszög (*mola*) születik.

§. 36.

A' csudaszüöltt' nevezése a' törvényszéki orvostudományban majd szorosabb, majd bővebb értelemben vétetett, a' régibb írók különösen többféle csudaszüölteket különböztettek meg. Egy setét idő' babonás hite, minél fogva azok egy asszonynek az ördöggel vagy az embereknek állatokkal való közösülésöknek tulajdonítottak, ezen vizsgálatoknak az előtt nagy nyomosságot adtak, melly korunkban a' nemzésről és az emberi életművezetség' törvényeiről helyesebb esméret által nagyon megcsökkent.

§. 37.

Ámbár a' csudaszüöltek' alkatásukról való életani esméreteink még igen csekélyek, még is a' hasonlati bonczolás' vizsgálatai által némi törvények fedeztetek föl, mellyeket a' természet látszatós szabálytalanságában követ. Legelőször is azon tapasztalás áll, hogy némelly újszüöltek' alkatbéli hibája nem egyéb, mint a' magzatnak egy mélyebb lépcsőn és

korább időben tulajdon rendes alkata, melly ezen lép-
cson megállapodva, a' szülésnél mint életműves hiba
vagy csudaszülött jelenkezik. Ide tartoznak a' nyúl-
száj, a' hasadt szájpadrás és a' veleszületett köldök-
sérvek.

§. 38.

Sok más csudaszülöttek onnan származnak, hogy
a' terhesség' elején két magzat öszvenő és egymis
alkatásukat kölcsönösen hátrálják. Itt kétféle eset
jöhet elő: a' két magzat öszvenővésők után vagy egya-
ránt fejlődik ki, és mint öszvenőtt ikerek születnek ; *)
vagy az egyik magzat alkatában meggátoltatik, a' má-
siktól meggyőzöttetik, annak alkatába vonattatik, és ál-
tala mintegy idegen test felvétetik. Vagy pedig az
egykik magzat kifejlésében annyira meggátoltatik, hogy
csak egy egyes rész fejlődik ki és folyvást nő; ide
tartoznak a' három karral vagy három lábbal született
gyermek, mellyek talán egy szabálytalan vagy buja
képeleti erőnek tulajdoníthatnak.

*) Említésre méltók a' világszerte híres magyar ikertest-
vérek, kik 1701, Octob. 16-án Szöny helységében Ko-
márom vármegyében születtek; e' két leányok, Ilonának
és Juditnak neveztettek, egészen el voltak választva
egymástól, kivéven az alfelén; hol öszvenőttek és így
a' széketételt is közösen végezték; 22. esztendeig él-
tek; először Judit betegedett meg, de nem sokára Il-
ona is rosszul lett, ki csak ugyan három minutummal
később holt meg mint testvére, ez történt Posonban
Febr. 23-án, 1723. (*Torko's J. Philos. Transactions.*
Beck, med. Jurisprudence, p. 198.)

§. 39.

Kétség kívül némelly egyes formátlanságok- és megcsonkitásoknál az anyának lelki befolyása magzatjára a' terhesség' idejében tekintetet érdemel. Az anya' megcsodálás (igézet) lehetőségéről vita még tart az orvosok közt, és annál fogva, hogy az anya és magzat közt sem idegek sem vérerek által nem áll fel semmi közvetlen öszveköttetés, a' viselős asszony' képzeletének és kedélyének befolyását a' magzat' alkatára ugyan kétségbe hozhatjuk; azonban az adatok' száma, mellyek annak lehetőségét bebizonyítják, olly nagy, hogy azokat kereken tagadni nem lehet.

§. 40.

Csudaszülöttnek (*monstrum*) általánosan neveztetik minden embertől nemzett és született magzat, mellynek alkata a' szabályos emberi termettől annyira eltávozik, hogy annak emberisége 's az őtet illető emberi jogai felül kétség támad. Ezekről meg kell különböztetni a' formátlan vagy megcsonkított szüléseket, azaz olly magzatokat, kiknek nevezetes, de az életre nem mulhatlanúl szükséges részeik hibáznak, vagy kiknek tetemes csonkításuk van, melly azonban azáltal emberiségét kétségbe nem hozza; nem különben az anyajegyeket (*naevus*), azaz a' szabályos emberi alkattól való csekélyebb eltéréseket, valamellyik tagnak hiányára, szerfeletti számára, rendkívüli helyzetére, formájára és nagyságára nézve.

§. 41.

Mind ezen fennevezett csonkítás' nemei a' csudaszülöttekhez számláltattak; azonban szorosabb értelemben a' régiebb törvényszéki orvosi írók csudaszülötteknek azon magzatokat nevezték, kiknek vagy fejök hibázott, vagy kiknek emberi testükön állati fejök volt. Fejnékül született magzatok (*acephali*) minthogy életre nem valók, és az őket illető jogokról kérdés sem támadhat, nem tartoznak a' törvényszéki orvosi vizsgálatokhoz. Emberi testtel és állatfővel csudaszülöttek pedig nincsenek, mivel a' természet' törvényeitől olly nagy eltérés fel nem fogható, és a' külső formának egy távollevő hasonlatossága, melyet a' nép' babonás hite és felingerült képző tehetsége olly könnyen feltalál, nem bizonyít semmit, kivévén, ha azt az agy' bonczolása és az idegekkel való öszveállítása valóságos állati alkatnak mutatná. E' mellett meg kell említeni, hogy az ember közösülése állatokkal sohasem termékeny.

§. 42.

Ha csudaszülötteknél az emberi jogok felül kérdés támad, az többnyire a' keresztelést illeti, melyre minden keresztény magzatnak joga van. Az ide tartozó kétes kérdések a' régi és újabb tanítóktól egyértelműleg felvett elvek szerint úgy határozatnak meg, hogy ha a' magzat' feje alkatásában emberi lelket sejtített magában, a' keresztségtől megfosztassék.

§. 43.

Ha két öszvenőtt iker magzatok, két fővel vagy két testtel születnek, a' személyesség' jogai azon elvből határozatnak meg, melly szerint az agy a' lélek' életművének tekintetik, és, így egy gyermek két testtel és egy fővel egy személynek tekintetik; egy testtel és két teljesen kiképzett és elválasztott fejjel bíró csudaszülött pedig két egyminek tekintetik. Ezen végzés tehát a' keresztelésre, és ha tovább életben marad, további jogaira is fordíttatik. Egy gyermek két egymáson ülő fővel azonban csak egyesnek vétetik.

§. 44.

Éktelen szüleményekhez (*deformitates*) azon megcsonkított gyermekek tartoznak, kik kar vagy lábszár nélkül jönnek a' világra, vagy kiknek egy velszült vízagyok, egyes részekben nevezetes éktelenség, vagy valamelyik nagyobb részben bujálkodásuk van (*monstra per excessum*). Ezek és az anyajegyek közt szoros határt vonni nem lehet; az utobbiakhoz számláljuk a' csekélyebb eltéréseket az alkatra, helyzetre, irányra, számra vagy a' kisebb tagok' hiányára nézve. Az úgy nevezett himnők (*hermaphroditi*) is tulajdonkép ide tartoznak, de azokról tovább alul különösen értekezünk.

A' két nevezett osztályú éktelen magzatok emberi jogairól kétség sem lehet, hanem arról: a' himnő gyermekek melyik nemhez tartoznak, és azoknak polgári

jogairól. Ezen kérdések következő elvek szerint határozatnak meg:

1. éktelen vagy csonkítva született személyek olly jogokra szert nem tehetnek, mellyekkel élés a' hiányzó vagy éktelen részek miatt lehetetlen, p. o. házasságra hiányzó vagy hibás nemző részekkel;

2. ellenben a' polgári jusok' kiszolgáltatásában, minthogy ezek az egyes részek' szabályos alkatára nem szorúlnak, nem kell annyira a' hiány' vagy éktelenség' lépcsőjét, mint az egymá' emberiségét és értelmét tekintetbe venni. Kar vagy láb nélküli emberek a' státusnak más módon használhatnak, és polgári kötelességeiket véghez vihetik.

§. 45.

Üszög (*molae*) az asszonyi méhben képzett, éktelen, húsos, hólyagos vagy hártyás tömeg, melly a' terhességhez hasonló altest-domborodást hoz elő, és a' méh' vajudó öszvehuzásai közt kiürésítetik. Törvénytörvényes orvosi tekintetben három kérdésre ad alkalmat:

1. terhesítés nélkül származhatnak-e üszögök?

2. míg a' méhben vannak, bizonyos jelekből megismertetnek-e?

3. üszöggel járó személyek a' terhesek' jogaikkal birnak-e vagy sem?

Az első kérdésre nézve számos tapasztalások bizonyítják, hogy egy üszög minden közösülés és terhe-

sítés, sőt a' szüzesség' megsértése nélkül is teremhet; hogy nem csak fiatal asszonyok- és özvegyeknél, hanem igen meglett korú hajadon leányoknál is találtatnak. Ezen esetekben csupán alutt vérből állanak és a' méhüregben való beteges vérzések által okoztatnak, vagy rostos, hártvás állományúak, vagy rivokákból (*hydátides*) állnak és a' méhnek betegesen felmagasztalt képzetkenységéből vagy a' rostanya' kiizzadásából erednek. Ezen, közösülés nélkül nemzett üszögök ál-üszögöknek neveztettek.

Sok más esetekben az üszögök szabálytalan fogamzás' szüleményei, és ezek a' fennevezett tömegben kívül többnyire egy emberi magzat' egyes részeit foglalják magukban. Az is megeshetik, hogy egy időben üszög és magzat együtt találtatik a' méhben, vagy hogy a' magzat annak közepébe van rejtve; ezen álképelések' oka a' pete-hártvány' és a' méhlepény' betegesen bujálkodó képzetkenységében, és a' magzat' megakadályozott kifejtésében létezik. Olly üszögök, mellyek egy nem sikerült fogamzásból származnak, valódi üszögöknek neveztetnek. De ebből megtörtént közösülést törvényesen csak akkor lehet követelni, ha a' vizsgálatnál egy emberi magzat' kifejlett részei nyilván látszanak. Bohanna azon állítása, mi szerént üszögök csupán némaabün által, közösülés nélkül teremhetnek, nincsen bebizonyítva.

§. 46.

Az üszögök nem élők, életre sem valók, és mind az, mit a' régi szerzők állatalakú és még születésök után egy ideig élő üszögökről mondtak, mesék. Azért jogaikról, akár a' keresztségre, akár az örökösségre nézve, szó sem lehet.

Azon kérdésre: vajjon egy személy csak üszögöt hord, vagy valóban terhes-e? sokszor igen nehéz vagy lehetetlen megfelelni, mert az üszög és terhesség' tünetényei sokszor igen hasonlóak. Az üszögnek esmertető jelei a' következők: az altest' daganatja nagyobb és keményebb mint egy hasonló időszakú terhességnél, külső nyomásra fáj, és az altestben egy nehéz test' érzését gerjeszti, melly oldalvásti fekvésnél azon oldalra húzódik. Ha az üszög három vagy négy hónapon túl marad a' méhben, mi csak ritkán történik, hiányzó mozgás által megkülönböztetik; vagy ha mozgások vétetnének észre, azok korábban vagy több fájdalommal történnek és az idővel nem nőnek, mint a' terhességnél. Végre az üszögöt hordozó személyek' egészsége többnyire szenved. Mind ezen jelek az első hónapokban sokszor nem elég világosak, és a' feltett kérdés' meghatározására elégtelenek, annyival inkább, ha az asszony egy időben magzattal és üszöggel is volna viselő.

Az üszög közönségesen a' 3-4ik hónapban elmegy, azonban némelly esetekben a' 6-7et is kiállotta, sőt évekig

is megmaradt. — Az emlők nem választanak el tejet, inkább savót, a' nádrából többször vér választódik el.

A' harmadik kérdés: vajjon egy üszöggel járó személy a' terhesek-jogait bírja-e? a' régi és újabb szerzőktől egyértelműleg úgy döntetett el, hogy azon jogokra, mellyek a' magzatot inkább mint az anyát illetik, szert nem tehetnek; de a' fennevezett jelek' csálhatósága és a' lehetőség miatt, hogy az üszög' közepében magzat is találtathatik, a' kérdés' bizonyos elhatározásáig, a' terhesek' előjogaival bírijanak.

II. Az újszülött magzat' érettségéről való vizsgálatok.

§. 47.

A' terhesség' szabályos folyamatja, köz tapasztalás szerint, a' nemzett méhgyümölcs' fogamzásától fogva teljes érettségéig, minél fogva a' magzat az anyától elválasztva önálló életét a' méhen kívül folytathatja, tiz hónapig, negyven hétig, vagy 280 napig tart. Azon gyermek, ki a' méhben ezen szabályos időt kiállta és illendően kifejtve születik, érett, kifejelett, idő's gyermeknek neveztetik.

§. 48

Az érettség' és idő'sség' tekintetében az újszülöttek kétféleképp térhetnek el a' szabálytól, 's azáltal az örökséget, elválást, terhesítést, táplálást illető törvényes kérdésekre adnak alkalmat. A' szülések t. i. vagy a' szabályos időszakasz' lefolyta előtt megtörténnek és

éretlen vagy idétlen szüléseknek (*partus immaturi*) neveztetnek, vagy annak lefolyta után történnek és későn érett vagy elkésztettségű szüléseknek (*partus retardati, serotini*) hivatnak.

Az éretlen szülések ismét két osztályra válnak. Ha a' magzat a' szabályos határidő előtt olly korán születik, hogy annak az életre elkerülhetetlen életművei még ki nem fejlődtek, azt mint életre nem valót magzat-levetételnek, elvetelésnek (*abortus*) nevezzük. Ezen osztályba tartoznak mind a' hatodik és hetedik hónap közt született gyermekek, kik vagy holtan jönnek a' világra, vagy nem sokára meghalnak.

Ellenben ha a' gyermek' születése a' szabályos határidő előtt ugyan, de akkor történik, midőn már annyira kifejlett, hogy születése után élélhet, koraszülésnek vagy idétlen szülésnek (*partus praecox*) neveztetik; egy illy idétlen gyermek rendszert nem érik meg előbb mint egy más gyermek.

§. 49.

Egy gyermek' érettsége vagy éretlensége' jelei részint a' külső részek' érzékileg észrevehető mineműségeiből, részint némelly működések' megjelenéseiből vétetnek. De a' gyermek' érettségét illető törvényszéki orvosi ítélet ne állapítassék valamelly egyes ismértető jelre, mert ezek közt némellyek egymis kivételek miatt bizonytalanok, p. o. a' hosszúság és nehéz-

ség, jelenlévő vagy hiányzó hajak; hanem minden jeleket összeállítva és egymásközt összehasonlítva, hozas-sék az ítélet.

Egy érett gyermek' esmértető jelei a' követke-zendők: a' test' hosszúsága 15-20 hüvelknyi, ne-héz sége 6-7 font, a' kezeken és lábokon lévő kör-mök' teljes kifejlése és keménysége, erős és elég hosszú hajak, kemény és világos piros bőr (*cutis*), nem ránczos és szilárd felbőr (*epidermis*), megerő-södött és gömbölyű végtagok, a' fejnek a' test-hez és a' fejlágnak a' fejhez való arányossága, a' füleknek kemény és porczogós tulajdonsága, szilárd és nedves köldökzsinór, 's fiúgyermekek-nél a' golyók' jelenléte a' borékban. Azon kívül meg kell jegyezni, hogy egy érett gyermek nem soká szü-letése után erőtetés nélkül lehel és kiált, szemelt felnyitja, szüntelen nem alszik, az emlőt fogadja, szopni és nyelni tud, ha csak helybeli képezési hi-bák azt meg nem gátolják, és nem sokára születése után vizelletet és magzat-szurkot választ el.

Ellenben egy éretlen, idétlen gyermek nem olly hosszú és nehéz, kevés vagy semmi haj a' fején, igen lágy és tökéletlen körmök, ránczos bőre, igen gyenge és finom felbőre, különösen az ajkakon és füleken, mel-lyek érintésöknél könnyen véreznek; végtagjai gyen-gék és aránytalanok, képe vén, lehellete erőtetett, sza-va gyenge, nyöszörgő, majd szüntelen alszik, nem nyel-

het és semmi étvágyot nem mutat. Fiú-gyermekeknél a' golyók még nincsenek a' borékban.

§. 50.

Törvényszéki orvosi vizsgálatok a' gyermekek' érettsége felől, többnyire akkor történnek, midőn törvényszerességek és örökölhetőségek kérdésbe jön. Ez arra adott alkalmat, hogy a' tőkéletes (érett), törvényszeres és örökölhető gyermek kifejezés egymás közt összezavartatott, és egy értelemben vétetett. A' két utolsó eszme inkább a' jog- mint a' törvényszéki orvostudományhoz tartozik.

Törvényszeres magzat (*partus legitimus*) minden a' törvényes házasságban nemzett és született gyermek. Örökölhető csak olly gyermek, ki törvényszeres, élő és életre való, és emberi fővel születik. Azért ezen két nevezetet meg kell különböztetni; nem minden törvényszeres magzat örökölhető, mint az elvetélések, holtan szült gyermekek, a' csudaszülöttek; ellenben egy törvénytelen, a' házasságon kívül nemzett gyermek, némelly esetekben örökölhet.

§. 51.

Az igazság' kiszolgáltatására nézve a' koraszült magzatok' felosztása életre-valókra és életre nem valókra (*partus vitales, non vitales*) nevezetes', melly a' fenemlített magzat-letétel és kora szülés közt lévő különbségen alapúl. Egy elvetélés, azaz minden a' fogamzattól fogva két hónap' le-

folyta előtt született magzat, habár élve jön is a' világra és több órákig vagy napokig élne, még is további életre nem való (*partus vivus, sed non vitalis*). Azért állítólag négy vagy hat hónapos gyermekek, kik nem csak élve jöttek a' világra, hanem tovább is éltek, igen valószínűen hibát vagy csalást gyanítatnak. De koraszülések, azaz minden hetedik hónap' lefolyása után született gyermekek életrevalóknak tekintethetnek, 's annyiival inkább, mennél inkább a' szülés' rendes határidejéhez közel jönnek a' világra. Azért rendszerint egy nyolcz hónapos gyermek inkább életrevaló, mint egy hét hónapos.

§. 52.

A' legrégebb törvényszéki orvositánitók a' magzatokat lelkesekre és lelketlenekre (*foetus animatus et non animatus*) osztják, és ezen hibás felosztás a' büntető törvénybe, nevezetesen V. Károly büntető törvényébe felvétellett. Ezekről azon nézet követetett, hogy a' magzat nem lelkesítettik meg előbb, míg az anya annak mozgását meg nem érzi, a' mi közönségesen a' terhesség' közepén történik, és e' szerint ezen határidő előtt történt magzat-elhajtást nem tartották gyermek-ölésnek, hanem kisebb véteknek. De ezen egész tanítás hibás alapon épült: minden magzat fogamzása' idejétől fogva élő, az anya mozgásait csak azért nem érzi a' terhesség' első felében, mert azok a' még kisebb nagyságú, magzatvizben úszó mag-

zatnál elvesznek. Azért minden magzatot élőnek kell tekinteni, ha szinte azon időpontot, melyben lelki erejét először nyilvánítja, épen nem lehet meghatározni; következőleg egy szántszándékos előhozott elvetélésnél akárminly időszakban egy élő és lelkes magzat vész el, és a' később hónapokban történt elvetélés csak azért ítélthetik nagyobb büntetésre méltónak, hogy akkor egy életrevaló gyermek' szülése valószínűbb.

§. 53.

Elkésett szüléseknek (*partus retardati, serotini*) azon szülési esetek neveztetnek, melyeknél a' magzat a' rendes negyven héti, vagy kétszáz nyolczvan napi határidőn túl a' méhben marad. Törvényszéki orvosi vizsgálatra akkor adnak alkalmat, ha a' törvényszerűségről kérdés támadna egy olly gyermeknél, ki a' negyven héti határidőn túl, a' férj' halála vagy elutazása után, vagy az állítólagi utolsó közösülés után születne. Azon köresetek, melyeknél egy holt magzat a' szabályos időn túl marad az anyatestben, a' méhben vagy azon kívül, 's földkéreggel bevonva vagy csontállományyá változtatva találattik, nem tartoznak ide, és az elkésett szülések' lehetőségét nem bizonyítják.

Az elkésett szülések' lehetősége és a' határidő felett, mellyel a' szabályos időt fölülhaladhatják, a' tanítók ítéleteikben meg nem egyeznek.

Lehetségök' behizonyítására a' következő okok szolgálnak: 1) elkésett szülések szinte úgy lehetségesek, mint a' természet' szabályától másféle eltérések, p. o. koraszülések, csudaszülöttek 's a' t. 2) a' gyermek' tökéletes kifejlése késik, ha az anyát gyengítő okok érik; 3) növényeknél és más állatoknál sem olly állandó a' szülés' ideje; nevezetesen a' bogarak, nagyobb vagy kisebb melege, korábban vagy későbbben fejlenek ki; 4) vannak tagadhatlan tapasztalások elkésett szülésekről.

Ezen okok ellen mások így okoskodnak: az emlősök', nevezetesen az ember' nemzés - dolgában és terhessége' folyamatában nagy rend és bizonyos idő valóban tapasztaltatik, és a' méh' összehuzódását nem annyira valami bizonyos nagyságra és nehézségre jutott gyermek, mintsem a' haladó terhesség által annak belső változásai eszközlik, a' mit kivált a' méhen kívül történt fogamzások bizonyítanak, melyeknél a' vajadások a' szabályos időben hasztalan megjelennek. A' növényektől 's állatoktól vett példák tökéletesebb életműves emlősekre nem alkalmazhatók. A' koraszülésekből vett következtetés hasonlóképp helytelen, minthogy annyi ezer esetekben, különféle alkattú, korú, mérsékményű asszonyoknál, minden éghajlat alatt, a' szülés rendesen a' kilencedik hónap' végével következik. Az anyára ható gyengítő okok, köz tapasztalás szerint, inkább koraszülést okoznak. Végre

az elkészt szülésekről előhozott tapasztalások mind igen bizonytalanok és kétségesek.

§. 54.

Minden bizonyító- és ellenvető okok' szigorú méltánylásukból következik :

1. A' terhesség' ideje' szabatossága, mely szinte úgy, mint a' meghatározott szülés' ideje le g t ö b b aszszonyoknál e g é s z s é g e s állapotban tagadhatatlan. Ugyan ez illeti a' házi emlősöket is. Azonban találkoznak mind az egyiknél, mind a' másinnál eltérések.

2. Az elkészt szülések' fejtegető o k a i többnyire helytelenek, mert ezen állított okok vagy hibások, vagy be nem bizonyítható gyanítások. Mérsék mé n y, k o r, t e s t i a l k a t, tapasztalás szerint nem hat a' magzat' lassúbb kifejlésére 's a' szülés' elkésésére. Szinte úgy a' férjfi m a g s e m. Nem különben a' méhanya' gyengébb izgékony s á g a, nagysága és rostjainak később történt nagyobb tá g u l á s a ezt nem okozzák, miről a' méhanyán kívül történt f o g a m z á s' és terhesség' eseteiben a' szabályos idejű szülő fájdalmak bizonyosságot tesznek. A' petefészekben t ö k é l e t e s e n n e m é r e t t p e t é k' termékenyítésök nincsen megbizonyítva és elégtelen.

Némelly betegségek és betegséget g e r j e s z t ő o k o k inkább koraszülést vagy elvetélést szerezhetnek, ilyenek az aszkór, vérhiány, görcsök

meg a' rémület, bú, bánat, rossz táplálás 'sa' t. Osian-
der szerint a' méhnek nagy gyengesé-
ge egy közönséges oka lehet némelly elhalasztott ter-
hességnek és elkésett szülésnek, akár lelki kép-
szereztetett, akár testi befolyások (a' terhessé-
get megelőző beteges állapotok) vagy erőműbeli
okok által eszközöltetett. Carus, a' határon túl
tartó terhesség' okát az anyai testben (a' méh-
száj' benövése, a' méhfalak' kezdő elfajulása, rostai'
petyhüdsége, az egyéb test' tompa szivacsos alkot-
mánya által) vagy a' méh gyümölcsben (rendellenes
vizgyülekezet, mellynek elválására teljes petyhüdség,
vizhiány, a' magzat' rendellenes formája és nagysága,
szinte rendetlen helyzete által) vagy mind a' kettőben
helyhezteti.

3. Ezen kérdést leginkább az észrevételek'
és tapasztalások' összeállítása dönti el. Voltak
a' peres elkésett szülési esetek közt olyanok, mellyek
noha a' törvényszéki orvosok által kedvezőleg itéltet-
tek, még is kétségkívüli bizonyságoknak nem tekin-
tethetnek. Ellenben vannak több tapasztalások (mely-
lyek közt az orvosok' tulajdon feleségeiknél tett tapaszt-
talások méltókép leghitelesebbek) olly elkésett szülé-
sek felől, mellyek a' házasságban, mind a' két
házasok' teljes megegyezésével, min-
den gyanú vagy vád és per nélkül történtek, 's
mellyeket azért hiteleseknek és bizonyítóknak nézhetjük.

Illyen tapasztalások által az elkésett szülések' valódisága be van bizonyítva, habár csak a' szabálytöli kivételeknek látszanak.

§. 55.

Ámbár az említett okokból a' legújabb tanítók elismerik az elkésett szülések' feltételes lehetőségét ; a' határidőben azonban, mellyben a' kései szülés még elismertethetik, nem egyeznek meg.

A' régiebb törvényszéki orvosok' véleményeiben minden 10, 11, 12, sőt 13 hónappal elkésett gyermekek nagyon engedékileg törvényszerűeknek esmertetnek el. Általánosan elvül fel lehet venni, hogy a' szabályos határidőn túl egy hónappal elkésett szülések orvosi elvek szerint is törvényszerűeknek tekintethetnek, ha egyéb környüállások az elkésett szülést támogatják.

Ha még később szült gyermekek valóságos elkésett szüléseknek tartassanak-e, azt nem annyira általánosan, mint az egyes esetek szerint lehet eldönteni. Mende a' 308-ik napig érő elkésett szülést valóságosnak esmeri, egy későbbet a' mindig növekedő gyermekfejnek az anyamedenczéveli aránytalansága miatt mind inkább kevesebbé valószínűnek és a' 322-ik napon túl lehetetlennek tartja. Osiander egy egész három holdhónappal tovább tartó terhességet elismér, ha a' magzat a' méhben volna; Carus azt állítja, hogy a' nádrabeli terhesség élő gyermeknél is

szinte olly határozatlan ideig (több évekig) tarthat, mint azt a' méhen kívül tapasztalni lehet.

§. 56.

A' régiebb 's újabb törvényhozások a' kora és elkésett szüléseknek bizonyos szabályos határidőt jeleltek ki, mellyek' törvényszerességről kételkedni sem szabad. Ha e' mellett az asszonyi gyengeségnek talán több engedtetett, mintsem a' törvényszéki orvostudomány' elvei azt jóvá hagynák, azt a' még fenálló bizonytalanság- és vizálgodásoknál fogva el lehet nézni. A' romai törvény hat hónapos koraszüléseket és a' tizedik hónapba eső elkésett szüléseket törvényszerűeknek esmérí. A' poroszországi közönséges törvénykönyv egy a' 302-ik napig született gyermeket a' férj' halála után törvényszeresnek tart. Napoleon' Code-xében egy 180 napos koraszülés és egy 300 napos késő szülés mint törvényszeresek állanak. Az Ausztriai közönséges polgári könyvben minden gyermekek, kik a' házasság tizedik hónapjában, a' házasság' vagy a' házasság' teljes elválása után születnek, feltétel nélkül törvényszeresek; a' tizedik hónapon túl szült gyermekek pedig a' műértők' ítélete alá bocsátatnak.

§. 57.

Az elkésett szülések' törvényszéki orvosi megítélésénél nagy vigyázat és a' következő szabályok vannak rendelve:

1. Minden egyes eset különösen a' maga minemiségében ítéltessek meg ;

2. Az orvos minden jeleket szorgalmasan megvizsgáljon, mellyek egy elkésett szülésről vagy az ellen tesznek bizonytságot ;

3. Az elkésett szülésnek kedveznek :

a) a' férjnek az állított utolsó közösülés' idejében behizonnyított nemző tehetsége. — Ha a' férj vagy teljes erővel rögtön, p. o. gutaütésben, sebekben vagy valami bal történet által meghalna, a' valószínűség az asszony' részére hajlik ; de ha a' férj idült nehéz betegségben meghalna, a' gyanú ellene mutat ;

b) ha az asszony terhességét mindjárt kijelenti és annak közönséges tünetényei mutatkoznak. Orvosok', 'bábák' és mások' bizonytságai itt különös tekintetbe jönnek ;

c) az utolsó közösülés után 19—20-dik héten a' magzat' érezhető mozgásának, ha ez nem csak az anyától, hanem műértő bizonytságo któl is éreztetik, nyomos bizonyító ereje van ;

d) a' 40-dik hét' végén beálló szülő fájdalmak, vizelv álasztás és a' közeledő szülés' egyéb jelei, mellyek azonban foganat nélkül maradnak, egészen megszűnnek, vagy a' valóságos szülésig időszakosan visszatérnek. Ez az elkésett szülésnek legnyomósabb jelei közé tartozik ;

e) a' viselő's' nehéz betegségei, melyek az egész visszatermődést gátolják, tartós vérfolyással, fehérkórral, a' méhnek vizenyős állapotjával összekapcsolva vannak, vagy az idegrendszer' erőszakos megzavarásával, mint nehéz kórral, dermenettel, rángásokkal lépnek fel, különös tekintetbe vétetnek, ha bár ezen beteg állapotok más asszonyoknál is előjönnek, kik elvetélést vagy koraszülést szenvednek ;

f) a' magzatra nézve tekintetbe jönnek, a' megérettség' jelei : a' magzat' közönséges állapotját túlhaladó kifejlése, nagysága és nehézsége, nagyobb fej-átmérő, kisebb vagy megkeményedett fejlágys, nagyobb erő, korán kitörő vagy már jelenlévő fogak — mind megjegyzésre méltók. Azonban a' megérettség nem szükséges és elmellőzhető jele egy elkésett szülésnek. Megtörténik, hogy kétség kívül elkésett szüléseknél olly gyermekek jönnek a' világra, kik érettségök- és kifejlésökre nézve az idős gyermekekhez hasonló, sőt kicsinyek, gyengék és kevesbbé tápláltak lehetnek. Ezen esetben az anyának testalkatát és egészségét, úgy mint a' terhesség' folyamatja alatti betegségeket is tekintetbe kell venni ;

g) az anya' erkölcsi hire mind addig fedhetetlennek tartatik, míg az ellenkezőről meg nem győztettünk.

4. Mind ezen jelek összefoglalva annyival inkább fogják elhatározni a' törvsz. orvost az elkésett szülés'

elismerésére, ha az még a' 10 hónapos vagy 310 napos határidőben megesik. Ezen időn túl szült gyermekek kedvező véleményt nyerjenek-e, azt a' külön eset, a' gyanútlan, nem peres házasságban tett tapasztalások végzik el.

5. Minden esetre a' törvényszéki orvos, ítéletét a' véleményben ne állítsa mint teljesen bizonyosat, hanem csak mint valószínűt.

III. Az újszülött magzatok' valóságáról vizsgálatok.

§. 58.

Ezen nehéz tárgy felől a' törvénysz. orvos előtt ott támadhat kérdés, hol egy állított terhességről és megsem történt szülésről gyanú volna; vagy, ha egy valószínűs terhes és szülés után az asszony olly gyanúba esne, hogy egy holtan szült gyermek' vagy üszög' helyébe egy idegen gyermeket csúsztatna bé. Ezen kérdései megfelelésre a' gyermekágyas asszonyt és a' gyermeket kell vizsgálni.

Azon kérdés: vajjon egy asszony valóban szült-e, vagy nem? olly esetekben, hol a' vizsgálat az állított szülés' határideje után az első napokban vagy legfeljebb a' két első héten történik, könnyen és bizonyosan eldönthető, minthogy arról a' jelenvolt terhesség' és a' történt szülés' jelei bizonyoságul szolgálnak; de mivel ezen jelek az idővel elmúlnak és bizonytalanok lesznek, testi jelekből egy bizonyos

határzat mindig annál kevesebbé lesz lehetséges, mennél hosszabb a' kétséges szülés óta lefolyt időszak.

Azon esetben, ha egy asszony valóban terhes volt és szült, és azután egy idegen gyermeket becsúsztatott, a' csalást törvényszéki orvosi vizsgálatok által feltalálni egyedül csak akkor lehetséges, ha a' gyermek' kora és az állított szülés' határideje közt való aránytalanság bebizonyodnék. Azért testi jelekből olly esetnél a' csalást csak akkor lehet feltalálni, ha az anya egy olly gyermeket csúsztatott be, ki lebetegedéséhez képest sokkal korábban vagy később született. Azon aránytalanságot pedig megismerhetni a' köldökzsinór' nedvességéből vagy szárazságából, a' bőr' színéből (az újszülöttek' sárgaságát értvén), és nagyobb csalásnál a' gyermek' hosszúságából 's nehézségéből. Itt is annyival nehezebb az ítélet, mennél később keresik azt.

M a l l e r helyesen jegyzé meg, hogy a' gyermekek' hasonlatossága szüléikhez csak ott bizonyíthatja valódiságukat, hol azok két különféle fajhoz tartoznak, hol p. o. az atya szerezsen és az anya fehér fajú, vagy megfordítva 'sa't. (*Vorlesung. Bd. I. S. 84.*)

De ha egy okosan intézett csalásban a' lebetegedés' idejével megegyező gyermek mutatik elő, annak hamisságát testi jelekből bé nem lehet bizonyítani. A' gyermekeknek a' szülékkeli hasonlatossága itt semmit sem bizonyíthat, minthogy azt egy új szülött gyermeknél nehéz megítélni, és mindenütt nem is szükséges.

Az újszülött gyermek' valódiságát illető kérdés' meg-
fejtésére, az anyamedenczének belső téri viszonyai'
szoros megvizsgálata szükséges lehet, t. i. oly eset-
ben, hol egy asszony a' felső medenczenyílás' tetemes
szűk állapota miatt egy érett jól táplált gyermeket mű-
tétel, mint a' kaponya-állukasztás és agykimetszés
nélkül nem is szülhetne, és a' szülésze' tudtával és se-
gítségével egy idegen gyermeket csuszta'na bé. Az
ilyen formátlanságok, különösen a' medence' felsőbb
nyílásában a' test' külső alakjában, kivált nem gyakor-
lott szemnek, és fekvő állásban nem annyira nyilváno-
sak, a' medence' kimenetele' átmérője mellette egészen
szabályos, némelyeknél még nagyobb is; csak az
említett medenczetáj' szigorú mérése képes egy olyan
csalást felvilágosítani, mely tehát minden esetbenél
alkalmaztassék, hol ilyen gyanu előfordulna. (Siebenhaar,
Handb. der gerichtl. Arzneik. Bd. I. S. 17.)

IV. Az elsőszülöttségről vizsgálatok.

§. 59.

Az elsőszülöttséget illető ritka törvényszéki
orvosi vizsgálatok csak azon esetekben történnek, ha
iker vagy hármas gyermekeknél kétségben volnánk,
mellyik az elsőszülött és mellyiknek lehessen tulaj-
donítani az elsőségi jogot. — Ezen kérdései meg-
felelésre a' törvényszéki orvostudományban azon ta-
pasztalás használtatik, minél fogva rendszerint több
egykorú gyermekek közt a' legerősebb és legtö-
kéletesebb születik először. Kétes esetekben tehát a'
legerősebb és legelevenebb mondatik elsőszülött-
nek. Haller' észrevétele szerint, ezen alapelv inkább
politikai, mint sem orvosi, mivel a' tapasztalás azt
nem mindig bizonyítja, és ezen elv minden esetre

csak a' szülés utáni első napokban elhatározó, mert később, megváltozott egészségnél és visszapótlásnál az előbb erősebb és tökéletesebb gyermek visszamaradhat. De illy esetek általánosan, ha nyomósak, nehezen biztattatnak a' törvényszéki orvosokra. — A' császárvágás által szült gyermekek felől hasonló elvek szerint kell itélni.

MÁSODIK FEJEZET.

Az életidőről vizsgálatok.

§. 60.

Az életidőről általánosan csak akkor történnek törvényszéki orvosi vizsgálatok, ha a' kornak törvényesen meghatározó tanúbizonyságai, mint a' keresztlevelek, vagy hibáznak, vagy a' kérdésben forgó peres esetek' meghatározására elégtelenek vagy nem alkalmazhatók. Az ide tartozó vizsgálatok főképp következő esetekben történnek: 1) ha valamely személy' tehetségéről bizonyos testi állapotokra és működésekre kérdés támadna, p. o. terhességre vagy nemzésre; 2) ha valamely személy' tehetsége bizonyos kiváltságokra, köteleességek- és büntetésekre kétséges, a' mennyiben arra egy az életkorban alapított testi vagy lelki tulajdonság megkívántatik. 3) Ha egy holtan talált ember' korát kell meg határozni; vagy 4) ha valamely sokáig távol levő' kétséges halála volna meghatározandó, mit az élet' gyanítható tartósságából lehetne tenni.

§. 61.

Életidő általánosan az emberi életnek minden időszakaszát jelenti, melly magát a' testi és lelki munkálkodások' valamelly nevezetes kifejlése, vagy azoknak hanyatlása és enyészete által különbözteti meg. Ezen időszakok' kezdete ugyan általánosan állandó, az emberi fajnak tulajdon nyomata (*typus*) szerint, mindazáltal ebben változásokat hoznak elő az éghajlat, nemzeti bélyeg, örökölt hajlandóság, nevelés, életmód, nyavalyák és az emberek' egymisége. Ebből világos tehát, hogy az életidőről sem a' törvényszéki orvosi ítéletek, sem a' törvényes meghatározások minden tartományokban egyenlők nem lehetnek.

Az életidő' elosztásában a' törvényszéki orvostudomány' tanítói igen különböznek egymástól némellyek három vagy négy, mások hat, sőt nyolcz életszakaszt vesznek fel. A' több vagy kevesebb életkor' előszámlálása attól függ, hogy némellyek csak a' fő időszakaszokat, mások az alosztályokat is számlálják és a' szülés előtti magzat' életét is ide számítják.

§. 62.

Ha egy gyermek' kora, születése előtt kérdésbe jön, kétféle eset fordulhat elő. Vagy meg kell határozni még az anyatestben a' magzat' állapotját és korát, vagy elvetélést avagy koraszülést kell megítélni. Az első esetben csak a' terhesek' vizsgálata, és a' magzat' észrevehető mozgásai az

előrehaladt terhességben fejthetik meg a kérdést. A' kora szülés' megítélésénél a' fennevezett érettség' és idősség' vagy éretlenség' jelei szolgálnak alapul. De egy elvetélt magzat' korának meghatározására szükséges, hogy a' törvényszéki orvos szemtanúság (*autopsia*) által szerezzé meg magának a' terhesség' különböző heteiben és hónapjaiban az emberi magzatban történő haladás' jeleit.

§. 63.

1. Gyermekség vagy a' gyermekkor (*infantia*) közönséges értelemben a' születéstől az ifjúság' kezdetéig való időszakot foglalja magában. A' törvényszéki orvostudományban következő osztályok különböztetnek meg:

1. Az első 3-6 nap a' szülés után. Ezen időszak' esmertető jelei: a' testen hátramaradt köldökszinór' nedvessége, a' bőrnek eleinte pirossága, azután sárgasága, a' magzat-szurok' elválasztása. Ezen életkor' meghatározása fontos, ha élő vagy holt gyermekek kitéve találatnak, és ha arról kell ítéletet hozni: a' gyermek' újszülött-e, egy bizonyos személy' ismeretes lebetegedése' idejének megfelelő-e? Ha ezen vizsgálat holt testen történik, az ismertető jelekhez még a' belek is, főképp a' szív, a' tüdők, a' vérerek és a' máj járulnak.

2. Az egy esztendő s kor' meghatározása hasonló okokból megkívántathatik; ennek folyamatjá-

ban a' test' halkan haladó kifejlése és az elmebéli tehetségek' általános megjelenése feltűnnek. Ezen kornak tulajdon ismertető jelei: a' haladó növés, az egész test' nagyobb hosszasaága, a' fejlágyak' folytonos kitsebbülése, erősebb és gömbölyű végtagok, a' fogak' kitörése, a' bőrnek tulajdon színe, a' képzelet' és értelem' kifejlődése, és az első cikkelyezett hangok' ejtése. Holt gyermekeknél a' szív', nagyobb vérerek' és a' máj' vizsgálata, nevezetesen a' peteképü lyuk, a' B o t t a l l i ütérés és az A r a n t ' vérekes menetelek miatt nevezetes.

3. További gyermekkor a' fogváltozásig vagy is a' 7-ik évig. Ezen időszakban a' testi és lelki tehetségek általánosan mind inkább kifejlődnek. A' test hosszában tetemesen nő, de a' csontok még mindig lágyak, engedékenyek és ki nem fejlettek; a' porcok számosabbak mint a' megnötteknél, a' bőr gyenge, sima és lágy, az izmok gyengék és még nincs meghatározott vázolatjuk. Az elmetehetségek még kevéssé fejlődtek ki; azért ezen korú gyermekek' törvényellenes cselekedetei nem ítéltetnek büntétül, és azok' fenytése őket polgárikép meg nem becsteleníti.

4. Fiúkor (*pueritia*) a' hetedik évtől kezdve a' felserdülésig tartó időszakaszt foglalja magába; fogváltozással kezdődik és folyamatában nagy előmeneteket tesz testi és lelki kifejlődésében. Hónaljain, szeméremtestén és az állán még nincs szőre a' fiúnak. Még

nem messze haladt észbeli kiművelődésök miatt a' gyermekek törvény előtt mint kiskorúak, atyai gondviselés vagy gyámság alatt tartottnak és polgári ügyekre szert nem tehetnek. A' büntét még annál kevesebb tulajdoníttatik nékiek, mennél műveletlenebb elméjük és eszköz, 's mennél kevesebb önhatározattal bírnak.

§. 64.

II. Ifjuság, fiatalkor (*adolescentia*) a' felserdülés' korától fogva a' férjfi'kor' kezdetéig vagy törvényes tekintetben a' teljeskorúságig tart. Ez életkorban a' nemző tehetség és nembeli ösztön jelenik meg. A' felserdülés nálunk a' fiuknál 15-18ik, leányoknál 13-16ik évben történik. Ekkor szörösödnek az ifjak' álla és nemző részei, szavok megváltozik, tökgolyóik valóságos magot választanak el, egész külsejük férjfi'asabb lesz. A' leányok' emlői ezen korban kifejlődnek, fanszörük és havi tisztulások megjelenik, evvel párosodva jár a' nemi ösztön, 's gyermekes tekinteteket elvesztik. — Törvény előtt az ezen korban levők, még tökéletesen be nem végzett elméleti kiművelődésöknél fogva, a' férjfi'korúak sem jogaikban, sem kötelességeikben nem részesülnek és még kiskorúaknak tekintetnek. De mind inkább teljeskorúakká válhatnak, és törvényellenes cselekedetök és büntetékekért annyival inkább felelősek, mennél inkább előrehaladtak korukban és elméművelésökben.

§. 65.

III. Férjfi kor, állandó kor (*aetas virilis*) az életművezetség' tökéletes kifejlődésétől fogva a' vén-ségig terjed, midőn erejök fogyni és nevezetesebb működéseik enyészni kezdenek, az az férjfiaknál az 50ik, asszonyoknál a' 40ik esztendeig. A' bevégzett test' kifejlése az által esmerhető, hogy a' test hosszában nőni megszűnik, a' csontok tökéletesen kifejlődtek minden nyújtványaikkal 's izmaikkal, több zsír-elválasztás miatt gömbölyödik a' test. Mind a' két nem ezen időszakban teljesen alkalmas a' nemzésre. — Ezen kornak birják a' polgári élet' minden jogait és kötelességeit.

§. 66.

IV. Öreg kor, vén sé g (*senectus*) közönséges értelemben azon időszakot jelenti, melly a' testi erő' enyészésétől fogva a' halálig tart. Azonban szükséges azt két egymástól igen különböző időszakaszra felosztani. Az elsőben jó alkotmányú embereknel az erő' fogyatkozása alig észrevehető, melly azonban később mind inkább kitünőbb lesz, 's vele együtt fogyni kezd a' táplálkozás; az izmok merevednek és gyengülnek, hátgerinczük meggörbed, tekintetük vénül, arcuk ránczosodik, külső és belső érzékeik fogyanak, rendszerint nemzőtehetségek is megszűnik. Törvény' előtt ezen kornak nehéz kötelességektől és kemény testi fenytésektől annál inkább mentve maradnak,

mennél idősebbek, 's nyilvános hivatalban segédért folyamodhatnak.

A' vé n k o r' második szakaszát, az aggságot (*senectus decrepita*) csak kevés ember éri el, noha ez az életnek természetes, betegség nélküli átmenete a' halálba. A' kül és bel érzékek mindinkább enyésznek, látásuk és szaglásuk gyengül. Emlékezetök és képzelő tehetségek egészen megszűnik, az ítélő erő is megszűn végtére 's a' vén ember gyermekké válik. Az agy és idegek' működése' megszűntével a' tenyésztés még egy ideig tart, míg végre ez is megszűnik. Ezen korban levő emberek már semmire sem kötelesek, ellenben többféle kiváltságokkal és jogokkal bírnak.

§. 67.

A' felserdülés korától fogva a' következő életkorok nem lépnek fel olly meghatározott nyomat szerint, hogy azokban a' különféle éghajlat és ország, a' tulajdon testalkat, életmód 's a' t. 5—10 évi eltéréseket elő ne hozhatna. Azért szükséges, hogy a' törvényszéki orvos az életkort illető véleményében azon viszonyokat mindig tekintetbe vegye. Ide tartoznak p. o. nemzőtehetségről való kérdések a' férfikor előtt vagy azután; szinte úgy, ha egy kiskorú valami bűntét miatt kemény testi fenyítésekre ítélthetik-e? — minél a' testi és lelki kiművelés, nevelés, tanítás és a' tett' indító okai fontolásra jönnek.

Ha egy sokáig távollévő' életéről vagy haláláról kellene a' törvényszéki orvosnak véleményt adni, fontolóra kell vennie, hogy a' nagyobb korú, teszem száz éves esetek nem olly igen ritkák. Ha tehát egy távollévő vén' koráról szó támadna, annak halálát valószínűnek ugyan, de nem feltétel nélkül bizonyosnak kell tekintni.

Az austriai polgári törvénykönyv szerint 1) egy távollévő holtak tartatik, ki 80 évü és tartzkodása tiz év óta eszméletlen; 2) akármilly korú, ki 30 év óta hír nélkül marad; 3) veszedelmes sebekkel, hajótörésnél vagy más életveszedelemmel küzdő emberek három év múlva a' holtak közé számláltatnak.

Az életidőről való vizsgálatokkal egybekötésben van egy személynek a zonsága (*Identitas*) felőli elhatározás, olly kötes esetekben, hol kérdés támad, ha valamely egymal valóban azou személy légyen-e, kinek magát állítja, és hol egy más hozzá annyira hasonló személy lép jogaiba, hogy az ítélet az orvostól kikéretik. Fodér é különösen ajánlja az éktelenségek', anyajegyek' méltánylását, mellyek elnemtörölhetők, a.m. a' lágy részeken való sebek, görvölyes fekélyek' hegedései, úgy mint a' himlős ragyák vagy égetések állandók, a' büntető beégett jegyek az emberi testen semmikép sem törölhetnek el. Végre az arczvonásokra, a' mesterségek és kéziművek' minden különösségeire is kell figyelmeznünk. Orfila a' hajak' színére teszi főfigyelmét, mellyek valódisága ha festve is volnának, kitudódik. (*Beck, med. jurisprudence, p. 378.*)

Az élet-biztosítás olly szerződés, melly által az aláírtak egy személy' koraságossága, életneme 'a' egyéb környüállásaihoz képest meghatározott summáért ítet arról biztosítják, hogy valamely meghatározott időt alatt meg nem hal; vagy ha ez megtörténék, egy summa pénzt a' biztosított' kedvéért fizetnek. — A' szerződés' természeténél fogva mennél valószínűbb, hogy

valakinek élete tovább tart, annál csekélyebb lesz a' befizetendő díjpénz.

Évfizetések (*Annuitates*) szinte azon alap szerint vannak elrendezve; itt egy személy a' kívánt summa pénzét egyszerre teszi le, és a' társaság leköteli magát egész életében bizonyos évenkénti summa fizetésre.

Szokás szerint ezen biztosító társaság a' folyamódókat vagy tulajdon orvosaihoz utasítja, kik alkalmányukat 's életmódjokat jól ismerik, vagy különös hivatalos orvosokat és sebészeket tartanak, kik ezen vizsgálatokat megtenni kötelesek. A' vizsgálat' eredménye szerint elfogadják vagy megtagadják a' biztosítást. Ezen vizsgálat különösen a' biztosítandó egészsége állapotját meg tudni igyekszik, különösen azt, ha nem szenved-e valamely életét veszélyeztető betegségben, ha életmódja mértéketlen-e vagy sem, foglalatosságai betegséget vagy veszedelmet szereznek-e? (*Beck, med. Jurisprud. p. 379*). — Többféle okoknál fogva óhajtunk, hogy ilyen biztosító társaságok, melyeknek becsök más országokban elegendően be van bizonyítva, köztünk is életbe juthassanak.

HARMADIK FEJEZET.

Kétes nembeli viszonyokról vizsgálatok.

§. 68.

Nembeli viszonyok sokféle tekintetben jönnek elő kétséges peres kérdéseknél 's ez által törvényszéki orvosi vizsgálatokra adnak alkalmat. Ide tartoznak a' két nem' nemzötehetségéről, himnókról, szüzességről, törvényellenes és természetlen elhálásról, terhességről és szülésről való vizsgálatok. Mind ezen tárgyak sokféle különböző eseteket foglalnak magokba, melyek különös vizsgálatot kívánnak.

I. A' nemző tehetségről vizsgálatok.

§. 69.

A' nemző tehetség felől sokszor kerestetik a' törvényszéki orvos' ítélete. Nemzési tehetetlenség vagy közösülésre való szerfeletti vágy sokszor elválasztási kérések' okául szolgálnak. Más esetekben férfiak néha tagadják nemző tehetségöket, házasságon kívüli közösülések után; vagy azon tehetség gyermekeknek vagy véneknek asszonyoktól tulajdoníttatik, kiknél az természet szerint közönségesen hiányzik.

A' szabályos történet, melly szerint ítéletet hozni kell, a' következő: a' nemző tehetség mind a' két nembélieknél közép életkorban, a' serdülés' kezdetétől fogva a' vénségig jelen van. Olly férfiak, kiknél valódi mag nem választodik el, vagy kiknél ezen elválasztás ismét megszűnt, és olly asszonyok kiknek havi tisztulások még nem jelent meg, vagy már megszűnt, természet szerint koruknál fogva nemzésre tehetetlenek. De néha ezen tehetség' megjelenése és megszűnése a' közönséges határokon túlmegy, 's az ide tartozó esetek' megítélésénél mindig az egymiségre kell figyelmezn.

§. 70.

A' hiányzó nemző tehetségre nézve a' két nembélieknél két lényegesen különböző esetet kell felvenni, melyek a' közönséges szóbeszédben a' tehetetlenség (*impotentia*) és meddőség' (*sterilitas*) nevek által sokszor

összekevertetnek. Azért meg kell különböztetni: 1) a' közösülésre való tehetetlenséget (*impotentia coeundi*), és 2) a' nemzésre való tehetetlenséget (*impotentia generandi*), habár a' közösülés megtörténhetik is. Az első mindig magában foglalja a' másodikat, t. i. a' nemzésre való tehetetlenséget, de nem megfordítva.

§. 71.

A' közösülésre való tehetetlenségnek férfiaknál vagy általános, az egész életműséget illető, vagy helybeli, csak a' nemző életművekhez és azoknak működéseikhez tartozó oka van. A' helybeli okokhoz tartozik a' monynak hiánya vagy törpe-sége, szerfeletti képezése hosszára és területére nézve, a' makkon lévő szarvnemű kinövések, görbülése merevedésekor, makkrejlés (*phimosi*) és makkpercz (*paraphimosi*), a' húgycsón való sipolyok, daganatok, ütér daganatok, fájdalmas helybeli betegségek, főképenémelly bujasenyvi bajok: a' közösülést nehezítik a' húgykövek, nagy terjedésű igazi és ál sérvek, kivált ha egyszersmind oda nőttek, végre a' nemző részek' helybeli petyhüdsége és gyengesége, mellyek az ifjúság' buja kicsapongása' következtetése, különben még elég jó testalkatnál.

Az általános okok testbeliek vagy lelkiek; az elsőkhöz tartoznak: hidegvérű mérsékmény és onnan származó lomhaság a' közösülésnél (*frigiditas*),

rossz és keveset tápláló ételek, általános test' gyengesége 's kimerítése, nevezetesen ifjúsági feslettség, némabűn és a' nemzés ösztön' gerjesztésére 's erősítésére használt szerek' (*aphrodisiaca*) következtében; a' test' és lélek' szerfeletti megerőtetése és kimerítése, tartós munkák, éjjelezések által 's a' t.

Lelkikép munkálnak a' feleség iránt való gyűlölet és irtózás, a' férjfi ön tehetségében való gyanakodás és képezés, 's mint némellyek állítják, felette nagy vonzódás is.

§. 72.

A' nemzésre való tehetetlenség, ha a' közösülés megtörténik is, vagy a' termékenyítő mag' hiányától, vagy annak közösüléskor nem illendően történő elválasztásától függ. Ennek okai az igen fiatal vagy igen vén koron kívül, közönséges gyengeség, nevezetesen ifjúsági kicsapongások, némabűn vagy bujaság' következtében, mi által a' nemzésre szükséges erejű mag' elválasztása megszűnik; azon kívül helybeli hibák, mint a' tökgolyók' hiánya, azoknak betegségei, keményedések, kökem, rák, sorvadás, öszveszorított ondóvezérek (*vasa deferentia*), bedugult ondó hólyagocskák, a' mag' kifecskendését előmozdító izmok' bénulása, a' dűlmirigy' keményedése és nagysága 's a' t.

A' fennevezett férjfi tehetetlenség' okai orvosolhatók-e vagy nem, azt csak a' betegség' természeté-

ből és az egymiségből lehet megítélni. — Az ide tartozó vizsgálatok a' himnők' kétséges nemző tehetsége felől később fognak következni.

A' tehetetlenség' okai Fodéré szerint férjnekánál állandók, vagy orvosolhatók és történetesek azaz egy ideig tartók. Az első rendbelieken nem lehet segíteni, főkép ha a' nemző részek' valamely rossz alkatása vagy hiányai-ból származnak, ha akár természetből fogva, akár mesterséges módon szereztetett. Ide tartozik a' mony' hiánya (illy eseteknél a' hudvezérek a' középhúson vagy a' fonsontok felett végződnek), lemetsett mony, a' mony' kőkemes vagy szélbűdött állapota, természet elleni átlukasztása, mind a' két tökgolyó természetes vagy mesterséges hiánya. Némelly betegségek' vagy külső erőszak' következtében a' tökgolyók sebesen fonyadnak és enyésznek, ez L a r r e y szerint az egyiptomi sereg-nél minden bujasenyv nélkül történt, olykor a' nyak-szírtén ejtett, nehéz ütésre vagy törésre enyésznek; több eseteknél, hol a' golyók a' hasüregből lenem oressztek, különben a' férjfiúság' minden tulajdon-ságával, és teljes nemzőtehetséggel bírnak. Az egyik golyó' enyészotével (p. o. a' fülmirigy' kór áttétele-álal), a' másiknak rondes nagysága és állapota még megtarthatja nemző erejét. Így sokáig kisebb, fonyadt golyók a' házasságban fejlődhetnek ki természetes nagyságokká. Még némelly veleszült nagy dagana-tok is, u. m. boréksérv, az ondó hólyagokra folyvásti nyomások által állandó tehetetlenséget okozhatnak.

A' tehetetlenség' orvosolható okai: a' nemző részek' asonghiánya (*atonia*), helybeli betegségek, külső erőszak vagy némahán' következtében; húgy-kövek vagy más húgybeli betegségek által okozott mony' visszabuzása; természetes makkrejlés (*phimosis*), mely nyomása által a' mag'kieresztését gátolhatja; hűd-cső-szűkülések, a' hűdvezédek' szabálytalan nyílásai; mind az újabb szövetek által távolítható hibák.

Történetes vagy ideigtartó okok a' házasság alatt fordulhatnak elő, és a' kétséges atyaság' eseteiben kérdésbe jöhetnek. Némelly betegségek' folyamájában a' nemző tehetség megmarad, főkép mellek a' fejet és az érő rendszert nem ostromolják és nagy gyengeséget nem okoznak, mint a' lobos és náthás lázak, szűkmellűség és a' tífusorvadás' első időszakaiban; némelly betegségek ösztönözik a' nemző részeket, ilyen a' húgykő a' vesékben és a' hólyagban, mások ámbár fájdalmasak, a' bujaságra gerjesztenek, mint a' köszvény és csúsz.

Más betegségek az elhálást hihetőleg megakadályoztatják, ilyenek: a' nemző részek' csontkitása vagy nehezebb sebei, az alsó tagok' üszöge, vér, cpe vagy szék felesleges kiűitések, süiysenyv, aszkorság, tüdőlob és mellvízkórság, általános vízkórság, ideges és rossz indulatú lázak, különösen ha az egyet ostromolják, minderr' fej és hágerinczi betegségek, nem különben nehezebb bőrnvalyák. (*Beck, medical. Jurisprud.* p. 51—60.)

§. 73.

Azon kérdésre: „vajjon egy ember kiherélése után kevés idő múlva egy asszonyt megterhesíthet-e?” nehéz bizonyosan megfelelni. Nem tagadhatni ugyan, hogy a' herélés' végbe vitele után egy ideig az ondo-hólyagocskákban még annyi mag maradhat hátra, melly még egy közösülés' termékenyítésére elegendő lehet; ellenben a' beszívó edények által történő beszívást és az éjjeli magözön által történt kiűresítést tekintetbe kell venni; mindazáltal az említett eset' lehetőségét nem lehet tagadni.

§. 74.

A' régiebb tanítók' kérdezték: „a' heréltek megházasodhatnak-e?” Az orvostudomány' el-

vei szerint azon férfiak, kiknek mind a' két golyójok ki van metszve (*castrati, eunuchi*), a' közösülést ugyan végbe vihetik, de nem nemzhetnek, mivel mervedésök ugyan van és a' dűlmirigy nedvét elválasztja, de semmi magvok nincs. Azok közt pedig, kik gyermekségekben a' golyók' összezuzása által kiheréltettek, némelly esetekben megmaradhat a' nemző tehetség, ha a' golyók közt egy vagy mind a' kettő nem zúzatnék össze tökéletesen. — Vajjon illy személyeknek a' házasságot szabad-e megengedni, a' jog- és hittudósok végezzék el.

§. 75.

Férfiak, kiknek csak egy golyójok van, (*monorchides*) akár képeleti hibából, akár valami sérelem' vagy műtétel' következtében, rendszerint nemzésre alkalmasak, kivévén ha a' másik golyó is beteges és jó mag' elválasztására képes nem volna. Azon esetekben, hol a' kétségbe hozott, állított vagy bevádolt tehetetlenségről egy golyójuaknál ítéletet kellene hozni, az egyénnek szigorú vizsgálata felvilágosítást adhat. Azok pedig, kiknek egy, vagy mind a' két golyójok nincsen a' borékban, mert a' hasüregben maradtak hátra (*cryptorchides, testicondi*), kétségkívül birnak nemző tehetséggel. Ezek tehát az előforduló peres kérdéseknél a' heréltektől jól megkülönböztessenek, mire a' borékon jelenlevő vagy hiányzó hegjegy is utasításul szolgálhat.

§. 76.

Házasságon kívüli közösülés után, a' nemzésre való tehetetlenséget azzal akarják néha bebizonyítani a' vádoltak, hogy a' közösülés szokatlan helyzetben vagy állásban történt, és hogy a' mony nem eresztetett be mélyen a' hüvelybe, mi még a' nemzés' lehetőségét elnem törli. Ha a' terhesítő magát vénséggel menti, az eset nem annyira az évek' bizonyos száma, mint sem egymis testi és egészség állapota szerint határoztatik meg, minthogy vannak példák késő vénkorban még jelenlévő nemző tehetségről.

§. 77.

A' mi azon szereket illeti, melyek kétes esetekben a' meredésből és kifecskendezésből egy férfi' tehetsége megítélésére szolgálnak, a' törvényszéki orvos csupán a' nemző részeket vizsgálja szigorúan és azokat éjjel is szemmel tartsa, midőn önkényes meredései jönnek. Minden egyéb módok vagy nem egyeznek meg a' jó erkölccsel és illedelemmel, vagy bizonyító erejük elégtelen.

E' szerint hogy a' törvénysz. orvos egy férfi' tehetsége vagy tehetetlenségéről véleményét nagy vigyázattal hozza, szükséges. Bizonyosat csak a' jelenlévő tehetetlenségről lehet állítani, ha ennek jelei láltatnak; a' férjfiú' nemző tehetsége' jelenlétéről pedig csak valószínűen lehet határozatot hozni. Mert ha bár elegendőkép erős testi alkat,

a' mony' kellő formája és nagysága, a' tökgolyók' egészsége és a' mony' meredése által törvényesen meg volna bizonyítva a' közösülésre és nemzésre való tehetség általánosan, megtörténhetik, hogy egy férj feleségével lelki okoknál fogva tehetetlen, és így viszonylagi (*relative*) tehetetlensége lehet. Azért minden körülmények' szigorú próbája és az asszony' vizsgálata megkívántatik.

§. 78.

A' férjnek közösülésre szerfeletti vágya némelykor elválassi perek' okán adatik elő. Többnyire azon esetekben a' férj' és asszony' nemző részei közt olly nagy aránytalanság találtatik, melly miatt a' közösülés az asszonynak fájdalmas lesz, vagy a' férjnek közösülésre beteges vágya van, és azt annyiszor kielégíti, hogy miatta az asszony' egészsége szenved. Ha az egészség' károsodása meg van bizonyítva, a' férj' ösztönit pedig sem gyógyszerek sem erkölcsi okok nem korlátozhatják, szükséges lesz a' házastársak' elválása. A' bajnak oka nem ugy létezik, mint Teichmeier és más régiebb szerzők állították, három vagy több tökgolyókban, hanem tüzes mérsékményben, buja képzelődésben, táplálóbb ételekben, és a' nemző részek' többszöri gyakorlásában. Azon esetben, hol két golyónál többet véltek találni, többnyire vagy a' töktoldalék szokatlanul el volt válvá,

vagy a' borékban valami porczogós alakú test találatott, melly ezen tévedést okozta.

§. 79.

Az asszonyi nem' tehetetlensége vagy meddősége hasonlókép kétféle, ugyan is vagy közösülésrei tehetetlenség találhatik, vagy ha ez megtörténhetik, fogamzásra nincs meg a' tehetség.

Közösülésrei tehetetlenségnek asszonyoknál általános vagy helybeli okai vannak. Az elsőkhöz számlálhatni főkép az idegrendszer' nagy érzékenységét, melly a' hüvely' helybeli fájdalmas, görcsös, többnyire könnyen orvosolható összehuzásait hozza elő, azonkívül még görcsök, ájulások, rángások, sőt nehézkorú tünetények és idült ideggyengeség, minden mértékletes és nem olly gyakori közösülésekre is következik. Néha ilyen tünetények erednek, mert a' házasok' testalkatjában és küleményökben igen nagy különbség van; a' férfi athletás testü, az asszony gyenge, érzékeny és elkényesztett. Ollykor a' lelki viszonyok is ide járulnak, vagy pedig ezen tünetények tettetnek, vagy legalább nagyobbíttatnak.

§. 80.

Sokkal többször helybeli okok által akadályoztatik meg a' közösülés; ide tartoznak nevezetesen minden eredeti képelési hibákból vagy helybeli betegségekből okozott hüvelyzárók (*atresia*) vagy szűkülések; ez történhetik, ha a' szeméremtest ajkai, vagy a' bábak

benőnek, ha a' kemény szűzör fesletlen marad, ha a' hüvely' falai nehéz szülés után összenőnek, fekélyek utáni béhegedések, vagy kőkemes keményedések 's a' t. vannak jelen; végre a' medencze' alsó nyílásának szorulása, melly vagy attól támad, hogy a' farcsíkcsont nagyon előre hajlik, vagy hogy csontbeli kinövések vannak jelen, a' farcsontok igen mélyen állanak és a' hüvely' bemenete messze hátra esik. Azonkívül a' nádra' és hüvely' iszama, a' végbélnek vagy húgycsőnek természetlen nyílása a' hüvelybe, felette nagy csikló és bábak, a' külső nemzőrészekeken való daganatok vagy kinövések, rosziindulatú éles fehérfolyás, fekélyek 's a' t. ide tartoznak, mennyiben a' közösülést testikép meggátolják, vagy még igen is undorodóvá teszik.

Az asszonyoknál is elosztjuk a' tehetetlenség' okait orvosolhatóságok szerint:

- Orvosolhatatlanok: 1. a' nemző részek' elzárása vagy vastagodása, úgy hogy a' bevitelt akadályoztatják. A' hüvely és méh helyett egy kemény húsos állomány találtatik; más esetekben a' hüvely teljesen hibázott, és bonczoláskor vagy még életbeni műtétel által a' méh' jelenléte találtatott.
2. természetes vagy sipolyos összekötés a' hüvely és a' húdhólyag vagy végbél közt. A' hős szám is a' végbélben keresztül történik, egy esetben a' libázó hüvely' helyén és irányában csinált metszéssel keresztül történt a' szülés, ez történt Piemontban prof. Rossi által.
3. a' méh' iszama vagy visszahajlása melly első időszakában orvosolható, később nem és fájdalmas.
4. hüvely és méhrák — fájdalmak miatt.
5. vesezült hüvely igen nagy rövidsége (1—1½ újnyi' a' közösülméni fájdalmak miatt, nem mind meddők.

- Orvosolhatók:** 1. a' hüvely'bemenetét fedő kemény állomány többnyire megkeményedett szűzör, mely megett az összevegyült hószámu vér nagy mennyiségben talál-
tatik; illy esetekben a' terhesség lehetséges, Fodér é egy esetében a' hártya' feloldása után szülés is történt, pedig férje házassága' feloldását kereste már.
2. a' hüvely' természettől felette nagy szorossága, mely azonban a' terhesség' folyamatjában mind inkább ki-
tágul.
3. történetes okokból (daganatok, keményedések, fekély hegedések, vagy nehéz szülések után történt sérések által) támadt hüvely' szorossága. Az újabb sebészet által kitérítendő.
4. a' méhszáj' benövése
5. sokáig tartó vérfolyások, új történt méh vagy hüvely-
izsam, hosszas fehér folyás a' közösülést fájdalmassá
teszik (*Beck, med. Jurisprudence p. 60-4.*)

§. 81.

Fogamzásra való tehetetlenség mindenütt van, hol a' közösülés lehetetlen, de még gyak-
rabban fordul elő a' közösülésre tökéletes tehetség mellett is. Ennek okai hasonlókép általánosak vagy helybeliek. Az elsőkhöz legelőször a' lelkiek tar-
toznak, mint a' gyűlölség, a' férjtől irtózás, és a' tes-
tiek, az idegek felette nagy érzékenysége vagy tompasága, az igen fiatal vagy igen vén kortól, vagy egy általános beteg állapottól okozott havi tisztulás' hiánya.

Helybeliké p meggátolják a' fogamzást a' méhszáj' benövése vagy egyéb képezési hibái, a' méh-
ben való pöfeteg, kőkem, rák, gyuladás, levegővel felfútt vagy vizkórúgdaganatok, belső falainak össze-
növése, a' fallop csővek' hiánya vagy bezáródása, a'

petefészkek hiánya vagy életműves hibái, a' méhnek tökéletes hiánya, annak ferde fekvése vagy visszahajlása (*retroversio*), mi a' közösülést fájdalmassá teheti; szalonna-daganatok vagy más életműves hibák, mellyek a' méhet összenyomják és annak munkálódását meggátolják; végre a' belső nemző rendszer helybeli tompasága és bénulása, mellyek a' néma bűntől vagy felette gyakori közösüléstől származhatnak.

Ezen előszámlált asszonyi tehetetlenség' okai vagy ideig valók és orvosolhatók, vagy tartósak és gyógyíthatlanak. A' belső nemző részek' hibái asszonyoknál az életben csak tökéletlenül vagy épen nem vizsgálthatnak meg, és részint csak a' tünetényekből kinyomozhatók. Csalások és hibás következtetések itt hasonlóan könnyen történhetnek, azért a' törvényszéki orvos ítéletét jól megfontolva és vigyázva hozza.

§. 82.

Némelly asszonyi tehetetlenség' okai, mellyek már elválási perekre alkalmat adtak, műbeli segítségével, vagy az idővel és türelemmel meggyőzethetnek, főképp a' kétnemű nemzőrészek közti aránytalanság, vagy más történetes akadályok, mellyek a' közösülést fájdalmassá vagy sikeretlenné teszik. Néha az asszonyi tehetetlenség csak viszonylagos (*relativ*) a' férjhez képest, a' testalkat' vagy mérsékmény' nagyjkülömbsege miatt.

A' törvényszéki orvos csak a' bajnak szigorú vizsgálatára határozza el, vajjon a' meddőség' okai gyógyíthatók-e vagy sem, hol az egymiség gyakran tekintetbe jön. Ezen okok közt mellyeket lehet az elválasra elegendőknek tartani, a' bíró' ítéletére bízatik. Mindenkor meg kell jegyezni, hogy ezen életműves hibák közt, mellyek a' fogamzást és közösülést meggátolják, némelleyek csak a' házasság alatt, néhez gyermekágy, a' babák' rossz bánása, vagy betegség' következtében jelennek meg.

A' meddőség' okait orvoslohatóságuk szerint megkülömböztetjük. A' lehetséges közösülésnél is meddőség'et okoznak.

Orvosolhatlanúl: kőkemes vagy porczogós méh, méhürege' szűkülése, méhürege'ben lévő pöfeteg (*polypus*), nagyobbodott és kőkemes petefészek. (A' méh' teljes hiánya halál előtt bizonyosan ki nem nyomozható).

Orvosolhatók: a' méh' ferde állása, kicsapongó izgókonyysága, szerfeletti havitisztulás, fehér folyás, a' hőszám' visszafartása. Azonban minden havitisztulás nélkül is terhesekké lettek több asszonyok.

Más alkotmányú meddőség' esetel ki nem fejthetők, különösen nevezetesen a' fesielt életű személyek közötti közönséges meddőség, melly a' felettebb való izgatás következtében okozott méhrendszer' elfuggyasztása által megfogható, ezt bizonyították a' Botany Bayba utasított és ott férjhez menő személyek, kik ott nagy család annyokká lesznek. Langstaff bonczolásaiban a' fallopcsővek' roj'os végeit az egyik vagy mind a' két oldalán mellék részekhez növe találta: mi hihetőkép a' nemző részek' állandó lobos duzzadozásától támad. (*Beck, med. Jurisprudence p. 64—6.*)

II. Himnókról való vizsgálatok.

§. 83.

Himnók (*hermaphrodyti*) nevezet alatt azon egymiket értjük, kikben mind a' két nembeli nemző részek, állítólag vagy látszólag egyesítve vannak. Valóságos himnók, mint némelly állatoknál, olyanok t.i. mellyeknél a' két nembeli nemzőrészek teljesen kiképezve volnának, mellyek következőleg mind a' férfi mind az asszonyi nemi munkálkodásra, terhesítésre és fogamzásra képesek lennének, az embereknél nem találtatnak. Minden esetek, mellyek ilyen himnókról állítottak, nincsenek elegendően megbizonyítva és minden szoros bonczolati és életművészeti bizonyosságok nélkül valók.

§. 84.

Minden akár látszatos, akár valóságos himnóbeli képződések' eseteit, mellyek újabb időben illendő pontossággal feljegyeztettek, általánosan két osztályba lehet sorozni:

Az első és gyakrabban előforduló osztály olyan személyeket foglal magába, kiknek nemők csak első tekintetre kétséges, mert némelly külső nemző részek képezési eltérések miatt a' himnó' színét viselik, azonban nemők már a' külső nemző részek' szorosabb vizsgálata által könnyen elhatározódik.

Hogy a' törvényszéki orvos az élő személyeknél előforduló himnejh képezéseket jól megítélhesse, szükséges azokat többféle szakaszokra osztani.

Meckel szerint három foka van a' himnő-képezésnek:

- 1) szabályos kiművelt nemző részekkel bíró személyek, de kiknek egyébként testi k ü l e m é n y ö k és ösztöneik meg nem felelnek, p. o. leányok (*viragines*) szűk medenczével, ki nem fejlett emlőkkel, szakállal; ellenben férjfiak asszonyi bélyegekkel.
- 2) férjfi vagy asszonyi himnők tökéletlen férjfiak vagy asszonyi nemzőrészekkel, — más formájú szerfeletti nemzőrészek' hozzájárulata nélkül.
- 3) himnők, kiknél belső nemzőrészeik is többé vagy kevésbé kettőztetve kifejlődtek.

Burdach is három rendet állit fel:

- 1) gynandria, asszonyiságba átmenő férjfiak,
- 2) cryptogamia, dinamikus nemtelenség,
- 3) androgynia, férjfiakká vált asszonyok. — Az első és harmadik osztálynak több lépcsői és formái vannak.

§. 85.

Ezen osztályba tartozó férjfiak (*androgyni*) éktelenségök' lépcsőjére nézve megint különbözők: 1) hasadatt borékkal találatnak, és ez által, kivált ha a' golyók a' hasba visszamaradtak, asszonyi nemző részekhez hasonlítanak; a' mony e' mellett néha rendszeren van alkotva; 2) a' hasadt borékon kívül egyzersmind a' monynak alkatása rendetlen, által nem fiúrt makkal és a' húgycsőnek szokatlan helyen való nyílásával.

Egy nevezetes tapasztalást éktelen ikertestvérek felől, kik 17-ik évökig leányoknak tartattak, de azután férjfi neveket és ruhákat vettek fel, N ä g e l e közöl (Meckel *Archiv für Physiol.* 1819). Hasonló viszonyok és egészen hasonló képezet találatott Bergold Margitnál, ki 1820-ban magát Németországban mutatta. Jókorá nagyságu és kiművelt golyók egy elosztott borékban, mony makkal 's makktyúval volt ellátva, de feslett húgycsővel;

időközben történt felmerevedésekor monya lefelé görbült, buja álmok közt történt magfolyás, némi, bár csekély vonzódása az asszonyi nemhez és férfias küléménye férjfi nemét bizonyítja.

§. 86.

Asszonyi személyek (*androgynae, gynandri*) a' himnő' képét kétféle képleti hibák által viselik: 1) egy természet ellen hosszú és vastag csiklójuk lehet, melynek azonban húgycsőve nincsen. Minthogy a' többi nemző részeknek asszonyi alkotuk nyilvános' asszonyi nemők az első közelebb vizsgálatnál kitetszik. 2) Egy a' külső nemzőrészekből kiálló méhiszam (*prolapsus uteri*) monyhoz hasonlít és a' himnő' képezése' színét mutatja, mely orvosokat és sebészeket már többször megcsalt.

§. 87.

A' második osztály olly személyeket foglal magába, kiknek külső nemzőrészeik annyira eltérnek a' szabálytól, hogy nembéli bélyegöket egészen elvesztik. Ezeknél egy elég nagy mony, likatlan makkal és asszonyi ajkak közt egy mély hüvelyt képező nyílás találtatik, melynek felső részén a' húgycső' nyílása van, de szűk állapota miatt élteben annak további vizsgálata lehetetlen.

§. 88.

A' himnő képletek' vizsgálatánál a' törvényszéki orvosnak nem csak a' nemző részek' minéműségök és alkatásokra, hanem egyéb jelekre is kell tekinteni, mel-

lyek által a' nembeli bélyeg magát kitünteti. Megnőtt férjfiaknál nevezetesen a' szakáll' növése, a' lehelőgége' képezése, mélyebb férjfiás hang, és az egész férjfiás viselet tekintetbe jön; asszonyoknál a' medencze' képezése, az emlők és a' havi tisztulás. Az első osztályú himnőknél a' nevezett jelek elegendők a' nem' elhatározására; nem úgy a' második osztályuaknál, kik a' nemző részeken kívül a' többi életművekben majd férjfiás, majd asszonyi képeletűek, úgy hogy mindenben n e m e t l e n s é g e t (*status neuter, kryptogamia*) mutatnak és mind férjfiúi mind asszonyi munkálkodásra tehetetlenek. Azonban már az életben mindig egy nembeli bélyeg előkelőbb szokott lenni, minél az egyik vagy más nemhez való vonzódás tekintetbe jön, 's halálok után vagy méhet petefészkekkel, vagy a' hasba hátramaradt, tökéletlenül képezett golyókkal találhatni, melyek még néha éltőkben az ágyékokban daganatokat okoztak.

Tulajdonképi himnőkről, vagy is olly egymikről, kikenél férjfiúi és asszonyi nemző részek egymás mellett törpületlenül kifejlődtek, az újabb időkben is több tapasztalások közöltettek. Sok orvosok ugyan az illy képelések' lehetőségét à priori tagadták, de A c k e r m a n n mind a' két nemző részeknek egy időben lehető kiképezését bebizonyította. Azonban ritkán életrevalók és soha sem alkalmasak nemzésre az illyen személyek.

§. 89.

A' himnők' különféle osztályaival sokszor összekötött, de gyakran a' férfi nemző részeknek magánálló képelési hibájok az alólhugyozás (*hypospadiá*). Alólhugyozóknak olly férfiak neveztetnek, kiknek húgycsővük nem elől nyilik a' makk' végén, hanem valamelly más helyen a' mony' alsó színén. Legtöbb esetekben a' húgycső' rendkívüli nyílása közel a' fékhez, a' makk' nyakához, ritkán tovább a' mony' gyökere felé vagy a' középhuson esik; felette ritka esetekben van a' húgycső' nyílása a' mony' hátán (*anaspadiæi*), vagy több nyílások találtnak.

§. 90.

Törvényszéki orvostudományra nézve a' himnőről és alólhugyozókról vizsgálatok nyomósok, mert ezen képelési hibák több kétes peres kérdéseket okoznak. Nem is történik olly igen ritkán, hogy az újszülött gyermekek' neme kétséges; mivel pedig a' nem' elcserélése a' helytelen nevelés, életmód és más viszonyok miatt, olly személyek' egész életökre nagy kárt okozhat, azt semmi esetben sem lehet a' bábára bízni, hanem egyedül a' törvényszéki orvostól vagy sebésztől kell elhatározatni.

Desgenettes ír egy rejtgolyóju és alólvizelő esetről, melly leánynak tartatott a' 17ik éveig, midőn szava megváltozott, golyói a' borékba szállottak, és így férfinak esmertetett.

Froriep Czsper' heti írásában közöl egy himnő esetet elvált borékkal, golyókkal és egy hüvelyalakú

vak zsákkal, mollyba a' mony festett húgycsővével nyílik. Ezen egymí szolgálónak nevelkedett, az aszszonyi nem iránt semmi hajlandóságot nem mutatott, ellenben férjfiakkal többször és gyönyörrel volt közösülése. Most azonban inkább férjfiinak ítéltek több német orvosok, és így férjfiruhákban tíz év alatt megjárta Németország' nagyobb részét, taval nálunk is mutatta magát.

Jörg' ajánlata igen czélirányos, hogy azon esetekben, hol egy újszülött gyermek' nemét bizonyosan el nem lehet határozni, ez a' keresztelő könyvben feljegyeztessek, és később, ha azon egymí házasságba lépni akarna, a' dolog' bebizonyítására egy új törvényszéki orvosi vizsgálat alá vetessen, melly nélkül a' házasság meg se engedtessek.

§. 91.

Sokszor a' himnők, kétséges nemző tehetségeik miatt, törvényszéki orvosi vizsgálat' tárgyai, a' mi némelly esetekben nehezen határoztatik meg. Általánosán csak az első osztályú himnők tehetők, a' második osztályúak pedig, a' tulajdonképi nemtelenek, nem képesek a' nemzésre. E' szerint határoztatik meg peres esetekben, ha olly személyek házasodhatnak-e vagy sem.

Az egymis esetek' megítélésében nagy vigyázat szükséges, mert ebben tapasztalás szerint, könnyen lehet hibázni. Az első osztályú férjfi himnők' tehetségekben annál kevesebb kétség van, mennél kevesebbé távozik monyuk a' szabályos termettől és nagyságtól, és mennél jobban látszanak kifejtve a' golyók. De mivel illy személyek gyakran egyszersmind rejtett golyóúak (*cryptorchides*) és alólvizelők, lehet-

séges, hogy nem éppen kedvező jelenetek mellett tehetségek még is megvan.

Még nehezebben határozhatni meg az első osztályú asszonyi himnőket, mert tökéletesen szabályos képeletű nemző részök, és a' közösülésre való tehetségek mellett is, hibázhatik a' nemző tehetség; de tapasztalás szerint közöttök legtöbben meddők. Azonban orvosi elvekből a' házasságot nem lehet nekik feltétel nélkül megtiltani. Azokat, kik asszonyi alkatású medenczével, egy illendően nyílt és arányos hüvelylyel bírnak, kiknek külső nemző részeik úgy vannak képezve, hogy a' közösülésre semmi akadály sincsen, törvényes esetekben a' házasságra alkalmatosaknak lehet itélni. De ha méhiszam, egy felette nagy csikló, 's a' t. volna jelen, a' mennyiben azokat mesterségesen el nem lehetne hárítani, azok szükségkép meggátolnák a' közösülést. A' második osztályú himnők sem tehetősek, sem házasságra nem valók.

Az alulvizelők' (*hypospadiæi*) nemző tehetségét legtöbb törvényszéki orvosok tagadták, vagy legalább kétségbe hozták. Gondosabb vizsgálatok és több újabb tapasztalások az ellenkezőt bizonyítják. Törvényszéki orvostudomány' elvének lehet fogadni: hogy azon személyeknél, kiknek a' férjfiúság' egyéb jelei megvannak, az alulvizelés nem akadályozza a' nemző tehetséget, ha a' nyílás olly helyen volna, hogy a' mag az asszonyi hüvely' bemenetébe

átmölhet. Kétségesebb volna a' meghatározás, ha a' hügycső' nyílása a' mony' gyökerén, méginkább ha a' középhusban találtatnék.

III. Szüzességrőli vizsgálatok.

§. 92.

Alberti, Teichmeyer és más régi tanítók egy testi és lelki szüzességet különböztettek meg, testi szüzességnek az asszonyi nemző részek' fesletlen állapotját, lelki szüzességnek pedig az asszonyi kedély' tisztaságát nevezték; de ezen különbség a' törvényszéki orvostudományban nem alkalmazható, mert az utóbbit testi jelekből nem lehet megismerni, és az elsőből, ha az akár jelen van, akár nincs, a' lelkire semmi bizonyos következtést húzni nem lehet.

A' törvényszéki orvostudomány tehát inkább azon különbséget állítja a' testi és lelki szüzesség közt, hogy az elsőnél a' nemző részek' fesletlensége testi jelekből kimutatható, a' lelki pedig azoknak megsértett állapotjoknál is fenállhat, kivévén ha azon sérelem közöszülés vagy néma bűn által történt. A' törvényszéki orvos' feladásai közé tartozik azt vizsgálni és megmutatni, a' nemző részek bujaság által vagy másképp sértettek-e meg.

Nevezetesen akkor történik ezen vizsgálat, ha egy új házaspár elváltási kérését arra támasztaná, hogy első éjszaka a' szüzesség' jeleit nem találá, és ha az asszony azt állitná, hogy azokat történetes sérelem, betegség által 's a' t. elvezettette.

§. 93.

Az asszonyi szemérmetség' kimélése végett ugyan, rendszerint a' szüzességet illető vizsgálatok bá-bák által történnek; de mivel azoknak esméreteire ritkán bízhatunk, azért a' vizsgálatot minden nyomosabb esetekben a' törvényszéki orvos vagy sebész viszi végbe. Ez nevezetesen az elválási pereket, bosszús panaszokat, némelly bünperes vizsgálatokat illeti. Ily esetekben a' törvényszéki orvosi vizsgálat vagy csupán szemlélésben, vagy tapintásban (*touchiren*) áll.

§. 94.

Egy jelenlévő testi szüzességnél következő esmertető jelek számlálatnak elő: teljes, veres, kemény és szorosan egymáshoz zárt külső és belső szemérméjkek, sértetlen szüzőr, szűk és igen ránczos hüvely, kemény, gömbölyű, sima méhszáj minden szakítás, bevágás és hasadéknélkül, feszesszemérmefék, szilárd és kemény emlők, és az első közösüléskor fájdalom és vérzés.

§. 95.

A' szüzőr' (*hymen*) jelenléte és sértetlensége közönségesen a' szüzesség' legbizonyosabb jelének tekintetik. A' régiebb bonczolók hibáztak, midőn annak jelenlétéről kételkedtek, mert valóban rendszerint minden szeplőtlen szüznél találtatik, mint egy a' hüvely' előrészen kiálló kerek vagy félholdnyi

ráncz. Az első közösüléskor a' beható mony által egy futó fájdalom és kevés vérzés mellett elszakad és maradványai az úgy nevezett mirtusképi szömölcsöket (*carunculae myrtiformes*) képzik.

Azonban a' szüzöرت nem lehet a' szüzesség' csalhatatlan jelének tekinteni. Sem annak jelenléte nem bizonyítja kétség kívül azt, hogy elhálás soha sem történt legyen, sem annak hiánya az ellenkező esetet; mert 1) a' szüzör képelési hiba által vagy egészen hiányozhat, vagy csipkés, szömölcsös lehet, mint azt már némelly gyenge gyermekeknél láthatni; 2) a' szüzesség' sértése nélkül is, ugrás, lovaglás vagy más külső történetes sérelmek, néha méhiszam, méhrák, a' bezárt hüvely' mesterséges nyílása által elveszhet. 3) Ellenben több tapasztalások bizonyítják, hogy nyilvános bujaság és ismételt közösülések után is a' szüzör némelly eseteknél egész a' szülésig sértetlenül maradhat. Ennek lehetőségét úgy lehet magyarázni, hogy a' mony nem hatott egészen be a' hüvelybe, vagy a' hüvelyhez képest vékony volt, vagy a' hüvely a' havi tisztuláskor, fehér folyás után, vagy általános petyhüdtség miatt igen kitágulva volt, vagy hogy egy félhold képű szüzör a' közösüléskor engedett, a' nélkül hogy elszakadt volna. Ebből azt is lehet magyarázni, mikép ritka esetekben kora szülések után még sértetlenül maradhatott a' szüzör.

§. 96.

Némelly törvényszéki orvosi szerzők legbizonyosabb jelnek tekintik a' fájdalmat és vérzést az első közösüléskor, mellyek a' szűzör' elszakadásától származnak. De mind a' két jel igen bizonytalan, mert 1) azon esetekben hibáznak, hol a' szűzör előleges bujaság nélkül elveszett, szinte úgy 2) hol az közösüléskor meg nem sértetett. 3) a' fájdalom hiányozhat, ha a' mony a' hüvelyhez képest igen kicsiny; 4) a' fájdalmat tettetni lehet, és a' vérzés szántszándékos csalás vagy az éppen megjelenő havi tisztulás által is okoztathatik.

§ 97.

Még kevesebbet bizonyítanak a' többi támitó vagy megczáfoló esmértető-jelek a' szűzességre nézve, akár egyenként véve, akár egyesítve nem vezetnek semmi csálhatlan ítéletre. Ide tartoznak: a' hüvely' szorossága vagy tágtsága, a' benne jelenlévő vagy hiányzó sok ránczok, a' külső ajakok és bábak' keménysége és zárt állapot, vagy petyhüdtség és nyíltság, a' szeméremfék' minemősége 's a' t. Ezen esmértető jelek t. i. egyes vagy nem sokszor ismételt közösülés által még nem törültetnek el, kivált ha a' mony vékony volt, és folytonos hosszabb megtartóztatás vagy mesterséges szerek által megint helyre állítatnak. A' megczáfoló jelek pedig csak gyakran véghezvitt közösülés után jelennek meg, és petyhüdt alkatú asszonyoknál, nevezetesen fehér fo-

lyás után és a' havi tisztulás alatt, minden előleges bujaság nélkül, léphetnek fel.

A' méhszáj' és emlők' minemősége csak akkor adhat bizonytságot, ha terhesség vagy a' szülés megtörtént. Egészen csalékony és hibás jelek vétetnek a' csecsbimbó udvara' színéből, a' vizelletből, szózatból, orrhegyből, a' nyak' kerületéből 's a' t.

§. 98.

Ezekből azt láthatni, hogy a' felhozott szüzességi esmértető jelek közt egyiknek sincs csálhatatlan bizonyító ereje. A' törvényszéki orvos tehát kénytelen, az asszonyi becsület' kimélése végett, ítéletét csak minden jelek' összeállításából 's megegyezésekből vonni, és a' mellett a' megítélendő személy' egészsége' állapotját, élete' nemét és erkölcsi jellemét egyszersmind fontolóra vegye. Sok esetekben akkor is csak egy valószínű, soha sem teljesen bizonyos ítélet hozathatik.

A' berlini fő orvosi Collegium egy véleményében azt jelentette ki, hogy a' tápokok' összes jelenléte a' szüzességet kétség kívül bizonyossá teszi. de hogy egyik vagy másik hiányzó jelből a' hiányzó szüzességet következtetni, nem lehet.

IV. Törvénytelen és természetlen közösülésről vizsgálatok.

§. 99.

Csak azon házasságon kívüli törvénytelen esetek jönnek törvényszéki orvosi vizsgálat alá, melyeknél

erőszak történik, vagy legalább felhozatik. Erőszak tételnek neveztetik minden közösülés, mely a' férjfi' részéről kényszerítve és az asszony' meg egyezése nélkül vitetik véghez, akár szűzleányon, akár más on történjék. A' jogtudományi felosztás megkisért és véghezvitt erőszak tételre (*stuprum attentatum et consumatum*) csak bizonyos viszonyban érdekli a' törvényszéki orvostudományt, mivel physikói értelemben csak az utóbbira illik az erőszak tétel nevezet. Az első csak közvetve lehet törvényszéki orvosi vizsgálat' tárgya, azon betegségek és sérelmek miatt, melyek egy történt erőtetés' ellentállásából származnak.

§. 100.

Az erőszak tételről gyakran hamisan bevádolt perek miatt, legelőször e' kérdés támad: vajjon lehetséges-e mindenütt az erőszak tétel? mire semmi általános, hanem csak az egymikhez és környülményekhez alkalmazott feleletet lehet adni. Több szerzők' állítása szerint: egy felserdült, egészséges, hacsak közép erejű asszonyon, míg öntudata megvan, egyes ember erőszak tételt nem követhet el; ezen a' lipcsei orvosi kar' ítéletén alapúlt elv fenáll, a' mennyiben egy ember tettéhez csak testi erőt, és nem az asszony' élete elleni fenyegetést, vagy gyengítő és kábitó szereket használt.

Hogy egy megnőtt, hanem igen gyenge asszony egy igen erős férjétől csupán testi erőszak által közösülésre kényszeríttethetik, épen nem lehetetlen. De egy erősebb asszony is meggyőzethetik, ha előbb megkötöttetik, vagy ha a' férjfi egy más' segítségével él. Fiatal, még fel nem serdült leányoknál az erőszaktétel' lehetsége kétséget nem szenved. Végre magán kívüli állapotban minden asszonynál lehetséges az erőszaktétel; akár betegség, akár részegítő vagy kábító szerek által okozatik, akár ijedés' vagy testi megerőtetés' következménye.

§. 101.

Megtörtént erőszaktétel' testi jelei, mellyek a' büntétet megbizonyíthatják, csak gyermekek-nél vagy még fel nem serdült leányoknál észrevehetők. De a' törvényes vizsgálat minél hamarább történjék a' büntét után. Megtörtént erőszak' következtében hátramaradnak a' nemző részek' helybeli sérrelmei, zúzások, szakadások, daganat, gyuladás, a' czombok' szétterjesztésénél nagy fájdalmak, vizellet és székrekedés, járásra való tehetetlenség és bénulás-sok. Megnőtt leányoknál, asszonyoknál, özvegyeknél ezen jelek többnyire hiányzanak; több hetek' lefolyta után fiatalabb leányoknál sem vétetnek észre.

§. 102.

Vajjon erőszaktételre egy szűz leány megfogamzhat-e? A' szerzők ezen kérdés felől külön-

féle véleményűek. Némelyek tagadták a' fogamzás' lehetőségét, minthogy az első közösülés nagyon fájdalmas legyen, és nem szerezhethet buja érzést. Ellenben mások jól megjegyezték, hogy a' fájdalom mulékony, és főkép a' nemző részek' egymás közti arányuktól függ, úgy hogy megtörténhetik, hogy a' bujaság' érzete hozzá járul. E' szerint fenáll, hogy az első fájdalmas közösülésnél, kivált ha az erőtetett volna, a' megfogamzás nem könnyen történik, azonban annak lehetőségét tagadni nem lehet.

,Vajjon egy olly asszony teherbe eshetik-e, ki betegség, vagy kábító szerek által magán kívüli állapotban erőszakolték szenvedett?' ez is egy kétséges kérdés. Azok, kik tagadják lehetőségét, arra hivatkoznak, hogy a' terhesítés nem történhetik meg bujasági érzés nélkül. és hogy ehez az öntudat megkivántatik. De a' bujaság' érzése álmkórban vagy ájulásban homályosan, úgy mint az álomban jelen lehet, azonkívül a' tapasztalás bizonyítja, hogy a' fogamzás olly érzés nélkül is megtörténhet. Úgy hogy egy asszony' terhesítése' lehetőségét öntudta nélkül tagadni nem lehet.

§. 103.

A' természetlen közösülés' első neme, a' fiúfertőztetés (*paederastia*), a' visszaélt gyermekeknél helybeli és általános betegségeket hoz elő. Helybelikép az alfel' sebesedése, zúzása, gyuladása,

evesedése, a' zárizom' bénulása, végbél sipolyok, iszámok, bénővések, keményedések 's a' t. töle] származnak. Következménye gyakran általános sorvadás, aszkór, vizikórság. A' helybeli bajok csak más bizonyító körülményekkel együtt mutatnak a' történt fiúfertezésre; mert lehetőkép más módon is származhatnak.

Az asszonyoknak egymás közti buja közösülése, vagy a' lesbiai szeretet, szinte olly természet elleni, mint a' fiúfertezés. A' régiek az illy természetlen büntétet üző személyeket tribades vagy fricatrice-s-eknek nevezték; mesterséges priapokat használtak, vagy a' rendkívüli hosszú csiklókka visszaéltek.

A' természetlen közösülés' második neme, a' sodomia, vagy állatokkali közösülés, az emberi nem' mély aljasodását jelenti. A' régiebb időkben közönségesen elterjedt vélekedés, hogy egy illy közösülés termékeny lehessen, és hogy belőle valami korcs fajták származhassanak, hibás, minthogy a' természet' törvényei szerint, a' különböző nemű emlős állatok soha sem termékenyek.

V. Terhességről és szülésről vizsgálatok.

§. 104.

Terhességről törvényszéki-orvosi vizsgálatok főkép a' következő esetekben történnek: 1) ha a' terhesség, kivált a' házasságon kívüli, gyalázat vagy büntetés félelem miatt eltitkoltatik; 2) ha csak annak tettetik és hamisan állíttatik, mit néha özve-

gyek az örökségi jogok' elnyerése, gonosztévő asszonyok pedig a' törvényes büntetés' elkerülése miatt tesznek. Mind a' két esetben a' törvényszéki orvos' vizsgálata és ítélete megkívántatik.

Klein, Annáljaiban egy 40 éves asszony' esetét beszéli, ki egy 26 éves parasztleányhoz akart férjhez menni, ezt részegségében közöszlésre bírta, magát terhesnek tette, tüzet gyújtott és mellette egy iker gyermeket lopott, melyet azután önszülettének állított. Csalása azonban mindjárt kiderült.

Tapasztalás szerint, a' terhesség sok esetekben nagy ügyességgel titkoltatott el, és még az orvosok is annál könnyebben megcsalattak, mennél kevesbbé gyanították a' csalást. Minthogy a' terhesség' kívülről látható tünetényei, más okokból is származhatnak, ide nem számítván azoknak mesterséges eltitkolását; az orvos közönséges esetekben nem tartozik a' terhességet vizsgálatba venni; a' fel nem fedezésért csak a' törvényes vizsgálatra meghatalmazott törvényszéki orvos felelős.

§. 105.

A' terhesség' első felében annak kieszközlése sokszor igen nehéz, részint mert esmértető jelei azon időszakban még nem tűnnek fel annyira, részint mert azok mindnyájan más okokból is származhatnak. A' havi tisztulás sokszor, nem terhes leányok- és asszonyoknál is elmarad; a' különféle bajok és kórtünetények, melyek részint szokatlan idegérzéstől, részint vérbőségtől és torlódástól származ-

nak, a' terhességen kívül is jelen lehetnek, az altest' daganata a' havi tisztulás' megrekedésétől, a' méh és petefészkek' helybeli betegségekből eredhetnek; az emlők' dagadása és azokban jelenlévő tej sem olly bizonyos jel, mivel ollykor tejet nem-terhes asszonyoknál, özvegyeknél, vén asszonyoknál, szűzeknél, sőt férjfiaknál is találtak. Ha mind ezen jelek együtt találtnak, nagy gyanút támasztanak, de semmi bizonyosságra nem vezetnek.

Még a' méhnyak' leszállásából, és a' méhszáj' megváltozott tömörségéből és formájából vett jegyek sem mindenütt bizonyosak és alkalmazhatók; így a' méhszáj' kereszthasítékának átváltoztatása egy gömbölyű formába, hasonlóan nem ad semmi csalihatatlan meghatározást, mivel többszöri terheseknél terhességek' idejében és azon kívül, nem egészen állandó, és mint eredeti képeleti hiba, néha a' szűz méhben is jelen van.

§. 106.

Tagadhatlanabbak a' terhesség' esmértető jelei annak második felében. Ide tartoznak az altest' magas, feszes daganata, melly a' kiálló köldök felett fölemelkedik, a' gyermeknek látható, és kivált korán reggel hideg kézzel érezhető mozgásai; ezekről meg kell jegyezni, hogy néha több napokig hibáznak; a' vastag pöffedt méhszáj, ujjal ugyan nehezen elérhető, és azon keresztül az előfekvő, eleinte még igen

mozgékony gyermek' feje érezhető; az emlők' dag-
natja és bennök a' savó' (*colostrum*) elválasztása. —
Ezen jelek nem csupán külső vizsgálatnál, midőn a'
test oldalvást tekintetik, hanyatt vagy állva tapintatik;
hanem belsőkép is, a' hüvelyen keresztülvitt ujak által
észrevehetők.

A' nevezett jelek' összesége, 's nehéz esetekben
különféle időben ismételt vizsgálat által bizonyossá le-
hetünk a' terhesség' jelenléte felől. Azon tapasztalásnál
fogva, hogy műértők, híres orvosok a' terhesség' meg-
ítélésében csalódtak, és hogy abban tapasztalt asszo-
nyok magok tévedtek, jól figyelmezzon a' törvény-
széki orvos, és sohase hozzon ítéletet egy magány je-
lenetből.

§. 107.

Költött és eltitkolt terhességek a' nevezett esmér-
tető jelek' hiányából vagy jelenlétéből ítéltetnek meg.
Igen nehéz és kétséges esetek az időtől nyerne vég-
zést; mert r e n d e s terhességek, ha a' magzat a' méh-
ben foglaltatik, kilencz (napi) hónap, vagy negyven
hét alatt elvégződnek, és csak ritka esetekben tartanak
valamivel tovább; s z a b á l y t a l a n terhességek pe-
dig, melyeknél a' magzat nem a' méhbe, hanem a' pe-
tefészekbe, a' fallop' csövébe vagy a' hasüregbe jutott,
már folyamatjokban rendkívüli tünetények és a' kime-
netelek által különböztetnek meg. Üszöggel való áter-

hességet a' fenemlített (§. 46) tünetényekből és az elvált állomány' mineműségéből esmerhetni meg.

§. 108.

Az elmúlt terhességnek és szülésnek csak az első napokban és hetekben vannak olly jelei, melyeknek összességéből elhatározott ítéletet hozhatni. Hónapok vagy évek múlva, testi jelekből, sem egy történt, sem egy nem történt szülésről alaposan ítélni nem lehet. Egyes ismertető jelekből itt sem határozhatni semmit, részint mert némelleyek közülök egy megtörtént szülés mulva bizonyos feltételeknél hibázhatnak, részint mert egyenként betegségek által majd mind előhozathatnak. A' törvényszéki orvosnak tehát illy nemű határozatnál nagyon kell vigyázni.

Egy kevésben mult szülés' esmértető jelei a' következők:

1. a' külső nemző részek' és a' hüvely' petyhüdt-sége és tágulások. Ez azonban terhesség nélkül is lágy testi alkatnál, fehér folyásnál és havi tisztulásnál, vagy méhiszam után megtörténhetik.

2. Fonnyadt, ránczos hasbőr, sárgás csíkokkal. Ez is kemény rostú személyeknél, koraszülés után hibázhatik, vagy az altest' beteges daganati mulván hasonlóan megmaradhat. Némelley asszonyoknál terhes állapotban, sőt havi tisztulások alatt is látszanak illy különféle színű csíkok hasukon, czombjukon és emlőjükön.

3. A' hétszám' folyása (*fluxus lochiorum*). Azonban lehetséges avval a' havitisztulást vagy egy a' méhből eredő vérfolyást elcserélni.

4. A' nemző részek' puffedtsége és daganatja. Olly személyeknél, kik már többször szültek, ezen jel hibázhatik, kivált ha a' gyermek igen kicsiny, vagy idétlen jött a' világra, valamint a' nemző részek' másféle sérrelmei ugyanazt okozhatják.

5. Mindjárt a' szülés után történt vizsgálatoknál a' lágy, fonnyadt, dagadt, még teljesen be nem zárt és bevágott méhszáj egy a' legbiztosabb jelek közül való. Azonban ez sem csalhatatlan, mert teljesen bezárt hüvelynél is, több időszakú vér' visszatartása által, a' méhszáj megtágulhat.

6. A' fanszálag' hiánya. Ez történetes sérelmekből is származhatik, 's vannak tapasztalások, hogy ritka esetekben még a' szülés után is sértetlen volt.

7. A' tejnek jelenléte az emlőkben. Ez magában véve, keveset bizonyít, mert nem terhes leányoknál özvegyeknél és olly asszonyoknál, kik régen nem voltak teherben, sőt vénasszonyoknál is találhatik. Másoknak pedig a' szülés után sincs tejök.

§. 109.

Vajjon egy. már terhes asszony' másodszori terhesítése (*superfoetatio*) lehetséges-e, melly a' terhesség folyamatában később történt közösülésből származnék, a' törvényszéki orvostudomány szerzők közt

egyértelműleg nincs elhatározva. Kérdés támadhat fölöle akkor, ha egy özvegy, minekutána holt gyermeket szült volna, egy idő múlva egy élő szülne, és azt ilyen másodszori terhesítésnek tulajdonítaná.

Azok, kik ezen terhesítés' lehetőségét a' méh rendszer képzésénél tagadják, arra hivatkoznak, hogy a' méh megtörtént fogamzás után bezáródik, és arra, hogy a' méh belsejében, nevezetesen izgékonyságában a' terhesség által úgy megváltozik, hogy egy második fogamzás lehetetlenné lesz.

Mások ellenben H a l l e r szerint azt állítják, hogy a' méhszáj megfogamzás után be nem záródik. A' második ok ellen, hogy a' méhnek belső felületét bévonó H u n t e r' hártyája (*tunica decidua Hunteri*) a' fogamzást megakadályozná, azon kifogást tehetni, hogy noha theoretikai becse van, még is több hiteles tapasztalásokat meg nem semmisíthet.

Némelly tanítók csak azon esetekben engedik meg a' másodszori terhesítés' lehetőségét, ha egy asszonynak két t ő s m é h e (*uterus duplex*) volna, miről van néhány eset feljegyezve, noha sokkal kisebb számmal, mint a' felhozott másodszori terhesítés' esetei.

Kettős méhű asszonynál történt terhesség felől csak még egy tapasztalás közöltetett, t. i. R u s t' magazinjában van egy eset feljegyezve, hol egy asszony' méhe a' méhszájig érő közfal által két egyenetlen felekre vált, és mindegyikében magzatot viselt, — a' jobb felén fekvő nagyobb gyermek fogóval huzatott ki, a' másik fordítás által és holtan jött a' világra. — O s i a n d e r kétszer

volt jelen egymás után egy személy' szülésénél, kinek kettős méhe és kettős hüvelye volt, de mind a' kétszer csak a' méh' egyik része volt terhes. — Szinte úgy volt a' Tiedemannstól és egy más Carustól közlött esetekben. Kettős méhről tapasztalások több kórboncolati (*anatomia pathologica*) kézikönyvekben, legújabbban Rokitsansky (*Handb. der pathol. Anat. Bd. 3. S. 511*) munkájában és egy külön értekezése fölőle a' bécsi orvosi évkönyvekben (*Oester. Jahrb. der med. Bd. XVII.*) foglaltatnak.

§. 110.

Azon tapasztalások, mellyek az egyszerű méh' rendes alkatiánál is a' másodszori terhesség' lehetőségét bizonyítják, a' következők:

a) ha egy asszony egyszerre, vagy nem soká egymás után, kétféle fajú gyermekeket, p. o. egy fehért és egy mulátot szül.

b) azon szülés-esetek, hol egy asszony egyfajú két gyermeket többideig egymás után szülne, és pedig mind a' kettőt érettet, élve és jó egészségben.

Delmas egy nevezetes esetet közöl: Rouenban egy 36 éves asszony, terhessége' 8-ik hónapjában egy fehér és egy mulát gyermeket szült; kevés idő múlva mind a' kettő meghalt. A' két méhlepények egymás közt összenőttek. Az asszony' vallomása szerint, terhessége' 4-ik és 5-ik hónapjában közöszülése volt egy szerocsenel. Más szerzőktől is több illy esetek vannak feljegyezve.

§. 111.

Törvénszéki eseteknél tehát, ha egy özvegy egy másodszori terhesítésre hivatkozna, a' kettős méh'

jelenlétét kell tekintetbe venni. De ha egy műértőtől megtett szoros vizsgálatra a' méhnek rendes alkata be volna bizonyítva, ezen terhesítés' lehetőségét tagadni nem lehet. Illy esetben mindenek előtt a' második szülés' valóságát kell ki nyomozni, és azután döntení a' kérdést vajjon a' második később szülött gyermek még a' férjtől származhatott-e vagy sem?

NEGYEDIK FEJEZET.

Kétséges egészség állapotróli vizsgálatok.

§. 112.

Az egészség kétséges állapotja gyakran lesz a' törvényszéki orvosi vizsgálat' tárgyává. Azon tekintetből t. i. ha hogy egy embernek kétséges egészsége a' polgárok' nagyobb számát veszedelembé ejtheti, az orvosi rendőrség törvényszéki vizsgálatot rendel, nevezetesen egy eltítkolt ragadós betegség' gyanújánál mint a' döggkórnál, himlőknél, bujakórnál, az ázsiai choléránál 's a' t. Ha pedig egyes személyek tulajdon jogait mások' igazi vagy állított betegségeik által megsértetve lenni vélik és a' törvényszékhez folyamodnak, ennek kívánságára törvényszéki orvosi vizsgálat rendeltetik.

§. 113.

Minden kétséges betegség' esetei a' törvényszéki orvos tudományban három osztályra válnak el. Vannak 1) tett tetett betegségek (*morbisimulati ficti*);

2. eltitkolt betegségek (*morbi celati*) és

3. bevádolt betegségek (*morbi imputati*).

A' tettetett nyavalyák mindig szántszándékos tévedésen és csaláson alapúlnak és többnyire haszonkeresésből származnak, szinte úgy az eltitkolt nyavalyák, csak hogy itt tudatlanság és öncsalás is fordulhat elő. Bevádolt betegségeknel pedig egy embert valamely jelen nem lévő betegségről vádolnak, tévedésből vagy haszonkereső vágyból.

§. 114.

Mind a' három nemű kétséges betegség-állapot az embernek testi vagy lelki munkálódásait illeti. Az attól származó kétes törvényes kérdések a' kórtudomány' (*pathologia*)' jeltudomány' (*semitica*) és lélektudomány' (*psychologia*) elveiből világosíttatnak fel. Azért némelly szerzők a' törvényszéki tudomány' ezen részét törvényszéki kór-jel- és lélektudománynak nevezik.

I. Kétséges testi betegségekről való vizsgálatok.

§. 115.

Egy kétséges betegség felől ítéletet hozni sokszor nehéz dolog, mivel az igazság' kinyomozását sokszor megnehezítik a' ravaszok' fortélyai és némelly betegségeknek nagy hasonlatossága. Miért, és mert az orvos' ítéletének nagy törvényes következései vannak: minden tévedést és hibát legnagyobb vigyázattal és gondnal kerülni kell.

Azért a' törvényszéki orvosnak minden ide tartozó vizsgálatoknál bizonyos általános szabályokat kell követni. Tudakozódják előre a' beteg' karakteréről és külső viszonyairól, előbbi egészsége' állapotjáról, 's élete' módjáról, betegsége' okairól, mellyek testi hajlandóságán vagy külső befolyásokon alapúlnak, és ezeket hasonlítsa össze a' vizsgált' állításaival mikép eredett légyen a' betegség. A' jelenvaló egészség állapotját szorgalommal és ismételve, kivált oly időkből, midőn azt a' kétséges beteg nem gyanítja, meg kell vizsgálni, és különösen arra vigyázni, ha a' különbözőféle időkbéli feleletei egymással nem ellenkeznek-e.

§. 116.

Ha gyanú volna a' felől, hogy a' beteg' rokonai csalásában elősegítik, őtet azoktól el kell választani. Ha a' betegség oly nemű, hogy azt utánaozni nehezen, vagy csak hosszabb időre nem lehetne; akkor tartós szoros őrizet fogja a' csalást felfedezni. Arra is kell figyelmezní, hogy a' vizsgálandó nem állít-e tudatlanságból ellenmondó tünetényeket elő. A' betegségek' oly jelei, mellyek könnyen áráíthatnak, nevezetesen az érütés, vizelet' minemüége 's a' t. vizgyázatot és szoros vizsgálatot kívánnak. Minden nyomos esetekben a' beteget, ha lehetséges, különféle időben 's észrevétlenül meg kell vizsgálni. A' betegnek a' rendelt gyógyszerék iránti viselete, az azokra valóban vagy állítólag következett fogamatok hasonlóan

utasításul szolgálnak. — Fájdalmas szereket minden emberséges orvos csak akkor fog alkalmaztatni, ha azok gyógyszerül is célirányosak, vagy ha a' család már más úton is elegendően meg volna bizonyítva.

§. 117.

A' tettetett betegségek igen számosak, és az indító okaik igen sokfélék: hogy az emberek az életvesztést, testi fenyítékeket (hajdan a' kínzást) elkerülhessék, hogy fogságból megmentessenek, a' katonai szolgálatot kikerüljék, másféle polgári kötelességektől felszabadíttassanak, köz szánakozásra gerjesszenek 's a' t. különféle nyavalyák' tettetésére minden időben igen hajlandók voltak.

Közönségesen leginkább olly betegségeket szoktak tettetni, mellyek' tünetényei könnyen utánózkodhatók és mellyek' jelen nem léte mindjárt fel nem fedezhető; azonkívül, különös végből ollyakat kivált, mellyek nagyon feltűnnek és köz szánakozásra gerjesztenek. Illy esetekben a' család' felfedezése részszerint az által lesz lehetséges, hogy a' csábítónak nincs elég alapos eszmérete a' nyavalyáról, és a' betegség' lényeges tünetényeit nem adja elő; részszerint az által, hogy a' betegség' némelly foganatjai önkénytesen nem állíttathatnak elő.

§. 118.

Következő betegségek szoktak főképen utánózkodtatni:
Nehéz kór vagy nyavalyatörés (*epilepsia*),
ennek lényeges tünetényei rángásokban állnak,

mellyek az öntudat' és érzés' tökéletes megszűntével rohamosan lépnek fel. A' betegség' tüneteményei és külső jelei, u. m. a' tagok' görcsös mozgásai, a' lehellet' megszűnése, az ábrázat' felfuvása és félrevonódása, a' szemek' merevedése, a' száj' tajtékzása, eszméletlenség és érzéketlenség látszólag olly helyesen utánoztatnak, hogy a' csalást nem igen könnyen lehet felfedezni.

Az igazság' felfedezésére szükséges, hogy az orvos főkép a' rohamok' indító okaira és egész folyamatjokra ügyeljen. De Haen' tanácsa szerint a' roham alatt különösen a' szemekre és az érítésre kell figyelmezní. Valódi nehéz kóiban meredten állnak a' szemek, kitágult és mozdulatlan szemfénynyel, az érítés görcsös és rendetlen. A' betegnek magaviselete leroskadásakor szemmel tartandó, ha mellette a' lehetséges veszedelmet kerüli, ha feje valami kemény tárgyra ütődik és a' beteg fájdalmának jelét adná. Gyakran elárulják a' tettetett beteget prüszkölő szerek, az orr' csiklandása, sok kis meglepő kísértetek és ijesztő szerek. Fájdalmas gyógyszereket és testi fenyítékeket csak azon esetekben szabad alkalmaztatni, ha a' csalás már másképen be volna bizonyítva, és mindig olly módon, hogy a' vizsgálándónak ne ártson. Hanem vannak tapasztalások, hol a' csábítók legnagyobb fájdalmak alatt sem árulják el magokat, és mások, hol a' sokáig

önkéntesen gerjesztett rángások végre akarat ellen visszatértek, és valódi nehézkórrá váltak.

Marco szerint erőszakosan felnyitott kezek egy valószínűs nehézkórunál nyitva maradnak; az ámitó azokat mindjárt megint bezárja.

Beck ismertető- jelöl említi, hogy a' valódi nehézkórú beteg, állapotját mindig elrejteni igyekszik — szőgyenből; az ámitó pedig baját maga említi, és a' nyilvánosságot nem kerüli.

§. 119.

A' törvényszéki orvos nem ritkán kérdeztetik: vajjon egy nehézkórú férfi vagy házassági személy házasságba kelésre és házasságre életre alkalmas-e? Az ez iránti törvényes meghatározások általánosan az orvosi rendőrséget illetik. Egyes esetekben a' törvényszéki orvosnak arra kell vigyázni: a' nehézkór örökségi-e; több évekig és folytonosan tart-e; a' beteg' testi küleményéből várhatni-e, hogy betegsége közöszülés által nagyobbodik vagy újra felizgattatik, vagy a' betegség csak nem régen, történetes külső okokból származott-e, vagy már néhány évekig elmaradt? vajjon az egymá' testalkatából várhatni-e, hogy a' házasság a' nemi ösztön' rendes kielégítése által bajára nézve használhat-e 's a' t. Külömben meg kell fontolni, hogy noha vannak példák, mellyek a' közöszülés által megszűntek, de vannak még több ellenkezők és olyanok, mellyeknél az első kitörés közöszülés alatt történt, szinte úgy hogy a' nehézkórú rohamok' tekintete az egészséges házastársnak

megárthat, és hogy a' betegség nem ritkán a' gyermekekre örökösen mehet által, 's a' t. — Elváló pe-reknél arra kell tekintenünk, vajjon a' nehézkór nem szülés után fejtett-e ki?

§. 120.

Más ideges betegségek is utánoztatnak, mint a' méhgörccs (*hysteriasis*), merevedés (*catalepsis*), ájulás és tetszhalál. Az orvosnak ezeknél tulajdon tünetényeikre kell figyelmezní. Színlett méhgörccsök és rángások megismerhetők, ha a' kemény kis érítés hibázik és az izomerő nincs betegesen felmagasztalva, hanem ha, mint néha megtörtént, valóságos rángásokba mennek által. Tettetett merevedés azáltal árulja el magát, hogy az ámitó egy tagnak próbált meghajtásának ellentáll, vagy egy kifeszített karjára függesztett súlyt folyvást tartani nem képes. Tettetett gutaütést az érítés és lehellet' mineműségéből esmérhetni meg, álmórt a' beteg' magaviseletéből, ha rögtön felébresztetik, vagy ha fájdalmas szerek alkalmaztatnak. Az ájulás' és tetszhalál' utánzása felfedeztethetik az érítés, lehellet, szín' mineműségéből, prűszkölő szerek' vagy fájdalmas próbák' alkalmazásával 's a' t.

Boszorkányoktól vagy az ördögtől származó megigézések a' régi időkben kerültek a' törvényszék eléjéhe, és vagy örűltségig felmagasztalt ábrándozáson, vagy szánt-szándékos csaláson alapűltak.

§. 121.

Színlett vérfolyások, vérköpés, vérhányás az orvostól felfedezhetők, ha a' betegre a' roham' idejében maga felvigyáz, ha egy sokáig tartó betegségnél, és állított bő kiürítéseknél a' beteg' ereje nem fogy, érütése nem gyengül, ábrázata nem halaványodik 's a' t. E' mellett gondoskodni kell, hogy a' tettető betegből családja' folytatására minden eszközök elvonassanak.

§. 122.

Természetlen kiürítések minden gondolkozó orvosnál legott csalást gyanúsítanak, melly célirányos vizsgálat, folytatott felvigyázás és szoros szemmeltartás által bizonyosan kinyomozható.

Ide tartoznak azon békákról, kígyókról, gyíkokról 's a' t. szóló esetek, mellyeket rángásokkal kínzott asszonyok és leányok Schweizban és Austriában kiokádtak. — Sachse egy asszony' történetét beszéli, ki sokáig tartó fájdalmak után, geszta és hánytató szerekre békákat hányt, szinte ő szemtanú volt több személyeknél, amint azok néhány békát okádtak.

A' koholt természetlen kiürítésekhez nem számíthatók a' sok tö' kiürítések, mellyek a' test' különféle részein vagy a' végbőlen keresztül fekélyekkel végződnek.

§. 123.

Ételektől való teljes öntartoztatás betegségekben, kivált némelly ideges bajokban, néha csudálatosan sokáig folytattatik. Megeshetik azonban hogy azt csábítók azért tettetik, hogy feltűnjenek, csudálkozást vagy szánakozást gerjesszenek. Illy ese-

tekben az ételek' valóságos és szigorúan folytatott elvonása, a' csalást elősegítő személyek' elválasztása és tartós őrizet, a' család' felfedezésére bizonyos eszközök.

A' feljegyzett számos sokéig tartó böjtölés' esetei az élettudományra nézve is nevezeteseek, minthogy bebizonyítják, milly kevés tápláló szerrel érték be hosszabb ideig illy személyek. Egy törvényes bizonyossággal megerősített eset áll az 1811ki Asklepiäonban arról, hogy hét férfi egy jégdarabra vetődve, 17 napig csupán olvadt tengeri jéggel élt. — Egy 85 éves asszony is nevezetes, ki öt héten túl naponként néhány kanál víznél egyebet nem evett; később, midőn megint enni kezdett, meghalt. (*Huf. Journ. Bd. 24.*) Ebből úgy mint más hasonló példákban nyilvános, hogy az élet minden eledel nélkül, csupán víz ital mellett sokkal tovább tarthat, mint azt a' physiologusok (u. m. Blumenbach azt legfeljebb 8 napra határozza) közönségesen állítják.

§. 124.

Fájdalmas, kivált belső betegségeket könnyebb színelni és azoknál a' törvényszéki orvosnak nehezebb a' csalást kinyomozni, minők: a' kődcsömör, oldalszegezés, fővényi fájdalom, fejfájás, 's a' t. De későbbre mégis kiséül az igazság, főkép az értetés, a' testi erő, külemény, étvágy' és álm' összeállításukból, a' betegre váratlan felvigyázatból, a' rendelt gyógyszerek vagy sebészi szerek iránti maga viseletéből, és abból, ha a' beteg rendkívül hamar meggyógyúlnak állítja magát.

Illyen esetekben a' törvényszéki orvosnak az egymiség és körülmények szerint különfélekép kell bánni a' be-

tegekkel. Némelly esetekben egy fájdalmas műtétel' fenyegetése vagy a' hólyaghúzó tapaszt' alkalmaztatása mindegyik bajt hamar elhárítottak.

§. 125.

A' külső érzékek' színlett hibái, nevezetesen vakság, sükettség, némaság koldusoknál, fegyenczek- és ujonczoknál sokszor fordulnak elő. Véletlen meglepés sokszor felfedezi a' csalást, ha az ember egy ál-vaknak szeme felé hirtelen egy hegyes szerszámot visz, ha siketek és némák rögtön álmukból feljlesztetnek. Azonkívül a' szemnek műszabályos vizsgálata, a' szemfénynek mozgékonyasága vagy mozdulatlan állapota az igazságot kieszakozlik. Végre fájdalmas szerek fenyegetve, vagy amennyiben azok a' valóságos érzékek' bajai' ellen üdvösségesek, alkalmazva is, a' csalást felfedezhetik. Ha némák nyelvök' hátra hajtása által csonkítást tettetnek, a' csalás kitetszik, ha a' nyelv fogóval kihuzatik.

Noha nem valószínű, hogy az álvakok a' bődító (belladonna, hyoscyamus) vonatok szélűtő foganatjait a' szemfényre esmerjék; ha mégis ezek' használatáról gyanú támadna, a' vizsgálatot egy idő múlva ismételni 's az alatt a' vizsgálandót szoros őrizet alatt kellene tartani.

§. 126.

Színlett sebek és más testi hibák, mint sérvek, izsamok, daganatok, fekélyek, golyvák, kiütések 's a' t. szoros vizsgálat, teljes levetkezés és a' részek' illendő tisztogatásuk után könnyen megismerhetők. Ha ezen bajok valóban mesterséges szerek ál-

tal hozattak elő, a' család fölfedezhető úgy, ha a' beteg szorosan őriztetik és azon szerek' alkalmaztatása meggátoltatik. Színlett csúszok fölfedeztetnek, ha a' betegről fájlolt hely az állított izmok' mozdulatlanságának meg nem felel, vagy ha a' fájlalt hely' véletlen nyomására különös érzékenységet nem mutat. — Tettett szélütések, ha más kisértő szerek elégtelenek, az igazi szélütések ellen üdvös fájdalmas szerek (hólyaghuzó tapasz, moxa 's a' t.) által kinyomozhatók.

Régente a' testi hibákkal csúszok még szemtelenebben üzetek, a' mint azt több régi szerzők' esetei bizonyítják. Ma is történik, hogy koldusok és fegyenczek szántszándékkal csipős növény nedvekkal, oltatlan mésszel, pálinkával, szappannal és vasrozsával mesterséges fekélyeket hoznak elő. — W a c k e r szerint ujonoz katonák metasztó szerszámokkal, tűzzel, csipős szerekkel, p. o. szírlonták-gyökérrel poholvarhoz hasonló sebet húznak, vagy körösbogarak, boroszlányhéj által felhúzzák bőruket; vagy köménymag, kénkö füstöléssel sápadt színt hoznak elő.

§. 127.

Láz as betegségek ritkábban színleltetnek, mert azok könnyebben árulják el magokat, ha az orvos egyes tünetények, mint az érütés' minémüése, hamisított vizellet által nem ámitatja el magát. Azonban voltak esetek, hogy némelly emberek erős izgató szerek által mesterséges lázba estek, és így valóban megbetegedtek.

Haller több szereket számlál elő, mellyek hideglelést és annak tünetényeit előhozhatják. Így az érátést kötések által meg lehet változtatni.

§. 128.

A' honvágyot (nostalgia) is tettetik néha, hogy a' katona-szolgálatból elbocsátassanak. De akkor hibáznak a' valódi honvágy' tünetényei: erőfogyatkozás, étvágy-hiány, meggyőzhetetlen szomorúság, láz, sorvadás 's a' t. Schweiziaknál és általánosan hegyi lakosoknál leggyakrabban fordul elő a' valódi honvágy.

§. 129.

Tettetett halál általánosan ugyan igen ritkán jön elő, és azon eseteket kivéve, hol az emberek szívök' mozgásait szabad akaratjuk szerint igazgathatják, műértóktól könnyen megesmertetik.

Cheyne közölt egy olyan ember' esetét, ki szíve' és üterei' mozgásait tetszése szerint sebesebbé, lassúbbá tehette, vagy egészen elállíthatta. Fontana is szívét önkényesen mozgásba hozni vagy megállítani tudta. Lancisi színlett halál felőli tapasztalásokat közöl munkáiban (de subitaneis mortibus. Cap. XIV. Opp. ed. Genev. p. 45.)

Az itt előhozott betegségeken kívül még tettetnek: az örülség, komorkór, butaság, mellyekről különösen fogunk értekezni; hasonlóan a' nemző részek' betegségei, nemzésre, közösülésre való tehetetlenség, vagy terhesség is színleltetnek, mellyekről már külön szakaszokban volt szó.

§. 130.

A' törvényszéki orvosnak szorosan tiltva van könnyörületességből vagy más okokból a' vizsgált' kedvéért igen engedékeny bizonytságot adni — A' törvényszéknek kötelessége, csak hivatalos orvosok' bizonytságoit elfogadni.

A' fennevezett betegségek' tettetésével nem ritkán a' betegség' indító okai is hamisan hozatnak fel. Erre nézve törvényszéki orvosi vizsgálatok főképp akkor történnek, ha egy mástól okozott valóságos vagy tettetett betegségért kárpótlás kerestetik. Ilyen hamisan állított betegség' okai főképp minden nemű külső testi sérelmek, ijesztés, haragra vagy más indulatra gerjesztés, felette nagy testi munkára erőltetés, ételek' megtagadása, ártalmas gyógyszerek' vagy mérgek' beadása 's a' t. Már ezen állított betegség' oka, mennyire hatott be a' vádlóra, azt a' törvényszék' és a' törvényszéki orvos elítélik; ennek különösen azt kell meghatározni, az állított ok előhozhatja-e általánosan a' kérdésben lévő betegséget, és az egyes esetben előhozta-e azt?

§. 131.

Eltitkolt betegségek felől csak akkor történnek törvényszéki orvosi vizsgálatok, ha az eltitkolás által mások' jogai megsértetnek; ezeknél is a' fenne említett általános szabályok követtetnek. Különösen szükséges, hogy az orvos mások' állításaira ne támasz-

kodjék, hanem a' gyanús személyt maga szorgalmasan, és a' körülmények szerint ismételve megvizsgálja. Az által, és az embernek tulajdon, és szüleinek egészségállapotja, életmódja, karaktere, külső viszonyai, kórbeli okok' megfontolásából, a' vizsgálatnál maga viseletéből és a' betegség' alapos jelismeretéből nehezebb esetekben is lehet ítéletet hozni.

Az eltitkolt betegségek' legtöbb esetei az orvosi rendőrségtudomány' körébe tartoznak, nevezetesen: ha ragadós bőrkiütések, dögkór, bélpokol, himlők, vörheny, cholera 's a' t. eltitkoltatnak. Ezen betegségek' jelei a' kórtudományban taníttatnak és az ellenők való rendelések a' rendőrségtudományban adatnak elő. Csak azon esetekben történnek törvényszéki orvosi vizsgálatok, ha elválási vagy más személyes perek eltitkolt betegségekre alapíttatnak.

§. 132.

A' bujasenyv leggyakrabban ad alkalmat személyes panaszokra és törvényszéki orvosi vizsgálatra. Ezen betegség különféle alakjában az újabb időkben jobban ismertetett meg, azért az ide tartozó kétes kérdések is bizonyosabban határozthatnak el; mindazonáltal mégis némellykor igen nehéz, sőt lehetetlen a' betegség természete felől a' beteg' vallomása nélkül ítéletet hozni.

Igy férfiaknál a' bujasenyves takár (kankó) egy köszvényből vagy aranyérből származó hugycső-

takony folyástól semmi bizonyos jel által sem különböztetik meg; asszonyoknál még nehezebb némelly esetekben a' takárt egy más nem bujasenyves fehér folyástól megkülönböztetni. Az egymik' előbbeni és jelenvaló egészség-állapotjukból, és a' betegség' eredetének, folyamatának és minden tüneténeinek szoros vizsgálatából kell az ítéletet hozni.

Bujasenyves fekélyek más fekélyektől főképp az által különböznek, hogy sebesen terjednek, kivált szélességökben, kérges fájdalmas széleik, sárgás és zöldes genyedtség által, melly tovább terjedve új fekélyeket támaszt; még az által is, hogy magára hagyatva a' baj elfajul, a' csontokra veti magát és nem gyógyul

Bujasenyves lágyékszökösek (bubones) takárral vagy fekélylyel mindig okbeli viszonyban állnak. A' bujasenyves rüh nem csak az izületeket, hanem az egész testet elfoglalja, és éjjel nagy viszketegséget, égést és fájdalmat okoz. Bujasenyves szemölcsöket és függőlyöket (condylomata) mindig fekélyek előzék meg. Bujasenyves sőmör, repedések, csontnyavalyák a' közönséges bujasenyv' tüneténei, és ezeknek öszveségéből esmértenek és ítéltetnek meg.

§. 133.

Eltitkolt ragadás bőrkiütések inkább az orvosi rendőrség' körébe tartoznak. A' belpokol

majd egészen eltűnt Európából. A' dögvész, főkép a' török határon és a' kikötő helyeken, veszteglő intézetekben eltitkoltathatik. Szinte úgy az orvosi rendőrséget illetik inkább, ha kanyarók, vörheny, himlők 's a' t. eltitkoltatnak. Csak az idült bőrkiütések, mint a' rüh, fejvár 's a' t. eltitkolási esetekben adnak személyes panaszokra, elválási perekre alkalmat. Jelenlétök tulajdon esmértető jeleiből határozatnak meg.

§. 134.

Tüdősorvadás (*phthisis pulmonalis*) nem csak undorodást okoz, hanem több igen jeles orvosok' (többiek közt W i c h m a n n, F r a n k I. P., H u f e l a n d, H e n k e) tapasztalásai szerint hidegebb tartományokban ragadós indulatú lehet; ha eltitkoltatik, panaszra adhat alkalmat. Jelenléte nyilvánosodik genyes köpések, sorvasztó láz és a' testi erők' nevedő fogyatkozása által.

§. 135.

Halott' eltitkolása általánosan ritkán jön elő és csak rövid ideig tarthat. Kétséges esetekben a' törvényszéki orvos' feladása, külső jelekből meghatározni: a' halál egy kijelelt időben, vagy még előbb történt legyen-e? Az orvos' ítélete a' holt test' vizsgálatán, a' rothadás' jelein és lépcsőin, 's azoknak a' betegséghez, évszakhoz, a' holt test' helyzetéhez

való viszonyin alapúl ; minden esetben az orvos csak valószínű, soha bizonyos ítéletet nem hozhat.

136.

Hol be vádolt nyavalyák kerülnek vizsgálat alá, az eltitkolt betegségek' alapszabályai követetnek. Leggyakrabban elválási pereknél jönnek elő, és közönséges alattomos, undorodó nyavalyák, bujasenyves betegségek, bűdös lehellet, rossz szag, fehér folyás hozatnak elő, vagy egyik résznek tehetetlenségét illetik. Még a' végből is tulajdonítanak betegségeket, hogy mások' becsületét sértsék, őket némelly jogoktól megfoszszák, u. m. az örültséget vagy butaságot.

II. Kétséges lelki betegségekről való vizsgálatok.

§. 137.

Az embernek lelki egészség-állapota is többféleképp lehet kétséges, és az abból eredő kétséges peres kérdések törvényszéki vizsgálatokat okozhatnak. A' törvényhatóság az illy esetek' megítélésére a' törvényszéki orvosokat mint szaktudósokat hívja fel, kik t. i. egyszersmind a' szükséges lélektudomány' ismeretével bírnak, és kiknél ezen vizsgálatokra szükséges tudományt 's ügyességet inkább fel lehet tenni, mint más nem orvos psychologusoknál.

§. 138.

A' törvényes kérdések, mellyek egy kétséges lelki állapotról vizsgálatot megkívánnak, részint a'

polgári, részint a' büntető törvényhez tartoznak; az elsőhöz tartozó esetek birtokbeli jogokat és egy embernek valamelly törvényes dolog' végrehajtására való tehetséget illetik; a' büntető törvény által a' törvénytelen esetek' tulajdoníthatása 's következőleg büntetése vagy felmentése ezen vizsgálatok által határozatnak meg.

§. 139.

Valamint általánosan a' lelki vagy elmebeli betegségek' tanítása az orvostudomány' leghomályosb részeihez tartozik, úgy a' kétséges lelki állapottróli vizsgálatokat a' törvényszéki orvos' legnehezebb feladatai közé kell számlálni; mivel a' lelki betegségekről való tudományos esméret általánosan még hiányos, azoknak egyes nemei és egymás közti viszonyai, szinte úgy a' törvényhozás' végzései felőlök olly kevéssé vannak elhatározva, hogy a' törvényszéki orvos még bizonyosan nem is tudja, mit fürkészszén ki tulajdonkép az igazság-szolgáltatásra.

Az austriai polgári törvényben azon ember tartatik butának, örültnek vagy tébolyodottnak, kinek viselete a' törvényszéki orvos' szoros vizsgálata után annak elismertetik.

A' bajor fenyítő törvénykönyvben a' tulajdonítás' tekintetében megkülönböztetnek a' dühösködők, örülték és olyanok, kik komorokórá vagy valami más nehéz elmebetegség' következtében eszüket elvesztették. — Buták, kik aggsági gyengeség által eszüktől megfosztattak; siketnémák és olyanok, kiknek érzékei vagy elméjük ünhibajok nélkül egy-
8

nös cselekedetkor annyira elfogódtak, hogy azok felől öntudatuk nem volt.

§. 140.

Ezekből kitetszik, hogy az emberi ész és annak munkálódását illető törvények igen tökéletlenek, és azért a' lelki állapot felől való törvényszéki orvosi vizsgálat nehézségekkel van összekötve, mellyek a' physiologia, psychologia' és lelki pathologia' haladó kiműveléseivel mindinkább el fognak múlni. A' másod rendbeli nehézségek csak bizonyosan vezető alapelvek által háríthatnak el.

§. 141.

Az ember az állatokat ész és szabadság által múlja felül. Csak eszes, az az önmeghatározással bíró, szabad lények képesek magokat tetteikre az érzékiség' ösztöne ellen elhatározni; azért a' törvények csak eszes és szabad lényeket illetnek, nem pedig eszteleneket, kik öntudat és önmeghatározás, tehát szabadság nélküliek. Ha tehát egy kétséges lelki állapot miatt a' törvények' végrehajtásáról kérdés támadna, a' hatóság a' vizsgált' szabadsága felől mindenkor a' törvényszéki orvos' véleményére figyeljen.

§. 142.

A' törvényszéki orvosnak közönségesen a' következő kérdések tétetnek: a' vizsgálat alatt levő személy esze' birtokában van-e, tehát szabadnak lehet-e tekinteni, vagy valamelly lelki

betegség attól megfosztja? és ezt vagy mindenkorra-e, vagy csak egy bizonyos cselekedet' idejére, melly a' lelki egészség' állapotját kérdésbe hozhatja? A' törvényszéki orvosnak feladása ezen kérdésekre a' törvényszéki orvostudomány' és lélektudomány' elvei szerint felelni; törvényes következtetéseket húzni abból csak a' jogtudós' kötelessége.

De a' jogtudósok azon kérdésekre adott bizonyos feleletek által, kétséges peres kérdésekben, lényeges felvilágosítást nyernek. Mert a' polgári törvény csak ésszel bíró, szabad egymiket tart azon polgári jogokra képeseknek, mellyek más azon korú, nemű és rendű személyeket illetnek; másoktól azon jogok meg vannak tagadva. Szinte' úgy bűnös cselekedetekenél a' büntető törvény' végzése csak eszes, önhatározattal bíró, szabad személyeket illet; másokat, kik a' törvényt meg nem érthetik, törvénytelen tettekért nem büntetnek.

Az igazság - szolgáltatásra nézve nem olly fontos tudni, ha a' vizsgálat alatt levő személy buta, komorkóru, örült vagy dühös-e? mint azt, vajjon szabadságától meg van-e fosztva? mindazonáltal a' törvényszéki orvosnak az előforduló lelki állapotot még is közelebb meg kell határozni, hogy véleményét orvosi és pszichológiai okokkal megerősíthesse. Ennek csalahatatlansága változik a' jelenlevő lelki betegség' külön nemei szerint.

A' fennemlített általános elvek bővebben foglaltatnak Henke' törvényszéki orvosi értekezéseiben (*Abhandl. a. d. Geb. der ger. med. Bd. II.*) és Friedreich; (*System der gerichtl. Psychologie. 1842, 2te Ausg.*) legújabb munkájában.

§. 143.

A' kétséges lelki állapot' megvizsgálása és helyes megítélése már magában sokszor igen nehéz, nevezetesen ha egy rögtön támadt és hamar mulékony rohamról, vagy ha egy alattomos, valamelly egyes tébolyodáson, megrögzött eszmén (*idea fixa*) alapúlt esetről kérdés támadna. De ez még inkább megnehezítettetik, ha az orvos' ítélete a' vizsgálandó' vagy mások' szántszándékos ámitása által félre fordítatik; mert lelki betegségeket is tettetek és utánoznak, ha az által valaki valamelly veszteséget magától elhárítani szándékozik; vagy eltitkolnak, hogy az abból eredő törvényes következtetéseket elkerülhessék; vagy valakire ráfogotnak, hogy az bizonyos jogok' gyakorlásában megszorítások.

A' lelki betegségek' törvényes liesszközlőkről bővebben értekezett Friedreich. *System der gerichtl. Psychologie*, S. 620.

§. 144.

Már mennél nehezebb magában a' kétséges lelki betegségekről való ítélet, és mennél nyomosabbak az abból származó következtetések: annál szükségesebb a' vizsgálatot legnagyobb figyelemmel és pontossággal

gal tenni. Hogy pedig a' törvényszéki orvos' ítélete egyes esetben a' kétséges peres kérdés' felvilágosítására annál inkább szolgálhasson, szükséges, hogy mind a' bíró, mind az orvos, abban elegendő tárgyesmerettel járjanak el.

§. 145.

Azon esetekben, hol egy személy' tartós lelki állapotjáról kérdés tétetik, könnyebb a' törvényszéki orvosi vizsgálat, mint ott, hol egy elmúlt, csak az elkövetett cselekedet' idejében jelenvolt lélekállapotrol kell ítéletet hozni; mert ezen esetben az orvos nem bízhatik feltétel nélkül a' később történt személyes vizsgálat' eredményében, mivel ez csak a' jelenvaló lelki állapotot, és nem a' kérdésben levő multat eszközli ki. Megeshetik, hogy a' beteg lelki állapot természeténél fogva félben hagyó, vagy az elkövetett cselekedet és annak környülállásai által a' lelki állapotban tetemes változások hozathatnak elő. Illyen esetekben az orvos, véleményét csak az ügyírásokban foglalt adatokra alapíthatja.

§. 146.

Minden személyes vizsgálat, melly egy kétséges lelki állapotot tárgyz, pontosan, többször ismételve, és ha lehetséges, a' beteg' tudta nélkül történjék. Szükséges, hogy az orvos a' vizsgálandónak tulajdon és szülei' jelenlévő és mult testi és lelki állapotjukat vizsgálja, és azokkal a' reá bérható körgerjesztő oko-

kat, külső viszonyokat, élete' módját, maga viseletét 's a' t. összehasonlítsa. Hol csalásról van gyanú, ott a' betegnek a' rendelt gyógyszerek iránti viselete utasítást adhat. Próbául egy kétséges lelki beteget indulatba hozni, és annak viseletéből következőeket húzni, nagy óvakodást kíván, mivel abból valóságos lélek-betegségek származhatnak, vagy a' felingerlés által, mint azt a' tapasztalások bizonyítják, a' tébolyodásnak egy ideig tartó gyógyulása következhetik.

§. 147.

Ostobaság (*stupiditas*), **tompaelmőség** (*imbecillitas*) és **butaság** (*amentia, fatuitas*) az észnek közvetlen hibái és nyavalyái. Az értelem' gyengeségének több lépcsői vannak, melyeket egymástól nem lehet olly elhatározottan elválasztani, közönségesen az orvosoktól és lélektudósoktól különféleképp neveztetnek, de a' törvényszéki orvosnak szükséges azokat jól megkülönböztetni.

Általánosan három lépcsők különböztetnek meg:

1. **Ostobaság.** Illy embernek értelme gyenge, figyelmetessége hiányos, ki nem képes azt egyszerre több tárgyakra fordítani, azért lényeges tulajdonsága, hogy a' közönséges mindennapi tárgyakról nincs jó képzelete és hibás ítélete; e' mellett az állati vágyak és indulatok teljes erőben jelen lehetnek.

2. **Tompa-elműség**; minden lelki tehetségek rendes munkálódásra képtelenek. A' külső érzékek és az érző tehetség tompák, az eszmélet, figyelem, emlékezet, képzelő és ítélő tehetségek pedig gyengék; ezek is indulatok által még fellobbanhatnak.

3. **Butaság**, minden lelki tehetségeknek u. m. az esmerő, érző és kívánó tehetség' legnagyobb gyengesége; teljes butaságnál szigorú akaratnak és erős indulatoknak nincsen helyök.

§. 146.

Ha kétséges **elme-gyengeség** felől, akár polgári, akár bünperes esetben a' törvényszéki orvos' véleménye kívántatik, szükséges annak lépcsőjét mennél szorosabban meghatározni; különösen meg kell jegyezni, hogy az ostobaságot még nem lehet elmetébbolyodásnak tekinteni, hogy az által az ön meghatározás, következőleg a' törvénytelen cselekedetekérti tulajdonítás meg nem szűnik, hanem ez csak annnyival lesz könnyebb, a' mennyiben az ostobaság a' törvények' esméletét és cselekedetei' megítélését nehezíti. A' tompa-elműség és a' butaság már megháborítják vagy eltörlik az öneszméletet, és így az értelmet és szabadságot is.

Mivel némelly személyek testi hibák, különösen a' külső érzékek' hibái miatt hibásan butáknak tartatnak, ezen körülményre különösen kell vigyázni. Meg kell választani a' vizsgálatra való alkalmatossá-

got, hogy az a' beteg' tudta és megilletődése nélkül történjék, nehogy az által nagyobb bajba ejtessék. Azért ezen vizsgálatoknál a' törvényszéki személyek' jelenléte helytelen, az orvos pedig annál inkább óvakodjék, minthogy polgári esetekben néha haszonke-reső célokból butáknak hamisan vádoltatnak.

Vannak esetek följegyezve, hol nehézhallású, dadogó, vagy gutaütés' következtében néma személyek butáknak tartattak, és orvosi vizsgálatok által ezen gyanútól felmentettek.

§. 149.

A' vizsgálatnál az orvosnak mind a' testi, mind a' lelki tulajdonságokra kell figyelmeznii; a' mindennapi élettárgyakról beszédben észre lobet venni, ha a' betegnek emlékezete, ítéléte, eszmélete van-e. A' megvizsgálandó' feleleteiből és maga-viseletéből egy pszichologiai esméretekkel, tapasztalással és világ esmérettel bíró orvos az elme gyengeség' jelenlétét és annak lépcsőjét jól meg fogja ítélni.

Az elme-gyengeség' csekélyebb lépcsői nem egy könnyen jönnek törvényszéki orvosi vizsgálat alá; de a' nagyobbak, mint a' butaság és a' tompa-elműség közönségesen megismerhetők emberkerülő viselet, az emlékezet' feltűnő gyengesége, majd egészen hibázó képzelődés által, és az által, hogy nem képesek egy eszképnél is állandóan maradni, azért sokszor egy tárgyról a' másikra mennek át. Mennél nagyobb lépcsőn áll az értelem' gyengesége, és mennél tovább tartott, an-

nál nyilvánosabb a' butaság' kifejezése az arcvonásokon és az egyéb testalkaton.

§. 150.

A' törvényes következtetések miatt igen érdekes meghatározni: vajjon az elme-gyengesség' csak időszaki és félbenhagyó, vagy tartós-e? vajjon orvosolható-e vagy nem? Mert ezen kérdésekre feleletektől, úgy mint az elmegyengesség' lépcsőjétől függ annak eldöntése, hogy valamely személy valami törvényes munkára alkalmas-e, ügyviselőre, jószágigazgatásra képes-e, házasságra bocsáthatatik-e, vagy pedig gyámság vagy zár alá — egy időre vagy örökre ítéltesse-e, törvénytelen tetteit *dolus* vagy *culpa* (csalás vagy véték) gyanánt és milly lépcsőre kell elítélni, 's a' t.

§. 151.

Örültség, az öntudat' megháborodása általánosan, mi által a' beteg nem képes személyét a' tárgyaktól, önnön belső érzelmeit külső érzéki benyomásoktól megkülönböztetni; az orvosoktól a' tébelyodással vagy esztelenséggel egy értelemben vétetik, és a' komorkór (*melancholia*), egyes téboly (*asomania*) és az örültség (*mania*) mint az elmeháborodás' különféle formái és lépcsői tekintetnek. A' psychologusok az egyes lélek' tehetségeit és azoknak viszonyait inkább tekintetbe vévén, az örültséget szorosabban meghatározták.

§. 152.

Psychologiai értelemben felosztjuk az örültséget megrögzött (*idea fixa*) és tévelygőre. Az első egyes hamis eszméken és azoknak összeköttetésén alapul. A' tévelygő örültségnek majd egy, majd más tárgya van, és tévedéseit nem lehet egy egyes eszmére visszavinni. A' megrögzött örültség többnyire a' képzelő erő' tulságoskodásán, a' tévelgő ellenben az érzékek' tompaságán alapul. Az elsővel egy kimivelt ész és sok hajlam (*talent*) lehet összekötve, az utóbbival ellenben többnyire elme-gyengeség van jelen. Az előkelő képzet' szomorú vagy víg minemisége szerint az örültség komorkorra (*melancholia*) és boldonságra (*mania*) oszlik.

§. 153.

Tartósságára nézve az örültség forróra és idültre osztatik. Lázrohamban ugyan az örültségnek általánosan olyan törvényes következései vannak mint az idültnek, de rövidebb folyamata miatt ritkán lesz tárgya kétes törvényes kérdésnek. Az idült viszont tartósra és félbenhagyóra oszol. Tartós örültségnél mindenkor mutatkoznak annak tünetei, mihelyt valami felingerlő okok hatnak reá; félbenhagyó örültségnél a' rohamok szabad időközökkel (*intervalla lucida*), néha bizonyos nyomtat szerint — váltják fel egymást.

Lázás örültségénél főkép azon kérdés okozhat törvénytörési orvosi vizsgálatot: lázas betegek végezhetnek-e hitelesen törvényes munkákat, 's nevezetesen tehetnek-e hiteles végrendelést? Ez csak azon általános elvekből határoztatik meg, melyek szerint még az öntudat, ész és szabadság nincsen eltörölve; egy testi betegség senkit sem foszt meg azon polgári jogoktól, melyek azon nemű, korú és rendű személyeket illetnek. Az ész' és szabad akarat' megszűntével pedig azon jogok is megszűnnek. Ha tehát kétség kívül be volna bizonyítva, hogy a' végrendelés vagy más valamelly végzés lázas örültség' idejében kötött, az hiteles nem volna; ellenben ha a' beteg' önszemlése és észtehetsége egy tökéletes szabad időközben, részrehajlatlan és alkalmas bizonyságok (házi orvos, törvényes személyek) által meg volna alapítva: akkor a' beteg' azon ügyirásainak teljes törvényes erőt tulajdoníthatni.

§. 154.

A' tárgyak szerint, melyek a' megrögzött örültség' uralkodó képzetait illetik, az örültségnek több osztályai vannak:

1. Vallásos örültség, mellynél a' betegek magokat az isteni kegyelem' vagy harag' kitünő tárgyainak tartják, és azáltal néha gyilkolásra és öngyilkolásra vezetnek.

3. Ördöglátás (*daemonomania*) az előbbivel rokonos, és újonnan keletkezett vallásos felekezetekben legszámasabban mutatkozott. A' betegek némelly betegségeket, mint a' nehézkört, dermenetet, rángásokat 's a' t. bennök lakozó rossz lelkeknek tulajdonítják; mások azt hiszik, hogy lelkekkel társalkodnak, azoktól ihleltetnek, csudákat tehetnek 's a' t.

Vallásos ábrándozóknál, felekezeteseknél, kincsásóknál 's a' t. sokszor a' tetített és valóságos őrültség közt egy nevezetes közép állapot találtatik, ilyen személyek is könnyen esnek valóságos őrültségbe.

3. Szerелем-дühösség (*erotomania*) leg nagyobb szenvedély valamelly személy iránt, mellynek kielégítése testi vagy lelkikép lehetetlen; ezen szenvedelem olykor minden nembeli ösztön nélküli, és a' szerető' nézésével és szeretetének csupán képzelt viszonyozásával megelégszik; erre vezetnek a' felmagasztalt képzelődés, tüzes mérsékmény, boldogtalan szerelem. Hol nembeli ösztönnel párosul, kicsapongó bujaságot és méhdühöt okoz.

4. őrültség életunalommal, némelly esetekben mélyen érzett szerencse csapások és megbántásokból ered, hanem azonkívül is, elegendő ok nélkül megjelenik, és sokszor elhatározott öngyilkossággal végződik, ezelőtt főkép Angolyországban tapasztaltatott, most más tartományokban is találtatik. Ezen betegséget okozzák: örökségi hajlandóság, éghajlati

befolyások és különösen minden életörömek' kora kimerítése.

5. A' részletes örültség csak egyes megrögzött eszméken alapúl, és különben ép értelemmel, sőt éles ítéllettel is lehet egybekötve. A' megrögzött eszme (*idea fixa*) sokszor a' hiúság' vagy kevélység' kielégítését illeti, — ezen betegek magokat hercegeknek, királyoknak, cardináloknak, pápának, isteni személyeknek tartják; vagy a' megrögzött eszme a' közérzék' fonákságából származik, 's ilyenkor a' betegek üveg lábokat, viaszból való testet, a' fejben bogarakat, madarakat és más állatokat képzelnek magoknak.

Ezen osztályú tébolyodtak minden örültek' intézetében számosan fordulnak elő, és az elmébéli nyavalyákról írásokban számos esetek közöltetnek.

§. 155.

A' tébolyodtak' elkövetett tetteikérti törvényes következtetéseket a' jogtudósok ítélik meg. A' fenn állított elvek szerint, polgári törvényre nézve a' tébolyodottak' tettei általánosan nem törvényesek, és azoknak semmi jogokat, vagy kötelességeket nem szerezhetnek; a' büntető törvény' tekintetében pedig a' tettek' tulajdonítása és büntetése náluk elmarad. Még is a' törvényes végzés sok esetekben nehéz, különösen hol kétséges: 1) igazi vagy tettetett örültség van-e jelen; 2) időszakos örültségnél a' tett egy

tiszta időszakaszban (*intervallum lucidum*) vitetett-e véghez, következôleg annak törvényes következése van-e vagy sem; 3) a' tébolyodás közön-séges-e, vagy csak részletes, és valamelly megrögzött eszmét illet-e? Mind ezen eseteknél orvosi pszichológiai vizsgálatok fogják a' bíró' ítéletét vezérelni.

§. 156.

Hol az orvosnak meg kell határozni, vajjon egy tébolyodás nem tettetôs-e? — legközelebb az általános szabályok alkalmaztatnak. Váratlan szemmel-tartás és meglepés legkönnyebben fogják felfedezni az ámitót; a' tapasztalt orvosnak azon kívül még többféle kísértô szerei és esmértetô jelei vannak, mint a' tébolyodott' tekintetében és arcvonásiban való kifejezés, mi nem könnyen utánozható; az érzékek' állapotja, gyógyszerek iránti érzéketlenségek, hideg és tisztátalanság iránti közömbösség, miket egy csábító, legalább hosszabb időre nem tűrhet.

Azonban meg kell jegyezni a' törvényszéki orvosnak, hogy egy eleinte tettetett tébolyodás idővel valódivá lehet, a' mi különösen vallásos ábrándozóknál történik; hogy a' részletes örültség egy megrögzött eszmével, melly azonnal nem árulja el magát mindenkor, ésszel, ravaszsággal, sőt éles elmével lehet összekötvé; hogy a' komorkór történetesen a' vizsgálatkor egy időre vagy egészen megszűnik; hogy tehát nem

szabad mindig, tettetett örültséget feltenni ott, hol a' vizsgálatnál az örültség' nyomai nem látszanának.

§. 157.

Félbenhagyó örültség' vizsgálatánál az orvosnak különösen arra kell vigyázni, vajjon igazi félbenhagyás, valóságos tiszta időköz van-e jelen, ha nem marad-e ez alatt is némi tébolyodás vagy elméleti gyengeség hátra; ha az örültség' rohamai szabályos nyomatot (*typus*) tartanak-e vagy nem, sokszor vagy ritkán térnek-e vissza, rövidebb vagy hosszabb ideig tartanak és vajjon a' rohamok, vagy a' tiszta időközök tartnak-e tovább? 's a' t.

§. 158.

Részletes örültség és megrögzött eszméről vizsgálatoknál még azt is meg kell fontolni, hogy ezen betegség annyira el lehet rejtve, hogy azt könnyen eltéveszthetni. Platner azt illy esetekben elrejtett tébolyodásnak (*amentia occulta*) nevezte; a' beteg t. i. nem nyilvánítja kinzó megrögzött eszméjét, mint más esetekben; hanem azt mind addig eltitkolja, míg általa eszét és szabad önhatározatát elveszti, és valamelly nagy, törvénytelen tetre (gyilkolásra, gyújtásra, öngyilkolásra 's a' t.) bíratik.

Hogy a' törvényszéki orvos ezen nehéz eseteket megismerhesse és jól megítélhesse, meg kell gondolni, hogy az elrejtett tébolyodásnál és a' megrögzött eszméknél a' nyilvános tébolyodás' közönsé-

ges esmértető jelei hibázhatnak, u. m. megzavart érzékek, hibás emlékezet, az eszmék' rendetlen összeállítása, helytelen feleletek, ostoba, észnélküli cselekedetek 's a' t. Az orvosnak még kell gondolni, hogy sem ezen esmértető jelek' hiánya, sem a' teti' véghez vitele előtti megfontolás, sem annak tervszerinti végrehajtása, minden körülmények' teljes emlékezete és a' törvényszék előtt adott helyes feleletek még nem bizonyítják azt, hogy az ember eszével és szabad önhatározatával birt volna. Mert egy rögzített eszme megzavarhatja a' látszólag meg nem sértett értelmet.

§. 159.

Dühösség, örvöngés (*mania*) az örültség' legnagyobb lépcsőjét jelenti, lényeges esmértető jelei: heves külső mozgás, indulatoskodás minden iránt, a' mivel a' beteg érintésbe jön; mások és tulajdon élete elleni törekvés, vak pusztítási ösztön; a' roham' idejében tökéletesen megszűnik az öneszmélet, az erkölcsi érzés és minden emberi bélyeg, úgy hogy a' dühösködő ember vad állathoz hasonló lesz.

§. 160.

Nyilvános dühösséget meggesmerni és törvényesen megítélni nem nehéz, azon elvek szerint, melyeket a' tébolyodások' polgári és bűnperes következtetéseiről általánosan mondtam (§. 140—1). Azonban vannak esetek, melyeknél a' vizsgálat és orvosi vélemény

igen nehéz lesz, és nagy vigyázatot kíván; ilyenek a' következendők:

1. Ha egy csendes, komor örültség mulva, rögtön és véletlenül egy dühösségi roham mások iránti erőszakoskodással, sértéssel vagy gyilkolással tört ki. Mennél kevesebbé volt esmeretes és nyilvános az előbbi örültség, mennél rövidebb ideig tartott a' dühös roham, és illy rohamok később mernél gyérebben következnek, annál könnyebben lehetne egy az örültségben elkövetett cselekedetet szántsándékos bűntétnek tartani.

2. Ha eleinte lelkipép egészségeseknél rögtön egy rövid ideig tartó, de valóságos dühösség' roham a törne ki, melly alatt erőszakos törvénytelen tettek vitetnek véghez. Újabb tagadhatatlan tapasztalások bizonyítják, hogy a' dühösség' rohamai néha csak egynehány napig, sőt csak egyetlen egy napig, vagy csak néhány óráig tartanak. Ezt többnyire testi okok hozzák elő, mint: a' testnek rendetlen kifejlése, csorvás ingerek, a' havi tisztulás' akadályai 's a' t. Semmi esetre sem szabad azonban a' nagy indulatokat, a' harag, bosszúság' vagy szerelemfáltás' kitöréseit, melyekben bűnös tettek történnek, egy mulékony örültség' rohamának tekinteni.

Olly esetek, mellyek nem jönnek a' törvényszék elé, mindig legvalószínűbbek és legtöbbet bizonyítanak, ha illendő pontossággal vizsgáltatnak; ilyen a' Heimtól Berlinben feljegyzett, kevés óráig tartó valóságos

őrültség' esete: „Egy közönségesen tisztelt, köz hivatalban levő férj, ki azelőtt teljes egészséggel bírt, éjszaka rögtön felébred, iszonyú börgéssel, feleségét, ki segítségére siet, nagy dühösen megtámadja, avval szörnyen bánik és azt erővel az ablakon ledobni igyekszik. Félórányi küzdésre elfárad, az asszony' kiáltására segítség jön, és egy hárytaló szer tökéletesen elhárítja a' rövid őrültséget, minek utána 14 év alatt még nyoma sem mutatkozott. Hasonló esetet egy fiatal embernél Liehtenstädt jegyzett fel. Környülállásosan foglaltatnak több valóságos dühösség' esetei, rövid ideig tartó rohamokkal Henke' értekezésel' 5ik kötetében. Ugyanott tökéletesen adatrak elő a' kétséges kérdések' megítélésére szolgáló szabályok.

3. Ha a' dühösség' rohamai látszólag háborodatlan értelemmel volnának összekapcsolva (*mania sine delirio*), melly állapot tulajdonkép nem létezik, és a' tévedés, melly ezen hibás állítást hozta elő, onnan származott, hogy egy félben hagyó dühösségnek csak egyik időszaka jött vizsgálat és ítélet alá, a' nélkül hogy a' betegség' egész folyamata megismertetett volna; vagy onnan, hogy meg nem fontoltatott, hogy a' dühösség' rohamai alatt legalább az értelem és öntudat elvész.

Az ilyen dühösség' rohamok-megítélésénél, mellyek látszólag háborodatlan értelemmel lépnek fel, meg ne csalódjék az orvos a' nyilvános őrültség' hibázó jelei által. Bebizonyodott megfontolás, egy gyilkoló düh' rohamai előtti csendes viselet, mellynek közeledéséből maga a' beteg ad tudósítást, még nem tesz bizonyossá arról, hogy a' roham' idejében eszével és szabad elhatározással bírt legyen, melly nélkül neki egy törvénytelen cselekedetet tulajdonítani és őtet azért büntetni nem lehet. Azonkívül nagy harag és részegség' fogantatjait nem szabad egy olly dühös rohammal összevegyíteni.

4. Vannak olly beteges lelki állapotok, melyek indulatokból vagy szenvedélyekből és valószínű tébolyodásból állanak. Ide tartozik nevezetesen a' beteges haragosság, mérgeesség (*iracundia morbosa, excarescentia furibunda* Platner szerint), melly a' valószínű örültség' és heveskedő, epés mérsékményű embereknel való harag' kitörése közt egy közép állapot. Ezen haragosság különbözik más egészséges emberek' haragjától az által, hogy minden indító ok nélkül egy örvénylési rohamba megy által; az örültségtől pedig a' rohamok' rövideége által, és hogy utána az alsóbb lelkitehetségek szabadok maradnak. Rendszerint hozzá járulnak valamely testi betegség-ingerek, kiütési anyag, közhvény, elnyomott vérfolyások, nevezetesen aranyér és havi tisztulás, vagy elnyomott fülfolys 's a' t.; némmellykor a' test' kifejlődésében veszieredetét. — Ezen nemű haragot az orvosok furor transitoriusnak nevezték.

§. 161.

Ezen állapotot bünperes esetekben jól megítélai nehéz és nyomós dolog, azért szükséges, hogy az orvos ne csak azon rohamot vizsgálja, mellyben törvénytelen tett követtetett el, hanem az előbbi rohamokat is, a' bevádolt testi és lelki egészség állapotját, a' tettek lehetséges indító okait, és azutáni magaviseletét is tekintetbe vegye és összehasonlítsa.

Ott hol a' tett indulatból és szenvedelmekből, u. m. harag, bosszú, szerelemfáltás, haszonkeresetből magyarázható; hol az meggondolva vitetett végbe, és a' bűnös magát a' büntetéstől elvonni igyekszik; általánosan elmetébolyodást nem lehet feltenni. Ellenben az örült-ségre való örökös hajlandóság, előbbi nehéz ideges betegségek, különösen nehézkór, anyagi beteg ingerek' befolyásai minden önző célok' hiányával és a' tett' következtetéseiről való részvétlenséggel, lelki betegségre mutatnak.

§. 162.

Vajjon egy tébolyodott embernek esze, betegsége' megszűntével valóságosan és tartósan helyre állott-e? nehéz megítélni, és ezen kérdésre mindig csak feltételesen és valószínűen lehet felelni; mert ha bár a' kitörések egy vagy több évig elmaradtak, a' jövő kitörésekről és visszaesésekről teljesen biztosítva soha sem vagyunk.

§. 163.

Az előzárított lelki betegségeken kívül vannak még az elmének és kedélynek némely állapotjai, melyek kétséges peres kérdésekre és törvényszéki orvosi vizsgálatra adnak alkalmat; ilyenek:

Az álombolygás, holdkórság (*somnambulismus*); roham' idejében a' holdkórost alvónak lehet tekinteni, kinek külső érzékei, mint egy egészséges embernél mély álomban, semmitsem éreznek. De né-

melly tárgyakat, melyek ötét különösen érdeklik, a' szemek' segítségével nélkül is, mint ha ébredt állapotban volna, észre vesz. Azonkívül önkényes mozgásokat nagyobb ügyességgel és bátorrággal visz végbe, mint sem ébredten. Képző tehetsége az egész roham' idejében nagyon élénk.

Roham' idejében egy holdkóros' állapotja az áráltéhoz hasonló, mert ekkor öntudata, esze és szabadsága meg van zavarva; de a' mennyiben valóságos, hogy különben ébredt állapotban betegségéről esmérete van, 's a' mennyiben kötelessége magának, szüleinek vagy gyámatyjának arról gondoskodni, hogy rohamai másoknak ne árthassanak, tetteit nem lehet törvényes következményeitől feltételeetlenül felmenteni, és hol azon gond elmulasztatott, a' roham' idejében tett károkért a' büntetés ugyan elengedtetik, de nem a' kárpótlás.

A' holdkórság eltíttkoltatik főkép, ha ezen állapot' felfedezése a' töle származható veszedelem miatt kötött szerződéseket felbontaná, de az igazság könnyen kinyomozható. Néha tettetett és utánzott holdkórság is előjött, melynek felfedezése szorosabb vizsgálatnál könnyű lesz.

§. 164.

Álom és ébrenlét közt van egy közép szunyáta állapot, melyben a' megfontolás és legalább egy időre az öntudat is hibázik. Elalváskor ezen állapot annál nagyobb mértékben jelenik meg, mennél mélyebb álma

szokott lenni az embernek; felébredéskor, midőn az álom erős külső benyomások vagy indulatok, p. o. rettentő álmak által félbeszakasztatik. A' külső érzékek ezen állapotban kevesbbé fogékonyak mint ébrenlétben, hanem az önkényes mozgások a' léleknek homályos képezetei szerint határozatnak meg. Minthogy ilyen álomban az öntudat meg van zavarva, az akkor elkövetett törvénytelen tettekért nem lehet felelős, ha bár azokról és környülállásairól meg is emlékeznék.

Wildberg évkönyveiben közöl egy ember' esetét, ki feleségét szunyáta állapotban agyon ütötte. Henke egy fiatal, teljes vérű férjút említi, ki mindenkor, midőn déli álmából leggyengébb módon felébresztetett, erőszakkal ütött maga körül és csak nagy bajjal ébredett fel.

§. 164.

Az ittasság és részegség különféle lépcsőiken gyengítik, megzavarják vagy egészen eltörlik az öntudatot's az észet. A' mennyiben ezen megrészesítés egy embernek önnön hibája nélkül történik, az akkor elkövetett törvénytelen tettekért tulajdonítás csekélyebb lesz, vagy egészen eltöröltetik. Az ittasság' megítélésénél tehát a' törvényszéki orvosnak annak lépcsőit és okait tekintetbe kell venni. Hol önnön hibája nélkül megrészesszik egy ember, ott a' bódító szereket, a' bornak rendkívül felmagasztalt erejét fel kell venni, ha az szenvedélyek, pinczében ivás —, szokatlanoknál, más lelki vagy testi betegség' hozzájárulása által nagyobbodnék.

§. 166.

Az iszákosság, bár eredetikép többnyire rossz szokásból és morális hibából származik, később testi betegségbe átalmliehet, úgy hogy ez tartja fen a' részegítő italok iránti győzhetetlen vágyot. Azt is meg kell jegyezni, hogy erősebb italokhoz szokott emberek később korban, hanyatló erejöknel a' szokott mennyiségű ital által is megrészegedhetnek. Hol az iszákosság (akár tartós, akár félbenhagyó) valamelly testi betegséggel okbéli viszonyba lép, nem marad csupán morális hiba, és általa a' törvénytelen tettekért való tulajdonítás elvész vagy legalább megcsökken.

§. 167.

Az indulatok legnagyobb fokon hasonlóan megzavarhatják vagy eltörölhetik az öntudatot és szabadságot. Hanem mivel az ember indulatait és szenvedélyeit kormányozhatja, és ezt tenni köteles; az azokból eredő elfogultságát nem lehet a' tébolyodással egyformán itélni, és azért az elkövetett törvénytelen tettekért rendszerint a' tulajdonítás el nem töröltetik.

Sikeretlonek tehát az ügyvivők' iparkodásai, ha gyilkosokat opés mérsékmény, tüzes vér, vagy indulatos harag által büntetésektől fel akarnák menteni.

A' bajor büntető törvény szerint egy történetesen támadt és magában mentekező indulat, melyben egy tett végbe vitett, csökkenti a' tulajdonítást és környebbit a' büntetést. Annyival inkább, ha az indulatból az érzékek' és értelem' tökéletes meghabborodása következne; ez történik főkép ijedés, rettegés, féltelen által az élel' megtáma-

dásánál és az által okozott védelmezésnél, vagy harag által, meg nem érdemlett becsület-sértésnél. Minthogy egyes esetekben meg kell vizsgálni, vajjon az indulat elmeháborodásig nevedekett-e és mellette a' bevádolt' testi alkatja és egészsége' állapotja mindig tekintetbe jön: az ide tartozó vizsgálatoknál és ítéleteknél az orvos szinte olly szükséges, mint a' kétséges lelki betegségénél általánosan.

§. 168.

Az állati vágyak és természeti ösztönök, egészséges és jó erkölcsű embereknél hasonlóan az ész' kormányja alá vannak vetve; azonban sokáig megtagadva, betegség, rendkívüli testi állapot, mint terhesség által ollykor annyira nevedekhetnek, hogy az ésszt felülmulhatják és az embert szabadságától megfoszthatják. Így megtörténik, hogy a' táplálás' ösztöne hevesű hőjtölés által a' legnagyobb éhségre emelkedik, melly az ésszt elkábítja és törvénytelen tettekre vezet. Nem különben a' terhesség' vágyódásai annyira nevedekhetnek, hogy betegségekre és egy ideig az önhatárzás' vesztésére adnak alkalmat. Szinte ugy a' nemi ösztön betegesen felmagasztalva az erkölcsiséget meggyőzi és méhdühnöl (*furor uterinus*, *nympbomania*) és bujálkodásnál (*satyriasis*) az ésszt és szabadságot eltörli.

Nagy éhség' kielégítése végett történt lépások mindenkor engedékenyebben bántottatnak. — Megjegyzésre méltók azon kicsapongások, mellyekre Napoleon' visszamene-ténél Oroszországból az emberek éhség miatt vetemedtek, az emberi hussal táplálkozás; a' tengerjárók' társaságából való szántszándékos ülések hajótörési esetekben 's a' t.

§. 169.

Nem kevésbé érdekesek törvényszéki orvosoknak azon lelki betegségek, mellyek a' test' szabálytalan kifejlődéséből, nevezetesen *fluksnál* és *leányoknál* felserdüléskor fordulnak elő. Ide tartoznak a' nyilvános örültség' minden lépcsőin és formáin kívül a' magától támadt álombolygás (*rom-nambulismus*), a' lelki elragadtatás (*extasis*) a' test' merevedése, az eszmék' időszaki megszűnése. Mivel ezen szabálytalan kifejlés' foganatjai gyakran hamar múlnak el, és a' testi állapottal összefüggésök közönségesen nem ismertetik meg, különös vigyázatot érdemelnek.

Főkép a' közeledő serdülés' korában *fluksnál* és *leányoknál* különös figyelmet érdemel a' *tűzöröm* és az általa okozott gyújtogatási vágy, a' mennyiben az szabálytalan testi állapoton, és különösen a' nembeli rendszer' szabálytalan kifejlésén alapúl és a' lelki állaputra visszahat. Az orvos, ítéletét alapíthatja: az életkorra, a' test' kifejlődésére általánosan, és a' nemző életművek' kifejlődésekre különösen, olly tünetményekre, mellyek a' vérerek- és idegrendszer hibázó munkálódásaiból erednek, és végre a' rendkívüli lelki-állapot' tünetményeire.

§. 170.

A' sike t né má k' lelki állapotjok is kétségbe hozathatik, a' mennyiben a' tőlök elkövetett tettek

törvényes következései kérdés alá vétetnek. Mindenek előtt bizonyos, hogy a' siketnéma intézeteknél levő tanítók, kik folyvást velök társalkodnak és állapotjokba jól be vannak avatva, azoknak lelki iehetségeik felől könnyebben és alaposabban ítélhetnek, mint maga az orvos, ki tehát mindenkor azok' tanácsával éljen.

A' siketnémák' nevezet alatt nem értünk csupán siketeket, kik nem szólhatnak, hanem ollyakat is, kik szólni tanultak, habár hallásokat még gyermek korukban elvesztették; ezen okból értelmi kifejlődésökben mindig hátramaradnak; azonkívül hatalmas vágyásokra, kivált haragra, igen hajlandók és feltételeikben makacsok, általánosan nem ritkán fortélyosok és hamisak.

Törvényes következései a' butaságéhoz hasonlítanak, ha csak esztelenségök nem javíttatott meg fiatal korbani nevelésök által. De értelmök' kimivelése mellett is másokat nehezen érthetnek, magokat is magyarázni nem képesek. Törvénytelen tetteknél, a' tulajdonítás' tekintetében kérdeztetik : 1) egy siketnéma az értelemgyengesség' mellyik fokán áll? 2) esmerheti-e a' törvényt? 3) nem ingerelhetette-e ötet tettre valamelly ok, melly másokra nem hat olly könnyen? — Mind ezen kérdésekre csupán körülállásos vizsgálat után lehet felelni.

MÁSODIK SZAKASZ.

Törvényszéki orvosi vizsgálatok holtakon.

§. 171.

Holtakon való törvényszéki orvosi vizsgálatok vagy azon célból történnek, hogy a' megholtan ejtett sérelmek' halálossága meghatározassék, vagy hogy egy megholtanak vagy halva talált kétes halál' neméről ítélet hozassék. Ide tartozik tehát a' sérelmek' halálosságukról és a' kétséges halálnemekről tanítás.

Azon elvek, mellyek szerint valamelly sérelem' veszedelmét és orvosolhatóságát megítélhetjük, annak halálosságát illető tanítással olly szoros összeköttetésben áll, hogy azokról külön értekezni, hasztalan ismételések nélkül, nem lehet. Ha bár az ide tartozó vizsgálatok közt némelylek élőknön történnek, még is ezen tanítás' fő adatai leginkább a' holt testeket illetik.

ELSŐ FEJEZET.

Sérelemkről való vizsgálatok.

§. 172.

Sérelemek (*laesiones*) élő emberen történt erőszak' foganatjai, melly által a' test munkálkodásában valamelly háborodást vagy akadályt szenved, vagy egészen semmivé lesz.

Régiebb írónál Metzgerig a' sérelemek sebek (*vulnera*) nevezete alatt jönnek elő munkáikban, hol az ide tartozó vizsgálatok de lethalityate vulnerum szóló fejezetben találtnak; most az első, többet jelentő nevezet, közönségesen be van véve.

§. 173.

A' vizsgálatnak gyakran előforduló nehézsége és az attól függő törvényes következtetések miatt a' sérelmekről vizsgálatok a' törvényszéki orvos' és sebész' legnyomósabb feladatai közé tartoznak. Előjöhetnek: 1) élő k o n, ha a' sérelem tetemesebb, és annak halálos kimenetétől félhetni, és e' miatt a' megsértő ítélet alá jönné; vagy ha egy tökéletesen nem gyógyulható sérelem miatt panasz támadna és kárpótlás követeltetnék; 2) holtak o n, ha kétséges volna, vajjon egy történt sérelemre előbb utóbb következő halál annak fogamatja legyen-e? vagy ha azt kellene meghatározni, vajjon egy szokatlan helyen talált holt test erőszakosan halt-e meg?

§. 174.

A' sérelmek mindenek előtt halálosokra és nem halálosokra osztatnak. Halálosoknak olyak neveztetnek, mellyek a' megsértett' testikép munkáló halála' okait magokban foglalják. A' nem halálos sérelmek tökéletesen vagy tökéletlenül orvosolhatók; az első olyanok, hol az orvoslásra a' megsértett részek' munkálódásai megint tökéletesen helyre állíthatnak; az utóbbiak ellenben olyanok, hol a' gyógyulás után még a' megsértett rész' munkálódásában valamelly háborodás, vagy valamelly éktelenség', a' megsértett' rossz érzésével vagy a' nélkül marad hátra. Ezeknél a' megsértett személyen történt kár'

nagysága az elveszett, megcsonkított vagy haszonvehetlen rész' érdekétől függ.

§. 175.

A' sérelmek halálosságukból a' legnyomósabb törvényes következtetések folynak; azért annak és lépcsőinek elhatározása, a' törvényszéki orvosokat mindenkor leginkább érdekelte. Minthogy a' tanítók különféle nézetekből indultak, a' sérelmek' felosztásánál azoknak halálosságukra nézve elváltak egymástól, és így a' törvényszéki orvosok és a' jogtudósok közt némelly viszálykodások támadtak, mellyek maig sem szűntek meg. Ezen különféle felosztások' történetes összeállítása és megczáfolása a' tanításnak jobb megalapítására szolgálhat.

Fidelis Fortunat (*de relat. medicorum*) csupán a' megsértett rész' nyomosságát veszi alapjául felosztásának 's e' szerint halálos és nemhalálos sebeket (*vulnera lethalia et non lethalia*) különböztet; közép lépcsőnek a' veszedelmeseket (*periculosa*) állítja fel, és azalatt a' kevesebbé nemes életművek' sérelmeit érti, mellyek a' sérelem' módja és formája, a' testalkotmány és betegségek által 's a' t. veszedelmesek lehetnek.

Zacchias Pál szükségkép — és többnyire halálos sérelmeket (*de necessitate- ut plurimum lethalia*) választ el, a' nem halálosokat pedig olyanokra osztja, mellyek soha, és mellyek többnyire nem halálo-

sak; Fidei s nézetét megtartja, az általában való halál-
losságot a' megsértett rész' nyomosságától következteti,
az egyéb viszonyoktól függő halállosságot pedig törté-
nénetinek állítja.

Alberti volt az első, ki az általában és törté-
nénetesen halálos sérelmeket megkülönböztette;
később a' tizenhatszadi századbeli tanítók közt né-
mellyek a' sérelmek' halállosságát három lépcsőre:
általában, magában és történetesen halálosokra, mások
kettőre: általánosan és történetesen halálosokra oszt-
ják, és ezek a' magában halálos eseteket hol az első,
hol a' második osztályhoz számlálják.

Minekutána a' 18-ik században ezen felosztás
a' törvényszék előtt alkalmaztatott, Plo u c q u e t egy
új felosztással lépett fel, midőn azt állította, milly
fontosak a' büntető törvényre nézve azon adatok, mely-
lyek a' megsértett' személyes viszonyaiból származnak.
E' szerint a' halálos sérelmeket legközelebb sz ü k s é g-
ké p- és nem sz ü k s é g k é p halálosokra (*laesio-
nes necessario lethales vel non*) osztja; elsőket ismét
általánosan sz ü k s é g k é p halálosokra, mellyek
minden szabályos testalkotmányu embereknél halált
okoznak, és személyesen sz ü k s é g k é p halá-
losokra (*individualiter lethales*) választják el, mely-
lyek csak egyes, rendkívüli alkotmányú személyeknél
lesznek halálos a k.

Ploucquetnak ezen meghatározásaitól az újabb szerzők felosztásaikban többé vagy kevesebbé eltávoloztak, nevezetesen Berni felosztja a' halálos sérelmeket a' sérelem és a' halál közt lévő okbeli viszonyok szerint: 1) szükségkép halálos sérelmekre, ezek közvetlen vagy közvetve (*mediate*) halálosak, mind két esetben vagy a' sérelmek' nagysága és minemősége vagy a' megsértett' testi alkotmánya miatt; 2) történetesen halálos sérelmek, műbeli segedelem' hiánya vagy elmulasztása miatt, vagy káros mellékes befolyások által. (*Berni, Handb. d. ger. med. 4 Ausg. S. 373.*)

§. 176.

Mint hogy a' tanítók a' sérelmek' halálosságát illető felosztásokban még maig sem egyeztek meg, ezen vita' megszüntetésére némelly alapelvek' meghatározása vezethet. Mindenek előtt a' czélt kell tekintetbe venni, melly miatt a' büntető törvényszék az orvos' ítéletét kéri; azon felosztás, melly a' kirendelt czélnek leginkább fog megfelelni, legalkalmasabb lesz.

Közönséges elvek.

Törvényesen azon esetekben kell az orvosnak valamely sérelem' halálosságát felől vizsgálatot tenni és ítéletet hozni, hol egy erőszakos behatásra a' megsértett' halál következett. A' sérelmek' vizsgálata törvényes szemlélés és halotti bonczolás által, törvényes végből történik. A' törvényszéki orvos tehát köteles a' halálosság' eszméjét, halálos vagy nem halálos sérelmek felő-

lőli ítéletét csupán a' törvények által meghatározott értelemben adni; azért jól megértse, mit kell a' bírónak egy sérelem' halálossága felől az igazság' kiszolgáltatására tudni. — Azért a' régiebb tanítók ingadozó, egymással ellenkező és részszerint helytelen állításait el kell hagyni; és az újabb büntető törvény' elvei szerint minden sérelmet halálosnak kell nevezni, melly, mint egy testikép mivelő és meghatározó ok, a' megsértett' halálát vonja maga után."

§. 177.

Holt testen valamelly sérelem' halálossága felől kétféle célból történhet törvényszéki orvosi vizsgálat:

1. A' megtörtént ölés' bizonyos feltalálása végett az orvos mint szaktudós elhatározza a' megtörtént ölést. Ez bizonyító erőt kap, mihelyest az orvos a' feltalált sérelmeket halálosoknak mondja; ellenben annak hiányával lesz, ha az orvos a' sérelmeket nem esmeri el halálosoknak. — A' tettdologra nézve a' törvényszéki orvos' kimondásától más nem kívántatik, mint: halálos vagy nem halálos. A' sérelmek' minden további felosztása és különböztetése itt tekintetbe sem vétetik.

2. Az orvos' második feladása, a' büntető törvényt illeti, a' sérelmek és a' következett halál közt levő okbeli viszornak fontos meghatározása. Eddig azt a' törvényszéknél helyte-

lenül a' halálosság' lépcsőj' meghatározásának nevezték, és az orvos az előforduló egyes eseteket a' fennevezett különféle osztályokba rendelte. A' halálos sérelem és a' halál közt lévő viszony' kinyomozását a' törvényszék az orvostól kívánja azért: hogy —a' törvényes vizsgálatnál egyéb bizonyságok' hiányánál— a' sérelem' mineműségéből a' cselekvő' szándékára törvényesen lehessen ítéletet hozni, következőkép az orvos' kimondása a' bűn' és fenyítés' tulajdonítására (*imputatio juris*) alkalmaztathassék.

Ha a' sérelem és halál köz tapasztalás szerint közvetetlen, szükséges, mulhatatlan viszonyban állanak egymás közt, azt a' cselekvő is tudhatta, és azért méltán következtetjük, hogy ölni volt szándéka. De ha a' halál nem szükségkép, hanem csak közvetve vagy történetesen következne, más ellenbizonyságok' hiánya mellett megáll azon törvényes gyanu, hogy a' megsértő ölni nem akart.

§. 178.

Tehát az orvos' helyes ítélete egy ejtett halálos sérelem' és a' következett halál' okbeli viszonya felől fontos a' tulajdonításra nézve: kivált akkor, ha a' cselekvő' szándéka ölésre, sem vallomása, sem más bizonyságok által ki nem tudódnék; mindazonáltal az orvos' véleménye maga el nem határozza a' büntetést, mert az a' bűn' tulajdonítására csak egy határozó

elvet nyújt, és a' bíró még azonkívül a' cselekvő szabadságát vagy nemszabadságát, a' történt sérelem idejét és helyét, az eszközt, annak használatát 's egyéb személyes viszonyokat, veszi fontolóra, hogy mind ezekből összesen a' tulajdonítást megítélhesse.

Ebből kitetszik, hogy a' halálos sérelmek' felosztásai csak annyiban célirányosak, a' mennyiben azok a' lényegesen különböző viszonyokat a' sérelem és halál között jól kijelentik, azért helyes a' felosztás: 1-ször szükségkép és nem szükségkép halálosokra; 2-or az elsőnek ismét megkülönböztetések általánosan (vagy feltételetlenül) és feltételesen (vagy egymikép) szükséges halálos sérelmekre. De a' törvény előtt az orvosi véleményben egy feladott esetet valamelyik közönséges osztályok közé állítani nem elegendő, hanem (az általánosan szükséges halálos eseteket kivéve) minden egyes esetet a' maga tulajdonságában meg kell vizsgálni; nevezetesen meg kell jegyezni az orvosi véleményben: mennyire hatott be minden egyes ok a' halálra, különösen: a' sérelem magában, a' résznek tulajdon neméhez és nyomosságához képest, a' test' egymisége, későbbi befolyások, mellyek akár a' sérelem által idéztettek elő, akár attól függetlenek. Mind ezek nyújtják a' bírónak azon szükséges adatokat, mellyek szerint a' tulajdonítás' nagyságát elítélheti.

§. 179.

Ezen alapelvek szerint, a' törvényszéki orvos egy sérelem' halállossága felőli véleményét nem annyira közönségesen felvett szabályokból, mint sem az egyes eset' különös és tulajdon viszonyaiból húzhatja. A' törvényszék előtt minden sérelmet nem *in abstracto*, hanem *in concreto* kell megítélni; azért minden elhatározó oknak igazi méltánylása nagy fontosságú. Különösen kerülni kell, a' régiebb szerzők' hibás alapelveit, kik a' halállosság' megítélésénél csupán a' megsértett rész' nyomosságára tekintettek. Azon kívül a' sérelem' módja és tulajdonsága, a' megsértett' egymisége (kora, neme, alkotmánya, egészsége' állapotja 's a' t.) és a' reá beható külső viszonyok' természete fontolóra jönnék.

Olly szükségkép halálos sérelmeknél, melyek, minden környüállásoknál, természetök szerint a' közvetlen halál' elegendő okát magokban foglalják, más okok tekintetbe sem vétetnek, hanem a' törvényszéki orvosi vizsgálat csupán azoknak jelenlétéről ad bizonyosságot. Hol pedig a' halál csak közvetve következik, hol a' szükséges halállosság felőli kérdés kétséges, ott a' többi elhatározó okok' szoros nyomozása annyival inkább fontosabb.

§. 180.

Feltételetlenül halálos sérelmek (*laesiones absolute lethales*), melyek a' halál'

elegendő okát foglalják magokban, a' következendők :

1) Ollyanok mellyek, az egész testi alkat' felbontását hozzák elő, úgy hogy az életet tovább nem folytathatja, p. o. az egész test' összezúzása.

2) Egyes részek' ollyan sérelmel, mellyek által azoknak az életre elkerülhetetlen munkálódásai egészen felakadnak; nevezetesen minden nagyobb és orvosolhatatlan sérelmek a' szívben, nagy vérerekben, lehellő életművekben, agyban, gerinczagyban és az idegek' nagyobb fonatjaiban vagy ágaiban. E' mellett közönbös, ha a' sérelem azon életműveket közvetlenül éri, vagy ha azoknak munkálódásai közvetve megakadályoztatnak, u. m. a' test' üregeiben történt orvosolhatatlan vérkiöntések, gyulladások, evesedések, üszög által.

3) Ollyan sérelmek, mellyekből az életre elkerülhetetlenül szükséges nedveknek visszatartózhatatlan kiüresítése ered, nevezetesen az elrejtett kis véredényeken, a' táp' készítésére és további vitelére szükséges életműveken ejtett sérelmek orvosolhatatlanok.

4) Ollyan sérelmek, mellyek az idegrendszerben orvosolhatatlan gyengülést és bénulást okoznak, mint a' gyomortáj' idegfonatjaira erőszakos ütések, villám, villany, agyrázalmak, gerinczagy-sérelmek, mellyekre a' halál tüstént, vagy később ezen részek' szélhüdése és elhalása által támadhat.

5) Ha több sérelmek együtt jönnek össze, melyek egyenként nem halálosak, a' halál belőlök közvetlenül (p. o. nagy veréseknél, vérkiömlésnél), vagy közvetve gyulladás és üszög által származhatik.

6) Magokban csekély sérelmek szükségkép halálosokká lehetnek, a' megsértett' tulajdon egymis testi alkotmánya, életműves hibák, vagy közönséges betegségek által; melly esetben a' sérelem egymisen szükségkép halállossá lesz.

§. 181.

Történetesen halálos sérelmek, az az olyanok, melyek a' halál' elegendő okát nem képezik; — hol ez nem csupán a' sérelem, hanem más ellenséges körülmények által szereztetik, a' következők:

A' főnek minden sérelmei, mellyeken szapora és célirányos segítség által az orvoslás lehetséges lett volna, minden véredények' sérelmei, mellyeknek olly helyzetők van, hogy a' vérzést összenyomás vagy alakítás által elállítani lehet; mell' és tüdők' sérelmei, mellyek a' lehelletet azonnal meg nem gátolják; sérelmek az altest' életműveiben, mellyek sem feltartóztatatlan özőnléseket, sem az áthasonlásban valami orvosolhatatlan akadályt nem okoznak; ollykor a' végtagokon, nemző részekben vagy izületi üregekben való nevezetes sérelmek halált okozhatnak. Továbbá minden magokban csekély sérelmek ide tartoznak, ha elmu-

lasztatnak, későn vagy fonákul orvosoltatnak, a' beteg' hibás viselete vagy ártalmas külső befolyások által halálosak lehetnek. Azonban ilyen történetes sérelmeket csak úgy lehet felvenni, a' mennyiben halálosságukat *in abstracto* tekintjük.

Első meghatározási elv.

§. 182.

A' sérelmek' veszedelme és halálossága legelőször a' sérelem' neméből határoztatik meg. E' tekintetben a' sebészségben felszámlált osztályok a' törvényszéki orvostudományban is mind előjönnek, u. m. 1) sebek, a' lágy részeken friss és többnyire véres elválások; 2) zúzások, az az, valamely tompa test' erőszakos behatása által okozott törődések és gyengülések, melyekre vérömlények következnek; 3) rázadalmak, az az, egy gyenge életmű' alkatjábani változások és felbontások erőszakos mozgások által; 4) ficzamódások, a' csontok' rendszeres összeköttetéscinek elválásuk az izesülésekben; 5) csonttörések, a' csontok' állományábani elválások; 6) égetések és fagyások, az életműves alkat' változása vagy szétbontása felette nagy, vagy egészen megfosztott meleg által. Ide számláljuk még a' sérelmek' következéseit, mint a' vérzéseket és azoknak kimeneteit, szélhűdések, gyuladást és üszögöt. Általában annál nagyobb a' veszedelem és a' halálosság, mennél több sérelmek jönnek elő egybekötve.

§. 183.

A' s e b e k' megítélésénél többféle viszonyokra kell ügyelnünk; jól meg kell vizsgálni a' sebnak nagyságát, mélységét, formáját és irányát, és avval a' jelenlevő szerszámot egyszersmind összehasonlítani. Azonkívül tekintetbe vétetik a' megsértett rész' minősége, és az, ha a' sebegyszerű-e vagy más sérelmekkel kapcsoltatik össze; végre a' vérzés' megnyisége és a' vérnek elállíthatása még különösen határozzák meg a' sebnak veszedelmét és halálosságát.

V á g o t t és m e t s z e t t s e b e k rendszerint annál ártatlanabbak és egyszerűbbek, mennél élesebb volt a' sértő eszköz' és mennél kevesebb nemes részekre terjedt. Szúrások többnyire veszedelmesebbek, mert mélyebben behatnak, nyomos életművekre könnyen elterjednek, gyuladást és genyedést okoznak, és szűk meneteket képeznek, mellyeken keresztül a' geny ki nem folyhat. Minden esetben meg kell fontolni az erőszakot és irányt, melly szerint egy vágás vagy szúrás történt, úgy mint a' megsértett rész' természetét.

Zú z o t t, nevezetesen l ő t t s e b e k, magokban véve, a' legveszedelmesebbek, a' közvetlenül érintett életműveket összetörik és szétbontják, a' közel fekvő részeket, néha az egész testet megrázzák, nagy gyuladásokat, rossz fajú és elfagyasztó genyedést, üszögöt, olykor még később veszedelmes vérzéseket okoznak.

Mér ges se be k az europa i tartományokban ugyan csak igen ritkán jönnek elő. Ezeket nem íté lhetni meg úgy, mint a' többi sebeket, a' szokott viszonyok, hanem inkább a' mér eg' természete szerint. Átalában nem lehet a' mér ges sebeket sem a' szükségkép, sem a' történetesen halálosokhoz számlálni.

Ez főké p a' mér eg' természetétől függ. Némelly mérgek legkisebb mennyiségben a' vérhez vegyítve, rögtön halált okoznak, mások azt csak nagyobb mennyiségben és később mivelik.

§. 184.

Zú zá s o k sebekkel vagy azok nélkül jönnek elő. A' beható erő' nagysága szerint a' zúzott részek vagy csupán gyengülnek, és így munkálódásaikra csak egy időre lesznek képtelenek, vagy egészen összetörődnek és elhalnak. Legközelebb következései: vérelöntődés és vérfoltok (*sugillatio et ecchymosis*), a' vér' megállása a' zúzódott rész' ereiben és azokon kívül, gyulladás, genyedés, olykor üszög. A' zúzások nem ritkán erős megrázásokkal vagy belső részek' szétrepedésökkel vannak összekötve, úgy hogy tetemes és halálos belső sérelmek minden nevezetes külső sérelem nélkül előjöhetnek.

Holt testeken a' zúzások' megítélésénél nagy vigyázat kívántatik, nehogy az azoktól származó vérdömlények a' halotti foltokkal elcseréltessenek. Az utóbbiak t. i. rossz színű kék foltok, a' súlytörvények szerint főké p azon részekben támadnak, melyeken a' holt

test fekszik, és vértorlódásból vagy már kezdő rothadásból származnak. Ilyen foltok már élőknél is előjöhethetnek a' vérerek' nagy gyengeségéből, és a' vérnek felbontásából, mint a' súlyben és rothasztó lázban.

Ezen foltok és az igazi vérelöntődés közt levő nagy hasonlatosság miatt, a' törvényszéki orvos' kötelessége azokat nagy gonddal megkülönböztetni. Ezen czélra, hol lehetséges, összeállítsa azokat a' megelőző betegség' vagy erőszak' történetével, azután metszések által eszközölje ki, ha a' bőr alatt a' sejtözetben valóságos megállott és kiömlött vér találatnak, tehát igazi vérelöntődésre mutatna, a' mi halotti foltoknál nem történik.

§. 185.

A' megrázástól okozott veszedelmet részint az illető részek' mineműségéből, részint az erőszak' lépcsőjéből ítéljük meg. Többnyire feltételeetlenül halálosak az agy' és gerinczagy' erőszakos megrázásai; idegeken és izmokon történt megrázásokra az illető részek elgyengülnek, érzékenységeket elvesztik, és bénulnak, olykor betegesen felmagasztalt érzékenységet nyernek; véredényök összehúzásra és így a' vérkeringésre képtelen lesz; a' mell' és főkép az altest' belei szétrepedhetnek, gyuladásba és genyedésbe általmehetnek.

§. 186.

Ficzamodások és csonttörések tompa testek' erőszakos behatásából erednek, mellyek által

a' csontok vagy izesüléseikben, vagy állományokban szétmennek. Közönségesen erős megrázással vannak összekapcsolva, és belőlök többnyire gyulladások, gennyedések, némelykor valamely tag' bénulása vagy üszög és a' halál múlhatatlanul következnek. A' veszedelem' megítélésénél nem csak a' rész' minemősége, hanem a' szövetkezések és velejáró tünetények tekintetnek.

§. 187.

Égetéseknél a' veszedelem attól függ, a' meleg csupán erősen izgató vagy emésztő, az életműves alkatot egészen felbontó volt-e; azon kívül az égetés' kiterjedése széltében és mélységre, az elégett rész' és a' személy' érzékenysége tekintetbe jön.

Fagyások a' megfagyott rész' merevedését és bénulását, vigyázatlanul megmelegedve gyuladást és üszögöt szereznek. Általános megfagyásnál legelőször a' test' külszíne összehúzódik, a' nedvek a' külszínről befelé torlódnak, a' külső életművek merevednek és bénulnak; borzadás, rezzenés, fájdalom, mozgásra való képtelenség, lomhaság, kábultság, győzhetetlen álm, néha a' halál következik.

A' fenn említett sérelmek' nemei, ha már magokban nem halálosak, közvetve a' tőlök származó gyulladás és annak következései által halálosakká lehetnek. A' gyulladás' veszedelme megítéltetik a' gyulladás' nyomossága, a' gyulladás' nagysága és kiter-

jedése szerint. Hol az eloszlás lehetetlen, ott az élet' megmentése attól függ, ha az üszög elkerülhető, ha genyedéskor a' beteg ereje ki nem merítettik' vagy egy belső genyedésnek illendő befolyása szerzettetik 's a' t.

Második meghatározási elv.

§. 188.

A' sérelmek' veszedelmök-és halálosságukra nézve meghatározatnak másodszor a' megsértett rész' különbsége szerint. Az életműséget alkotó részek' nagy különbségöknél fogva, és azon tekintetből, hogy ezen részeknek az élet' és egészség' fenntartására olly különféle befolyásuk van, ezen meghatározati elv a' sérelmek' megítélésében különösen fontos. Azonban a' régi tanítók túlságoskodtak, midőn a' résznek nyomosságát egyedül vették tekintetbe; Hippocrates' állításában bizván, észre nem vevék, hogy a' legnemesebb életművek' sérelmei sem mindig feltételetlenül halálosak, és hogy azok is a' sérelem' lépcsőjétől és nemétől, úgy mint a' hozzá-járuló körülményektől függenek.

Hasonlókép hibáznak azok, kik a' megsértett rész' nyomosságát igen kevésre becsülik, és a' reájók alapított szükségképi halálosságot tagadják. Helyes és igaz ítélet csupán minden okok' összeállításából hoztatatik.

Fejsérelmek.

§. 189.

Törvényszéki orvosi vizsgálatul sokszor jönnek elő a' fej' sérelmei, és az azok' veszedelmek - vagy halálosságukrólí ítélet igen nehéz; élöknél az által, mert az agy a' kemény koponyába bezárva van és külső színen érzéketlen; mert a' külsőkép látható és a' belső sérelmek' közt aránytalanság van; mert némelly fejsérelmek' fogantjai csak későn, látszólag jó egészség mulva, jelennek meg; végre, mert némelly külső fejsérelmek hasonlítanak az agy' sérelmeihez. Halál után tett vizsgálatoknál a' kórismeret még a' bonczolás után is nehéz, mert a' fejsérelem' legrettentőbb fogantja — az agyrázás meg nem esmértetik.

§. 190.

A' fejsérelmek külsők vagy belsők. Az elsők a' külső hártyás takarókat, a' koponyát és az arcznak azon részeit illetik, mellyek a' legnyomóssabb érzékek' életműveit foglalják magokba; a' belsők az agyot véreivel és hártyáival illetik. Egy nevezetes fejsérelmet sem szabad csekélynek tekinteni; mert a' külsők is veszedelmesek lehetnek azon rokonszenv miatt, mellybe általok a' belső részek vonatnak, és megtörténhetik, hogy az erőszaknak semmi nevezetes nyoma külsőkép nem látszik, és látszólag jó egészség mellett, valamelly csonttörés vagy repedés volna jelen. Rend-

szerint ugyan a' belső fejsérelmek mindig veszedelmesebbek.

§. 191.

Vágott sebek a' fejen különféle természetűek lehetnek; majd veszedelemmel, majd a' nélkül járnak; majd szükségkép, majd feltételesen halálosak. Ha csupán a' külső takarókat illetik, a' nélkül hogy egy nagy vérér megsértetnék, mint egyszerű sebek nem veszedelmesek; de ha egyszersmind egy nagyobb vérér megsértetik, ha tüstént segítség nem hozatik, veszedelmesek lehetnek. Ha a' metsző szerszám tompa volt, a' koponya' üveges tábláján könnyen támadnak repedések, sokszor egyszersmind agymegrázás, ha nagy erővel történt a' vágás, a' szerszám mindjárt az agyvelőig hat be. — Különös figyelemre méltók a' halántékokon esett sebek, az általok okozott gyulladás, az állkapocs' megakadályozott mozgása és a' halánték-útér' sérelmei miatt, melyek annak következtetése lehetnek.

§. 192.

A' fejen való szúrt sebek irányuk és mélységük szerint ítéltetnek meg. Olly sérelmek, melyek csupán a' bőrt (*cutis*) illetik, többnyire egy halavány, fájdalomtalan lobos daganatot hoznak elő, mely a' fülekig és szemhéjakig terjed, gyenge hideglelést, néha hányást okozhat, ilyenkor csekély a' veszedelem. De ha azon kívül a' koponyacsont' hártyája (*galea aponeurotica*) meg volna sértve, az attól támadt lobos da-

ganat kisebb ugyan, de feszültebb, vörösebb és fájdalmasabb. Ekkor a' láz és a' többi tünetmények nevedeknek, és így megeshetik, hogy a' gyuladás a' belső agyhártyára (*dura mater*) elterjedne és a' koponya megnyedés által szenvedne.

Legveszedelmesebbek és többnyire szükségkép halálosak azon szúrt sebek, mellyek a' koponya' természetes nyílásain, p. o. szemüregeken, vagy kis gyermekknél a' fejlágyon keresztül, vagy valamelly gyenge részen, u. m. a' halántékokon ejtve, az agyvelőig behatnának, és azt megsebesítenék; mert itt sem a' vizsgálatnak, sem az orvoslásnak helye nem volna.

§. 193.

Zúzások és szakadások a' külső fejtakarókonmagokban nem igen veszedelmesek; mindig az erőszak' nagysága, a' sérelem' terjedtsége és mélysége szerint ítéltetnek meg. Zúzódásoknál a' vér' kiömlése által a' bőr alatt, az inashüvely vagy a' csonthártya alatt kelevények támadnak, mellyeknek különféle formájok és tünetmények van. Nagyobb zúzódásoknál nevededik a' veszedelem, ha egyszersmind a' koponya és agy megsértetnek.

§. 194.

Csont törések a' koponyán, magokban véve és illendő gondviselés mellett, nem veszedelmesebbek, mint más csontok' törései, hanem ha a' nagy erőszak, mellyet feltesznek, a' koponyában belső sérelmeket is

szerezne, mellyek vagy velök egyidőben vagy később támadnak; lehetnek egyszerű koponya' hasadási és törései (*fissurae et fracturae*), és ezek kedvező esetekben belső sérelmek nélkül jönnek elő; vagy ezen sérelmek szövődöttek, úgy hogy általa csontdarabok a' koponyából részenként vagy egészen elválnak. A' belsőkép benyomott koponya által legelőször az agyvelő nyomatik és a' kemény agyhártya' gyuladása 's ennek következései okoztatnak; némelly, különösen meglelt embereknel az üvegtábla is könnyen kap töréseket és repedéseket. Sokáig beható és nagy erőszakra, p. o. erőszakos ismételt fejütésekre, néha a' koponya' varrányai szétválnak, hol ez mindjárt a' sérelem után történne, nagyobb a' veszedelem; mert akkor a' nagy erőszak és a' koponyacsontok' elválása' következtében egyszersmind nagyobb agysérelmekről is lehet tartani; ha később jelenne meg, akkor a' vélemény csupán a' belső fejsérelmek' jeleiből hozatik.

§. 195.

A' belső fejsérelmek, mellyek az agyat és annak hártyáit illetik, az erőszak' közvetlen vagy közvetett fogantjai. Veszedelem' és halálosság tekintetében a' törvényszéki orvostudományban következendő sérelmek főképp érdekesek: 1) agymegrázás, 2) vér

és savó-kiömlés az agyba, 3) agy' és agyhártya' gyuladása és genyedése, 4) agysebek.

§. 196.

A g y m e g r á z á s a' fejsérelmek' leggyakrabbi és legveszedelmesebb foganatja, melly valami tompa testtől (ütés, dőfés, esés vagy lövés által) támad. Azonkívül megjegyzésre méltó, hogy az agymegrázás többnyire annál nagyobb, mennél kisebbek valamelly külső erőszakra a' fön és koponyán látható sérelmek; támadhatnak pedig agymegrázások nem csupán fejsérelmekből, hanem az egész testet érő megrázásokból is.

Tüneményei változnak különféle lépcsőjén: kisebb lépcsőn kábultság, gyengeség, némelly részek' érzéketlensége, hányásra-vágyás van jelen; nagyobb lépcsőn szédelgés, eszméletlenség, nehéz álom, néha rángásokkal vagy más ingerlési tünetenyekkel felváltva jönnek elő; még nagyobb, előbb utóbb halálos lépcsőn az agymegrázás mintegy tiszta szélütéses állapot mutatkozik; a' leg nagyobb lépcsőn rögtöni halált szenved. De ezen esetben a' kóreszmélet és annak bizonyossága igen nehéz, mert a' bonczolásnál semmi érzékileg észrevehető jelek nem találtatnak, és annak jelenlétére csupán a' sérelem' történetéből és a' található mellék sérelmekből huzhatni következtetést. Ezen állapot' félreértése miatt történt némellykor, hogy a' cselekvő eránt kedvezőleg, a' szükségkép halálos fejsérelmek, történetesen halálosaknak mondattak.

Az agynak behorpadt állapota, vagy helybeli meglágyulása némelly szerzőktől az agymegrázás' esmértetőjéül állítatik fel, de még nincs elegendő tapasztalatok által bebizonyítva.

Némellykor egy erős agymegrázás csak később (egy esetben 11 évek múlva), következései által lehet halálos, az agyvérerekben következő gyengülés és kitágulás, vagy azoknak szélütéses állapotok, szakadásuk és az agyban történt vérkiömlések által. Egyébként ezen kiömlések megrázással sokszor egyszerre támadnak, együtt jönnek elő, és az életben egymástól nehezen különböztetnek meg.

§. 197.

Vér és savó kiömlések az agyban vagy megsértett vérerekből, vagy a' kemény agyhártyának a' koponyától elválásából, vagy egy nagy megrázásból származnak, és a' nehéz fejsérelmek' következései közé tartoznak. Kiömlések történnek vagy a' koponya és a' kemény agyhártya közt, vagy a' két agyhártya vagy a' belső agyhártya és az agy közt, vagy az agy' állományában és annak üregeiben. A' kiömlésnek az agyra levő foganatja annak nyomásában áll: kisebb kiömlések gyöngeséget, szédelgést, álmoságot, az érzékek' megháborodását, kábulást szereznek; nagyobb kiömlések szélhűdést okoznak, néha halállal végződnek; bonczolásnál mindig megtaláltatik az éromleg (*extravasatum*), és ezen esetben könnyű a' halál' okát feltalálni.

Az ilyen agyba való kiömlések meghatározatnak az érzőleg' mennyisége, lassú vagy sebes képezése, helyezete- és a' szerint, ha meg lehet-e azt esmerni, és azon segíteni. A' sértő eszköz' mineműsége pedig a' halálosság' lépcsője' elítélésénél nem sokat jelent; ezen különböztetés inkább a' büntörvénytudóst illeti, a' mennyiben az által a' büntét' tulajdonítása megváltozik. Pofoncsapások némellykor halálos kimenetűek.

§. 198.

Nevezetesebb fejsérelmek' következésében nem ritkán az agy és agyhártyák' gyuladása és genyedeése fejlődnek ki; az elsőnek esmertető jelei: feszítő fejfájás, melly külső nyomásra nem nevededik, de közönségesen hamar elterjed, nyugtalanság, fénykerülés, a' szemeknek nagy érzékenysége, sebes, feszített érűtés, álmoság, kábultság, rángások és félrebeszélés. A' gyuladás egy történt sérelem után vagy nem soká, vagy csak későn (néha több hónapok, sőt évek múlva) fejlődik ki, és azalatt a' megsértett, látszólag egészséges maradhat; *) ilyen későn kifejlett gyuladások többnyire veszedelmesebbek mint a' korán fellépők. Genyedeések az agyban többnyire halálosak, főkép ha a' geny természetes vagy mesterséges kifolyása hiányával, az agyba terjed el.

*) Ezt bizonyítja egy hajós' esete Angolországban. Denmark szerint; ki 12 hónap előtt a' feje ütéseire egyéb következtetést nem érzett, mint fülfolyást, melly lassanként kibebbedett. Erre nevedező fejfájások, hideglelés

és rángások egy nehéz fejbéli bajt jelentettek. A' fejhártyán tett bevágások, később trepanatio által sok geny ürült ki, de csak múlé könnyebbüléssel. Halála után a' kemény agyhártyán, az agyaos' sátorán és a' hátgerincez' üregében geny, és az agy' állományában fekélyek találtattak.

Egy eset a' salzburgi orvosi újságban közöltetik, melyben egy a' fején kődobással sértett ember, ennek utóbbi fogantatjai által néhány évek múlva halt meg.

Pyl' esete, 11 nap tartott az egészség a' sérelem után, ekkor léptek fel a' veszedelmes tünetmények, és a' beteg 2 nap múlva meghalt.

Ide tartoznak azon lött sebek' esetei, melyeknek a' koponyába jutott és abban maradt golyók, később idült genyedés által halált okoztak. Ilyen esetekben 9—11 hónap a' lövés múlva, időközben tartós fejfájások, néha nehézkórú rohamok jelen voltak.

§. 199.

Agysebek annál veszedelmesebbek, mennél mélyebben esnek az agy' fenekére; azonban nem ritkán a' legnehezebb agysebek orvosolhatók, állomány' vesztével is, mert nyílt sebek könnyen feltaláltatnak és a' geny belőlök szabadon kifolyhat. Tehát más nevezetes melléksérelemek nélküli agysebek annál kisebb veszedelemmel járnak, mennél közelebb esnek az agy érzéketlen felületéhez.

Ollykor nehéz fejsérelemek után szédülés, idült fejfájás, bénulás, nehézkór, az emlékezet' vagy más lelki tehetségek' gyengesége, örültség és butaság maradnak hátra, mint annak gyógyithatatlan következtései; némmellykor a' fejsérelemből mell' vagy hasbelek' gyu-

ladása és gyenyedése erednek, mint áttelepedett (*metastaticus*) vagy együttérzési (*consensualis*) bajok.

A' fenemlítettékből kitetszik, hogy a' fejsérelmek leggyakrabban lesznek halálosak agymegrázás, vérkiömlés, vagy a' következő gyuladás és gyenyedés által. Történetes halálosság általánosan fejsérelmeknél ritkán fordul elő; azért azon esetekben, hol elmulasztott segítség vagy bebizonyított ártalmas orvoslás miatt a' sérelem történetesen halálosnak ítéltetik, nagy vigyázat kívántatik, és egy ilyen véleményt csak tökéletes látletre és kimerítő kórtörténetre lehetne alapítani.

§. 200.

Az idegrendszerrel illető sérelmek közt, fontosságukra nézve, az agysérelmek után a' gerincz agy' sérelmei következnek. Ezek általánosan annál veszedelmesebbek és halálosabbak, mennél közelebb esik a' megsértett rész az agyhoz. A' felső hátgerincz' nagy megrázása, a' nyakszirtet érő erős ütések, dőlések vagy dobások által, annak sebesítése és zuzódása, törések vagy kificzamodások által, a' felső nyakcsigolyákat érő vágott vagy szúrt sebek közvetlen halálosak lehetnek. A' gerinczagy' alsóbb része' sérelmei először többnyire az alsó végtagok' szélhűdését, később halált is szerezhetnek. A' gerinczagy' minden nevezetes sérelme, kétség kívül a' szükségkép halálosokhoz tartozik.

Haller az alsó gerinczagy' sérelmeit kevesebbé halálósoknak mondotta, és egy ember' példáját hozza fel, ki nek gerinczagya keresztül volt szúrva, még 10 évekig élt egy kórházban, halála után pedig az eltörött kard hegyét a' gerinczagy' közepén találták. Ploucquet egy példát hoz elő, hol egy nyakesigolya' ficszamosására féloldalú szélhűdés következett, melly tökéletesen meggyógyult. Ujabb nevezetes esetek: a' 4-dik nyakesigolya' törésére csak 4-dik nap következett halál, — egy másik 7-dik nap. Nyakszirt törésekre még 3 esztendőig tartott az élet; egy más esetben esontszuval (*caries*) az egyéb test' és ész' munkálódásai egészen megmaradtak.

§. 201.

A' nagyobb idegek' tökéi, mellyek az életre elkerülhetlen szükséges életművekhez tartoznak, ha megsértetnek, nagyon veszedelmesek; ha egészen keresztülvágnak, feltételetlenül halálósok. Ide tartoznak a' 10ik pár, a' nagy együttérzideg, a' rekeszidegek. Más idegek' sérelmei, kivált ha egészen keresztül nem vágnak, hanem megsebesítetnek, megsúratnak vagy szakasztatnak, veszedelmes görcsöket és rángásokat, néha halált is okozhatnak. Ilyenek különösen a' dúczrendszer' idegfonatjaira ható zúzódasok és rázadalmak, a' mint ez a' gyomortájon való erős öklözések és dőfések által megtörténik. Ilyen halálos idegsérelmek' megítélésénél tekintetbe kell venni, hogy az idegek' helyzete miatt sebészi segítséget lehetett-e alkalmaztatni, és hogy az alkalmaztatott-e?

§. 202.

Ha a' fejen létező érzékek' életművei megsértetnek, a' nélkül hogy a' mellék-részek tetemesen szenvednének, nem épen halálos, de többnyire orvosolhatlan következései vannak. A' külső érzék' gyengesége vagy tökéletes enyészete nem ritkán következik. Itt kivált a' szemek' és fülek' sérelmei jönnek tekintetbe. Az arcz' sebei közt a' szemöldökön történt sérelmek különös vigyázatot érdemelnek; *Platner*' és *Richter* tapasztalása szerint a' szemöldök' csekélyebb sebei béhegedésére is vakság következett.

Nyaksérelmek.

§. 203.

Ezeknek veszedelme és halálossága nagyon különböző, 's megítélésök kivált a' megsértett életművek' természetétől függ. Vannak példák igen nagy és nehéz, mélyen beható nyaksérelmekről is, melyek sem halálosak, sem igen veszedelmesek nem voltak. Mások ellenben szűkebb területűek a' halált' azonnal okozhatják.

Idé tartoznak a' nem olly ritka sükeretlen öngyilkolás' próbáinál ejtett nagy vágott sebek; *Metzger* egyszerűt sebet orvosolt és kigyógyított, melly a' nyak' egyik oldaláról a' másikig ment; szinte úgy minden még a' nyakban esett löttsebek sem mindig halálosak; több ilyen szerencsésen meggyógyult esetek vannak feljegyezve.

§. 204.

A' gerinczagyron kívül a' legfontosabb megsértethető részek: a' nagy vérerek, az idegek' tőkái, a' légcső és nyelcső. Ezen életművek' sérelmei már egyenként szükségkép halálosak; a' nyaksérelmeknél pedig többnyire többen egyszerre sértődnek meg.

Noha most a' fejütér' közága (*truncus comm. Art. Carotidum*), és a' belső fejütér' (*C. interna*) több esetekben (először Astley Cooper által) szerencsésen alákötöttetett, mégis annak sérelme, hibázó segítségnél, szapora vérzés által a' halál' oka lehet, azért szükségkép halálosnak tartatik. De ha egy nyaksérelm később és közvetve, teszem egy horzsolt sebre támadt ütérdag miatt halálos lesz, azt nem tartjuk többé szükségkép halálosnak, ha a' műbeli segítség nem használtatott, vagy a' megsértettől eltiltatott.

A' külső fejütéren (*Carotis externa*) és a' külsőtorkolat-ereken (*Jugulares externae*) történt sérelmeknél nem csak lehetséges a' műbeli alákötés, hanem a' vérzések egyszerű nyomásra is elállnak. A' csigolya-ütereken (*A. vertebralis*) ejtett sérelmek szükségkép halálosak, ha igen ritka esetekben a' gerinczagy' és nyakcsigolyák' sérelmei nélkül is volnának, mert azokat nem lehet alákötni. A' belső állkapocsütér' (*A. maxillaris interna*) sérelmei, helyzetöknél fogva is szükségkép

halálosak. A' paizsfültő ütér' (*A. thyreoidea*) sérelme kötés által orvosolható.

§. 205.

A' légcső' sérelmei magokban nem halálosak, szúrások és metszések, ha azt nem vágják egészen keresztül, és nevezetes melléksérelmek nélkül jönnek elő, nem veszedelmesek. Keresztmetszések, mellyek a' légcső' nagyobb részét vagy egészen átvágják, nem lehetnek melléksérelmek nélkül, és azért mindig veszedelmesek, ha nem is mindenütt feltételetlenül halálosak (mint azt Rust a' bécsi kórház' három eseteiben tapasztalta). Lőttsebek, mellyek a' géget előről érik, a' mellék-sérelmek végett közönségesen feltételetlenül halálosak; oldalvást történt lövésnél a' nagy vérerek és idegek még előbb megkiméltethetnek. A' gége- porcogók' összezúzása sokszor feltételetlenül halálos.

§. 206.

A' nyelcső' sérelmeinél a' veszedelem és halálosság függ részint a' sérelem' módjától és kiterjedésétől, részint annak helyzetétől. Ollyan sebek, mellyek mélyen be nem hatnak, és a' nyelcsőt egészen keresztül nem metszik, kisebb veszedelemmel járnak, melly általában annyival nagyobb lesz, mennyiben mélyebben esik a' seb a' mellüregbe, mert ebben a' nyelcső, ugymint a' légcső, keresztül metszve feltételetlenül halálos.

Egy a' légcső és nyelcső' tökéletes átmenetisége után szerencsésen meggyógyult eset' példáját közöl Boey egy külön Dissert. Hasonló szerencsés kimenetelű esetet, hol a' sch a' gége' és garai' hátulso faláig ért, Dieffenbach Rust' magazinjában irt le.

§. 207.

Nyaksérelmeknél az idegek' tökéli közt főkép a' 10-ik pár és az együttérzidegek; sértetnek meg; többnyire más mellék-sérelmekkel vannak összekötve, de ezek nélküli halálosak lehetnek. A' hangidegek' sérelmei sem különbösek, legalább egy mulandó vagy tartós hangrekedés marad fen utánuk.

A' nyakon történt erős zúzások, ha soká tartanak, fulladással végződhetnek, vagy torokgyíkot (*angina*) okozhatnak, melynek veszedelme az erőszak' fokától, a' megsértett' egymiséjétől's egyéb viszonyoktól függ.

Mellsérelmek.

§. 208.

A' mellsérelmek is különböznek veszedelmök- és halálosságukra nézve, a' mint a' sérelem' módja és a' megsértett részek változnak. Mi az első illeti, megkülönböztetjük a' szúrt, vágott és lőtt sebeket, zúzásokat, megrázásokat és ezek' következéseit, gyuladást, üszögöt, genyedést és a' kiömléseket. A' megsértett részeket tekintvén, általában felosztatnak a' mellsérelmek benemhatókra, mellyek csak a'

mellkas' külső részeit illetik és behatókra, ha a' mellüregben fekvő részek is meg vannak sértve.

§. 209.

A' benemható sérelmek a' mellkas' külső puha részeit illetik; mint egyszerű hússebek nem halálosak, ha velök együtt a' közel fekvő nagy vérerek nincsenek megsértve. Ellenben ha a' vállkulcs alatti erek (*vasa subclavia*), a' bordák közti üterek (*arteriae intercostales*)' különösen közel a' hátgerinczhez, vagy ha a' külső csecsűtér (*art. mammaria externa*) meg volnának sértve, minden esetben halálos vérzés következne belőlök. Asszonyoknál még az emlők' sérelmei is tekintetbe vétetnek, mint-hogy azokban könnyen támadhatnak gyuladások, gennyedések vagy keményedések.

A' mellüreget képező csontok' sérelmei előbb utóbb halálosak lehetnek. Több bordák' vagy a' mellcsont' törései és kifíczamodásai egyszerre meggátolhatják a' lehellést, vagy hol közvetlen halált nem okoznak, a' tüdők' és a' mellhártya' sérelme's nagyobb ingerlése, és az ebből származó gyuladás, vérköpés, gennyedés és tüdősorvadás által halálosak lehetnek.

Mellzúzódások és megrázások, melyek csupán a' lágy részeket illetik, nem igen veszedelmesek; ha a' bordák és a' mellcsont csonthártya meg vannak sértve, csontszú támadhat könnyen belőle. Veszedelmesebbek, ha velök együtt a' tüdők is szenvednek,

kisebb lépcsőn gyuladást okoznak, mely genyedésbe és üszögbe, vagy vér-savó kiömlésbe, mellvízkórságba mehet által. Nagy zúzás által a' tüdők, a' szív és a' nagy vérerek elszakadhatnak, és a' halál rögtön, feltételetlenül következhetik. Illy megrázások támadhatnak nagy esésre, dőlésre, ütésre, nevezetesen lövésre, mellyek a' mellék részeket is megsértik, és következésül függér-daganatot (*aneurysma aortae*) szerezhhetnek.

A' törvényszéki orvosnak mindenkor meg kell jegyezni, hogy a' szív erős indulatokra, sőt minden külső indító ok nélkül is, szétrepedhet, ha életműves hibák vagy beteges állapotok volnának jelen.

§. 210.

Beható mellsérelmeknél különbözik a' veszedelem és halálosság a' sérelem' és a' megsértett hely' különbsége szerint. Csupán felületes, a' tüdőbbe nem ható sérelmek sem vérzést nem okoznak, sem gyuladás és ennek következései által veszedelmesek nem lesznek, legfőlebb történetesen halálosak. Általában a' mélyen beható mellsérelmek veszedelmesek lehetnek: 1) vérzés, 2) gyuladás, genyedés és üszög által, vagy 3) a' mellseben keresztül beható levegő által.

A' vérzés beható mellsérelmeknél annál veszedelmesebb lesz, mennél mélyebben sértetnek meg a' nagyobb vérerek, különösen az üterek; ekkor a' halál vérzés vagy megfulás által történik, midőn a' kiömlött vér a' légcső' ágait belsőkép megtölti, és külsőkép a' tüdöket összenyomja.

Gynáladástól és annak következtetéseitől okozott veszedelem a' szerint különbözik, mint a' sérelem' módja, a' megsértett' testi alkatja, kevésbé az előttmunkáló befolyások (erős testi mozgások, indulatok 's a' t.) változnak. Genyedéstől annyal inkább félhetni, mennél mélyebbre hatott a' sérelem, és mennél nagyobb a' tüdősorvódásra való hajlandóság. Zúzott és lött sebek főképp könnyen mennek át üszögbe és rossz nemű genyedésbe.

A' külső levegőnek a' mellüregbe behatásától okozott veszedelem a' régiektől igen nagy-nak tartatott; most közönségesen nem annyira vétetik fel, mert a' kisebb sebek kilehellésnél a' mellkas' összehúzása által bedugúlnak, és ha egy kis levegő be is hatott volna, az bélehellésnél a' kítágult tüdők által megint kiszoríttatik. Végre a' tüdők a' sebes mellhártyával könnyen összenőnek.

Igy tehát az ítélet a' mell' és tüdők' sérelem halálosságáról mindig az egyes eset' mineműsége szerint hozassék, melly szerint szükségkép és általánosan halálosak, egymikép vagy csak történetesen halálosak lehetnek.

§. 211.

A' szívburok' sérelmei közönségesen nehéz melléksérelemekkel vannak egybekötve, mellyek által veszedelmesek lehetnek. Ezek nélkül, éppen nem szükségkép halálosok, sem nem olly veszedelmesek,

mint ezt több régiebb írók állították. A' veszedelem tehát vagy a' gyulladásból, melly a' szívre is könnyen elterjedhet, vagy a' szívburokba történt vér- és savókiömlésből támadhat.

(Szívburok' vizkorság ellen először S é n a ajánlotta a' mellesapolást, mellyet Larrey végben vitt, mult évben pedig Sch u c a' Bécsi kórházba két esetekben a' heteg' egy ideig tartó könnyebbülésével megtett.

A' szív' sebei, mellyek egy szívüregbe, egy szívfülbe, vagy a' szívvel összekötött valamellyik nagyobb vérérbe hatnak, az elállhatlan vérzés következtében, feltételetlenül, ha nem is tüstént halálosok (Cooper' esete két nap mulva halt meg). Ha csak a' szív' tulajdon erei (*vasa coronaria*) sebesíttetnek meg, a' sérelem hasonlóan szükségkép halálos, ha bár a' halál később (4—16 nap mulva) következne. Olyan szívsebek, mellyek sem annak üregeibe nem hatnak, sem egy nevezetes erét meg nem sebesítik, és csupán izomi állományát illetik, nagyon ritkák; néhány tapasztalások embereknél (még többek állatoknál) fel vannak jegyezve; azon esetekben is a' szívben eredő gyulladás még tekintetbe jönne.

§. 212.

A' rekeszizom' (*diaphragma*) sérelmei, akár annak izomos akár inas részét illetik, mindig nagyon veszedelmesek. Következései: megakadályozott lehelés, vagy rekeszizom-gyulladás vagy a' has-

beleleknek a' mellüregbe való átmenetelők 's ebből eredő üszög. Olykor minden megelőző gyulladás nélkül tetemes ideges tünetények, rángások által halálosak lehetnek.

A' mellvezeték' (*ductus thoracicus*) sérelmei a' mellüregben feltételetlenül halálosak, helyzetőknél fogva a' segedelem lehetetlen, a' táplálás megakadályoztatik, a' mellüregbe kiömlés történik.

A' szívhez tartozó idegek' sérelmei, habár később, de minden esetre feltételetlenül halálosak; szinte úgy a' rekeszidegek' (*nervi phrenici*) sérelmei. A' gyomortájon történt ideges fonatok' tetemes megrázásai, ütés, szúrás vagy dobás által, (*Boxen*) rögtöni halált okozhatnak.

A' nyelcső' sérelmei a' mellüregbe a' fenmondottak szerint ítéltetnek meg. A' nagy vérereket érő horzsolt sebek ütér- vagy vérérdaganatokat okozhatnak, melyek ha bár később, mégis szükségkép halálosak. Ezek szinte a' mellkas' erős megrázásából is származhatnak.

Hassérelmek.

§. 213.

A' hassérelmek, az altestben foglalt részek' nagy különbsége miatt, igen különböznek egymástól. Ide tartoznak minden életművek, melyek a' rekeszizom alatt, a' medenczeüregbe, a' hátgerincz' oszlopa és a' hasizmok közt foglaltatnak, u. m. 1) a' táplálás és összehasonlódás' életművei, nevezé-

tesen a' gyomor, vékony és vastag belek, máj és epehólyag, lép, gyomormirigy, mellvezetékek, a' bőrfüggelékek és takarók, cseplez (*omentum*), fodorháj (*mesenterium*), hashártya (*peritoneum*); 2) a' húgyrendszer, vesék, húgyvezédek (*ureteres*), húgyhólyag és húgycső, 3) a' két nembéli külső és belső nemző részek; 4) az altest nagyobb erei és idegei.

Az altest-sérelmek is megkülönböztetnek béhatókra és bénemhatókra, felületesekre, csak-hogy itt a' tetemesb külső sérelmek' fogantjai gyakrabban terjednek a' belső részekre, mellyek az által öszvezuzatnak és megrázatnak.

§. 114.

A' külső hasfalak' bénemható metszett és vágott sebei, a' mennyiben velök együtt a' belső részek nem szenvednek, csak egyszerű hús-sebek. Szúrott és lőtt sebek, kivévén ha csak horzsoltak, könnyebben mélyen béhatnak és minden esetre megrázást okozhatnak. — Általában a' külső altest-sérelmeknél való veszedelem következő körülményektől függ: 1) a' hasüter (*art. epigastrica*) meg lehet értve, és elmulasztott segedelemnél halálos vérzést okozhat; 2) ha a' sérelem a' hashártyáig elterjedt, könnyen sérvek (*herniae*) támadhatnak; 3) ha a' fehér vonal megsértetik, könnyen támadhat feszülés, gyulladás, és ha ez genyedésbe menne által,

sipolyok és genyutak ; 4) a' nemző részek' sérelmei veszedelmes, gyógyíthatatlan, néha halálos következéseket szülhetnek. Általában a' külső has' sérelmei kevesebb veszedelemmel járnak, és az utánok következt halál többnyire csak történetes ; azonban ha zuzódással szövethetnek, a' belek, máj- vagy lép-repedések által szükségkép halálosak lehetnek.

§. 215.

A' beható vagy belső altest sérelmeknél a' halálos kimenetel három okokból származhatik. Minden sérelem, melly a' táp' készítését, tehát a' táplálást egészen elnyomja, melly az emv, vér, epe, vizelet' el nem állítható özönlését a' hasüregbe okozza, feltétlenül halálos. De látszólag csekélyebb sérelmek is, mellyek igen érzékeny és idegdús részeket illetnek, mint a' tőkgolyók' zuzásai, a' hasideg fonatok' megrázásai, könnyen lehetnek halálosak.

§. 216.

A' gyomor' (*ventriculus*) sérelmei nem mind és nem egyiránt halálosak. Minden esetben a' sérelmeknek nagy veszedelme könnyen megfogható ; mert egy részről az idegek' és nagy vérerek' bősége miatt a' halál idegrázásból, vérömlésből, gyulladásból és üszög-
ből közvetlenül következhetik, vagy közvetve felakadt táplálás által a' halál következett. Minden veszedelem mellett, számos tapasztalások szerint, a' gyomor' sé-

relmei nem mind, még a' tetemesebbek sem mind halálosak.

Itt közönségesen a' késnyelők bizonyosságul felszámllattnak. Azonban Haller jegyzi meg, hogy egy elnyelt kés genyedést okozhat, mely által a' gyomor a' hashártyával összevenő, és így a' kiömlés meggátoltatik; rögtön támadt gyomorsebénél az egészen másképp megy végbe; azért többet bizonyítanak azon esetek, hol új gyomorsebek valóban begyógyultak. Megemlítésre méltók a' gyomorba való sipolyos nyílások, melyek sérelmek után, vagy azok nélkül is, támadtak, és több évig tartottak.

A' gyomorsérelmek' halálosságáról való ítélet minden egyes eset' mineműsége szerint változik, minél a' következő szabályok követtetnek: a' gyomor-nyíláson és záron (*cardia et pylorus*) való sérelmek veszedelmesebbek és halálosabbak, mint más helyen, mert a' gyomor-nyíláson könnyebben sértetnek meg nevezetes idegágak és vérerek, a' gyomorzáron keresztül pedig az emv könnyen ömlik ki a' hasüregbe; mennél teliebb a' gyomor egy sérelem' idejében, annál veszedelmesebb ez a' kiömlés' következtében; mennél nagyobb a' gyomorseb és mennél tetemesebb gyomorvérekek sértetnek meg, vagy mennél erősebb a' gyomortáj idegfonatjaira való megrázás, annál könnyebben lesz a' sérelem halálos. Vérkiömlések a' gyomorba könnyen okozhatnak halálos vérhányást, és minden gyomor-sérelemnél ezen sebesen halálos kimeneteleken kívül, még a' gyomor-gyuladás' veszedelmét is tekintetbe kell venni.

Rögtöni halált okoznak gyomor-sérelmeknél az idegek' megrázásuk, vagy megsértésök, mire görcsök és rángások következnek, a' hasüregben és gyomorban való vérzés, az altest' üregébe az ételek' és emv' kiömlése, gyulladás és üszög. Hol a' sérelemnek mind ezen fogamatjai nem találhatók, ott a' seb kedvező körülmények közt meggyógyulhat, és ez főképp történik a' sebbel párhuzamosan fekvő izomrostok, összeszuzások, és a' hashártyával vagy cseplezzel való összenövés által.

§. 217.

A' belek' sérelmei, ha egyszerűek, kicsinyek, a' gyomortól távol esnek, és a' külső sebbel könnyen összenőnek, kevesebb veszedelemmel vannak összekapcsolva; azért a' beleken ejtett vágott vagy metszett sebek nem halálosak; a' belek' tökéletes keresztülmetszése, vagy egy olly sérelem, mellynél a' belek' egy része elvész, sem mindig halálos.

Egy mesterséges alfel' képezése sem mindig szükséges olly esetekben, és ennek annál kevesebb a' veszedelme, mennél mélyebben esik a' bélcsőbe.

Többszerű és szövődött bélsebek, melyek szaggatással és zúzódással, különösen lött sebekkel vannak egybekötve, nagyon veszedelmesek és sokszor szükségkép halálosak, a' gyulladásnak az üszögbe való feltartóztatlan átmenetelök miatt. Béható sebeknél a' belek ollykor síkosságoknál fogva megmentetnek

máskor könnyen kitódulnak a' sebből, gyulladásba, és ha kevés idő múlva vissza nem vitetnek, könnyen üszögbe mennek által.

§. 218.

A' máj-sérelmei egymástól igen különbözők; ha mélyen hatnak és a' nagy vérereket megsértik, vérzés által közvetlenül halált okoznak. Azonkívül tekintetbe kell venni a' gyulladás' és genyedés' veszedelmét, és főkép azt, ha a' geny szabadon kifolyhat-e. Az epe hólyag' és epemenetek' sérelmei veszedelmessé lehetnek, részszert az epének a' hasüregbe való kiömlése, részszert az epének a' bélcsőbe meggátolt befolyása, és az ebből eredő összehasonlás és táplálás' megcsökkenése által. A' májon ejtett lött sebek közönségesen veszedelmesebbek mint a' szúrtsebek. Egyes eseteknél a' fennevezett okokból ítélhetnek meg a' máj' sérelmei.

§. 219.

A' lép' sérelmei tetemes vérzés által halálosakká lehetnek. Halálos szakadások és repedések többször történnek a' lépén külső erőszakokra, mint sem sebek, a' nélkül, hogy valami külső sérelem vagy csak vérkiöntődés látszanék. Ez okoztatik az életmű' természetes puhasága és bönedvősége által. Ollykor a' lép' szétrepedése csak egymileg okoz halált, a' lépnek beteges puhasága miatt. — Ugyanez illik a' máj' szétrepedéséről is.

§. 220.

A' gyomormirigy' (*pancreas*) sérrelmei, ezen rész' helyzeténél fogva, mindig melléksérrelmekkel vannak öszvekötvé. De magában is ezen életmű sérrelme veszedelmes és halálos lehet, részszerint vérzés, részszerint a' gyomornyal' kiömlése, és ennek megfosztása által okozott emésztés' és táplálás' akadályja miatt.

§. 221.

A' cseplez (*omentum*) és a' fodorháj (*mesenterium*) a' hashártyának (*peritonaeum*) hártvás és vérerekkel telt folytatásai, mellyeknek sérrelmei magokban nem veszedelmesek; de veszedelmesek és halálosak lehetnek, ha a' nagyobb vérerek velök együtt megsértetnek, mellyek orvosolhatatlanok, vagy ha műbeli segítség elmulasztatik, ha a' seben keresztül esnék a' cseplez, melly ha helyébe vissza nem tétetik, könnyen üszögös lehet; mind a' két hártvák gyuladásba, és nem kedvező körülményeknél üszögbe mehetnek által, vagy más mellék-sérrelmek szövődhetnek hozzájuk.

§. 222.

A' kisebb tápedények (*vasa lactea, chylifera*) és a' fodorháj' mirigyei nagy veszedelem nélkül megsebesíttetnek, mert az egyéb számos vérerek a' táplálás' fentartására elegendők. De ha az ágyék csigolyákon felhágó tápvezeték a' hasüregbe megsebesíttetik, akkor a' mellék-sérrelmeken kívül, has-

üregbe a' táp' kiömlése (*hydrops chilosus*), és a' táplálás' teljes felakadása következik.

§. 223.

A' húgyelválasztó rendszer vesékben, húgyvezédekben, húgyhólyagban és húgycsőben áll. A' vesék' sérelmei magokban mindig veszedelmesek, habár nem is mindig halálosak. A' vese állomány' felületen sérelmei, és olyanok, mellyek kívül nyitva állanak, kisebb veszedelemmel járnak; de ha a' nagy vérerek közvetlen, vagy a' vese' szakadása vagy szétrepedése által közvetve megsértetnek, a' sérelem általában halálos. Azon kívül még halált okozhatnak a' geny' és vizelet' kiömlése, vagy a' genyedés.

Ha a' húgyvezédek úgy sértetnek meg, hogy a' húgy a' hasüregbe kiömlik, a' következett gyulladás, és ennek üszögbe való általmenete halállal végződhetik.

A' húgyhólyag' sérelmei azelőtt, Hippocrates, Galen és Celsus' kimondások szerint, hibáson tartattak feltételetlenül halálosaknak, mit az annyiszor szerencsés kimenetellel véghez vitt kömetések megbizonyítanak. — Szinte úgy hibások más régiebb tanítók' elvei, hogy a' hólyag' fenekén ejtett sebek feltételetlenül, a' nyakán pedig csak történetesen halálosak; mert azelsők is többször meggyógyultak. Törvényszéki esetekben az ítélet mindenben a' sérelem' minőségére szerint hozattatik, különösen

arra kell vigyázni, ha a' hólyag' nagyobb ütere is megsértetnek, ha a' kiömlött vér és vizelet olly helyen gyülekezik meg, honnan nem folyhat, vagy ha jó kifolyást nyerhet, ha a' sérelmen kívül még a' hólyag' zúzódása volna jelen, melly könnyen okozhat erős gyuladást és üszögöt. — A' hólyag' szétszakadása és szétrepedése akár külső, akár belső okokból, majd mindig halálos; szövődött hólyag-sérelmeknél a' veszedelem még mellék-sérelmek által igen nevedkedhetik.

§. 224.

Férjfi nemző részeken ejtett sérelmek a' megsértett rész' mineműsége és a' sérelem' módja szerint igen különböznek egymástól. Ha az ondó edények (*vasa spermatica*) a' hasüregben megsértetnek, egy el nem állitható, szükségkép halálos vérzés ered belőle; de ha a' hasüregen kívül sértetnek meg, a' vérzést el lehet állítani, és a' sérelem nem szükségkép halálos. A' nemző részeken ejtett metszések vagy azoknak teljes lemetészésök mindig nagy vérzést okoznak, melly azonban többnyire jókori segítség által elállithatik, és azért ezen sérelem nem tartozik a' feltételetlenül halálosokhoz. Ezt bizonyítják több szerencsés gyógyulások, mellyek önkényes berélteknél, a' mony, borék és golyók' elmetszésére következtek. — A' herék' sérelmei, nevezetesen zúzódásai nem mindig halálosak, hanem görcsök, rángások, ájulások vagy a' következő gyuladás által veszedelmesek lehet-

nek. — Az on d ó h ó l y a g o k' sérelmei mellék-sérelmek nélkül nem veszedelmesek, csak hogy az általok okozott bedugulások' következtében nemzésre való tehetetlenség származhatik belőlek.

§. 225.

Az asszonyi nemző részek' sérelmeinél tekintetbe kell venni: 1) a' külső vagy belső nemző részek vannak-e megsértve; 2) terhes állapotban vagyon-e a' megsértett asszony, vagy nem.

Nem terhes méhen történt sérelmek a' sok vérerek miatt, és mivel a' méh az egész idegrendszerrel egy olly nagy együttérzésben van, mindig veszedelmesek, habár nem olly általában halálosak. *) Nagyobb sebeknél, zúzásoknál a' méh' gyuladása, medenczébe vérkiömlések és ideg-tünemények támadnak.

*) Ezt bizonyítja a' Wrisbergtől közölt eset egy bábáról, ki egy asszonynak kifüggő méhizamat elmentsette, a' nélkül hogy az asszony meghalt volna, és több Osiandertől szerencsésen végbe vitt részletes és egész méh-elmetszések.

§. 226.

Terhes méhen történt sebek részint a' magzatot is megsérthetik vagy megölhetik, részint a' nagy vérzés' következtében az anya' halálát szereshetik. 1) Tompa testek által okozott erős zúzásokra és megrázásokra, könnyen támadnak szakítások, 2) fordítások és kiiszamodások, néha kora szülés okoztatik általok. Menyiben sérthetik meg a' terhes asszonyt érő sérelmek

a' magzatot? — arról tovább az ujszülött magzatok' halálneimeiről különösen szó leszen.

¹⁾ A' vérzés csak úgy álhat el, ha a' magzat' sebes szülése által a' méh' öszvehuzódása lehetséges lesz. — Minden tetemes méhsebek nem lesznek halálosak, ezt bizonyítják több — és néha ismételve szelencsésen véghez vitt császár-metszések.

²⁾ A' méhen ejtett repedések rendszerint halálosak, ámbár egyes ritka esetekben szerencsés kimenetelek vannak feljegyezve, p. o. Martinique szigetén egy mulatnőn begyógyult ilyen repedés, noha már a' magzat' csontjai által a' végbélbe jutottak. Frank Lajos Parmából közölt egy vajudó asszony' esetét, kinek méhe elszakadt, császárvágás által egy holt gyermeket szült, és meggyógyult. — Ezen gyógyult méhrepedések azonban csak a' hüvelyben vagy a' méhnyakon, soha a' fenékén nem voltak.

§. 227.

A' szülés alatt durva, ügyetlen bábák' vagy szülészek' hibáiból a' méh belső falak' sérelmei, méh fordítások és iszamok, szakítások, halálos vérzés, gyulladás és üszög következnek; mind ezeket okozhatják a' szülő fájdalmak, kora erőltetések, főkép durva kézfogások vagy ügyetlen szerszámok' alkalmaztatása' vagy a' méhlepény' erőszakos elválása. Minden esetben jól meg kell különböztetni ha a' sérelem és annak következései valóban műbeli hibából, vagy

csupán a' természettől eredtek-e. — A' külső asszonyi nemzőrészek' sérelmei nem veszedelmesek, ha velök együtt nagyobb vérerek nem sértetnek meg.

§. 228.

Az altest nagy vérerek, u. m. a' lehágó függér, az alsó üresér, a' verőczér és ezeknek minden ágai, ha megsértetnek, szükségkép és többnyire tüstént halálosak; ha csak kisebb ágak sértetnek meg, a' halál bár lassabban, mégis szükségkép következik.

A' medencze-cson'tok' törései a' medencze-üregben okozott vér' és más nedvek' kiömlése által halálosak lehetnek; a' nagy erőszak által, melyet feltesznek, halálos gerinczagy-megrázást is okoznak; ugyan ez történhet a' keresztcsontra való esések vagy szurások által.

Vége az altest' zúzódása és megrázása a' sérelem' külső jelei nélkül, különösen arra hajlandós egymiknél gyuladást és más rossz következtetést szerezhet és halált okozhat.

A' végtagok' sérelmei.

§. 229.

Minthogy a' végtagok nem tartoznak az életnek elkerülhetetlen részeihez, és mivel azoknak sérelmeinél a' műbeli segítség mindenhol lehetséges, azokat némelly régi tanítók a' halálosokhoz nem is számlálták; de hibásan, mert a' sérelmek' és a' meg-

sértett részek' nagy különbségöknél, semmi általános szabályt nem lehet állítani; és azért ezek is szinte úgy, mint más sérelmek, veszedelem nélküliek vagy veszedelmesek, tökéletesen vagy tökéletlenül orvosolhatók, halálosak vagy nem halálosak, és szükségkép vagy nem szükségkép halálosak lehetnek.

§. 230.

Egy egész tagnak vagy egy tag' részének elvesztése, magában és kedvező körülményekben, nem halálos; de a' tökéletlenül orvosolható sérelmek közé tartozik. Az általa okozott kár' elítélésénél a' sérelemnek nem csak az életre és egészségre való befolyása, hanem a' polgári viszonyok, kereset és foglalatosság is tekintetbe vétetnek.

A' törvényszéki orvos' vizsgálatai közé tartozik a' szokott foglalatosságok' akadályait meghatározni, melyek nem egészen viágosak, és egy tökéletlenül orvosolható sérelem után hátra maradnak. Ez ugyan egy elvesztett tagnál nem szükséges; de ott, hol az izmok' gyengesége, részletes szélhűdések, az izütfések' feszültsége vagy általános betegeskedés volna jelen, vagy előállítatnék. A' kárpótlást a' bíró határozza el.

Általános tapasztalás szerint minden nemű sérelmek és ezeknek következményi a' végtagokon kevesebb veszedelemmel járnak, mint más valamelly részen.

§. 231.

Szükségkép halálosak lesznek ezen sérelmek, ha a' végtagok' nagy erei, közel a' mell vagy hasüregből kimeneteikhez megsértetnek, így a' karüternek

hónalatti keresztülmetszése a' mellüregbe e' nem állítható vérömlést; a' szárútér' vagy vérér' megsértése, közel a' hasból a' szárba átmenetéhez, rövid idő alatt halálos vérzést okoznak, vagy ha ezt elég jókor elállítani lehetséges volna, a' csomb elhal, mit csupán a' nehezen sikerülő izvápából (*acetabulum*) való lemetezés által lehetne elkerülni. — Mennél távolabb sértezik meg valamely vérér. a' karba vagy szárba bemenetéhez, annál könnyebben lehet azt alakítani, és a' tag' táplálását kitágult mellékágaktól várni.

§. 232.

Teteses sérelmek, nevezetesen főtt sebek, zúzódások, mellyek az izületeket (különösen a' térdet), az idegeket és inakat érik, mindig igen veszedelmesek; és ideges tünetények, rángások, dermenet vagy üszög által általán halálosak lehetnek. Ugyan ez értetődik a' karnak hasonló sérelmeiről is.

Némelly felkar-sérelmeknél jó sikerrel történt annak a' vállízületéből való lemetszése, és az újabb sebészekből több ízben szerencsésen vitétt véghez.

§. 233.

Valódi és álütérdagok (*aneurysmata*), mellyek hibás érvágásból, sebekből, zúzásokból 's a' t. erednek, az újabb időkben annyira' kimivelt műtétél módjánál fogva, ritkábban halálosak, mint azelőtt voltak. De részint nem lehet minden ütérda gon műtételt tenni, részint nincs minden műtételnek szerencsés ki-

menetele. Ezen esetben az ütődagok, habár későn is, halálosak.

Harmadik meghatározási elv.

§. 234.

A' sérelmek' veszedelmes és halálosságuk felül való törvényszéki orvosi ítéletnek az eddig elmondott elveken kívül még különösen a' megsértett' egymiségen kell alapulni, hogy helyes legyen, és a' bíró' czéljainak egészen megfeleljen.

Egy megsértett ember' egymisége elhatározására, mennyiben ez valamely tett sérelem' kimenetelét módosíthatja, különös figyelembe kell venni a' megsértett' korát, nemét, testi alkatását és egészsége' állapotját; mind ezen viszonyok' jó megfontolása szükséges egy sérelem halálossága és veszedelme felüli ítéletnél.

§. 235.

Legelőször az életidőnek nagy befolyása van a' sérelmek' veszedelmes és halálosságukra. A' sérelem módjára és lépcsőjére nézve egészen hasonló sérelmek másképp hatnak a' gyermekekre, mint a' férfira vagy aggra. Kis gyermeknek gyenge alkata, érzékenysége és gyengesége miatt, kisebb erőszakok és káros befolyások is igen veszedelmesek és halálosak lehetnek. Fiatal korban a' felmagasztalt érzékenység és ingerlékenység miatt minden inger nagyobb foganatú. Az ifjúság' nagyobb bővérősége könnyen

szerezhet tetemes vérzéseket, mit azonban az élénkebb áthasonlás és visszatermődés könnyen kárpótol. — Fia-
tal egymik inkább hajlandók kifíczamodásokra és csont-
hajlásokra, nagyobb korúaknál pedig a' csont-nagyobb
törékenysége miatt, könnyen támadnak csont-törések.
— Általánosan fiatal korban, nagyobb gyógygyerő és
élénkebb visszatermődés miatt, némelly sérelmek orvo-
solhatók, mellyek később korban halálosak, vagy or-
vosolhatlanok; ilyenek némelly fejsérelmek, csonttörések.

§. 236.

Legközelebb a' sérelmek' megítélésénél tekintet-
be jö a' megsértett' neme; a' nemző részek' tu-
lajdonságain kívül minden sérelemnél az asszonyi élet-
műség' egyéb különbségeit is meg kell fontolnunk,
u. m. nagyobb érzékenységét, petyhüdtobb alkatát, na-
gyobb bővérűségét s' a' t. különösen veszedelmesek mind
a' terhesség' idejében ejtett sérelmek, először, mert
azt háboríthatják; 2szor, mert ekkor a' felmagasztalt
érzékenység miatt fogantjai sokkal nagyobbak, orvos-
lások is sokkal nehezebb.

§. 237.

A' megsértett egész testi alkotása a' sérel-
mek' megítélésénél hasonlóan nevezetes. Egy erős,
edzett testi alkat általában minden erőszakot jobban
áll ki, melly gyenge, finnyás egymikre nehezen hat
be. Fejsérelmeknél tekintetbe jön a' csontalkat' ereje.
Még a' mérséklet, külön czség (*idiosyncrasia*),

és szokás is fontolóra vétetik, minthogy a' tőlök származó általános vagy különös ingerlékenység szerint a' sérelmek némelly személyekre veszedelmesebben hatnak bé mint másokra.

§. 238.

A' megsértett' egészségállapota is különös vigyázatot érdemel, nevezetesen arra nézve, ha a' megsértettnek bizonyos beteges hajlandósága, vagy már kimivelt betegségei volnának. Így guta-ütéses hajlamú embereknel veszedelmesebbek a' fejsérelmek, tüdősorvadásu testi hajlamnál a' mellsérelmek, némelly embereknel, kik vérzésre különösen hajlandók, különben csekély külső sérelmek is igen veszedelmesek, sőt halálosak lehetnek. — Végtére minden sérelmek veszedelmesebbek és könnyen halálosak lehetnek olly embereknel, kik valami kifejlett betegségben szenvednek. (Akár hideglelésben, akár senyvekben, súly-, köszvény-, görvély-, vagy bujasenyvben 's a' t.)

§. 239.

A' megítélésnél főkép fontolóra kell venni a' képeleti hibákat és helybeli életműves betegségeket, mellyeknél fogva egy megsértett egymiben különben csekélyebb erőszakra veszedelmes, sőt halálos sérelmek okoztatnak. Ide tartoznak a' belek' rendkívüli helyzete (p. o. hol a' sziv a' jobb oldalon, a' máj a' balon van; a' gyomor mélyen a'

köldöktájjon, a' lép elől, a' húgyhólyag magosan fekszik 's a' t.), a' nagy vérerek' szokatlan folyamatja, sérvek (*herniae*), iszamok (*prolapsus*), uterus- és vérerdaganatok, (*aneurysmata et varices*), a' szívben és nagy vérerekben pöfetegek (*polypi*), a' tüdőben genyfészkek (*vomicae*), a' koponya' csontjain lágy helyek volnának 's a' t.

Haller feljegyzé, hogy a' lékezés (*trepanatio*) után, a' kivájt csont helyébe csak egy kéreg' (*callus*) neme jön, melly egy botnak könnyű ütése által halálosan megsértetődhetik.

§. 240.

Végre a' testi és lelki állapot, mellyben a' megsértett a' történt sérelem' idejében van, részegség vagy józanság, harag és boszú vagy csendes lélekállapot, álom vagy ébredtség tetemesen folyhat bé a' sérelem' kimenetelére. — Fejsérelmek részeknél vagy haragra fellobbantoknál könnyebben okozhatnak agybeli érzéket, mint más körülményekben egészségeseknél. Hasonlóan mellsérelmek könnyebben mennek gyuladásba által.

§. 241.

Ezen testbeli egymiségű viszonyok tehát megalapítják a' sérelmek' egymisen szükséges halálosságukat; de még a' történt sérelem' helye és ideje oka lehet, hogy egy különben nem szükségkép halálos sérelem egyes esetekben egymisen szükségkép halá-

lossá váljon. A' sérelem' ideje és helye t. i. és az |ezek-
ből eredő káros fogانات nem számláltathatnak t ő r-
t é n e t e s b é f o l y á s o k k ö z é , hanem a' sértő cse-
lekedethez mint tettdolgok tartoznak.

Ha tehát az időtől és helytől függő körülmények,
mint éjjeli idő, magányos vidék, segítség' hiánya,
általában hiányzó vagy elkésett műbeli segítség, ked-
vetlen idő befolyások, mellyek egy megsértésre hatnak,
és a' különben nem halálos sérelmet halállossá teszik : ak-
kor ez nem történetesen, hanem egymisen - s z ű k -
s é g k é p halálos lesz, a' külső körülmények' egymisége
következtében.

Negyedik meghatározási elv.

§. 242.

A' sérelmek' halálosságát meghatározzák azon
külső befolyások, mellyek a' sérelem után tűn-
nek fel, nem általa idéztetnek elő, és azért csupán t ő r-
t é n e t e s e k . A' f e n e m l i t e t t n é z e t s z e r i n t e z e n b é -
folyásokat jól meg kell különböztetni azon viszonyok-
tól, mellyek a' megsértett' egymiségén alapúlnak, és
mellyeknek behatásokra a' sérelmek egymikép szüksé-
gesen halálosak lesznek; mert itt nem értjük azon
befolyásokat, mellyek a' különben orvosolható sérelmet
történetesen halállossá teszik, hanem olyakat, mellyek
a' megsértő' hozzájárulta nélkül következéseket hoz-
nak elő.

Példákból ezen állítás érthetőbb lesz: Ha valaki egy magába nem halálos vagy veszedelmes sérelmet kap, mely egy káros gyógyszerre, ügyetlen sebészi bántásra, elmulasztott vigyázatra, vagy egy hozzájáruló járványos betegségre halálba menne által: a' halálosság a' sérelemre nézve történetes volna, mert mind ezen viszonyok nem a' sérelemtől idéztettek elő. — Továbbá ha egy megsértett a' nyújtott műbeli segédelmet el nem fogadná, vagy használatát elhalasztaná, ez nem a' sérelemnek tulajdoníthatatik, és azért a' következő halál történetes volna. — Ellenben ha egy megsebesedett, magányos helyen sokáig segedelem nélkül fekvő marad, és a' különben nem halálos sérelem nagy vérzés miatt vagy a' levegő' befolyása, nagy hideg vagy meleg' következtében meghalna, halálossága a' sérelem által idéztetvén elő, egymáson szükségkép halálosnak tekintetik.

§. 243.

Külső történetes befolyások, melyek valamely sérelem' halálosságára behatnak, a' következők: az éghajlat, évszak, levegő, időjárás' viszonyosságai, a' meleg és hideg, uralkodó járványos betegségek, a' megsértett' általviteli módja, gyógyítása alatti lakása, életrendje és magaviselete táplálására, mozgására és nyugalmára, álmára és ébredtségére nézve, lelki viselete, végre orvosi és sebészi gyógyítása. A' birónak ki kell nyomozni: vajjon ezen befolyások mások' eszközlésével vagy a' nélkül mivelnek-e, és így csupán a' sérelemből következnek 's nem történetesek-e? mit az orvos némiképp felvilágosíthat.

§. 244.

Csekély és nem veszedelmes mindennemű sérelmeket, melyekről meg vagyunk győződve, hogy magoktól halálos kimenetelök nincsen, ha később történetes befolyások által halált okoznának is, a' törvényes következtetések miatt nem mondjuk történeteseknek, hanem csupán nem halálosoknak. A' halál' okát t. i. nem lehet keresni a' sérelemben, (melly arra csak egy távollevő alkalmat nyújt), hanem más, nem tőle függő, következőleg csupán történetből halálos befolyásokban, p. o. káros orvoslásban, mint ha egy egyszerű vágott sebbe mérget tétetnék, vagy egyszerű csonttörés igen szorosan bekötetnék, és így üszög támadna, vagy ha a' nyújtott segedelem el nem fogadtatik, a' kötések szántsándékkal leszakíttatnak, és így a' különben nem veszedelmes sérelem halált okozhat; a' sérelem pedig törvényes értelemben nem halálosnak mondatik.

Megengedhetlen határozási elvek.

§. 245.

Az elmondott határozati elveken kívül, a' törvénytudók és némelly törvényszéki orvosok a' sérelmek' halálosságuk' megítélésére még más elveket is felhoztak, melyek azonban a' halálosság felül való orvosi ítéletben épen nem, vagy csak igen korlátolva jönnek tekintetbe. Illyenek:

A' sérelemnek műbeli segítség általi gyógyíthatósága; ezt sem a' törvény, sem az orvostudomány' elvei szerint nem lehet alkalmaztatni törvényszéki ítéletnél. Mihelyest meg van bizonyítva, hogy a' jelenvaló esetben a' sérelem a' halált mint egy testkép mivelő ok hozta elő, vagy más szavakkal, hogy a' halál a' sértő' cselekedet' következése; az ölés mint tettdolog meg van állapítva. E' mellett mindegy, ha a' műbeli segedelem általában, vagy korábban és célirányosabban használva, a' halált elháríthatta volna. — Valamelly sérelem' gyógyíthatósága csak ott lehet a' törvényszéki orvosi vizsgálat' tárgya, hol kitudódnék vagy állíttatnék, hogy a' halál' oka nem a' sérelemben, hanem főképp az orvos' vagy sebész' hibás, vagy ártalmas bánásmódjában volna.

§. 246.

A' sérelem és halál közti időköz kétséges esetekben a' törvénytudóktól elhatározási elvül kívántatott, hogy egy bizonyos idő' lefolyása mulva a' halál ne tulajdonítassék többé a' sérelemnek. Azonban mind ezen próbák helytelenek és hasztalanok voltak.

Mert ezen időközökből a' halálosság' nagyobb vagy kisebb lépcsőjéről, szükséges vagy történetes halálosságáról bizonyos ítéletet nem lehet hozni, és a' hosszabb vagy rövidebb időköz közömbös, ha meg van bizonyítva, hogy a' halál a' sérelemből eredett. A' sérelmet hamar követő halál nem mindig annak fo-

ganatja, néha okbeli viszonyban sem állanak egymás közt, p. o. ha egy ember, valami ártatlan, a' szárán vagy altestén ejtett szúrássra gutaütésben, vagy egybelső ütérdaganat-szétrepedésen halna meg, szinte úgy hosszabb időközöböl sem lehet bizonyosan következtetni a' sérelem nem halálosságát. Hiteles és többszöri tapasztalások szerint szükségkép halálos sérelmek után még az élet több napokig, hetekig, sőt hónapokig eltarthat.

§. 247.

A' sértő eszköz' halálos vagy nem halálos minemősége egy a' sérelem' halálosságáról való orvosi ítéletet nem változtatja meg. Mert (1ször) a' büntörvénytudósok különbféle értelmet tulajdonítanak egy halálos szerszámnak (*instrumentum lethale*); és 2szor) nincs kétség, hogy egy nem ölésre szánt vagy arra nem igen alkalmas szerszámnak halált okozni, ellenben egy gyilkoló szerszámmal csak csekély sérelmet ejteni lehet. A' törvényszéki orvosi ítélet csak azon erőből hozatik, mellyel a' szerszám használtatott és a' lelt fogamatokból.

A' test' bonczolásánál szükséges, hogy a' törvényszéki orvos a' sértő szerszámot, ha jelen volna, a' sérelemmel összev hasonlítsa, hogy az ide tartozó különös törvényszéki kérdésekre felelhessen. — A' bünperes bírónak a' sértő szerszám' minemősége és annak használata a' bün' elítélésénél fontosabb.

§. 248.

Történetikép nevezetes a' setét előkor' hiedelmét említeni, hogy egy megöletett' holt teste, a' gyilkoló' érintése vagy csak közelítése által véreznék. Még a' mult században ezen népi hiedelem ellen kikelni méltónak tartották a' törvénytörvényszéki orvosok.

§. 249.

Az eddig felhozott általános elvek szerint egy történt sérelem' halálosságát illető v á d a k is megítéltetnek. Hol a' bonczolás' eredménye egy bizonyos betegség állapotot a' halál' okának kimutat, ott könnyű az ítélet; ellenben nehéz, ha eleinte látszólag nem halálos, de tökéletlenül orvosolható sérelmek után bajok maradnak hátra, mellyek az életet veszélyeztetik és előbb utóbb halálosak lesznek. Az egyes esetben előforduló viszonyokból hozza az orvos ítéletét egy sérelem' szükségképi vagy történetes halálossága vagy nem halálossága felől.

MÁSODIK FEJEZET.

Az életre szükséges külső ingerek' megfosztásából vagy feleslegéből eredett halál nemek.

§. 250.

Az élet' fentartására szükséges először az életműség' hibátlan alkata, de ezen kívül még bizonyos külső ingerek' állandó befolyása, mellyek az életműbeli rendszereket munkásságaikban támasszák és fen-

tartsák: következőleg az élet általánosan kétféleképp háboríttathatik meg, vagy egészen elnyomódik: az életműves alkat' megsértése által (mitől az első fejezetben szólottunk), vagy az életre elkerülhetlen ingerek' rendetlen befolyásai által.

Az élő tehetség' fentartására szükséges külső ingerek: a' levegő, a' tápláló szerek, és a' meleg. Ezen ingerek' megfosztásuk főképp, de még rendetlen minéműségök, vagy felettébb behatásuk is halált okozhat. A' törvényszéki orvostudományra nézve a' nevezett ingerek' megfosztásából eredt nevezetes halálnemek: megfúlás, éhhalál, és megfagyás. A' szerfeletti külső ingerek' behatásából okozott halál pedig villámból származhatik.

I. Levegő' megfosztásából halál eredt nemek.

§. 251.

Minden levegő-megfosztásból, vagy is meggátolt lehelésből származó halál fúladasnak neveztetik; minthogy a' lehelés különféle módon meggátoltathatik, többféle fúladas' nemei vannak, melyek az indító okok' mineműsége szerint különféleképp neveztetnek. Minthogy majd belső kórgerjesztő okokból, majd külső erőszakokból származik a' fúladas, egy beteges és egy erőszakos fúladást különböztetünk meg.

§. 252.

Az erőszakos fúladas többféle módon történik:
1) a' mell' és bordaközi izmok' és a' rekesz-

izom' meggátolt munkálása által; ez történhet a' mellnek és hasnak erőszakos összehúzására és nyomására, érzékeny embereknél az oldalak' tartós csiklandozására; ezen okok által a' mellkas' kitágulása és összehúzása közt való viszony felakad, vagy folytonos erőszakos testi munkára, nevezetesen erőtetett futásra (Mint történik szarvasoknál űzött vadászatokon.)

2. A' levegőnek a' lehelő életművekbe megakadályozott bemenete fuladást okozhat, és ez különféle módon történhetik: a) az orr' és száj' bédugulása, vagy b) a' lehelőgége' bezárása által, akár belülről, ha mindenféle idegen testek, mellyek olykor a' garatban találtnak, bétömik a' száj, vagy a' nyelv visszahajtatik, mit a' kétségbe esett szerecsen rabszolgák öngyilkolási czélból többször (elkövetnek, *) vagy pedig kívülről, megfojtás, fulasztás vagy felakasztás által.

*) Ezen halál' nemét már Galenus említette, de az újabbnál még is kétség támadt, vajjon az emberi nyelv' csekély mozgékonyságánál fogva lehetséges-e; ezt azonban, legalább ritka rendkívüli esetekben megbizonyította Magendie egy katona' vizsgálata által, ki a' nyelvfeké' elszakasztása és gyakorlás által képes volt nyelvét a' garatba, a' hátulsó orrnyílások felé, sőt a' nyelcső' elejéig betaszítani; mind a' mellett lehellete meg nem volt gátolva.

3. A' levegőnek általában, vagy legalább a' leheletre alkalmas levegőnek megfosztásából erőszakos fuladás támadhat. A' vízbe fulad-

tak' halála az első módon, rossz levegőbe vesztettek' halála az utóbbi módon történik.

§. 253.

Minden fúladas' nemeinél észrevehető belső változások. Rendszabályos leheletnél a' jobb szívből a' tüdő-üterekbe folyó vér a' tüdőkön keresztül szabadon foly a' bal szívbe. De ha fúladasnál a' lehelés felakad, a' vér a' kinem tárgult tüdőkön keresztül nem mehetvén, a' tüdővérerekben és a' jobb szívben meggyűl. Ebből erednek a' legnehezebb fuladozás' tünetényei, és ezek közt a' fúladas által okozott halál.

§. 254.

De ez imént leirt történeten kívül még más eredménye is van a' fúladasnak. A' jobb szívnek vérrel való megtelése miatt a' felső üresér és így a' torkolat-erek is ki nem ürülhetnek. Tehát a' fej véreireibe torlódik a' vér, és minthogy más részről a' fejüterek által a' vér az agyba folyvást vitetik, agytorlódási tünetények, azaz guta-ütés következik. — Ezen két a' lehelő rendszert és az agyat illető tünetények szoros viszonyban állnak egymással. A' fúladtak' holt testein többnyire mind a' kétféle tünetények' jelei találhatnak, és sokszor egyes esetekben nehéz elítélni, ha a' halál gutaütés vagy fúladas által történt-e? — akkor is, ha a' halál' külső indító oka tudva van; még nehezebb, sőt lehetetlen akkor, ha még az is kérdésbe van. Végre meg kell je-

gyeoznünk, hogy egyes esetekben, melyeknél megfojtás által vagy máskép történt fúladás kétséget nem szenved, ennek minden belső és külső jelei hibáztak, és a' halál rögtöni agy- vagy tüdő - szélhűdés által történt.

Ezen nemű legnehezebb elhatározások azok, melyek egy újszülött gyermeket illetők, ha az anyán gyermekölés felől gyanú volna, erről későbbben lesz szó.

§. 255.

Fúladás vagy guta-ütés által okozott halál a' holt testben következő általános jelek ből esmérhető: a' tüdők' vérrel telve, setét kékek, tömöttek; néha a' tüdők vérerei elszakadtak, a' légsejtekbe és légcsőbe habzó vér kiömölve; a' szív' jobb része és az üres erek nagyon kitágítva és vérrel tömve; azonkívül feldagadt kékes vörös arcz, kiálló szemek, a' szájból kinyomott dagadt nyelv, az agynak és hártýáinak vérerei setét vérrel tömve, és néha elszagagatva találtatnak.

Mind ezen jelek csak azt bizonyítják, hogy a' halál általában megfúlás vagy gutaütés által történt; de azt nem, ha belső betegségi okokból vagy külső erőszakokból származott-e. Azért törvényszéki orvosi tekintetben e' jelek többnyire elégtelenek, és ha kérdés támadna egy erőszakos fúladás felől, szükséges volna mind azon jeleket esmerni, melyek minden különös halálnemét és ennek okait bélyegzik.

§. 256.

A' törvényszéki orvosnak kétséges esetekben el kell határozni, ha egy gyanított vagy állított fuladásnál netalán egy más halál' neme volna jelen; a' fuladás belső okokból (betegségekből), vagy külsőkből hozatott elő; mennyire lehet, elítélje, ha a' halál történet által, a' halott' tulajdon szándékából, vagy más' hibájából történt? — Azért minden egyes halálnemek tulajdon jeleit jól kell esmerni, hogy illy eseteknél legalább valószínű ítéletet hozhasson.

§. 257.

A' mellnek erőszakos összenyomása által okozott fuladás megesmértetik részint a' történt erőszak' és sérelem' külső jeleiből, részint a' laposra nyomott mellkas' megváltozott formájából. — Ha a' fuladás idegen testek által történt, mellyek a' szájüregebe vagy légcsőbe tömettek: azok, vagy legalább nyomai, a' bonczolásnál feltaláltnak. Ha a' megfojtás kézzel vagy kötéllel történt, azon helyek, hova az erőszak még életben alkalmaztatott, véres nyomok (vérelöntődés, *sugillatio*) által esmértetnek meg, mellyek ezen halál' nemének legbizonyosabb esmértető jelei.

Azon esetekben, hol a' külső erőszak' nyomai, nevezetesen ezen véres foltok és benyomások hibáznak, a' törvényszéki orvos nem esmer el erőszakos fuladást, és ha ennek általános jelei volnának jelen, azt belső

okokból származtatja, vagy valamely más halálnemnek tulajdonítja, melyet a' bonczolónak kell kieszközölni. — Azon állítás: hogy egy kötélnek a' nyakon körül benyomása vérelöntődés nélkül, arra mutasson, hogy a' kötél csak a' halál után alkalmaztatott, újabb tapasztalások szerint nem állandó. Arról, hogy egy kötéllel megfojtott ember öngyilkolás vagy idegen kéz által halt-e meg, kétséges esetben csak a' történt védelem' nyomai adhatnak valószínű bizonyyságot.

§. 258.

A' vízbe fuladtak' halálneme's az annál előforduló tünetmények' állandósága felől még a' legújabb tapasztalások sem egyeznek meg. — Azon régi vélemény, hogy a' halál a' vízbe fuladásnál az elnyelt víztől okoztatnék, mint egészen alaptalan, régen eldöntött már. De arról változnak még a' vélemények: a' vízbe merültek fuladás vagy gutaütés által halnak-e?

Vízbe fuladt holt testeken való bonczolati vizsgálatok, és az állatokon tett próbák azt mutatják, hogy vízbe fuladásnál mind a' két halál' neme előjöhet; mind azonáltal fuladás által több ízben történik a' halál, mint gutaütés által. Gutaütésre hajlandó személyeknél a' halál vízbe esésökkor, (melly ijedtség, hideg, megelőző felhevülés után rögtön történik), olly hamar következik, hogy a' fuladásra idő sem marad, 's ezen esetekben annak jelei, nevezetesen a' légcsőben a' tajtékzó nedv, hibáznak. — De hol a' halál lassabban fuladás

által történik, ott azt melleszorulások és egy sikertelen bélehelés megelőzik; ezen halálnemnél tehát a' bélehelés az utolsó cselekedet, innen származik a' habzó nedv, mely a' legtöbb esetekben a' vízbe fuladtak' tüdejök- és légcsővükben találtatik.

§. 259.

A' vízbe fuladás' állandó és lényeges esmértető jeleiről a' különböző nézetek onnan származnak, a' mint ezen halál' neme fuladásnak vagy gutaütésnek tekintetik. A' habzó nedv' jelenlétét a' légcsővekbe és tüdőkhöz sok orvosok egy fő esmértető jelnek állítják, és azt többszöri, embereken való tapasztalásokra, és kivált állatokon tett kísérletekre alapítják. Mások ellenben ezen jelnek állandóságát és bizonyító erejét tagadták. Azonban, noha legtöbb vízbe fuladtaknál találtatik ezen habzó nedv; mégis azt ezen halálnem csálhatatlan esmértető jelének nem lehet mondani, mert azoknál, kik a' vízbe gutaütésben halnak meg, hibázik, és más részről másnemű fuladásoknál is előjöhet.

Walter a' vér' folyó állapotját elhatározó esmértető jelnek állította vízbe fuladtaknál, és az aludt vért mindenkor egy már előbb történt halálnak tulajdonította. Azonban más halálnemeknél, mint villám vagy bódító mérgek által megöletteknél is, folyó állapotban marad a' vér; azért ha bár nem csálhatatlan jel, mégis minden esetben vigyázatot érdemel.

Még kevesebb állandóságuk és bizonyító erejük van más egyes orvosoktól felhozott jeleknek, mint a' kiterjesztett koponya' csontjaiból kicsepegő vér, a' kéz és lábujakon való sebek, a' gége² bezárása vagy nyílása, a' gégefedél³ mechanikai viszonya' következtében, a' gyomorban és belekben talált víz⁴ aránya.

Shrage Dr. az amsterdami vízbe fuladtak⁵ mentő társaság⁶ orvosa, 30 évi tapasztalásából azt következteti, hogy csak azon vízbe merült emberek felélesztethetők, kiknek gégejük a' gégefedéllel még be van zárva, kiknek tehát a' víz még oda bé nem ömlött; ellenben bizonyos halál⁷ jelének tekintí, ha a' gégefedél nyitva áll és a' víz a' szájbol befoly, vagy a' kezét a' gége⁸re tartván, egy főzéshez hasonló hang hallatszik.

§. 260.

Ha a' törvényszéki orvos kérdeztetnék: vajjon egy vízben, mocsárban vagy más nedvben talált holt test valóban vízbe fuladt-e, vagy már holtan esett a' vízbe? és ezen esetben milly halál⁹ nemén halt meg; ha pedig vízbe fuladt, vajjon történetesen, szántszándékból, vagy mások¹⁰ erőszaka által esett-e bé? — Feleletül a' fennevezett vízbe fuladás¹¹ esmértető jelein kívül, a' többi halálnemek¹² jeleire és a' külső sérelmekre jól kell vigyázni, hogy kinyomozhassuk, ha ezek vízbe eséskor, vagy mentőpróbák¹³ alkalmával, vagy a' vízben úszó holt testen, kiálló dorongok, gyökerek, kősziklák vagy halak által támadtak-e, szinte úgy az erőszakot is ki eszközöljük.

Mind ezekre nehezen, sokszor csak bizonytalanul lehet felelni; a' testen talált sérelmek magokban nem bizonyítanak eleget, mivel a' fennevezett módon, vagy öngyilkolás által történhetnek. A' közönségesen talált külső tünetmények nem elég állandók, és más fuladás' nemeinél is taláztatnak, ilyenek: a' bőrön ide 's tova előforduló vörös kékes foltok, tátott száj, szájból és orrból folyó nyál, visszavont nyelv, kékes feldagadt arcz 's a' t. Az úgy nevezett ludbőr sem bizonyos jele annak, hogy a' holtan talált test élve jött a' vízbe; mert az nem csupán a' vízbe eséskor érzett hidegből, hanem más okokból is származhatik, vagy egészen hiányzik, vagy a' halál után megint megszűnhet. — A' törvényszéki orvos tehát csak minden körülmények' jó megfontalásából hozhat bizonyos, vagy lehetőkép valószínű ítéletet.

§. 261.

Azon fuladásoknál, melyek lehelletre nem alkalmas légnekem által okoztatnak, mint a' széngőz, a' forró nedvekből kifejlett szénsav, a' gyúlólég' különféle nemei által, melyek sárcsatornában, sokáig elzárt pinczékben, boltokban, sírokban, kutakban fejlődnek ki, fuladásos vagy gutaütéses halál *) hozatik elő. A' fuladás' általános jelein kívül a' holt testen rendkívül sokáig tartó hajlékonyság és megvehetőszre; olykor a' légutakon setét zöld héj, más esetekben a' gőzbe fuladtaknál a' gyomor-

gyuladás' jelei látszattak. Orron és szájon keresztül rossz szagú hab folyik. Minden esetben a' halált megelőző körülmények és azon hely, hol a' halott találtatott, különös világot nyújtanak.

*.) Tanúsítják ezt a' vérrel telt agyvérerek, mellyek némely boncsolásnál taláztatnak.

II. Eledelek' elvonásából származott halál.

§. 262.

Az eledeleknek kétféle céljuk van; először, a' leg-hatalmasabb ingerek közé tartoznak, mellyek az életművek' élőtehetségeire hatnak, és mellyek által azok fentartatnak; másodszor, az élet' működései által az életműves anyagon okozott veszteséget kipótolják. Az eledelek' megfosztása még inkább ártalmas az emésztő életművek' és általok az egész test' hibázó ingerlése, mint sem a' megakadályozott táplálás által; azért betegek, kiknek ingerlékenységek megváltozott, kik csak csekély ingerléssel bírnak, nevezetesen ideges asszonyok, tébolyodtak, könnyebben tűrik el az eledelek' megfosztását, mint más egészségesek.

§. 263.

Az eledelek' teljes, szakadatlan elvonása, melly hat, tíz napig vagy még tovább folytattatik, rettentő éhséget és szomjúságot, bűdös leheletet, gyomorfájást, undorodást, émelygést és rothadt szagú nedvekből álló hányást okoz; minden elválasztott nedvek élesednek és felolvasztatnak, a' külső érzékek

- gyengülnek ; ájulások, görcsök , rángások, tébolyodás, dühösség, rothasztó hideglelés következnek, míg nem a' halál mind ezeknek véget vet. Bonczolásnál a' holt test fölötte elsoványodva, a' gyomor és belek össze- húzva, gyulladás' és evesedés' jeleivel, felbontott és büdös nedvekkel találhatnak.

Az ilyen éhség-halál' legtöbb esetei csak tengerjárók közt jönnek elő ; azonban megeshetik a' szárazon is, hogy az emberek néha rendkívüli természettünemények, mint hóesések, földesések vagy vízáradások által egyszerre az egész világtól elválasztatnak. Ilyen hosszabb ideig elzártak szerencsés megmentések után tudunkra adták, mennyi ideig képes az ember az éhséget kiállani és az éhhalálnak ellentállani. Ide tartozik a' Lüt tichi kőszén-bányákban 1812-ben történt eset, midőn egy rögtön támadt vízáradás' következtében 69 ember, négy napon túl, eledel nélkül a' földalatt maradtak, míg nem ötödik nap nagy munkával megszabadítottak. Griffith egy kőszénbányába zárt munkás embert említ, ki az éhséget 12 napig állotta ki. Még nevezetesebb azon hét férjfiak' esete, kik 1809 martiusban a' balti tengeren 17 napig egy jég-darabon tartózkodtak, esu- pán olvadt tengeri jéggel éltek, és mégis a' haláltól mindnyájan megmenekedtek; Hufeland közli ezen esetet hiteles kútfőkből. (*Journal der pr. Heilk. März, 1811*).

§. 264.

E' rögtöni erőszakos éhhalálnál a' törvényszéki orvosi vizsgálatnak többször lesz tárgya azon halál- neme, melly az ételek' lépcsőnként nagyob- bított megtagadásából származik. Ez által legközelebb gyengülnek az emésztő és tápláló élet- művek és közvetve az egész test; ebből aztán ered-

nek gyomornyomás, émelygés, hányás, hasmenés; következnek sorvadás, ájulások, ideg gyengülés, sülly, rothasztó hideglelés és végtére a' halál. Bonczolásnál az illy személyek' holt teste nagy mértékben elsoványodva, a' gyomor és belek szokatlan szűkítve, gyuladva, az altest' vérereiben kelletinél kevesebb és felolvadt vér található.

Ezen tárgy inkább az orvosi rendőrséget illeti, nevezetesen a' szegényebb sorsú, házasságon kívül nemzett gyermekek ezen módon vesznek el, különösen olly aszonyoknál, kik bérért illy gyermekeket felvállalnak, az étel' megfosztása, vagy emészthetetlen rossz étel, a' tisztaság' és gondviselés' hiánya miatt, a' halál sokszor, néha szándékkal hozatik elő.

A' kitett gyermekek (lelenczek), hamar halnak meg éhen, ha a' hideg még hamarabb nem öli el őket.

III. A' meleg' megfosztásából okozott halál.

§. 265.

Minden állatnak van azon tehetsége, hogy tulajdon mérsékletét a' külső melegtől vagy hidegtől függetlenül megtarthassa. Az ember e' tehetséggel nagy mértékben bír, és azért képes meleg és hideg éghajlatokban élni; azonban ezen tehetségnek bizonyos határai vannak, és mennél' nagyobb fokú külső hideg vonja el a' test' állati melegét, annál könnyebben támadhat a' halál megfagyás által. Mennél erősebb és edzettebb az emberi test, annál tovább és annál nagyobb mértékben állhatja ki a' hideget.

Mennél több állati meleg vész el a' külső hideg' behatása által, annál inkább összehuzódnak a' bőr' vér

erei, annál nagyobb a vér' tórlódása a' belső részek, nevezetesen a' fej és mell felé. Megfagyásnál a' külső részek megmerevednek, az izmok mozgásra képtelenek lesznek, kábultság, győzhetetlen álm és gutaütéses halál következnek. — Bonczolásnál a' felületes, bőr alatti vérereket kevés fagyott vérrel telve, a' belső ereket pedig, nevezetesen az agy' ereit nagyon kitágulva, sőt szétrepesztve, az agyüregekben a' vért kiömölve, az egész testet feszesen, a' nedveket mind fagyva találjuk.

Betegés, gyenge személyek, kis gyermekek, kivált újszülöttek még kisebb hidegben is elvesznek, a' megfosztott meleg' ingere az idegek' munkálódásait gyengíti vagy egészen elnyomja. Ezen halál' neme különösen lelenczeknél és újszülötteknél fordulhat elő, hol valamely más erőszakos halál' jelei hibáznak.

IV. A' külső ingerek szerfeletti befolyások által okozott halál.

§. 266.

Az ide tartozó halálnemek azoktól választattak el, melyek sérelmekből vagy az életműves alkat' tete-
mesbb megcsonkításából származnak; habár a' szóban levő haláleseteknél hasonlóképp az életművezetség' változásai okozzák a' halált, ezek olly keveset tűnnek fel, hogy a' holt test' bonczolásánál mindenkor fel sem tá-
láltatnak.

Ide tartozik főképp a' villanyos ütések és a' menny-
kő által okozott halál, és ennek legközelebb oka
az idegrendszer' megrázása 's életműves alkatának szét-
bontása, mi által az életre elkerülhetetlen idegek' mun-
kálkodása felakad. — Ollykor a' villámtól sújtott teste-
ken vérelöntődések, veres, ágas vonások látszanak a'
háton vagy más részeken; de ezek nem olly állandó
tünetmények, hogy lényegeseknek tekintethessenek. A'
holt testek ezen halál' neme után igen hamar rothatnak,
és vérök szokatlan folyó állapotban találhatók.

§. 267.

Azon halál is, melly nagy, rögtön felger-
jesztett szenvedélyekből támad, hasonlóan ide
számláltatik. Nagy harag, öröm, ijedés nem ritkán rögtön
halált okoztak. A' tulajdonképi halál' oka itt sem
világos, és hihetőleg a' villám okozta halállal hasonlóan
magyaráztathatik. Némelly esetekben, különösen nagy
haragra rögtön támadt halálnál a' gutaütés' nyomai
látszattak; de ezen tapasztalás sem olly állandó, hogy
minden esetben a' halált guta ütéstől lehessen szár-
maztatni.

V. Az emberi test' önelégetéséről.

§. 268.

Az emberi test' öngyuladása és önelé-
getése (*incendium spontaneum, combustio spontanea*)
régii időkben mesének tartatott, már most elnemfogúlt

természet buvárok' többszöri hiteles tapasztalása által kétség kívül be van bizonyítva. Ezen általában ritka és még talányos halálneme a' törvényszéki orvos' figyelmét annyival inkább megkivánja, minthogy egy részről ha meg nem esmertetik, az e' módon veszett halott rokonai a' gyilkosság' gyanujába hibáson jöhetnek, más részről pedig gyilkosok ezen halál' nemét állíthatják, hogy tettöket eltitkolhassák.

A' mit az önelégetésről tetteleg az eddigi tapasztalások' összeállításából tudunk, a' következendőben áll: idült személyeknél, főkép asszonyoknál, különösen ha ittasok, igen kövérek és keveset mozognak, testök rögtön tüzet fog, melly rövid idő alatt az egész testre elterjed, azt elégeti és fel bontja, úgy hogy többnyire csak a' végtagok és koponyacsontok találtattak maradványul. — Az önelégetés' tulajdon története még nincs meghatározva. A' régiebb szerzők azt főkép a' szerfeletti égettbor ivásnak tulajdonították, melly az egész testet keresztül hatja. K o p p azt inkább a' sejtszövetben és a' test üregeiben meggyült gyúló szesznek és a' villanynak tulajdonítja, D'upuytren azt nem annyira a' borszesztől, mint a' sok állati kövérségtől származtatja; ezt bizonyítja az, hogy sovány, száraz emberek soha meg nem gyúltak; azonban szükségesnek tartja egy külső láng' hozzájárultát, melly nélkül a' test magában meg nem gyúlhat.

Kétséges peres esetekben főképp felvilágosítást ad a' láng' minéműsége, mely több esetekben borszesz neműnek és vizáltal el nem olthatónak találtatott; úgy-mint azon tapasztalás, hogy a' tűz más közel fekvő és könnyen meggyúlható tárgyakra nem terjed, és egyéb körülmények, az elégetésnél észrevett tünetényeivel, az elégettek' életmódjokkal és test alkatokkal össze állítva megjegyzésre méltók.

HARMADIK FEJEZET.

Kétséges öngyilkolási vizsgálatok.

§. 269.

A' polgári köz bátorság és a' büntető törvény' célja szorosan megkívánják, hogy minden olly esetekben szoros vizsgálatok történjenek, hol kétséges volna: vajjon egy erőszakos halál a' halott' tulajdon keze, vagy mások által hozat-tatott-e elő? Ezen kérdésre felelni a' törvény-széki orvos tartozik, a' mennyiben azt testi jelekből és orvosi elvekből megteheti, de ez mindég a' legnagyobb vigyázattal történjen, részint a' nyomos törvényes következtések miatt, melyek általa a' vizsgálatokra báramlanak; de főképp, mivel leg több esetekben nehéz, sőt lehetetlen testi jelekből és az orvos-tudomány' elveiből arról bizonyos ítéletet hozni. Ha pedig a' megöletett' halála nem egyszerű, hanem szövődött, (mint az tébolyodtaknál többször találtatik), annál nehezebb lesz ezen kérdésre bizonyosan felelni.

§. 270.

Lőtt sebeknél a' helyzet, mellyen keresztül ment a' lövés, és a' seb' iránya néha utasításul szolgál; ha a' lövés nem ment be egy olly helyen, hova a' megöletett semmikép sem férhetett, a' következés még nem egészen csálhatatlan, mivel sok lőtt sebek ollyanfélék, hogy tulajdon kézzel szinte olly könnyen ejtethetnek, mint egy más által, azok pedig, mellyeket az öngyilkosok választani szoktak, p. o. szájba a' szápadlaton keresztül, mások' segítségével vagy álomban is megtörténhetnek rajtok. Mellék körülmények egy öngyilkolás' meghatározására sokat tehetnek, így ha egy megöletett' kezében fegyver találtatik, ha ujjai a' puskaportol megkormosodtak 's a' t. Azonban meg kell jegyezni a' törvényszéki orvosnak, hogy illyen körülmények csak feltételes bizonyóságot adhatnak.

§. 271.

Szúrásoknál is sokszor kétség támad, vajjon idegen vagy tulajdon kéz által ejtettek-e, nevezetesen a' mell' előrészn, a' nyakon és az altesten tett szúrásoknál. Mindenkor jól meg kell vizsgálni a' helyet, hol béhatott a' szúrás, és az irányt, mellyet követett, mert ezekből néha bizonyosan, legalább igen valószínűen kitetszik, hogy a' seb idegen kéz által ejtetett.

§. 272.

Metszések, kivált a' nyakon, általában öngyilkolást gyaníttatnak. Vallásos őrütségből származó gyilkosok más részeken is ejtenek tetemes metszéseket. Hol több metszések találhatók, arra kell ügyelni, vajjon azokat a' megholt ejthette-e mind magán? — Mindig minden körülményeket jól meg kell fontolni, mivel mások által is történhetnek minden nemű metszések.

Vágott sebek általában idegen kézre mutatnak inkább, tapasztalásból még is tudva van, hogy öngyilkosok magokon néha kemény vágásokat, még a' fejökön is ejtettek. Ugyan azon elvek szerént, mint a' metszések, ítéltetnek meg.

§. 273.

Akasztság által történt halál mindég inkább gyaníttat öngyilkolást, mert annak erőszakos végbe vitelére egy tulságos testi erő, vagy több személyek együtt kívántatnak meg. Először is a' holt testen a' védelem nyomaira kell vigyáznunk és nem minden külső sérelmet kell kivétel nélkül annak tartani; másodszor a' fúladas' jeleit, nevezetesen a' kötél' nyomán vérelöntődést kell keresnünk. Hol ezen jelek hibáznak, azt gyanítjuk, hogy nem kötél okozta a' halált. A' törvényszéki orvos véleményét nagy vigyázattal adják, mivel egy részről vannak példák, hogy a' halott előbb megfojtott, azután felakasztatott, és így, noha az erőszak semmi nyomait sem mutatja, hibáson öngyilkosnak tartat-

nék ; ellenben öngyilkosok felakaszthatják magokat álló, ülő, térdelő, sőt fekvő helyzetben is.

Összevezúottnál, kiknek testük öszvetörve, beleik szétrepedve vannak ; öngyilkolás vagy más által okozott halál történt-e, testi jelekből elnem határozható.

§. 274.

Vízbe fuladásnál is többnyire ugyanazon bizonytalanság forogfen, ha csak egy 'más előbbi halál-neme' világos nyomai nem látszanak. Külső sérelmeknél, melyek ilyen holt testeken találatnak, arra kell vigyázni, vajjon azoknak mineműségekől ki nem jötszik: a' folyóban történt kemény testek felé való ütésektől, vagy a' kihuzásnál használt szerszámoktól ereütek-e?

Rossz gőzőkben történt fuladás által okozott halál mindenkor igen valószínűen történetesnek, úgy mint a' nyelv' visszahajtásából okozott halál készakaratosnak tekintetik.

§. 275.

Vajjon egy éhség halál szántszándékos volt-e, és az öngyilkolás teljes és szakadatlan, vagy lépcsőnként nőtt koplalás által okoztatott, azt testi jelekből meg nem lehet esmerni, csak a' történetből és az azt követő környülményekből gyanithatni.

Szinte úgy megétetéseknel testi jelekből meg nem lehet határozni, vajjon a' halott maga vette-e be a' mérget, vagy azt mástól kapta? Azon esetekben, hol egy igen rossz ízű méreg (p. o. felnem

olvasztott férjany, rágó sósavas higany) igen nagy mennyiségben találtatik a' holt testben, öngyilkolást méltán gyaníthatunk. Mérges növények által közönségesen akarat ellen, tudatlanságból vagy elcserélésből történnek megétetések.

§. 276.

Azon kérdést: vajjon az öngyilkolást okozó beteges lelki állapot testi okokból és betegségekből származott-e? sok esetekben a' leg gondosabb vizsgálat sem oldja fel. A' most uralkodó gyengébb elveknél fogva, mellyek szerént az öngyilkosok' holt testeivel bánnak, 's a' t. ezen kérdés' elhatározását a' törvényszéki orvosnak nem teszi olly fontossá.

NEGYESEDIK FEJEZET.

A' halál' kétséges elsőségéről való vizsgálatok az egy időben holtan talált személyeknél.

§. 277.

Nem ritkán történik, hogy két személy azon egy időben halva találtatik. Minthogy itt olly esetekben, hol az egy család' tagjaival vagy rokonokkal történik, az örökségi jogok kérdésbe jöhetnek, a' törvényszéki orvosnak meg kell határozni, mellyik halt meg előbb a' kettő közül? Ezen elhatározás többnyire igen nehéz, némelly esetekben lehetetlen. Az elvek, mellyekre az orvos véleményét támasztja, a' következők: rögtöni halálnál a' halálosoknak talán még feltalálható nyomai, a' még egészen meg nem szűnt

élet' jelei, a' gyengébb vagy erősebb testalkat, melly ugyanazon halálos oknak rövidebb vagy hosszabb ideig ellentállani képes lesz. — Ha egy szülő asszony és újszülöttje egyszerre halva taláztatnak, és a' halál elsősége más törvényszéki vagy orvosi vizsgálatokból ki nem tűnne, ott az anya' halálát mindég az elsőnek lehet tekinteni.

Ezen vizsgálatokra főképp alkalmat adhatnak több szemé-
lyeket érő veszélyek, tűz, vízáradás, földrengés, szén-
gőzbe vagy más rossz levegőbe történt fuladás, villám
által 's a' t.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Újszülött gyermekek' kétséges halál nemeiről.

§. 278.

Általánosan minden eddig elő adott erőszakos halálnemei, mellyek a' meglett embereket illették, az újszülött gyermekeket is érhetik; de minthogy ezeknél még olyan halálnemek is történhetnek, mellyek meglett embereknél nem is fordulnak elő, és mint-hogy az erőszakos halálnemek' elítéléséhez tartozó alapelvek gyermekeknél változnak, és sok esetekben még a' szülés után a' gyermek' kétséges élete felül vizsgálatokat teszünk; azért szükséges ezen tárgyról különösen értekezni, sőt fel lehet venni, hogy ezen tanítás az elhatározások' nehézsége és az azokból származó nevezetes törvényes következtetések miatt a' törvényszéki orvostudomány' legnyomósabb részeihez tartozik.

§. 279.

Minden esetben, hol egy holtan talált újszülött gyermek' kétséges halálneme felül gyanú támad, az igazság' kiszolgáltatása végett, a' törvényszéki orvosnak a' következő kérdések tétetnek.

1. A' gyermek érett-e, vagy éretlen, az az koraszülés volt-e, és ezen esetben életre nem alkalmas magzatletétel. vagy életre való koraszülés?

2. A' gyermek halva jött-e a' világra, vagy születése után élt-e még?

3. Az utóbbi esetben, természetes vagy erőszakos halállal halt-e meg?

4. Vajjon az erőszakos halálnál testi jelekből kitetszik-e, hogy a' gyermekben talált erőszak' jelei az annyától vagy mástól készakarva ejtettek, vagy azok talán csak a' születéstől származnak?

Az első kérdés' felelete a' magzat' érettségéről az első szakaszban előhozott elvekből következik. A' második kérdés a' tanításnak legszövevényesebb és legnyomósabb vizsgálatait felhívja, és csak annak megfejtése után jöhetnek elő a' többi kérdések is. Azon kérdés' megfejtése végett tehát igyekszik a' törvényszéki orvos, bonczolásnál olly jeleket feltalálni, melyekből bizonyosan kitetszjék, hogy az életre elkerülhetlen munkálkodások (nevezetesen a' vérkeringés és a' le-

hellet) a' szülés után végbe vitettek. A' mit főképp a' tüdők' próbája megbizonyíthat.

§. 280.

A' régiebb vízben tett tüdők' próbája (*docimasia pulmonum hydrostatica*) azon próbatét, mellyet egy holtan talált újszülött gyermek' tüdeivel egy elegendő mély és tiszta hideg vízzel telt edényben csinálunk, hogy azoknak uszása vagy elmerüléséből a' megtörtént vagy nem történt lehelletet ki tudhassunk; a' mit úszó- vagy vizipróbának is neveznek. Ennél lényeges, a' tüdők' külön súlyát a' vízhez való viszonyokban feljegyezni.

Későbbi tanítók a' tüdőkpróba' eszméjét tágabban vették fel, és kívánták, hogy a' külön súlyon kívül még külömféle más a' tüdöket, a' mellüregtet és más szomszéd részeket illő tulajdonságok is számba vétessenek, és azt lehellet próbának méltán nevezték.

§. 281.

Mind az 'egyik, mind a' másik tüdőekkel való kísérlet azon physiologiai elveken alapúl, mellyek a' magzat' életét az anyaméhben és születése után azonkívül megkülönböztetik. — Míg a' magzat a' burkoktól körülvéve és a' méhvizben úszva az anya' méhében foglaltatik, nem lehel; vére sem megy még, mint születése után, a' tüdőkön keresztül, hanem az üres érből a' jobb vagy melső szívpitvarba ömlött vér

nagyobb részint a' peteképű lyukon keresztül a' bal vagy hátulsó szívpitvarba megy által, és azon kisebb rész, melly még is a' tüdők' üterejébe jönne, ebből a' Botall' üteres vezetéken keresztül a' függérbe ürült ki. Következőleg a' tüdők a' magzat' élet idejében más állapotban vannak mint a' magánélő szülött gyermeknél.

A' magzat' tüdeji nem töltik még be a' mellüreget, hanem egy szűk körbe hátul lelohadvan vannak és a' szívbuokot bé nem fedik; setét színűek, kékesek vagy barnák, állományok kemény, tömött, külön súlyuk nagyobb mint a' vizé, azért ha abba egészen vagy részenként tétetnek, elmerülnek; ha keresztül vágatnak, semmi ropogást nem hallunk, kevés vagy éppen semmi vér, levegő sem jön ki belőlök. A' vérhiány miatt nehézségök, a' többi testhez képest, csekélyebb, mint más gyermekeké, kik leheltek. — Az egész mellkas lapos, a' rekesz izom felfelé erősen boltozatos.

A' szülés után rendszerint mindjárt kezdő lehellés által mind ezen részekben tetemes változások történnek. A' lapos mellkas domborodik, a' rekeszizom ellenben elveszti boltozatát felfelé és laposodik. A' lehellés kitágítja a' tüdőket, úgy hogy inkább betöltik a' mellüreget, és a' szívbuok' nagyobb részét befedik; a' tüdők' színe világos veres és fehéres, — csak olykor, ha a' tüdővérerekben több vér foglaltatik, seté-

tebb színűek lehetnek; keresztül vágatva ropognak, levegő és habzó véres nedv ömlik ki belőlök. Mind ezek onnan támadnak, hogy a' kitágult tüdőkből az egyszer bélelt levegő ki nem ürül többé egészen, és ugyan azért külön súlyok (*gravitas specifica*) kisebb lesz, úgy hogy a' vízben úsznak. A' lehelléssel együtt kezdődik egyszersmind a' tüdőben való vérkeringés, és minthogy a' betóduló vér többé egészen ki nem üreseedik, általános nehézségek (*gravitas absoluta*) és a' többi testhez való súlybeli viszonyok nevededik.

§. 282.

A' lehellet' életműveiben ezen változások nem történnek egyszerre, hanem egymásután, különösen egy koraszült gyermeknél, kinek tüdeje még nem olly alkalmas a' lehelletre, lassabban és nehezebben mennek végbe; leg több esetekben, hol a' lehellés részletes és tökéletlen, a' jobb tüdő hamarabb lehel mint a' bal. — Az életművek egyéb változásai, mellyek a' szülés után megváltozott vérkeringésből a' gyermeknél erednek, nevezetesen az üteres vezeték a' peteképanylyuk, a' köldök vérerek és a' véreres menet' benövésai később a' szülés után történnek, és újszülött gyermekeknél, kik igen rövid ideig éltek, semmit sem bizonyítanak.

Az említett történeteket, és a' magzat' 's egy más lehelt gyermek' tüdeje közt való különbségeket egy részről már Galen is tudta. (*De usu partium corp.*

hum Lib. XV.) A' 17-ik században a' bonczolók és orvosok ezen tünetényeket jól esmerték, még is a' reájok alapúlt vízzel való tüdők próbája csak 1683ban alkalmaztatott először a' törvényszéknél. Azolta a' törvényszéki orvosi tudomány' elvévé lett: „ha egy újszülött gyermek' tüdeje úszik, azt bizonyítja, hogy a' gyermek születése után élt és lehelt; ha pedig el merül, azt jelenti, hogy még születése előtt meghalt.“

§. 283.

Azonban mindjárt az első törvényes alkalmaztatásánál ezen próbatét' bizonyító ereje felül vita támadt az orvosok közt, melly az egész 18-ik században tartott, és most sem szűnt még meg egészen. Több tudós és eszes védelmezőji némelly gyengébb ellenvetéseket szerencsésen legyőztek, és használatánál némelly szabályokat állapítottak; de más nyomos ellenvetések elnem döntettek, és ezek újabb, ismételt tapasztalások által megerősödtek. Mivel ezen próbatét' büntörvényes esetekben közönségesen használtatik, mivel annak több igen becsült tanítóktól egy feltételetlen bizonyító erő tulajdoníttatik, szükséges mind az ellenvetéseket, mind azoknak megczáfolásait megösmerni.

§. 284.

1-ső Ellenvetés. „A' tüdő és lehelletpróba csak arról ad bizonyyságot, hogy egy holtan talált újszülött gyermek lehelt-e; nem pedig arról, hogy lehellet nélkül, születése után is élt e.“

Nem lehet tagadni, hogy a' tüdőpróba a' szülés utáni életet lehellés nélkül ki nem eszközölheti, mert az általa jelentett életműves változások mind a' gyermek' lehelléséből származnak. Nyilvános tehát ezen ellenvetés' nyomossága, mert a' büntörvényes vizsgálatoknál (hol gyermekölésről gyanú van) nem azt kérdi a' bíró a' törvényszéki orvostól: ha egy holtan talált újszülött gyermek lehelt-e, vagy ha magánálva élt-e? — hanem azt, hogy általánosan a' szülés után még élt-e? akár lehelt, akár nem.

Már azon eset, hogy egy újszülött gyermek születése után még egy ideig élhet, a' nélkül hogy leheljen, előjön, ha a' gyermek egy hosszú és nehéz szülés után igen elgyengült állapotban, ájulva vagy tetszholtan születik, vagy ha nyulós takony, burokvíz 's a' t. száját és lehellő útjait annyira betömné, hogy csak műbeli segítség által lehelhetne a' gyermek, vagy ha a' mellben és altestben képeleti hibák meggátolnák a' lehellést; vagy ha a' gyermek azért nem lehelhetne, hogy a' szülés fürdőben történt, szája és orra készakarva betömöttetne, születése után azonnal víz alá merítettetné, vagy végtére ha a' gyermek a' magzat burkokkal együtt jönne a' világra. Mind ezen esetekben a' törvényszéki orvos nem képes az újszülött gyermek' élete felül tett kérdéseket a' tüdő- és lehelletpróba által elhatározni.

Minthogy mind ezen esetekben a' gyermeket lehelletében szántszándékkal meggátolva, vagy életétől más módon erőszakosan megfosztva látjuk, kétség kívül következik, hogy ezen próbát azon esetekben nem lehet alkalmaztatni, vagy ha az történnék, hamis ítéletre vezetne. Mind ezekből kitetszik tehát, hogy ezen első és közönséges ellenvetés tántoríthatatlanul megáll, és tanácsos volna ha a' törvényszéki orvos ilyen kétségos esetekben kijelentené: hogy a' gyermek' életéről való kérdést annak születése után, testi jelekből elnem lehet határozni.

§. 285.

2-ik Ellenvetés: „A' tudó és lehelletpróba épen nem bizonyítja meg feltételetlenül a' gyermek' életét és lehelletét a' szülés után; mert a' gyermek a' szülés alatt, sőt még azelőtt is lehelhetett.“

Míg a' magzat a' burokvizzel környezve, a' burkokba be van zárva, a' külső levegővel érintésbe nem jön, és így nem is lehelhet; de az még is lehetséges, hogy a' burkok hasítások és a' viz' lefolyása után elkésne a' szülés, és a' gyermek' feje úgy helyheződnék, hogy a' levegő a' hüvelyen keresztül hozzá férhetne, és így a' gyermek lehelhetne és kiálthatna (*vagitus uterinus*), amiről hiteles és tudós szülészek' többszöri tapasztalásai elegendő bizonyóságot adnak.

Nem olly ritka történet, hogy egy csak fejjel szült gyermek, kinek alteste és melle még a' méhben hátra van, lehel és kiált, úgy hogy a' szük hüvelybe öszveszorított mellkas még nem hátrálja minden esetben, a' lehelletet, és azért meg nem áll többé a' régiebb szerzőktől a' törvényszéki orvostudományba felvett, azon állítás: hogy a' gyermek előbb nem lehelhet, míg feje, melle és alteste nem született, és a' csipőig a' levegőbe nincsen kitéve.

Ezekből következik, hogy egy gyanított gyermekölésnél meg kell jegyeznünk: hogy a' gyermek' tüdejének úszása nem bizonyítja feltételetlenül a' gyermek' életét a' szülés után. Még azt is: hogy egy fejjel született gyermek lehelhet, és azután az anya' hibája és erőszakoskodása nélkül meghalhat.

§. 286.

3-ik Ellenvetés. „A' tüdők' elmerülése nem bizonyíthatja feltétel nélkül a' gyermek' halálát születése előtt; mert bizonyos feltételeknél elmerülnek a' tüdők, ha bár a' gyermek a' szülés után több ideig élt és lehelt volna.“

Ennek bizonyosságára szolgálnak: 1) több régi és új tapasztalásokból szedett esetek, hol a' gyermekek' tüdeji, kik születésök után nyilvánosan több ideig lehelték és kiáltottak, 's még is a' vízben elmerültek. 2) Azon esetek, hol a' gyermeki tüdők' külön-

súlya nevedett meggyült takony, geny, kőkemes keményedés, gyuladás vagy másféle betegség által annyira, hogy a' bennök foglalt levegővel sem úsznak, és elmerülnek.

Tagadhatatlan tapasztalások kimutatják, hogy az élet tökéletlen lehellettel több óráig, sőt napokig tarthat, melly által a' tüdők vagy éppen nem, vagy csak részletesen kitágulnak, következőleg uszásra nem alkalmasak, és ezt tapasztalhatni nem csupán kora szüléseknél, hanem egészen érett gyermekeknél is. Ilyen esetekben a' levegő eljut a' légcsőbe és annak nagyobb ágaiba, de nem a' kisebb ágokba és a' légsejtekbe, a' hangrés' keresztülmenetén pedig kileheletkor hangot képez.

A' tüdők' beteges állapotja által nevedett különbség csak igen ritkán fordul elő, és a' tüdők' szoros vizsgálatából könnyen kinyomozhatók. Ezen esetek tehát nem mutatják a' tüdőpróba' csálhatóságát, mint sem inkább olly személyeknél annak helytelenségét.

Szinte ugy el lehet mellékelni azon ellenvetést: hogy olly esetekben, hol a' gyermek' nagyobb gyengesége, vagy egy légcső ágának mechanikai bézárodása miatt a' lehellés csak az egyik tüdővel történik és az úszik, a' másik pedig elmerül. Ezen esetek' helyes megítélésénél fel kell venni, hogy leg több tapasztalások szerint a' jobb tüdő több nyire előbb lehel mint a' bal, és egy hibás ítélet' elkerülése végett azon szá-

bályt kell követni, hogy a' tüdőpróbát mind a' két tüdővel, egészen és darabonként elővegyük.

Kérdeztetett továbbá: vajjon füládástól okozott halálnál a' tüdőkbe gyült vér nem okozhatja e' egy újszülött gyermeknél azoknak a' vízbe való elmerülését, ha bár a' lehellés még is történt. Erről többszöri tapasztalások bizonyítanak, hogy a' megfult gyermekek tüdei, habár setét színűek és vérrel megteltek, úszhatnak. Bátorságosabb az ilyen tüdő darabokból próba előtt a' vért jól kinyömn.

Ezekből kitetszik, hogy a' tüdőpróbánál való hibák némelly említett esetekben a' szabályok' szorgalmatos követése által elkerülhetők, mindazonáltal megáll ezen ellenvetés fő részében, és a' tüdőpróba kétséges marad.

§. 287.

4-ik Ellenvetés. „Egy holtan talált újszülött gyermek' tüdeje' úszása nem bizonyítja feltétel nélkül annak életét a' szülés után, mert olyan tüdők is, mellyek még nem leheltek, úszhatnak.“ Ez megtörténik:

1. ha egy holtan szült gyermek tüdejébe levegőt fújunk be.

2. ha a' tüdő állományban rothadás által levegő fejlődik ki.

3. ha a' tüdők beteges légrekedés (*emphysema*) által megváltoztatnak.

Hogy egy holtanszült gyermek' tüdejét levegő befúvás által úszható állapotba lehet tenni, kétség kívül el van határozva. — Eschenbach és Haller ugyan kifogásul megjegyezték, hogy egy gyermekölőné a' gyermek' tüdejébe fújni nem fog; de büntörvényes esetekben először azt kell vizsgálni, ha vajjon történt-e gyermekölés; hogy egy anya egy alattomosan szült gyermeket talán levegő befúvás által feléleszteni igyekezett, vagy hogy más, az anyának ellenséges személyek a' holt gyermekbe levegőt fujhattak be.

Kerestettek esmértető jelek, mellyekből a' törvényszéki orvos elítélje, ha a' tüdők' kitágulások természetes lehellés vagy levegő befúvás által történt. Ilyenek:

1. „A' levegő befúvása után tökéletesen ki nem tágnak a' tüdők.“ Ezen jel bizonytalan, mert a' tüdők' nagyobb vagy kisebb kitágulása a' történt befúvás' erejétől függ; ellenben természetes lehellés által sem tágnak egyaránt és minden részben tökéletesen a' tüdők, ha bár a' gyermek néhány napig élt volna.

2. „A' levegő' befúvása által a' mellkas nem tágnul annyira, mint a' természetes lehellés által.“ Ezen jel nem csak bizonytalan, hanem a' gyakorlatban nehezen is alkalmazható, mert azt csak szemmértékből lehet megítélni; mert egyik gyermek' mellkasa, természetes állapotjában domborodtabb mint a' másiké; mert tapaszt-

talásokból kitetszik, hogy tökéletlen lehelletnél a' mellkas csak tökéletlenül tágul ki, 's mert a' tüdők' és mellkas' kitágulása nem történik mindég egyaránt.

3. „A' felfuvott tüdők' keresztül metszésekor nem hallatszik a' ropogó hang, melly természetes lehellet által kitágult tüdők' tulajdona.“ — Nem igaz.

4. „A' felfuvott tüdőkben nincsen habzó vér, és ha a' kitágult tüdőkben vér nem található, a' nélkül hogy a' gyermek vérzés által halt volna meg, ebből a' történt tüdők' felfuását következtethetjük.“

De Schmitt tapasztalásai szerint egy felfuvott tüdő' darabjának nyomására is több vagy kevesebb habzó vér foly ki, és a' tüdőkbe foglalt vér mennyisége nem áll mindég egyenes viszonyban a' lehelléssel, úgy hogy egy holtan szült gyermek' tüdejében is vértorlódások történhetnek.

Mind ezekből kitetszik, hogy a' törvényszéki orvos legnagyobb vigyázat, és minden viszonyok' megfontolása mellett sem képes testi jelekből a' megtörtént levegő befuvást bizonyosan következtetni, hanem legfelyebb azt valószínűen gyaníthatja. Ha ezen gyanú az ügyírásokból, vagy egy különös törvényes vizsgálatból bizonyossá nem lesz, mindig csak egy valószínű véleményt adhat. De kötelessége a' törvényszéki orvosnak bonczolásnál és orvosi véleményében a' lehetséges levegő-befuvást tekintethe venni.

§. 288.

A' második eset, mellyben a' tüdők, még a' lehelés előtt úszásra alkalmasak lesznek, a' tüdők' állományában kifejlett rothadás hasonlóan törvényes esetekben vigyázatot érdemel. Igaz ugyan, hogy a' tüdők azon belekhez tartoznak, mellyek csak későn rothadnak, és hogy ezen állapot bonczoláskor könnyen esmérhető, hogy újakkal a' tüdő darabokból a' rothadásból eredt levegő könnyen kinyomódik, és így a' tüdők' tulajdon különsúlya változatlan marad.

Tanácsosabb még is, és bizonyosabb mindég, olly tüdőkkel, mellyek a' rothadásnak csak külső jeleit is mutatják, semmi törvényes tüdőpróbát nem csinálni. Ott hol a' bevágott tüdőkarélyok' hosszában a' rothadás' foganatában levegő-hólyagocskák képeztetnek, a' tüdők próbatétre nem alkalmasak. Minden esetre a' rothadó tüdők' csupán elmerülésekből lehetne törvényes következtetéseket húzni.

A' tüdőkben kifejlett légrekedés ritka ugyan, de még is lehetséges történet. Azért a' törvényes tüdőpróbánál ez is tekintetbe veendő.

§. 289.

Mind ezek a' tüdők különsúlyokat illető próba ellen felhozott ellenvetések alkalmat adtak bővebb kísérletekre, mellyek újabb időkben a' lehelletpróba neve alatt esmereteseek, és mellyek arra voltak szánva, hogy a'

tüdőpróbát tökéletesítsék és azt kétséges, esetekben lehetőkép felvilágítsák. Ezen célból mind ezen ajánlásokat közelebb vizsgálat alá vesszük.

Plouquet által ajánlott vértüdőpróba azon elven alapúl, hogy a' lehelletnél az újszülött gyermek' tüdejében nem csak levegő, hanem egy időben a' történt kitágulással vér is ömlik a' tüdőerekbe, és azért a' már lehelt tüdők, a' nagyobb vér mennyiség miatt tulajdonkép nehezebbek lesznek, súlybeli viszonyok a' többi testhez képest megváltozik. Ezen változás kinyomozására Plouquet ajánlatta, hogy a' tüdők megméressenek és az egész test' nehézségével összevesszessék; miből kitessék, ha a' gyermek lehelt-e vagy nem. — Az általa tett próbák azt mutatták, hogy egy holtan szülött érett gyermek' tüdejének nehézségök a' testéhez képest olly viszonyban vannak, mint 1: 70; ellenben egy már lehelt gyermeknél, mint 2: 70.

Ezen nagy különbség a' már lehelt és még nem lehelt tüdők' nehézsége közt, Plouquetnél azon reményt gerjesztette, hogy többszöri tapasztalásokból egy közép súlyt lehetend feltalálni, melly a' megtörtént és nem történt lehellésnél bizonyos mértékül szolgálhasson. Ha ezen remény' bételjesedett volna, akkor a' Plouquet vértüdőpróbája sokat érne, és némelly tekintetben a' régi tüdőpróbát felülhaladta volna. Azonban ismételt régiebb és újabb tapasztalások szerint egy olly szabályos viszony ki nem eszközölthetik; azért

ezen próbának is vannak igen nyomas kifogásai, melyek itt következnek:

1. Ujszülött gyermekeknél a' tüdőknek viszonyos súlyok a' testhez képest nem állandó. Az itt előforduló különbségek részint a' tüdőkből származnak, és a' gyermek' nemétől, a' tüdők' beteges állapotjoktól, gümöcsöktől, gonyedéstől, keményedésektől, viz vagy takonytömegektől határozottnak el; részint a' testből erednek, a' mint az izmosabb vagy soványabb; még a' természet szabad képelését is tekintetbe kell venni, mely belső részeknél az alkatra és nagyságra nézve annyira változhat, mint a' külsőknél.

2. Azon esetekben, hol a' gyermekek vérzés által halnak meg, és a' tüdejekben semmi vér sem található; úgy mint

3. akkor sem alkalmazható ezen próbatét, ha a' gyermek születése után élt ugyan, de nem lehel.

§. 290.

A' Danieltől ajánlott tüdőpróba az előbbivel abban egyez meg, hogy hasonlókép a' tüdők' súlyát veszi tekintetbe; de attól eltávozik, hogy eredményei nem alapulnak a' tüdők és test közt való viszonyos súlynevekedésén, hanem az általános tulajdon súly nagyságán, mely a' beömlő vértől származik. Daniel azt állította, hogy a' tüdők lehellés után, nagyobb kiterjedések miatt, vízben súlyokból több latot

vesztenek, a' viz ellenben súlyán ugyan azt nyeri. Ennek megmérésére egy különös készüléket ajánlott. Azonkívül a'mellkas' kiterjedését tekintetbe veszi, és az azon történt változásokat egy zsínórral megméri.

Ezen probatét ellen is a' fennevezett kifogások szólnak; mi a' lehellés által a' mellkas' kitágulását illeti, csak ugyan bizonyos, hogy az megtörténik, de a' mérték' határozatlansága és más fennevezettérek miatt ezen esmertető jel sem elégséges.

Bernt és Wildberg az úszó tüdőpróbát Ploucquet és Daniel próbatétekkel egyesítve törvényes eseteknél egy különös készüléttel alkalmaztatja. Ez ellen Henke más nagy érdemű tanítókkal (Mende, Orfila, Schmitt) igen nyomas okoknál fogva nyilatkozott.

§. 291.

A' tüdőpróba ellen előszámlált ellenvetésekből következőketjük:

1. Hogy az úszó tüdőpróba szinte úgy, mint az úgy nevezett lehelleti próba egy bizonytalan, némelly csalódásoknak, kétségeknek és korlátozásoknak alávetett kísérlet.

2. Sem az úszó, sem a' lehelleti próba, sem a' Daniel és Ploucquet uraktól ajánlott módosítások nem képesek egy újszülött gyermek' életét lehellés nélkül kieszközölni.

3. A' tüdők' uszása és a' lehelletipróba' tünetei (domborodott mellkas, világos színű, kitágult,

puha állományu tüdők 's a' t.) a' gyermek életét a' szülés után bizonyosan el nem határozzák.

4) Sante olly bizontalan a' gyermeknek születeése előtt történt halála is, melly a' tüdők' elmerüléséből, és a' lehelletpróba' tünetényeiből (lapos mell, fedetlen szivburok, tömött tüdő állomány, a' rekeszizom felfelé való domborodása) követeltetik.

5. Még a' Meckel, Metzger és mások által ajánlott módosításokkal sem lehet ezen kísérletekre csallhatatlan, hanem csak valószínű itéletet hozni.

6. Büntörvényes tekintetben főkép érdekes, hogy ezen kísérletek némelly esetekben egy gyermekülésről gyanús asszonynek igazságtalanul kedveznek, úgy mint azt más esetekben ártatlaptól kárhoztatják.

E' szerint a' tüdő és lehelleti próbának magában csak kevés bizonyító ereje van, és azért bünperes esetekben csak mellék bizonyság (*documentum subsidium*) gyanánt szolgálhat. Mindazonáltal minthogy a' törvényszéki orvosi gyakorlatban közönségesen felvan véve, minthogy bizonyosabb próbánk nincsen és vigyázattal használja sok esetekben legalább igen valószínű itéletre vezet, szükséges azt vigyázattal és az előszámlált ellenvetések iránti tekintettel vinni végbe, és a' többi esmértető jelekkel öszve állítani.

A' tüdőpróbánál szükséges rendszabályak egy részről a' lehelletipróba' tünetényeit, más részről az úszó próbához tartozó technikai bánásmódot illetik, mint:

a' tiszta hideg viz' használata egy elegendő mély és tágas edénybe, melybe először a' tüdöket a' szívvvel együtt, azután a' tüdöket magokban, az egyes tüdőkártyákat, és végre mind a' két 'tüdő' szétmetszett darabjait a' próbának kitesszük.

§. 292.

Azon elvnél fogva : hogy a' magzatnak máját a' köldök vérerek több vérrel látják el, mint a' többi vérerek, és hogy egy újszülött gyermeknél a' méh-lepénytől való elváláskor ezen vértorlódás megszűnik ; hogy tehát hihetőkép egy a' születése előtt meghalt gyermek' mája nehezebb és bővérebb, mint egy újszülött gyermeké, ki már a' köldökszínór' alakótese után halt meg, Autenrieth azt vélte, hogy a' máj' súlya az egész testhez képest elég állandó viszonyban állhat, mely a' szerint különböznék, a' mint az újszülött a' lehelés előtt vagy az után meghalt. A' Tübingeni orvosi kar' felhívására ezen tárgyról többféle vizsgálatok történtek, melyek' eredményei nem mutattak elegendő és állandó különbségre, és azért mind eddig a' máj-próba a' törvényszéki orvosi gyakorlatba fel nem vétetett.

§. 293.

Még a' húgyhólyagpróba is esmertető je-lül ajánlatott a' gyermeknek születése utáni kétséges élete' elitélésére. — A' Physiologiából tudjuk, hogy a' húgyhólyag' kiüresítése nem csak izmai' összehu-

zása által történik, hanem hogy a' lehellet is részesül benne, minthogy ahhoz a' bélehelléskor leszálló rekeszizom' nyomása az altest' beleire megkívántatik. Ebből azt következtették, hogy olly gyermek már lehelt, kinek húgyhólyaga üresnek találtatott.

Nagy bizonyító ereje ezen jelnek sincs, mert megeshetik, hogy a' szülés alatt vagy után, egy holt gyermek' hasára történt nyomás által a' hólyag kiüresítetik, annál könnyebben, ha a' zárizma nem úgy, mint egy élő gyermeknél, ellentáll. *) Lehetséges is, hogy a' gyermek születése előtt a' méhben már hűgyozott, úgy hogy gyermekek egészen üres húgyhólyaggal jöhetnek a' világra. Azt is fel kell vennünk, hogy el sem lehet itélni a' húgy' mennyiségét, melly egy újszülött gyermek' hólyagában jelen legyen: végre nem olly ritka, hogy gyermekek születések után csak 6-12 óra múlva hűgyoztak. — Célirányos lesz azonban mindég bonczolásoknál a' húgyhólyag' állapotot is tekintetbe venni, hogy miatta a' bonczolás' tökéletessége ellen semmi kifogásnak helye ne legyen.

*) Schäffer szerint ez csak leányoknál történhetik, fiuknál a' teljes húgyhólyagot még akkor sem lehet egészen ki üresíteni, ha a' felnyitott hastakarókon keresztül a' hólyag kézzel összveszerítatik.

Még csekélyebb érdekű és bizonytalanabb esmérhető jel, melly szerint a' g y e r m e k s z u r o k' kiüresítéséből a' szülés után a' gyermek' életére következtetést huzni akartak, mert közönséges tapasztalás szerint a'

szülés előtt meghalt gyermekeknél is kifoly a' gyermekszurok.

§. 294.

Mint egy igen feltűnő tünet, a' V é r ö m l é n y e k (*sugillationes, ecchymoses*) is különös esmertető jelül nézettek. Azon elvből indulván ki, hogy folyvásti vérkeringés, következőleg folyvásti élet nélkül nem képzethetnek vérömlények. Ezekről megjegyzésre méltó: 1) hogy a' halálfojtokkal (mellyek majd minden holt testeken találtnak) össze ne vétessenek; ezek a' történt bévágásokra nem mutatják a' bőr alatt kiömlött vért, mint az igazi vérömlények; 2) igazi vérömlények gyermekeknél a' szülés előtt, és alatt képzethetnek; 3) halál után is eredhetnek igazi vérömlények a' vérerek' szétrepedésök, végeiből a' sejtszövetbe való kiömlések, vagy rothadás által, szinte úgy, mint a' halál után nem ritkán más vérzések is történnek; 4) tetemes sérelmeknél néha semmi vérömlények sem találtnak; 5) némelly igazi vérömlényeknél csak igen kevés vér ömlik ki a' sejtszövetbe. — Magokban tehát újszülött gyermekeknél a' vérömlényeknek igen csekély bizonyító erejük van.

Egy az élő testre beható erő által okozott igazi vérömlények' esmertető jelei a' következők: a) külsőkép egy kemény szelekkel környezett, rugalmas, feszés daganat, b) egy a' beható test formájának megfelelő alak, és c) belsőkép a' kiömlött vér' megalvása.

§. 295.

A' jelek, melyekből egy a' születése előtt régen meg holt gyermeket meg lehet esmerni, csak ott szolgálnak egy kétséges peres kérdés' felvilágosítására, hol a' bonczolás nem soká a' szülés után történik. Ezen jelek a' következők: bűdös tetemszag, kék, barna, fekete színű bőr, elvált vagy könnyen lehámzó felbőr, lelohadt fejlágy, minden külső erőszak' nyoma nélkül, elszáradt; bűdös, könnyen elszakítható köldökszínór, a' test' puffedtsége, az izmok' és belek' nagy lágy-sága.

Újszülött gyermekek' kétséges halálnemei.

§. 296.

Egy holtan talált gyermek' kétséges halálneméről csak azon esetekben lehet szó a' törvényszék előtt, hol minden jelek' összeállításából bizonyosan, vagy igen valószínűen kitetszik, hogy a' gyermek a' szülés után élt.

Mindenek előtt meg kell jegyezni, hogy a' gyermek bebizonyított életéből a' szülés után még az erőszakos halál nem következik, és azon esetben hol a' halál erőszakosan történt, a' gyermekölés még nincsen elhatározva, mivel a' gyermek különféle módon, az anya' vagy mások' hozzájárulása nélkül, valamelly erőszakra életét elvesztheti. Azért az újszülöttek'

kétséges halálnemérőli pontos és ügyes vizsgálat elkerülhetetlenül szükséges, ne hogy az anya ártatlanul a' gyermekölés gyannjába essék.

§. 297.

Újszülött gyermekek gyakran halnak meg beteges okokból, az anya' hozzájárulása nélkül, nevezetesen 1) ha a' lehelletet kezdetében vagy folytatásában kórgerjesztő okok meggátolják, úgy mint a' szájba és légutakba gyült nyúlós nyál, a' mellbe és lehellő életművekbe görcsök, a' mellüreg ~~belébe~~ képletli hibák, melyek a' levegőt kizárják, vagy a' tüdők' kitéágulásait meggátolják, ájulás, guta ütéses állapot s' a' t.

2. Ha a' gyermek az életerő' általános gyengesége miatt az anyától elválasztva életét nem folytathatja.

3. A' szülés alatt és mindjárt azután az anyánál beálló eszméletlen állapot, vagy utánna következő ájulás és nagy gyengeség, az elmulasztott szükséges segedelem miatt, a' gyermek' halálát okozhatja. Ez történhetik, ha a' gyermek az eszméletlen anya' czombjai közt az arczán fekve marad, vagy ha vérzés, sár, ruhák, ágyruhák által a' levegőtől megfosztatik, vagy ha a' burkok el nem távoztatnak, a' nyúlós nyál a' szájüregből ki nem üresítették s' a' t.

4. Továbbá egy anya az újszülött' szükséges gondviselőse felül teljes tudatlanságban le-

het, és így egészen képtelen lesz a' gyermek' életéről gondoskodni. Így módon a' szájüreget, a' nyúlós nyálból tisztogatni, a' köldökzsinórt alákötni, gyenge és tetszholt gyermeknek szükséges segédszereket alkalmaztatni el fogja mulasztani és így a' halált okozni. Azonban rendszerént ilyen tudatlanság csak az első gyermekágyasnál megfogható.

§. 298.

Mind ezen esetekben a' gyermekén semmi külső erőszak' nyoma nem látszik; de hol ez valóban meglátszanék, még nem következik, hogy az anya vagy mások erőszakosan bántak volna a' gyermekkel. A' törvényszéki orvosra nézve főképp a' következő négy eset érdekes:

1. Tapasztalás által meg van bizonyítva, hogy a' méhben rejtett magzat, a' viselő's altestén ejtett erőszakokra olyan mechanikai sérelmeket szenvedhet, melyek a' gyermek' testén a' szülés után láthatók; ide tartoznak: a' magzaton ejtett zúzások, vérömlények és kiömlések, csontbenyomások és csonttörések.

2. Némely mechanikai sérelmek, ugymint: vérömlények, zúzódások, daganatok, koponya-csonttörések és repedések, nem csupán mesterséges, szerszámok által végbe vitt szüléseknél, hanem egy természetes, nehéz szülésnél is, midőn a' gyermek feje sokáig beékeztve marad, támadhatnak.

3. Fejtörések és más nehéz fejsérelmek onnan eredhetnek, ha a' szülés véletlenül állva, ülve vagy térdelve történnek, és a' gyermek a' nemző részekből rögtön a' földre esnek; ez főkép bő medencze-csontoknál és ehhez képest kis gyermekkel megeshetik. Ekkor a' köldökszínór vagy elszakad, vagy olyan hosszú, hogy a' gyermek különben is a' földre eshetik, vagy a' méhlepény is a' gyermekkel együtt elválk.

Illy módon szült gyermekek vízbe, éjjeli edénybe vagy árnyékszékbe is eshetnek.

Azonban több hiteles tapasztalások szerint a' gyermekek ilyen földreesés' következtetését szerencsésen kiállaták, mind a' mellett nem lehet tagadni, hogy sok halálos sérelmek illyen rögtön szülésnél való esésektől okoztattak.

4. Végre még azt is fell kell venni, hogy koponyacsont-törések és repedések eredeti képezési hibákból is származhatnak; különösen az újszülöttek' fejökön találkozó vérdaganatokat egy más erőszakból támadt sérelemtől meg kell különböztetni.

Vajjon a' fenn nevezett esetek valódiak-e, vagy csak a' vádoltaktól és védelmezőktől színleltetnek? kétség kívül, vagy legalább valószínűen ki fog tetszeni a' bonczolás' egyéb jeleiből, a' szülés' folyamatjából, és a' sérelem' mineműségéből. Némelly esetekben testi jelekből semmi bizonyost sem találhatunk.

§. 299.

Minden erőszakos halálnemek, mellyek a' megtett embereket érik, újszülött gyermekeknél annál könnyebben jönnek elő, mennél csekélyebb azoknak visszaható erejük. Minthogy nálok némelly csekélyebb és fel sem tűnő sérelmek halálosak lehetnek, szükséges az erőszakos halál' különféle neveit, azoknak mineműségök szerint különösen vizsgálni.

A' test' összevezúzása, az életművezetség' lágyága miatt, újszülött gyermekeknél könnyen történik.

Fejsérelmeknél a' fenemlített esetek (§. 298) tekintetbe vétetnek. A' melléksérelmek' nyomai, mellyek kéznek, körmöknek vagy egy használt szerszámnak, formájokra megfelelnek, 's a' t. néha egy történt erőszakot bebizonyítanak. Újszülött gyermekek megöltethetnek a' fejlágyak' bényomása által, miből vérömlények erednek; a' fejlágyba, fülekbe, orrlyukakba vagy garatba szúrt tűk által, mellyekről a' beszúrt helyeken támadt sebek és vérömlények bizonyítást adnak. Az agyvértömlésekre nézve vigyázni kell a' törvényszéki orvosnak, nehogy a' gyermeknél közönséges véres nedvet sérelem' foganatjának tartsa.

A' nyak' és hátgerincz' ficzamosodásai, mellyek a' gyermek' életében történnek, vérömlénnyel vannak összekapcsolva; azonban nem erednek mindig készakarva tett erőszakkal, hanem támadhatnak nehéz

szülésnél és a' földre esésnél; a' hátgerinczen ejtett vékony szúrások is halált okozhatnak.

§. 300.

Az ejtett sebeken történt vérzésen kívül, újszülött gyermekeknél még a' köldökzsinórból való elvérzés is lehetséges; erre nézve különböznek az orvosok véleményökben, és vannak, kik annak lehetőségét tagadják; mások ellenben minden elmulasztott köldökzsinór' alákötését gyermekölésnek tartják.

Ezen két ellenkező vélemény közt van az igazság, melyet a' következő elvek szerint lehet meghatározni: 1) szinte olly helytelen azon állítás, hogy az alákötés minden esetben szükséges, mint az, mely azt egészen feleslegesnek mondja. Vannak tapasztalások, mellyek bebizonyítják, hogy az alá nem kötött köldökzsinórból vérzés nem történt, 's mások ellenben, hol a' köldökzsinórból halálos vérzések következtek; ugy hogy általánosan nem, és csak az eset' egy-
misége szerint lehet elhatározni: vajjon egy alá nem kötött köldökzsinórból származott vérzés okozta-e a' halált vagy nem. A' megtörtént vagy elmulasztott alákötés tehát magában sohasem ad elegendő bizonyosságot arról, hogy a' gyermek elvérzésen halt meg.

2. Az elvérzésből származott halál' jelei (sápadt, viaszhoz hasonló bőr, halavány belek, vérhiány a' nagy vérerekben és a' jobb szípitvarban) csak ott mutatnak a' köldökzsinórra történt elvérzésre, hol azt más sérelmek

nem okozhatták, hol a' gyermek' teste nem találta lágyan és kiszáradva, a' köldökzsinór nincsen fonnyadva és összehúzva; mert különben a' vérhiány már a' magzatnál a' méhben jöhetett elő.

3. Ezen mondott körülményekből sem lehet készakaratatos elvérzést következtetni; mert ez a' szülés alatt, a' szülep' igen sebes elválása, vagy a' köldökzsinór' elszakítása által is támadhat, ugy mint az anyát erő gyengeség vagy ájulás az alákötést meggátolhatják.

4. A' köldökzsinóron való elvérzés nem annyira gyenge, mintsem erős, bővérű gyermekeknél történik. — Mennél közelebb a' gyermek' testéhez, válik el a' köldökzsinór, annál veszedelmesebb vérzések eredhetnek belőle. Egy elszakadt és összehúzott köldökzsinór ritkábban okoz vérzéseket, mintsem ha az elmeteszetik. A' vérzés' valószínűsége csekélyebb, ha az elszakadt, alá nem kötött köldökzsinór még hosszú és nedves.

5. Végre gyermekeknél, kik már leheltek és kiáltottak, kiknél tehát a' vérkeringés már egy más irányt vett, mint sem a' magzatban követett, az elvált és alá nem kötött köldökzsinórból nem történik olly könnyen az elvérzés, mintsem a' lehellés' kezdete előtt.

§. 301.

Az újszülött gyermekek' megfulások' elítélésében a' törvényszéki orvos igen vigyázva bánjon.

Már a' megfúlásokat általában megismereni nehéz, mivel némelly jelei kétségesek, és akár betegségtől, akár erőszaktól támadt fuladásnál jelen vannak; azután míg a' magzat' vérkeringés-utjai nyitva vannak, a' lehellés egy ideig elmaradhat; annakokáért olly körülmények, mellyek meglett embereknel szükségképp megfúlást okoznának, újszülött gyermekeknel azt épen nem hozzák elő. Különben az ide tartozó eseteket jól meg kell különböztetni, hogy a' látszat és igazi fuladást helyesen megítélhessük.

Azon kívül megjegyzésre méltó, hogy azon halál' neme, melly a' szülés után mindjárt eljőtte meggátolt lehellésből származik, tulajdonkép nem tartozik a' fuladáshoz. (A' lehellést meggátló betegségeket l. §. 297.)

§. 302.

Az újszülött gyermekek' megfojtásánál, arra kell emlékeznünk, hogy azok már a' szülés alatt történhetnek, vagy a' nyakon keresztülnyuló köldökzsinór, vagy a' méhszáj' görcsös összehúzása által; minthogy ezen esetekben is a' nyakon, ha bár igen ritkán, egy vérömlény képeztetik: azt az erőszakos, készakarva történt fuladásoktól, igen nehéz lesz megkülönböztetni.

Gyermekek' megfojtásánál még arra kell ügyelni, hogy ollykor alattomos, magányban véghez ment szüléseknél, a' fejjel született gyermek' teste még több ideig a' nemző részekben visszatartatik, és ekkor

az anya, kezével a' gyermek' nyakát vagy fejét megkapván, a' szülést elvégezni igyekezik. Illy esetekben az általános megfulás' jelei: nyakon az ujjak' véres bényomásai; a' gégeporczogók' bényomásai és törései az anyától ejtett erőszakra mutatnak. Azonban ezen esetekben is az anya' rossz szándéka, és így a' készakaratos ölés, egészen hibázhatnak, vagy legalább be nem bizonyíthatatnak.

Ugyan az történik, ha gyermekek a' megfulás' külső és belső jeleivel születnek, midőn a' szülés alatt kifordult köldökzsinór öszvenyomatik és a' vérkeringés' megakadályoztatik; ilyen gyermekek vagy tetszolt, vagy gutaütéses állapotban, vagy egészen halva születnek, és noha tulajdonkép nem fuladás okozta a' halált, annak minden külső jelei találtathatnak, melyekből tehát sem a' fuladási halálra, sem valamelly szántszándékos erőszakra következtetést huzni nem lehet.

§. 303.

Ha egy gyermek vízbe halva találtatik, ezen halálnemnek tulajdon általános kétségein kívül, kérdés támad: vajjon élt-e már a' gyermek? — mit a' tüdőpróba és egyéb esmérhető jelek el fognak határozni; azonkívül fel kell keresni a' csekélyebb sérelmek' nyomait és a' köldökzsinór' vérzéséből eredt jeleket.

A' légszobában meggyült nedvesség' megítélésénél nagy vigyázat kívántatik meg, hogy valamelly idegen, kívülről behatott nedvet a' burokviztől

és nyáltól megkülönböztessük, mellyek által az újszülött gyermekek' légutjai betömöttetnek és a' lehelés meggátoltatik; leginkább ott kell vigyázni, hogy elcserélés ne történjék, hol a' gyermekek tisztátalan vízben, sárban, sárcsatornákban találtnak. Ezen tekintetben a' következő szabályok szerint ítélünk: 1) ha a' légcsőbe foglalt nedv levegővel nincsen vegyítve és nem habzik, bizonyosan következtetjük, hogy a' gyermek még nem élt; 2) ellenben ha a' nedv igen habzik, valószínűen gyanítjuk, hogy a' gyermek lehelt, vagy hogy tüdeibe levegő fuvatott be; 3) ha a' légcsőnedv sok nyállal vagy gyermekszurokkal vegyítve vagy igen nyulós volna: a' gyermek élve születhetik, lehelni is kezdhet, hanem a' tökéletlen bélehellés és vérsavítás miatt, minden külső erőszak nélkül meghalhat; 4) néha a' légcsőbe foglalt nedv' minemősége nyilvánossá teszi, hogy a' gyermek vízben, posványban 's a' t. megfúladt.

§. 304.

Azonkívül kérdés támadhat némelly esetekben: vajjon az anya árnyékszéken, éjjeli edényen a' szüléstől véletlenül meglepethetik-e? a' mit a' vádolt asszonyok nem ritkán állítanak. Következőleg, hogy a' gyermek az anya' tudta nélkül, vagy legalább olly módon eshetett a' vízbe és benne megfúlhatott, hogy az anya azt meg nem akadályozhatta. — Ezen történetek' lehetőségét tagadni nem lehet, mivel azok há-

zas asszonyoknál is előfordultak ; de mivel azt bevádolt asszonyok hamisan is állíthatják, a' törvényszéki orvos' szoros vizsgálatát megkívánják: ki, habár minden körülményeket jól megfontol, mégis minden esetben bizonyos ítéletet nem hozhat.

§. 305.

Mivel nem ritkán történik, hogy külső körülményekből az újszülött gyermek' erőszakos fuladását gyanítjuk: szükséges, hogy a' törvényszéki orvos a' bonczolásnál a' fuladás-halál' esmértető jeleire annál inkább vigyázzon, mellyek a' következőben állanak a' tüdők, kivált a' jobb tüdő, setét veres, kékes vérral telve, keresztülmetszéskor habzó vér ömlik ki belőle; a' sziv, különösen a' jobb sziv pitvar és szivgyomor, vérrel tömve, a' légutakban véres hab találatik; hol a' tüdőkben és szivben ezen esmértető jelek hibáznak, ott a' fuladási halál nem következhetik sem az agyerek' megtöltése- és kiömléséből, sem a' hasbelek' tömött állapotjából.

§. 306.

Végre némelly gyermekek, nem soká a' szülés után a' szükséges ápolás és segítség hiány miatt vesznek el; a' meggátolt lehelésen kívül főkép a' meleg' megfosztása is halált okozhat; mint-hogy az újszülött gyermek, gyenge alkattjánál fogva csekélyebb hideg vagy rossz idő által is kárt vallhat. Azért ezen halálnevet legtöbb esetekben felve-

hetjük, hol egy más halál' esmérhető jeleit nem leljük. Szinte úgy halálossá lehet a' nagy meleg is, melynek újszülöttek kitétetnek.

Kétséges halálunemek még nem-szült gyermeknél.

§. 307.

A' magzatnak az anyaméhben való erőszakos halála kétféle módon történik: közvetetlenül a' méhszájon keresztül bevitt hegyes szerszámok által; továbbá nagyobb, a' viselős' altestére ható erőszakok által; némellykor villanyos ütésekre és megrázásokra meghal a' gyermek, a' nélkül hogy az anya általok szenvedne; de igen bizonytalan, vajon a' ménegek is ily módon mivelhetnek-e a' magzatra.

Közvetve meghalhat a' gyermek, a' szükséges táplálás' megfosztása által; hategát az anya tartósan hajtólne, vagy ha nedveiből sokat vesztené, p. o. felesleges és ismételt érvágások, kiüresítő szerek által 's a' t. Néha nagy indulatok' felgerjesztése a' magzatra halálosan hat, vagy legalább koraszülést okozhat.

§. 308.

A' magzat' közvetett halála többször történik készakarva okozott koraszülés (*abortus procuratus*) által; ez történik mindennemű befolyásokra, melyek a' méhlepény' elvállását eszközlik, nevezetesen az altest' erős megrázása, minden külső mechanikai erőszak (szarások, ütések, nagy nyomások, vagy erőszakos nyújtások, mozgások), vagy belsőkép mivelő

hánytató és pröszentő szerek; továbbé mind az, mi a méhfele nagy vértorlódást okoz, úgy mint: meleg fürdők, a' szárüterekre való nyomás és főképen hajtó szerek (*abartipa*), azaz, erősen izgató és hevítő gyógyszerek, mellyek kitünőleg hatnak a' méhre és a' húgyszerszámok 's a' belek' együttérzése által a' méh' összehuzását eszközlik; végre a' méhszáj' mindennemű izgatása, a' mesterséges koraszülés' helytelen és időtlen előmozdítása, magzatletételt okozhat.

Készakaratos magzatletétel felőli törvényes vizsgálatnál az orvosnak meg kell határozni: 1) vajjon valóban történt-e magzat-letétel, a' miről csak az eltávozott magzat győzhet meg; ha csak vér, hártya aluttvér, üszög menne el, kétséges marad a' magzat letétel; ha nem volna többé jelen az elválasztott test, az ítélet csak valószínű lehet; — a' viselőség' való-mása még nem ad teljes bizonytságot, mert ebben is csalódhatnak. Vajjon a' terhesség testi jelekből kétségen kívül való volt-e, csak az egyes eset' mineműségéből ítéltethetik meg.

2. Ha a' magzat-letétel be volna bizonyítva, el kell határozni, hogy az, akarat nélkül (betegségből) vagy szántsándékosan mesterséges szerek által történt. Készakaratos elvetélést gyaníthatunk: ha a' terhesség szorgosan titkoltatik, hajtó szerek kerestetnek vagy vásároltatnak, 's ha azok a' gyanús személyeknél találhatnak; ha alattomos érvágások, orvosi tanács

nélkül, vagy az ellen használtattak; ha nagy rendkívüli mozgások és erőltetések vitettek végbe; ha az asszony rögtön megbetegszik, vérzést kap, mellyet eltitkolt; ha az altesten történt erőszak' nyomai látszanak, 's a' t.

Mindenkor tekintetbe kell venni az orvosnak, hogy a' bebizonyodott hajtó szerek' használása még nem tesz bizonyossá arról, hogy az által történt a' magzat-letétel. E' felől bizonyosan vagy legalább valószínűen csak ott lehet itélni, hol a' használt szerek adagjokra, formájokra és bevételi idejökre nézve jól megvizsgálatnak; hol a' tőlök származó tünetények, az idő, melly az orvosság' bevétele 's a' letétel közt folyt le, a' terhes asszony' előbbi és későbbi egészségállapotja, életmódja és egyéb körülményei fontolóra vétetnek, vagy hol azt az ügyírások kijelentik.

HARMADIK SZAKASZ.

*Élettelen vagy nem élő testeken tett törvénytörvénysszéki
orvosi vizsgálatok.*

§. 309.

Az ide tartozó törvénytörvénysszéki orvosi vizsgálatok a' megé t e t é s e k e t illetik; szükséges ugyan, hogy egy történt megé t e t é s , és az általa okozott halál' kétséges esetében, a' kérdés' felvilágosítására azon tünetények is vizsgáltaassanak meg, mellyek az élő vagy holt emberi testen észrevétetnek; de a' vizsgálat' fő feladása, a' megé t e t é s re használt mérges állomány' feltalálása és minémüsége. Mert egy történt megé t e t é s ' egyetlen eldönthetetlen bizonyosága, a' testi jeleket tekintvén, a' testben valóságosan feltalált méregben áll.

Mérgeket és megé t e t é s e k e t illető általános meghatározások.

§. 310.

A' méreg' jelentése az orvosi tudomány' leghatározatlanabb eszméi közé tartozik, ugy hogy mind eddig a' méregnek egy pontos, bizonyos, kielégítő meghatározása' hiányával vagyunk.

Némelly tanítók minden állományt méregnek neveznek, melly vegytani hatása' következtében az egésségnek és életnek kárára válik. — Ez ellen meg kell jegyezni: 1) hogy az élő életművezettségben sem egy csupán vegytani, sem egy csupán mechanikai ha-

tásmódnak helye ~~nincsen~~, hanem hogy az életműves munkálás' ellenhatását is tekintetbe kell venni; 2) hogy az, mit a' gyógyszerek' vegytani fogánatuknak vagy mérgeknek nevezünk, inkább egy feltételes mint világos eszme; hogy ezen határozás szerint gyógyszerek és mérgek egymástól el nem választathatnak; 4) hogy az úgy nevezett mechanikai mérgek (öszvetört üveg, hegykristály, gyémántpor 's a' t.) ezáltal ki nem zártnak a' mérgek' eszméjétől, minthogy nem csupán erőművileg munkálnak a' testre.

§. 311.

A' mérég' általános jelentése nem lehet más, mint ingadozó, a' következő okokból: 1) ~~nincsen~~ általános mérég; mert nincs olly állomány, melly mindennemű élő életművezetésegeknek, és minden viszonyban mérég volna. Vannak állományok, mellyek egy állatosztályra mérég gyanánt hatnak, és másoknál ártatlan fogánatúak; 2) olly állományok, mellyek a' legerősebb mérgekhez tartoznak, bizonyos emberi betegségeknél, illendő adagban és formában mint hathatós gyógyszerek használtatnak; 3) szokás által a' legerősebb mérgek' nagy adagai is, mellyek közönségesen halált okozni szoktak, ártatlanok lesznek, úgy, mint más résznél, külön érzés által, a' gyógyszerek mértékletes adagokban megétető és halálos fogánatúak lehetnek. 4) Némelly szerek csak bizonyos rendszerekre és életművekre hatnak mérég gyanánt, némellyek csu-

pán a' bélcsatornára, mások a' tüdőkre, meg mások a' vérre mivelnek mérges tulajdonságaikkal.

Ebből kitetszik, hogy a' mérég' eszméje csak viszonyos lehet, és hogy nem igen lehetséges, általános természettörténeti értelemben a' méregnek illendő meghatározatot adni. De minthogy a' törvényszéki orvostudomány egy szerzett meghatározás nélkül nem maradhat: abban állapodunk meg, hogy méregnek nevezzük mind azon állományokat, melyek az életművezettségben nem termődnek, és másokhoz képest kis adagokban, a' testbe felvéve, látszatos mechanikai fogannat nélkül, az egészséget és életet megrontják.

Ezen meghatározás nélkül, a' mérgek és a' kevesebbé határos gyógyszerek közt semmi határ sem volna; az orvosi rendőrségi rendelkezések bizonyos mérgek és azokkal való kereskedés felel sem hozathatnak, és arra jutoánk, hogy vagy sem mi mérget sem ismernénk meg; vagy minden, legártatlanabb dolgot, egy pohár hideg vizet, vagy egy kövér levest a' mérgekhez számolálnánk.

E' szerint a' megégetést bővebb és szűkebb értelemben különböztetjük meg. Az elsőben értjük az egészségnek és életnek kárvallását, melly egy az emberi testtel viszonyba lépő anyagtól, annak látszólag nem erőműves behatásából ered; a' törvényszéki orvostudomány' szűkebb értelme szerint pedig, megégetésnek nevezzük, egy mérges anyag' behatásából az egészségre és életre történt kárt.

*A' mérgek' felosztása.***§. 312.**

Különbféle elvek szerint többféle módon osztatnak fel a' mérgek.

1. Természettörténetileg a' három természetországok szerint, melyekből származnak, osztatnak ásványosok, növényiesek és állatiakra. De vannak mérgek, melyeknek eredetök és természetök még esmeretlen, p. o. az *aqua toffanné*, és mások, melyek egyik osztályhoz sem számíttathatnak, mint a' mérges gőzök.

2. A' test' része szerint, melyre legközelebb hatnak, és alkalmaztatásuk' módja szerint belsőkre vagy külsőkre válnak. Némelly mérgek azonban külsőkép és belsőkép is működnek; részszerint pedig meg nem egyeznek az írók a' belső és külső használat' határaiban.

3. Az időszak szerint, melyben fogamatjokat kijelentik, sebesen vagy lassan halálosak.

Mind ezen felosztások, mint mellékhatározatok, a' törvényszéki orvosi tudományra nézve csekély érdekűek; azért czélunknak azon felosztás felel meg leginkább, mely a' mérgek' különféle fogamatjok' on alapúl. De mivel a' mérgek' tulajdonképi fogamatjai még nincsenek kikutatva, csak azon érzékileg észrevehető tüneteményeket vesszük tekintetbe, melyeket tapasztalás szerint az emberi testben előhoznak.

E' sterint felosztjuk a' mérgeket: csipősek v. égetők, kábítók és kiszáritókra.

§. 313.

I. Csipős vagy égető mérgek (*venena acris, corrosiva*) főkép az ásványországból erednek, ide tartozik a' férjany minden érczekkel és azoknak készítményeivel, mint a' langolt férjats (*arsenicum album*), az egérköpor, a' sárga férjany (*auripigmentum, realgar*), a' higany savítatok, nevezetesen a' rágó sósavas higag és a' veres higag (*praecipitatum rubrum*), a' savított dárdany és réz, a' tömény érczes savak és azokból készült egyvelegek (királyviz 's a' t.)

A' növények közt is többen tartoznak a' csipős mérgekhez, nevezetesen farkastej (*euphorbia*), több szironta- (*ranunculus*) nemek; zászpa kikercs (*colchicum*), gyüszülevél (*digitalis*), gönye (*bryonia*), boroszlán (*daphne*) 's a' t.

Az állatországból a' kőrősbogarak (*cantharides*) és a' gyűrűs münékék (*meloe proscarabaeus et majalis*) ide tartoznak, és a' csipős ásványos mérgekhez hasonlóan, habár gyengébben mivelnek.

§. 314.

A' csipős mérgek', nevezetesen az ásványosok' bevételeből származott tünetmények majd erősebben és hamarabb, majd gyengén és lassan nyilatkoznak, változnak főkép a' megégetés' foka, az elnyelt méreg' mennyisége, a' megégetett' egymisége, testi alkata, kora,

egészsége' állapotja szerint ; más mellék-körülmények is megváltoztatják faganatját, p. o. ha a' mérég üres gyomorba jött, vagy ha a' megétetett kevés idővel azelőtt, vagy utána és milyen étellel élt.

§. 135.

A' megétetés' legnagyobb fokán mindjárt a' mérég' elnyelésekor égetés támad a' garatban, utána erős, égető, szaggató gyomorfájás nagy rettegéssel és borzadással ; erre következik elolthatatlan szomjuság, nevedő fájdalom, gyomorgörcs, állandó hánytatás, néha vérhányás, nagy erőltetett véres hasmenés ; többnyire következnek a' tagok' reszkedése, hideg izzadás, kis, kemény és szapora érítés, rángások, félrebeszéd, ájulások. Ezek után egyszerre elállanak a' legnagyobb fokra nőtt fájdalmak, az üszög megjelen, a' beteg elveszti eszméletét, mind inkább gyengül, és gyenge rángások közt meghal. Ezen halálos kimenetel 6—24 óra alatt megtörténhetik.

Bonczolásnál a' garat gyuladva, néha kisebesedve, a' gyomor és belek helyenként gyuladástól és üszögtől porhanyó, száraz, fekélyes állapotban találtnak ; a' gyomornyílások közönségesen igen öszvehúzva, a' gyomor és belek' hártái, különösen a' vékony beeknél megvastagodva, ránczokba, megkeményedve, nyáltól megfosztva, a' belek helyenként szűkítve látszanak. A' tüdők setét kékes foltokkal bírnak, a' szív

setét folyó vérrel van telve; a' bőrön ide 's tova nagyobb, rossz színű, kékes, setét foltok mutatkoznak. A' gyomorba és belekbe foglalt véres és vizes nedvekben sokszor a' fenmaradt méreg feltalálhatik.

A' gyomron talált rossz színű, kékes vagy zöldes setét foltokat nem szabad mindenkor a' megétetés' bizonyos jeleinek tekinteni, mert azok beteges okokból, gyuladásból vagy az epehólyag' átszivárgásából 's a' t. származhatnak. — Portal közöl egy esetet, hol rögtöni halál, a' gyomor és nyombél' átlukasztott helyei miatt, megétetésről gyanú támadt, és ő csupán a' csipős epe' fogatjának lenni bebizonyította.

§. 316.

A' megétetés' csekélyebb fokán, hol vagy egy magában gyengébb méreg, vagy kisebb adagban használtatott, hol a' megétetett' egymisége és a' mellékörülmények kedvezők, a' betegség' tünetényei gyengébbek, lasabban lépnek fel és a' segítséget előbb tesszik lehetőségessé. Hol a' halál mégis bekövetkezik, ott hányás, görcsök, köldöksömör, rángások, ájulások, végre teljes erőfogyatkozás jelennek meg és 4 — 9 napig tartanak. — Illyen esetek' bonczolásainál a' gyomor és belek könnyen gyuladva, a' méregnek csak kevés nyomai, a' májban, szívben és tüdőkben az üszög' jelei látszanak.

§. 317.

II. Kábító mérgek (*venena narcotica, stupefacientia*) mind a' növényországból erednek; ide

17*

tartoznak a' mérges gombák' különféle nemei, masslagos nadragulya (*atropa belladonna*), beléndek (*hyosciamus*), bürök (*cicuta virosa et conium maculatum*), sisakfü (*aconitum*), csucsor (*solanum*), magyal (*datura stramonium*), szédítő vadóc (*loli-um temulent.*) borostyánmegy (*prunus laurocerasus*), mákony (*opium*) és a' benne foglalt *mekonsav* és *morphium*, a' kéklőgyulatsavat tartó lepárolt vizek cséresznye, barack, keserű mandola magokból 's a' t.

Ezen mérgek legközelebb és kitünőleg az érző rendszerre hatnak, ámbár a' bonczolás' némelly eredményei olly fogamatokat állítanak elő, melyek a' csipős mérgeknek tulajdonuk: (ezen okból Plenk és más szerzők egy alosztályban megkülönböztetik a' kábító csipős mérgeket, mint a' nadragulyát, cocculus magokat 's a' t.) Kis adagokban ollyan tünetmennyeket hoznak elő, mint a' szállékony izgató szerek, a' bor, pálinka 's a' t. Nagyobb adagokban, midőn mérreg gyanánt mivelnek, bevételekre részegség, vad-ság, szörnyű nyughatatlanság, örülség, a' szemek' kiforgása, kettős látás, szájgörcs, rángások, néha viziszony, a' gyomor' nyomása és égetése, hányás következik; ezután többnyire teljes kábulás, eszméletlenség, vagy gutaütéses álom fejlődik ki, melly hideg izzadástól, inszökdeléstől és hörgő leheléstől kísértetve, nem ritkán erős rángások által felváltva egy ideig eltart. Az eleinte kis, sebes érütés, később tel-

jes, lassú, félbenhagyó lesz, még önkénytelen kiáresítések és rángások közt a' halál következik.

Ezekon kívül minden kábító mézagnak egymisége szerint tulajdon tünetényei vannak.

Bonczolásnál ¹⁾ ilyen megétettek' arcuk felfúva, vörös, kék, vonásaik megváltoztatva, szemeik félig nyitva, a' bőrön helyenként nagy vörös foltok, mint a' vörhenynél, látszanak. Belsőkép a' gyomor és belek levegőtől erősen kitágítva, ereik folyó vérrel telve találtatnak. A' gyomornyílások többnyire összevehuzódtak, a' gyomor és belek egyes helyeken lágyak és porhanyók ²⁾ Az egész vértömeg felolvasztott és folyó állapotban ³⁾ A' máj és lép rothadtan sokszor találtatik. Hol a' növényes mérgek egész állományokban felvétetnek, többnyire a' mérég' nyomai még látszhatók. A' holt tetem szokatlanul sebesen megáltal rothadásba.

1) Ollykor ilyen megétetésekre az emberek erős hánytatás által megint felélednek azért a' bonczolással nem szabad igen sietni.

2) A' gyomor' meglágyulása, sőt átlukasztása is, más okokból származhatik.

3) Orfila egyes esetekben alult vért és nem mindjárt beálló rothadást talált.

§. 318.

III. Száraztató, összevuzó mérgek (*renena exsiccantia*) ásványos eredetűek; ezen osztályba tartoznak főképen a' savított ólom, azonkívül pedig minden időtlenül és kellenlen mennyiségben be-

vett öszvehozó gyógyszerek, mint a' timsó, gáliczkő, súlyag 's a' t.

Ezen mérgek' felvétele után származó tünetek különbözők, a' mint a' megétetés vagy lassan történik, egymás után lassan bevett kis adagok által; vagy egyszerre egy nagyobb adag által. Az első esetben a' foganatok, mint a' csekély emésztési bajok, gyomornyomás, székrekedés, a' szájnak szárazsága, nagy szomjuság sokszor egy más betegségnek tulajdoníttatnak, és a' megétetés sokszor csak akkor fedeztetik fel, ha az életművezettségben már tetemes és orvosolhatlan hibák történtek. Többnyire ezen nemű ólommali megétetés akarát nélkül történik és inkább az orvosi rendőrséghez, mint sem a' törvényszéki orvostudományhoz tartozik.

Az ólom' nagyobb adagaira gyomornyomás, gyomorgörcs, erős köldökcsömör kiállhatatlan rágásokkal, iszonyú rettegés, rángások, ájulások és tartós szorulás következnek. Az altest többnyire egészen befelé van huzva, úgy hogy a' hátgerincz a' hastakarókon keresztül tapintható, ritkán felfúvott és kemény. A' fájdalmak többnyire szélhűdésbe mennek által, és előbb utóbb halállal végződnek.

Bonczolásnál az egész test legnagyobb mértékben elsoványodva találtatik; a' gyomorban és belekben gyuladt, porhanyós, sőt üszögös helyek, ide 's tova szűkítések és öszvehuzások jönnek elő. A' cseplez, a'

mellvezeték' vérerei, a' cseplez nyirk mirigyei és a' gyomormirigy gyuladva, dagadva, megkeményedve sőt genyedt állapotban találtnak. A' bévett ólom' nyomai a' bélcsőben csak akkor mutatkoznak, ha nagy adagok hamar elnyeletnek.

Egy történt megételest' kinyomozása és bizonyosságai

§. 319.

Minthogy a' törvényszéki orvos' ítélete egy történt vagy nem történt megételest felől olly nagy nyomosságu következtetéseket von maga után; az leg nagyobb vigyázattal hozassék. Azért szükséges, hogy a' tettdolog' vizsgálatánál csak a' legbizonyosabb, és hol lehetséges, csalhatatlan jelekben bízunk, a mennyiben azokat a' pathologia', toxicologia' és chemia' elveiből megismerhetjük.

Az esmertető jelek, mellyekből közönségesen megételest következtetünk, ezek :

1. Egy bévett méregtől származó fentebb leírt tünetemények élőkön, egész a' halálig.

2. A' halott' testén talált említett változások.

3. A' gyomorban és bélcsőben foglalt állományok' vegytani vizsgálata.

A' két első jelek nem bizonyítják meg tökéletesen a' történt megételest, sem általában, sem annak különös nemét; mert mind a' ha-

lál előtt kifejlődő tünetmények, mind a' holt testben való változások, lehetőkép veszedelmes és sokszor halálos betegségekből is támadhatnak. Ezen jelek általában annál kevesebbet bizonyíthatnak, mennél kevesebbé fejlettek ki, és mennél inkább az egyes eset a' megégetés' gyengébb fokához tartozik. Még a' vádolt' vallomása sem hárít el minden kétséget.

§. 320.

Nem marad tehát elhatározó bizonyosságul egyéb hátra, mint a' gyomorban és bélcsőben talált állományok' vizsgálata, melly ha mesterségesen vitétik végbe, teljes bizonyosságot szerezhethet. De hogy ezen próbát elhatározó legyen, a' gyomorban és belekben találtakat vegytani vizsgálat alá kell vetni; mert, csak a' testben feltalált mérges állomány a' történt megégetés' egyedüli, eldönthetlen tanúsága a' physikai jelekből. Ha ez elmulasztatott, a' törvényszéki orvos más jelekből a' megégetést nem fogja megbizonyíthatni.

Ámbár a' feltalált mérges állomány egy történt megégetésnek legjobb bizonyosága, mégis ha az egy holt testben nem találtatik fel, abból olly bizonyosan nem lehet következtetni, hogy a' megégetés nem történt. Mert 1) némelly (kivált folyó) mérgek semmi ősmert próba által ki nem eszközölhetők, és 2) a' mérgek még a' halál előtt hányás által kiürésíthetnek, vagy a' holt testekbe, kivált

ha azok a' halál után későn vizsgáltatnak meg, rothadás vagy vegytani folyamat által felbontathatnak és elszállhatnak.

Ide járul még, hogy egy történet megétegetés még más úton is kétség kívül kitudathatik, nevezetesen a' méregkészítő vallomásából, tanúbizonyságokból, a' megmérgezett ételek, gyógyszerek' vizsgálatából, mellyekkel a' halott bebizonyíthatólag élt 's a' t.

Bizonytalan azon mód, egy megétegetésről gyanús holt test' gyomrában és bélcsőben talált anyagot állatoknak beadni, és annak fogamatjából a' méreg' jelenlétét vagy hiányát következtetni. Tapasztalásból tudva van, hogy olly állományok, mellyek egy állat' nemének méreg, egy másiknak ártatlan jószág, és kedvező esetben sem lehetne ezáltal a' méreg' természetét pontosan kinyomozni. Azért ezen vizsgálatot csak akkor engedhetjük meg, ha egy gyanús állományból vegytani vizsgálatra elegendő mennyiség maradna fel, vagy ha az, mint némelly mérges növényeknél, az emésztés által úgy megváltoznék, hogy azt egy bővebb próba alá vetni nem lehetne.

Egy lehetőkép tökéletes chemiai vizsgálatra szükséges, hogy mind az, mi a' garathan, gyomorban és a' belekben találhatik, egy tiszta edénybe öntessék, még a' hártványon ragaszkodó részek is levakartassanak és szorgosan eltétessenek. Ha a' rögtön megholt ember sokszor hányt volna, nem lesz helytelen a' kihányt dol-

gokat is öszveszedni és különösen eltenni. Hogy többféle próbákat tehessen az orvos, a megholt lakásában talált gyanús állományokat törvényesen elfoglaltatja. A' chemiai vizsgálatot megteszi a' physikus vagy egy arra megbizott patikás a' mesterség' szabályai szerínt.

A' chemiai vizsgálat csak ásványos mérgeknél nyujt elegendő felvilágosítást. Azért növény-mérgek által okozott megétetéseknel az ítélet főkép a' betegség' történetén és a' látteleten alapúlhat. Ha a' mérges növény-részek (levelek, bogyók, gyökerek, magok, gombák's a' t.) az emésztő erő által nem változtattak már péppé, azokat természettörténeti jelekből esmerhetjük meg. Ellenkező esetben természetök olly kevesse kinyomozható, mint ott, hol folyó mérgek (p. o. borostyánmegyviz) használtatott. Ott a' gyomor és a' belek' állapotja a' megétetés' gyanúját meg erősítheti ugyan, de azt bizonyossá nem teheti.

A' mérgek' vegytani ellenható szerei.

§. 321.

Minekutána a' vegytani kézműtan általában és az ellenható szerekről való esméret inkább kimiveltetett, sokkal könnyebben lehet egy megétetett ember' holt testébe az ásványos mérgek' csekély mennyiségét is vegytanikép kieszközölni, és azokat a' gyomorba és bélcsöbe foglalt állományoktól elválasztani. Minthogy a' módszer a' mérég' különféle természete szerínt válto-

zik; szükséges a' legnevezetesebb mérgek ellen használt kisértő szereket különösen előhozni.

§. 322.

A' férjany' kieszközlésére, melly legtöbb megételeseket okoz, igen sokféle, többé vagy kevesebbé biztos és alkalmas módszerek használatnak. Szükséges hogy azokat a' törvényszéki orvos esmerje, hogy az előforduló alkalomnál a' legjobbat kiválaszthassa, és megítélhesse, mennyire lehessen egy idegen vizsgálat eredményeiben bizni. A' legnevezetesebb ellenható szerek a' következők:

1. A' gyomorban lelt és annak nedveiből leülepedett por égetve foghagyma-szagot terjeszt, fehér gőzként felemelkedik, melly egy reá tartott vaspléhre leülepedik; ezen jel régi időkben feltételetlen bizonyásnak vétetett. Ellenben tudjuk, hogy ezen szag foghagymás ételtől, vereshagymától, búzaszattból vagy villóbol származhatik; hanem a' tűznek kitéve ezek más lánggal égnek és fehér gőzt nem képeznek. A' horgany és salamiasó ugyan szabad tűznél égetve hasonló gőzbe felemelkedik és egy hideg testre leülepedik, de a' horganynak nincs sem íze, sem szaga, és pelyhes mésszé válik, a' salamiasónak pedig csipős sós íze van, a' vízben könnyen elolvad, és szaga nincsen.

2. A' gyanús állomány' felolvadása, vagy az emésztő utakból tisztított nedv tömény rézsalamia

(*Cuprum sulphuricum ammoniatum*) olvadékkal, a' férjany' jelenlétében zöld váladékot tesz le, mely égetve foghagyma-szagú. Ha a' nedvesség átlátszó kékes marad, azt következtetjük, hogy nem volt benne férjany

3. Érzékenyebb ellenhatószerre van a' férjanynak a' kéngyulatsavas vízben vagy Hahnemann' kísértő nedvében; mely egy férjanyt bíró nedvbe töltve narancs-szinű felhőt, később egy váladékot képez, mely elválasztva és égetve eleinte kénköves, aztán foghagymás szagot terjeszt.

4. Nem olly érzékeny és biztos ellenható szerek az öntött fojtósavas ezüstág, az ásványos chamaeleon, a' kénsavas vas és a' mészvíz; az utóbbi ha egyenlő mennyiségbe vegyítetik egy gyanús folyadékhoz, ezt megzavarja és abba fehér váladékot tesz le, mely elválasztva és szárítva a' férjanyt kitünteti; azonban csak nagyobb mennyiségnél lehet azt ellenható szernek alkalmaztatni.

5. Legbizonyosabb tanúságot ad a' talált állománynak érczes alakba való átváltoztatása (*reductio*), mely nagyobb mennyiséggel legjobban történik meg, ha a' gyanús por olajjal vegyítve egy görebbe mind addig pároztatik, míg az olajs gőzö általmenni megszűnik; azután nagyobb tűznél az érczes férjany felemelkedik, mellynek természetét többféle módon tehetni próbára. — Eleinte ezen átváltoztatás csak nagyobb mennyiségnél tartatott lehetséges-

nek, hanem **Roose'** módja szerint, előleges illendő készítés után, kis mennyiségeknél is alkalmazható.

6. **Roose'** módszerének különösen ott van nagy becsé, hol igen kis mennyiségű férjanyt keresünk, hol teljesen feleresztett férjannyal történt a' megéte-
tés, hol hányás által nagyobb része kiürösítettett, és maradéka sok életműves anyaggal vegyítve, sok nedv-
ben feleresztve van, és a' következőben áll: a' kis darabokra öszvemetszett gyomor, egész tartalmával együtt 2—4 nehezéknyi égető hamaggal lepá-
rolt vízben péppé főzetik, a' leszűrt lé felforraltatik, és fojtósav kis adagokban vegyítettik hozzá, míg minden kövérség elvál belőle és a' lé megtisztul; ekkor leszűrve szénsavas hamaggal vegyítettik és azután a' világos sárga folyadékhoz forró mészvíz mind addig töltetik, míg váladékot tesz le, melly a' szűrőn fennmarad és megszáritva negyed résznyi szénporral vegyítettik, egy kis görebbe jól bezárva lassanként a' tüzelgésig égettetik, és így a' benne foglalt férjany érczes, vagy ha igen kis mennyiségben foglaltatik benne, szürke alakban felszáll, melly azonban nyomásra érczes fényét, és égetve foghagyma szagát kimutatja

Legújabb módszer a' férjanyt kieszközleni **Marsh Ján** ostol találtatott fel Angolországban, ki azért az angol művész-társaság' nagy arany érdempénzét nyerte el; ez abban áll, hogy a' férjanyt tartó állományokat vízben felolvasztja, ebben kénsav hozzáátételével és egy kevés horgaggal gyulólól fejlődik ki, melly a' férjany-savat érczképbe visszaállítja (*reductio*), ez a' gyuló-

lálhel vegyítve meggyúl, és a' levegő' járása-szerint mint érczes váladék, vagy mint férjagsav letéteik. Ezen módon az életműves állományokban talált legkisebb férjany' mennyisége is nyilvános lesz.

§. 323.

Vannak offy esetek, hol vegytani ellenható szerek által a' férjanynyal történt megétetés ki nem nyomozható: hol, csekélyebb fokú megétetésnél, a' halál csak több napok múlva következik, hányás és hasmenés által minden férjany kiüresítettik, vagy ha a' megétetés későn a' halál után fedeztetik fel, és ekkor a' holt testbe vegytani úton a' férjanynak többé semmi nyoma sém találhatóik. Illyen körülményeknél igen érdekes a' talált holt testekben kifejlett bőr- vagy múmiaféle megkeményedés és a' sokáig elmaradó rothadás. Ezen ismertető jelek kétség kívül annyit bizonyíthatnak, hogy ha egy helyen eltemetett, egy időben megholt testek rothadva, mások ellenben, a' férjany' megétetéstől gyanús tetemek rothadás nélkül és mumiaféle keményedésbe változtatva találtnak, a' megétetés igen valószínűn megtörtént.

§. 324.

Az étető higanyt több ellenható szerek mutatják ki, legérzékenyebb a' kéngyulatsavas viz, ha ez egy étető higany-olvadékhoz csepegtetik, sárgás barna vagy setét barna lesz az olvadék, és egy setét barna, majd fekete, pelyhes váladékot képez, melly azonban kevés idő múlva megfehéredik, kivévén

ha igen sok kéngyulatsavas víz vegyítetett hozzá; ha a' higany ezen szerhez képest igen kis mértékben volna jelen, a' barna váladék még inkább setétebb lesz.

Savított réz többnyire önkénytelen megégetések-nél találhatók; kitetszik az egy folyadékban, ha egy sima kés' nyele 12 — 24 óra alatt rézzé változtatik; ha a' kéngyulat savas víz egy setét barna, a' rézsalamia egy kékes zöld, a' mészvíz egy zöld váladékot ejt belőle. Ha a' váladéknak egy része sósavban felolvasztatik, salamia lél' hozzátétele által megismerhetni a' rezet, melly eleinte mint egy zöld mész válik el belőle, folytatott csepegtetés által ismét felolvad benne, és egy világos kék, tiszta nedvet képez. A' réz ezen olvadékból hozzátett vérlúg által eleinte sárgás-zöld, később vöröses barna színben választódik el, melly azután száritva megfeketül.

Kénsavas horgagot hozzátett égvények (*alcalia*) által esmerhetni meg, mellyekkel egy színetlen, puha váladékot képez; a' leöntött nedvből kristályozás által Glaubersót vagy kénsavas borkövet állít elő, a' váladék pedig szénporral és rézreszeléssel olvasztva sárga rézzé lesz.

Hánytató borkő az olvadékban kéngyulatsavas víz által téglavörös színű, mészvíz által fehér, réz-salamia által pedig semmi váladékot sem képez, evvel tehát világos marad a' folyadék, csak egy keveset zöldel.

§. 325.

Mivel az ólom-megégetések leginkább ólommal kevert borokkal történnek, az ezekre való felügyelés az orvosi rendőrség fő gondjai közé tartozik, azért az ólom' ellenható szereit bor-próbának is neveztetnek, mellyek közt legbátorságosabb a' Hahnemann' borpróbája, kénygylatsavas vízzel, mellyre az ólom setét-barna vagy fekete váladékba ülepedik le. Azonban legbiztosabb itt is a' gyanus állomány' lepárolása és maradékjának szénporral égetése és érczes ólomba átváltoztatása.

§. 326.

A' kábító mérgek' feltalálása vegytani uton eddig nem igen sikerült; kemény alakban a' fenemlített szabályok (§. 321) szerint vizsgáltatnak meg; a' kábító és égető növényekben új találmányu tulajdon égvények ellen a' Chémia hivatékép még ellenható szereket is fog felfedezni. Kivált folyó alakban nehéz a' megégetést bebizonyítani, ott a' megégetés' történetéből és a' halál előtt előforduló tüneteményekből, nevezetesen a' szaporán kifejezett rángásokból és szélhűdésből, vagy a' görcsökkel kísértett nehéz lehelletből igyekszünk a' történt megégetést meghatározni. Borostyánmegyvizzeléskéklő gyulatsavval megégetés, a' vérnek erős keserűmandolákhöz hasonló szaga és setét kék színe által árulja el magát.

A' megétetések' halálosságának meghatározása.

§. 327.

Némelly szerzők (nevezetesen Hebenstreit, Ploucquet, Remer) a' megétetéseket a' sérelmekhez számlálták, és az ezeknél bevett felosztást a' halálosságra nézve a' megétetéseknel is alkalmaztatták. Mások csak azon megétetés' eseteit számlálták a' sérelmek közé, mellyeknél a' sérelem' bélyege találhatik, hol t. i. az életműves képeletek rendes formájokba és vegyületekbe eltérnek. — Azonban több okoknál fogva nem használtathatnak a' sérelmeknél szokásba vett felosztások és elvek, a' megétetések' megítélésénél, mert:

1. A' sérelmek' fogantatjai az életművezet-ségen és az egyes életműveken (többnyire) érzékileg észrevehetők. A' megétetéseké sokszor nem, különösen oly mérgekre, mellyek helybeli pusztítás nélkül művelnek.

2. Vannak ugyan általánosan szükségkép halálos sérelmek, de nincsenek olyanféle megétetések, hogy azokat egy osztályba összefoglalni lehetne. Mert erre nézve nincsen egy helyes mérték, minthogy a' beadott mérég' mennyisége semmit sem bizonyíthat.

3. Egy megétetés' gyógyíthatósága vagy nem gyógyíthatósága hasonlóan nem lehet mértéke annak szükségképi vagy nem szükségképi halálossága felől; mert egy megétetés' gyógyíthatósá-

gát nem lehet olly bizonyosan meghatározni, mint a' sérelmeknél, és főkép mert a' megétetés' eltitkolása a' bajnak esmeretét nehezíti, nem ritkán lehetetlené teszi, úgy hogy a' műbeli segítség csak későn vagy épen nem történhetik meg. Csak akkor ítélné az orvos egy megétetést feltételetlenül halálosnak, ha minden alkalmazható gyógyszerek elejétől fogva minden siker nélkül használtattak volna, mit azonban a' betegség' eltévesztése, az idő' vesztése 's a' t. többnyire lehetetlené tesznek. — Így tehát a' sérelmeknél használt elosztások és elvek, a' megétetéseknel nem alkalmazhatók.

Azért semmikép sem szolgálhat a' bűnös' mentességére, hogy csak egy csekély mennyiségű mérget adott be: hogy a' megétetett czélirányos gyógyszerek által megmentethetett volna 's a' t. Ezen okokból mindenkor, a' megétetést követő halált, a' mennyire arra más környülmények nyilvánosan bé nem hatottak, mintegy annak szükséges következését tekintjük.

§. 328.

Minden megétetésnél a' következő alapelvek szerint hozatik az ítélet:

1. Minden megétetés' esete, *in concreto*, azaz maga tulajdonságában vizsgáltatik, és a' szerint ítélik is meg.

2. Azon esetekben, hol méreg által okozott halálról gyanú támadna, a' törvényszéki orvostól kér-

deztetik : a) történt-e megétetés általában? — b) mely méreg' neme használtatott? — c) vajjon a' halál a' méregtől származott-e? Ezen okból meg kell fontolni, ha csupán méregnek tulajdoníthatjuk-e a' halált, vagy pedig a' bonczolásnál más belső betegségek' nyilvános jelei látszanak, mellyek a' halált magokban is, megétetés nélkül, ugyanazon időben okozhatták volna. Ezen esetben a' méreg' halálos fogamatja kétségbe jön.

3. A' megétetés' szükségképi halálosságáról vagy orvosolhatóságáról a' fenemlített elveknél fogva, szó se legyen többé. De ha a' bíró e' felől kérné az orvos' véleményét, azt állítjuk : hogy minden megétetést, mellynek halálos fogamatja be van bizonyítva, *in concreto* szükségkép halálospak kell tekinteni.

Kétséges törvényes szabályok megételési vizsgálatoknál.

§. 329.

Vajjon szükséges-e a' törvényes személyek' jelenlétök vegytani vizsgálatoknál, mellyek a' megétetett' holt testében talált mérges állományokkal történnek? Ezen tekintetben különféle tartományokban változnak a' törvény' rendelkezései, így a' porosz bünperes törvény a' törvényes személyek' jelenlétöket feltételesen, a' bajor törvény feltételetlenül rendeli. Ezt nem tekintvén, csupán a' tudomány' állásából indulván ki, nyilvános,

hogy semmikép sem lesz hitelesebb egy gyanús mér-
ges állományokkal tett próba, melly a' törvényes sze-
mélyek' jelenlétökben vitetik véghéz.

Vajjon egy mérég által okozott halál' kieszközlé-
sénél szükséges-e a' test' három fő üregeit felbontani?
Ezen kérdésre mind a' tudomány', mind a' törvény' el-
vei szerint ekkép felelünk. Egy tökéletes halotti bon-
czoláshoz a' három fő üregek' felbontása ugyan min-
denkor megkívántatik: de hol az elmulasztatott volna,
a' láttelel még nem semmisítették, kivált ha más sé-
relmek, vagy a' megétetés' halálössága felől semmi
kétség sem marad hátra.

§. 330.

A' megétetésekhez tartoznak mindazon esetek,
hol kuruzsulók' orvoslásai, helytelen vagy fgen
nagy adagokban beadott gyógyszerek,
vagy azoknak elcserélése által, az egészség veszede-
lembe ejtetik, vagy valóban halál okoztatik.

Szinte úgy a' régi időkben többször használt bű-
bájós vagy bájitalok (*philtre*) is ide tartoznak,
mellyekkel szerelmet, boszút, örültséget, tehetetlensé-
get vagy meddőséget okozhatni véltek. Ezen setét elő-
idő' szüleményei a' kívánt foganatnak meg nem feleltek,
hanem mint erősen izgató és az érzékenységre ható sze-
rek az egészségre nézve többfélekép ártalmasak voltak.

TARTALOM.

Bevezetés.

A' törvényszéki orvostudománynak az orvosi rendőrségtudománnyal való előbbi összevegyítése	§.	1.
A' két eszme' meghatározása	—	2.
A' két tanítás' elválasztása	—	3.
Tanulása szükséges orvosoknak, ...	—	4—6.
jogtudósoknak	—	7—8.
Ezen tudomány' alkalmaztatása és kimívelése felől váló történeti adatok	—	9—13.
Mostani állapota	—	14.
Literatúrája	—	15.
Alaki és anyagi részre való felosztása	—	16.

A' törvényszéki orvostudomány' alaki része.

Szabályok szükségé .. .. . - 17.

Első szakasz.

A törvényszéki orvosi személyekről (orvosok-, se-
bészek-, gyógyszerárúszok-, bábákról) .. — 18—22.
Orvosi kar .. .. . — 23.

Második szakasz.

A' törvényszéki orvosi ügyírásoknál tartandó rendszabások.	
Egy orvosi vizsgálat' alaki feltételei	24—25.
Az orvosi látleletről (visum repertum)	26.
A' törvényszéki halotti bonczolásról (sectio legalis) ..	28.
A' törvényszéki orvos tekintsen-e az ügyírásokra? ..	29.
Egy halott' tulajdon orvosa nem teheti meg annak törvényszéki bonczolását	30.
Halotti bonczolások rohadtt testeken	31.
A' törvényszéki orvostudomány gyakorlatitanítása ..	32.

A' törvényszéki orvostudomány' anyagi része.

Első szakasz.

<i>Törvényszéki orvosi vizsgálatok előlőn .. ..</i>	33.
Első fejezet. Az újszülött magzatok felőli	
vizsgálatok	34.
I. Külső alkatjokról vizsgálatok	35.
Csudaszülöttekről (monstra)	36—43.
Éktelen szüleményekről	44.
Üszögökről (molae)	45, 46.
II. Érettségről vizsgálatok	47, 48.
Az érettség jelei	49.
Ezen tárgy felől különböző jogtudományú	
eszmék	50.
Életre való, és életre nem való magzatok	51.
Leikes és lelketlen magzatok	52.
Elkészt születekről	53—57.
III. Az újszülött magzatok' valódiságáról	58.
IV. Az első szülöttségről	59.
Második fejezet. Az életidőről vizsgálatok	60—67.
Harmadik fejezet. Kétes nembeli viszonyok-	
ról vizsgálatok	68.
I. A' nemző tehetségről	69, 70.
Közösülésre való tehetetlenség férjfiaknál ..	71.
Nemzésre való tehetetlenség	72.
Heréltek	73—75.
Szokatlan helyzetben végbe vitt közösülés ..	76.
A' nemző tehetség' megítélésére szolgáló	
szerek	77.
Közösülésre szerfeletti vágy	78.
Közösülésre és fogamzásra való tehetetlenség	
asszonyoknál	79—82.
II. Himnókról (Hermaphrodyti)	83—88.
Alólhugyozókról (Hydospadici)	89—90.
A' himnók' és alólhugyozók' kétséges nemző	
tehetségük	91.
III. Szüzességről vizsgálatok	92, 93.
A' szüzesség' esmérhető jelei	94.
A' szüzörről (hymen)	95.
fájdalom és vérzés az első közösüléskor ..	96.
A' többi jelek' méltánylása	97, 98.

IV. Törvénytelen és természetlen közösülésről §.	99.
Erőszaktételetről (stuprum)	99—102.
Természetlen közösülésről	103.
V. Terhességről és szüléstről	104.
A' terhesség' esmértető jelei	105—107.
Kevésben múlt szülés' esmértető jelei ..	108.
Másodszori terhesítésről (superfoetatio)	109—111.
Negyedik fejezet. Kétséges egészségügyi vizsgálatok	112.
I. Kétséges testi betegségekről	115.
Tettetett, színlelt betegségek	117—129.
Tettetett betegség' indító okai	130.
Eltitkolt betegségek	131—135.
Bevádolt nyavalyák	136.
II. Kétséges lelki betegségekről	137.
Lelki vizsgálatokra vezető elvek	140—143.
Általános szabályok	144—146.
Östobaság, tompa elműség, butaság	147—150.
Örütség (mania)	151.
Lázás örütség	153.
Az örütség' osztályai a' tárgyak szerint	154.
Tettetett örütség	156.
Félbenhagyó örütség	157.
Részletes és elrejtett örütség	158.
Dühösség, örijöngés (furor, mania furibunda)	159—160.
Indulatból és tébolyodásból származó lelki állapot	160—161.
Álombolygásról (somnambulismus)	163.
Szunyáta állapot	164.
Részegség és iszákosság	165, 166.
Az indulatok' legnagyobb foka	167.
Az állati vágyak és természeti ösztönök ..	168.
A' test' szabálytalan kifejlődéséből származó lelki betegségek	169.
Siketnémákról	170.

Második szakasz.

Törvényszéki orvosi vizsgálatok holtakon ..	171.
Első fejezet. Sérelmekről való vizsgálatok	172.
A' sérelmek' halálosságát illető történeti előadás	175.
A' sérelmek' felosztására szolgáló elvek ..	176.

*

A' czélokról, melyek miatt a' sérelmek veszedel-	
me és halálossága megítéltetik ..	§. 177.
Feltételetlenül halálos sérelmek ..	180.
Történetesen halálos sérelmek ..	181.
Első meghatározási elv: a' sérelem' neve	182—187.
Második meghatározási elv: a' meg-	
sértett rész' különbsége ..	188.
Fejsérelmek ..	189.
Külsők ..	190—194.
Belsőek ..	195.
Agymegrázás ..	196.
Agyban való kiömlések ..	197.
Gyuladás és genyedés ..	198.
Agysebek ..	199.
Hátgerincz sérelmek ..	200.
Nagyobb idegek' sérelmei ..	201.
Érzékek' életművein való sérelmek ..	202.
Nyaksérelmek ..	203—207.
Mellsérelmek ..	208.
Felületesek ..	209.
Mellzúzódások és megrázások ..	—
Beható mellsérelmek ..	210.
Szívburrok és szívserelmek ..	211.
Rekeszizom, mellvezeték és szívidegek'	
sérelmei ..	212.
Has sérelmek ..	213—215.
Gyomor sérelmek ..	216.
Belek' sérelmei ..	217.
Májsérelmek ..	218.
Lépsérelmek ..	219.
Gyomormirigy sérelmek ..	220.
Cseplez és fodorháj sérelmek ..	221.
Tápedények' sérelmei ..	222.
Húgyéletművek' sérelmei ..	223.
Férjfi nemző részek' sérelmei ..	224.
Asszonyi nemző részek' sérelmei ..	225—227.
Vérerek és medencze csontok' sérelmei ..	228.
Végtagok' sérelmei ..	229—230.
A' kar- és szár-vérerek' sérelmei ..	231—233.
Harmadik meghatározási elv. A'	
megsértett' egymisége ..	234.

A' megsértett' kora és neme	§. 235, 236.
— testi alkatása	— 237.
— egészség állapota	— 238.
Képleti hibák és életművea betegségek	— 239.
Testi és lelki állapot	— 240.
Negyedik meghatározási elv. Tör-	
ténatos befolyások	— 242.
Az egymiség' közelebb meghatározása	— —
Megengedhetlen határozási elvek	— 245.
A' sérelem' gyógyíthatósága	— —
A' szükséges halálosság' ideje	— 246.
A' sértő eszköz' minéműsége	— 247.
Egy sérelem' halálosságát illető vádak	— 249.
Második Fejezet. Az életre szükséges in-	
gerek' megfosztásából, vagy feleslegé-	
ből eredett halál nemek	— 250.
I. Levegő' megfosztásából eredt halálnemekről	— 251.
A' fuladás' nevei	— 252.
— jelei	— 253—256.
Megfojtás, felakasztás	— 257.
Vízbe fuladás	— 258—260.
Lehelletre nem alkalmas légnekem által	
okozott fuladás	— 261.
II. Eledelek' elvonásából származott halálról	— 262.
Az eledelek' szakadatlan elvonása	— 263.
Lépcsőnkint nagyobbított ételek' megtagadása	— 264.
III. Meleg' megfosztásából okozott halálról	— 265.
IV. Szerfeletti külső ingerektől okozott halálról	— 266.
Mennykő által okozott halál	— —
Nagy szenvedélyekből származott halál	— 267.
V. Az önelégletésekről	— 268.
Harmadik fejezet. Kétséges öngyilkolás-	
ról vizsgálatok	— 269—276.
Negyedik fejezet. A' halál' elsőségéről	
egy időben holtan talált személyeknél	— 277.
Ötödik fejezet. Újszülöttek' kétséges ha-	
lálnemeiről	— 278.
A' törvényszéki orvosnak teendő kérdések	— 279.
Tüdő- és lehelletpróba	— 280—283.
Az ellen való ellenvetések	— 284—288.
Ploucquet' vértüdő próbája	— 289.

<i>Danieltől ajánlott tüdőpróba</i>	\$.	290.
Ezekből származó következmények ..	—	291.
Májpróba	—	292.
Húgyholyagpróba	—	293.
Gyermekszurok' kiűresítése	—	—
Vérömlények	—	294.
A' születés előtti halál' jelei	—	295.
Újszülöttek' kétséges halálnemei	—	296.
A' gyermek' halálnemei az anya' vétke nélkül ..	—	297.
Erőszakos halál az anya' hibája nélkül ..	—	298.
Fejsérclmek, nyak- és hátgerincz fczamodások	299.	
Köldökzsinórból való elvérzés	—	300.
Fuladás, megfojtás	—	301—302.
Vizbe fulás	—	303.
Lehetséges-e az anya' tudta és akarata nél- küli szülés?	—	304.
Ápoláshányból, hidegből okozott halál ..	—	306.
Még nem szült gyermekek' kétséges halála ..	—	307.
Készarakva okozott koraszülés	—	308.

Harmadik szakasz.

Élettelen testeken tett törvényszéki orvosi vizsgálatok 309.

Mérgeket és megégetéseket illető általános meg- határozások	—	310—311.
A' mérgek' felosztása	—	312.
Csipős és égető mérgek	—	313—316.
Kábító mérgek	—	317.
Szárazító, összehúzó mérgek	—	318.
Egy történetmegégetés' kinyomozása és bizonyosságai ..	—	319—320.
A' mérgek' vegytani ellenható szerelei	—	321.
A' férjany' ellenható szerelei	—	322.
Az étető higany, réz, kénsavas horgag és hánta- tó berkő' próbái	—	324.
Az ólommegégetések' próbái	—	325.
Kéklő gyulatsavvali megégetés' esmértető jelei ..	—	326.
A' megégetések' halálosságának meghatározása ..	—	327.
A' megégetés' megítélésére használt elvek	—	328.
Kétséges törvényes szabályok megítélési vizs- gálatokról	—	329.
Kuruzsolók' orvoslásai és bájitalok	—	330.

Nyomtatáshibák.

<i>Lap.</i>	<i>sor.</i>	<i>helyett</i>	<i>olvasd :</i>
30.	utolsó	megfosztassék	meg ne fosztassék.
38.	utolsó	két	hét
42.	6-dik	szabatossága	szabályossága.
56.	2. alulról	kornak	korúak.
73.	17-dik	képződések	képezések.
134.	—	§. 164.	§. 165.
172.	12-dik	lehatásától	behatásától.
175.	23-dik	értve	sértve.
198.	15-dik	halál eredt nemek	eredt halálnemek.
258.	5-dik	§. 135.	§. 315.
272.	15-dik	§. 320.	§. 321.

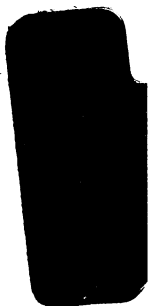

Österreichische Nationalbibliothek

